സ്വൎണ്ണകുമാരി.

ഗ്രന്ഥകൎത്താ

വി. ശ്രീകണ്ഠൻ

പ്രകാശകൻ,

കെ. ജി. പരമേശ്വരൻപിള്ള.

പ്രകാശകന്റെ മുദ്രയില്ലാത്ത പുസ്തകം വ്യാജനിൎമ്മിതമാകുന്നു.

സ്വപ്നകുമാരി.

——:o:——

ഗ്രന്ഥകർത്താ,

ബി. ജി. കുറുപ്പ്.

—:o:—

പ്രകാശകൻ,

കെ. ജി. പരമേശ്വരൻപിള്ള,

പ്രൊപ്രൈറ്റർ,

"ശ്രീരാമവിലാസം" പ്രസ്സ്,

കൊല്ലം.

—

൧൧൦൨.

അവതാരിക.

വിസ്തൃതമായ സാഹിത്യസാമ്രാജ്യത്തിലെ വിവിധവിഷയങ്ങളിൽ കഥകൾക്കുള്ളതുപോലെ വിശ്വജനീനമായ ഒരാകർഷണശക്തി ഇതരഗ്രന്ഥങ്ങൾക്കില്ലെന്നുള്ളത് സർവസമ്മതമായ ഒരു പരമാർത്ഥമാണ്. രസമുള്ള കഥകൾ വായിക്കുമ്പോൾ ഏതുവയസ്സിൽ ഏതുസ്ഥിതിയിൽ ഇരിക്കുന്ന മനുഷ്യർക്കും അന്യാദൃശമായ ഒരാനന്ദം ഉണ്ടാകുന്നതിൽ ആശ്ചര്യമില്ല. തായാട്ടുകാട്ടുന്ന ശിശുക്കളെ തള്ളമാർ ഉറക്കുന്നതു് കഥപറഞ്ഞു കേൾപ്പിച്ചാണു്; ദീനശയ്യയിൽ കിടക്കുന്ന വൃദ്ധന്മാരെ ബന്ധുക്കൾ ആശ്വസിപ്പിക്കുന്നതും കഥപറഞ്ഞു കേൾപ്പിച്ചുതന്നെയാകുന്നു; യൌവനം, ധനസമ്പത്തി, പ്രഭുത്വം, അവിവേകിത, ഈ നാലു് അനർത്ഥകാരണങ്ങളും തികഞ്ഞിരുന്ന പാടലിപുത്രത്തിലെ സുദർശനകുമാരന്മാരെ വിഷ്ണുശർമ്മാവു് ആറുമാസംകൊണ്ടു് വിദ്വാന്മാരാക്കിയതു കഥപറഞ്ഞാണു്; രാജ്യഭ്രഷ്ടനായ ധർമ്മപുത്രരുടെ നൈരാശ്യത്തെ മഹർഷിമാർ ഉന്മൂലനംചെയ്തതും കഥ പറഞ്ഞുതന്നെയാണു്. ഭൂമിയുടെ ശൈശവത്തിൽതന്നെ പ്രതിഷ്ഠാപിതമായ കഥികപദ്ധതിക്കു് ഇപ്പോഴും ക്രമേണ അഭിവൃദ്ധി ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടുതന്നെയാണിരിക്കുന്നതു്. ഇംഗ്ലീഷുമുതലായ പാശ്ചാത്യഭാഷകളിൽ വൻതരത്തിൽ നോവലുകളായും കുട്ടിത്തരത്തിൽ ചെറുകഥകളായും പ്രതിദിനം ഓരോ മുദ്രണാലയത്തിൽനിന്നും പ്രവഹിക്കുന്ന സാഹിതീനദികൾക്കു കൈയും കണക്കുമില്ല. തെലുങ്കു്, തമിഴ് മുതലായ ദ്രാവിഡഭാഷകളിൽപോലും കുറഞ്ഞൊരുകാലമായി ഇവയ്ക്കുണ്ടായിട്ടുള്ള പ്രശസ്തിയും പ്രചാരവും ഗണനീയമായ്ത്തന്നേയിരിക്കുന്നു.

"നൈവവ്യാകരണജ്ഞമേതി പിതരം ന ഭ്രാതരം താർക്കികം;
ദൂരാൽ സങ്കുചിതേവ ഗച്ഛതി പുനശ്ചണ്ഡാലവച്ഛാന്ദസാൽ;
മീമാംസാനിപുണം നപുംസകമിതി ജ്ഞാത്വാ നിരസ്താദരാ
കാവ്യാലങ്കരണജ്ഞമേവ കവിതാ കന്യാ വൃണീതേ സ്വയം"

എന്നുള്ള പുരാതന കവിവാക്യത്തിൽനിന്നു് കാവ്യാലങ്കാരജ്ഞനായ ഒരു കവിയുടെ സ്പൃഹണീയമായ പദവിയെന്തെന്നു വ്യക്തമാകുന്നുണ്ടു്. കാന്തയെപ്പോലെ സരസമായി ഉപദേശിക്കുന്നതിനുള്ള സാമർത്ഥ്യം കവിതയ്ക്കുമാത്രമേയുള്ളൂ. കവിത പദ്യത്തിലോ, ഗദ്യത്തിലോ ആവാം. വൃത്തലക്ഷണസമ്പൂർണ്ണമായ എത്രയോ നാല്ക്കാലികൾ കാവ്യപദാരോഹണത്തിനു് അനർഹങ്ങളെന്നതുപോലെ വൃത്തബന്ധോജ്ഝിതങ്ങളായ എത്രയോ സൃഷ്ടികൾ ആ ബഹുമതിക്കു വി

ശേഷം യോഗ്യതയുള്ളവയാണ്. പദ്യരൂപമായ കാവ്യത്താൽ ഹൃദയം വിസ്തൃതിയെ പ്രാപിക്കണമെങ്കിൽ അതിന ജന്മസിദ്ധമായ വാസനയും കർമ്മസിദ്ധമായ പാണ്ഡിത്യവും ഒന്നുപോലെ ആവശ്യകമാണ്. ഗദ്യകാവ്യത്തിൽ സാമാന്യമായി രസിക്കുന്നതിന് അത്രമാത്രം മനസ്സംസ്കാരം വേണ്ടിവരുന്നില്ല. ഇതാണ് കാവ്യശാഖയിൽതന്നെ പദ്യത്തെക്കാൾ ഗദ്യത്തോട് സാമാന്യജനങ്ങളുടെ ഹൃദയം അനുരഞ്ജിക്കുന്നതിനുള്ള മുഖ്യ കാരണം. ഏതു വായനശാലയിൽ പോയി നോക്കിയാലും ലോകത്തിന കഥാപുസ്തകങ്ങളുടെ നേർക്കുള്ള കൌതുകം അന്യഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ നേർക്കില്ലെന്ന കാണാം. ഓരോ കഥാപുസ്തകത്തിന്റേയും ഒന്നിലധികം പ്രതി അവിടെ ശേഖരിച്ചുവെച്ചേ മതിയാകൂ; ഓരോ പ്രതിയും ഒന്നിലധികം പ്രാവശ്യം "ബൈൻഡ്" ചെയ്യേണ്ടതും ആവശ്യകമാണ്. സി. വി. രാമൻപിള്ള, ചന്തുമേനോൻ മുതലായ മഹാന്മാരെപ്പോലെയല്ലെങ്കിലും സാമാന്യകഥകൾ രചിക്കുന്ന സാഹിത്യകുശലന്മാരെ കേരളീയർ സഗൗരവം ബഹുമാനിക്കതന്നെ ചെയ്യുന്നു. നല്ല ഒരു കഥയെഴുതി ധനത്തിലോ മാനത്തിലോ നഷ്ടമെയ്തുന്നായി പിന്തിരിയേണ്ടിവന്നിട്ടുള്ള യാതൊരു ഭാഷാഗ്രന്ഥകാരനേയും ഞാനറിയുന്നില്ല.

"അനന്തപാരം കില ശബ്ദശാസ്ത്രം;
സ്വല്പം തഥായുർബ്ബഹവശ്ച വിഘ്നാഃ;
സാരം തതോഗ്രാഹ്യമപാസ്യഫൽഗു-
ഹംസൈര്യഥാ ക്ഷീരമിവാംബുമദ്ധ്യാൽ".

എന്ന നമ്മെ ഉപദേശിക്കുന്ന പഞ്ചതന്ത്രംതന്നെ ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ ആ സാരം കഥകളിൽ മാത്രമേ കാണമാനുള്ളു എന്നല്ലയോ പറയുന്നത്? അതുസ്ഥിതിക്ക് നല്ല കഥകൾ ഭാഷയിൽ ഉണ്ടാകുന്നതും അവയുടെ പാരായണത്തിൽ കേരളീയർ അഭിരുചി പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നതും ഈ നാട്ടിന്റെ ആധുനിക ശുഭലക്ഷണങ്ങളിൽ ഒട്ടും അപ്രധാനമല്ലാത്ത ഒന്നെന്നത്രേ ഞാൻ കരുതുന്നത്.

കഥികന്മാർ അവരുടെ ഉദ്ദേശസാധകങ്ങളായി മംഗലപര്യവസായി എന്നും അമംഗലപര്യവസായി എന്നും രണ്ടു മാർഗ്ഗങ്ങൾ അവലംബിക്കുന്നുണ്ട്. അവയിൽ മുൻചൊന്നത് പൌരസ്ത്യന്മാർക്കും രണ്ടാമത്തേത് പാശ്ചാത്യന്മാർക്കും പ്രിയതമമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. എന്നാൽ രസചക്രവർത്തിയായ ശൃംഗാരത്തെ സംഭോഗം, വിപ്രലംഭം ഇങ്ങനെ രണ്ടായി വിഭജിക്കുകയും കരുണത്തെ നവരസങ്ങളിൽ മൂന്നാമത്തേതായി പരിഗണിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുള്ള നമ്മുടെ പ്രപിതാമഹ

നമുക്ക് ലോകത്തിൽ സിദ്ധിക്കുന്ന സുഖം കാദംബപാനത്തിൽനിന്നു ലഭിക്കുന്ന ഹർഷംപോലെ സ്വപ്രതിച്ഛിന്നമായിരുന്നു എന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. ലോകവ്യവഹാരത്തിന്റെ മറുകര കണ്ട ഭവഭൂതിമഹാകവി ഉത്തരരാമചരിതത്തിൽ,

"ഏകോരസഃ കരുണ ഏവ നിമിത്തഭേദാദ്–
ഭിന്നം പൃഥക് പൃഥഗിവാശ്രയതേ വിവർത്താൻ;
ആവർത്തബുദ്ബുദതരംഗമയാൻ വികാരാ–
നംഭോ യഥാ സലിലമേവ ഹി തൽ സമസ്തം".

എന്നു സമർത്ഥിച്ചിരിക്കുന്നതിലും സ്ഥായിയായ തത്വമുണ്ട്. അപരിഹാര്യമായ പ്രപഞ്ചഗതിയിൽ സുഖാന്തങ്ങളും ദുഃഖാന്തങ്ങളുമായ സംഭവങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നതനുസരിച്ച് അവയുടെ സരസമായ പ്രതിഫലനത്തിനായി ഉദ്യോഗിക്കുന്ന കഥികന് ആ രണ്ടു പദ്ധതികളേയും ഒന്നുപോലെ സ്വീകരിക്കേണ്ടിവരുന്നു. അവയിൽ ഒന്നു മറ്റൊന്നിനു മേലേയാണെന്നു പറവാൻ പാടുള്ളതുമല്ല. ശൃംഗാരാന്തമായാലും കരുണാന്തമായാലും വായനക്കാരുടെ ഹൃദയത്തെ യാതൊന്നു ചമൽകരിപ്പിക്കുകയും ദ്രവീകരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നുവോ അതുതന്നെയാകുന്നു കഥ; മറ്റുള്ളതു കഥയില്ലായ്മയുടെ പരിണാമമാണെന്നല്ലാതെ വേറിട്ടെന്താണ് പറയാനുള്ളത്?

മിസ്റ്റർ ബി. ജി. കുറുപ്പ് രചിച്ചിട്ടുള്ള "പ്രേമദാമം, അഥവാ, സുവർണ്ണകുമാരി" എന്ന പ്രസ്തുത കഥ ഞാൻ ഒരാവർത്തി സാവധാനമായി വായിച്ചു. മിസ്റ്റർ കുറുപ്പ് ഏകദേശം പതിനഞ്ചു കൊല്ലമായി ഭാഷാദേവിയെ നാനാപ്രകാരേണ ആരാധിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഒരു ഉത്തിഷ്ഠമാനനായ സാഹിത്യരസികനാണ്. 1085-ാമാണ്ടു മുതല്ക്കു തന്നെ ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ നല്ലപോലെ അറിയും. ഒരു ഗ്രന്ഥകാരന്റേയും, മാസികാലേഖകന്റേയും നിലയിൽ എനിക്ക് അദ്ദേഹത്തെപ്പറ്റി വളരെ നല്ല അഭിപ്രായമാണുള്ളത്. പ്രസ്തുത കൃതി മിസ്റ്റർ കുറുപ്പു എട്ടുപത്തു കൊല്ലങ്ങൾക്കുമുമ്പ് എഴുതീട്ടുള്ളതാണെന്നും പല കാരണങ്ങളാലും അതിന്റെ പ്രസിദ്ധീകരണത്തിന് ഇപ്പോൾമാത്രമേ സൌകര്യം സിദ്ധിച്ചുള്ളുവെന്നും എനിക്കു സ്വകാര്യമായറിയാം. ഏതു ഗ്രന്ഥകാരന്മാർക്കും തങ്ങൾ പിന്നീടു എത്ര വളരെ ഗ്രന്ഥങ്ങളെഴുതിയാലും അവയ്ക്കു എത്രമാതിരിയുള്ള ബഹുമതിയെല്ലാം സിദ്ധിച്ചാലും തങ്ങളുടെ പ്രഥമസാഹിത്യസന്താനത്തോടുണ്ടാകുന്ന പ്രേമബന്ധത്തിന്റെ സ്വാദുത അന്യാദൃശമായ്ത്തന്നെയിരിക്കും. ഒരു കഥാകാരൻ എന്ന നിലയിൽ സാഹിത്യക്ഷേത്രത്തിൽ മിസ്റ്റർ കുറുപ്പിനു ലഭിച്ച പ്രഥമസന്താനമാണ് ഈ കൃതി.

“സുവർണ്ണകുമാരി” രചിക്കുന്നതിൽ ഗ്രന്ഥകാരനുണ്ടായിരുന്ന ഉദ്ദേശത്തെ അദ്ദേഹംതന്നെ കഥാവസാനത്തിൽ സൂചിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. “കുമാരികുമാരന്മാരുടെ ജീവചരിത്രങ്ങൾ പല സന്മാർഗ്ഗപാഠങ്ങളും നമുക്കു പ്രദാനംചെയ്യുന്നു. ഇതുപോലെതന്നെ രുദ്രസേനൻ, സരളാംഗി, കുമാരസേനൻ, കാമവല്ലി, കമല, മുതലായവരുടെ ജീവിതഗതികളിലും പല തത്വങ്ങളും അന്തർല്ലീനങ്ങളായിട്ടുണ്ട്. ഈ തത്വങ്ങൾ ലോകംമുഴുവൻ പ്രചരിച്ച് മനുഷ്യജീവിതത്തെ പരിശുദ്ധമാക്കുമാറ് ജഗദീശ്വരൻ അനുഗ്രഹിക്കട്ടെ” എന്നത്രെ ആ ഘട്ടത്തിൽ അദ്ദേഹം പ്രസ്താവിക്കുന്നത്. ഈ ഉദ്ദേശസിദ്ധിക്കു ഗ്രന്ഥം ഏററവും പര്യാപ്തമായിട്ടുണ്ടെന്നുതന്നെയാണ് എന്റെ പൂർണ്ണമായ വിശ്വാസം. ലോകരംഗത്തിൽ ധർമ്മവും അധർമ്മവും തമ്മിൽ നടക്കുന്ന യുദ്ധത്തിൽ ധർമ്മം ജയിക്കുകയും അധർമ്മം തോല്ക്കുകയും ചെയ്യുമെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. ഏതാനും കൊല്ലങ്ങൾക്കുമുമ്പു ഭൂമി കലുക്കിയ ജർമ്മൻയുദ്ധം തന്നെ ഈ മഹത്തായ ആദർശത്തെ ഉളുക്കിവച്ചുറപ്പിക്കുകയല്ലയോ ചെയ്തതു്?

“വ്രതമിദമിഹ ശ്രേഷ്ഠമേവന്തനാം
ദ്രഢമധുനാപി കലൌനിരങ്കുശേസ്മിൻ;
അവിനയചക്രവർത്തിനാംഖലേതൽ
പ്രബലരപിപ്രഥനേഷ്വവഞ്ചയന്തി”

എന്ന ബിൽഹണകവിയുടെ ആ മധുരമായ വാക്യം എത്ര യഥാർത്ഥമാണ്! അധർമ്മത്തിന്റെ പരിച്ഛിന്നമായ അധഃപതനത്തേയും ധർമ്മത്തിന്റെ സർവ്വാധീനമായ വിജയത്തേയും ഈ ഗ്രന്ഥം വേണ്ടപോലെ പ്രകടീകരിക്കുന്നുണ്ട്. എന്നാൽ അതു് ഒരു ഉദ്ധതനായ ആചാര്യന്റെ നിലയിലല്ല; പ്രത്യുത ഒരു സരസനായ സുഹൃത്തിന്റെ സമ്പ്രദായത്തിൽ മാത്രമാണ്. അതാണല്ലോ ഒരു കഥയ്ക്കു് എല്ലാത്തിലും ഉപരിയായി ഉണ്ടായിരിക്കേണ്ട ഗുണം.

ഈ ഗ്രന്ഥത്തിലെ കഥാഗുംഫനത്തിനാകട്ടെ വാക്യഘടനയ്ക്കാകട്ടെ അനാവശ്യവും അസ്വാഭാവികവുമായ യാതൊരു വളച്ചുകെട്ടുമില്ല. അവിടവിടെ പ്രകൃതിവീക്ഷകനായ ഒരു കവിയുടേയും വിചാരകുശലനായ ഒരു തത്വജ്ഞന്റേയും നിലകൂടി ഇദ്ദേഹം അംഗീകരിച്ചിരിക്കുന്നതു് ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ ഗുണപൌഷ്കല്യത്തിന് പോഷകമായ്ത്തന്നെയിരിക്കുന്നു. രുദ്രസേനൻ, സരളാംഗി ഇവരുടെ അപഥസഞ്ചാരത്തിന്റെ ഫലം അവർ ഒടുവിൽ അനുഭവിക്കുന്നു. കഥാനായകനായ മോഹനകുമാരനു തന്റെ ഇതരമനോരഥങ്ങൾ എല്ലാം ദൈവ

ഭൂപായാലും കർമ്മകുശലതയാലും ലഭിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും തന്റെ പ്രേമഭാജനമായ സ്വർണ്ണകുമാരിയെ പട്ടമഹിഷീപദത്തിൽ അധിരോഹണം ചെയ്യുവാൻ സാധിക്കുന്നില്ല. ആ രാജകന്യക തന്റെ ചിറ്റമ്മയായ സരളാംഗിയുടെ തലയണമന്ത്രത്തിന്നടിപ്പെട്ടുപോയ പിതാവായ ഭദ്രസേനന്റെ ദുശ്ശാസനങ്ങൾക്കു വശംവദയാകാതെ ആത്മഹത്യചെയ്തു തന്റെ ചാരിത്രത്തെ പരിരക്ഷിക്കുന്നതു് ഈ കഥയുടെ ഒരു പ്രധാനഘട്ടമാണു്. നമ്മുടെ കഥാനായികയ്ക്കു് ഏറ്റവും യോജിച്ച ഗുണവതിയും ധീമതിയുമായ ഒരു സഖിയാണു് കമല. പുഷ്പപങ്ക്തിയിൽ നാരെന്നപോലെ ഈ ഗ്രന്ഥത്തിലെ പലഭാഗങ്ങളുടെയുമിടയിൽ കൂടിയുള്ള കമലയുടെ ലോകയാത്ര സൂക്ഷിച്ചുനോക്കുവാൻ വായനക്കാർക്കു പ്രത്യേകം കൗതുകമുണ്ടാകുന്നതാണു്. നായകൻ തന്റെ പിതാവായ സുരേന്ദ്രന്റെ മരണത്തിനു ഹേതുഭൂതനായ ഭദ്രസേനന്റെ പുത്രിയുടെ ഭർത്താവായി വിജയനഗരം പരിപാലിക്കുവാൻ ഇടവരാത്തതു് ഇതിലെ കഥാഘടനയുടെ ഔചിത്യത്തിനു് ഒരു ഉത്തമദൃഷ്ടാന്തമാണു്. "ഈലോകത്തിൽ സുഖമസുഖവും മിശ്രമായ്ത്താനിരിക്കും" എന്നുള്ള തത്വമനുസരിച്ചു് ദുഃഖാന്തത്തിന്റെയും സുഖാന്തത്തിന്റെയും സമ്മിശ്രമായ ഒരു ഇതിവൃത്തം രൂപീകരിച്ച ഗ്രന്ഥകാരൻ വായനക്കാരുടെ പ്രത്യേകമായ അഭിനന്ദനത്തിനു പാത്രീഭവിക്കാതെയിരിക്കുന്നതല്ല. ആകെക്കൂടി മിസ്റ്റർ കുറുപ്പിന്റെ ഏതദ്വിഷയകമായ വ്യവസായം സഫലമായിട്ടുണ്ടെന്നുള്ള എന്റെ അഭിപ്രായത്തെ നിർമ്മത്സരന്മാരായ സഹൃദയന്മാർ പിൻതാങ്ങുമെന്നു് എനിക്കു നല്ല ഉറപ്പുണ്ടു്. സൗന്ദര്യവർണ്ണനാദിഘട്ടങ്ങളിൽ ഏതാനും വാക്യങ്ങൾ സ്വല്പംകൂടി വ്യംഗ്യപ്രധാനങ്ങളാകേണ്ടിയിരുന്നു; ആ ന്യൂനത അടുത്തപതിപ്പിൽ അനായാസേന പരിഹരിക്കാവുന്നതാണു്. ഇപ്പോഴത്തെപ്പതിപ്പിൽ എങ്ങിനെയോ കൂട്ടമായി പാഞ്ഞുകേറി സ്ഥലംപിടിച്ചിട്ടുള്ള അച്ചുപിശാചുക്കളെ ഉച്ചാടനംചെയ്യുന്നതിനും ഇനി അതുതന്നെയാണല്ലോ ശുഭമുഹൂർത്തം.

എന്റെ ഒരു ഉത്തമസ്നേഹിതനായ ഗ്രന്ഥകാരനു് സർവ്വമംഗളങ്ങളെയും ഹൃദയംഗമമായി ആശംസിച്ചുകൊണ്ടു് ഈ അവതാരിക ഇവിടെ സമാപിപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

ഉള്ളൂർ എസ്സ്. പരമേശ്വരയ്യർ.

തിരുവനന്തപുരം,
൧൦-൯-൨൪.

ശുദ്ധിപത്രം.

പേജ്.	വരി	അശുദ്ധം.	ശുദ്ധം.
3	31	ഉപസ്ഥാനങ്ങൾക്കും	ഉപസ്ഥാനങ്ങൾക്ക്
6	22	സ്മൃത്യു (ടായി	സ്മൃത്യു
11	23	ഏതാണ്ട് ഒരു 'കാറിക്കാ'-	കാറിക്കാടായി.
14	16	സൃഷ്ടിസ്ഥിതിക്ഷയേശാ-	സൃഷ്ടിസ്ഥിതിക്ഷയേശാ
16	23	ഉരിദ്രമന്ത്രാ (ശയ	ദ്രം, ദ്രമന്ത്രാ. (ശയ
18	9	അനിതരവേഹിതം സാധാര	അനിതരസാധാരണമായ
	15	പ്പാടീരാമോദവല്ലി (ണമായ	പ്പാടീരാമോദവല്ലി
	16	തമില്ലെന്ന വന്നാം	തമില്ലെന്നിവന്നാം
	17	പാടിട്ടുന്ന	പാടിട്ടുന്നു.
	25	ചുമപ്പി	ചുവപ്പി
19	22	ഷാഹിതമായ	ഷാഹിതങ്ങളായ
20	12	നിവത്തി	നിവൃത്തി
21	28	ആയുവേഗത്തിൽ	വായുവേഗത്തിൽ
22	2	മില്ലയെന്നാൽ	മില്ലയെന്നാ
	3	അത്യന്തമി	ലത്യന്തമി
23	16	തൊടാ ന്	കാണമാൻ
24	7	എന്നിൽ ആ പരമാത്മാ	എന്നിൽനിന്ന പരമാത്മം
	31	അവിവാദിതയായ	അവിവാഹിതയായ.
27	3	ദ്രാഹത്താൽ	ദ്രോഹത്താൽ
	11	വിശേഷത	വിശേഷതഃ
	26	തന്മന്മൂലം	തന്മൂലം
	29	ക്കുന്ന	രിക്കുന്നു.
28	17	ജീവിച്ചിരിക്കുന്നതുവരെ	ജീവിച്ചിരിക്കുന്നവരെ
30	20	യവ്വനാം ഞ്ഞുണങ്ങളും യിഷ്ടമായി	യൌവനാംഞ്ഞുണങ്ങളുമിഷ്ട
	30	ഭൂതാവേശങ്ങളിൽ	ഭൂതാവേശങ്ങളിൽ (മായി
	34	പ്രവത്തികാം	പ്രവൃത്തികരം
31	7	വിവ	വിപ
	9	ന്നം	ന്ന്
	18	കാദംബഖത്തിന്റെ:	കാദംബലത്തിന്റെ

പേജ്	വരി.	അബദ്ധം.	സുബദ്ധം.
31	25	സ്വഭാവത്തെക്കുറിച്ച്	സ്വഭാവത്തെ
33	17	സംഭാഷണങ്ങളിൽ	സംഭവങ്ങളിൽ
34	1	പൌൎണ്ണമിചന്ദ്രൻ	പൂൎണ്ണചന്ദ്രൻ
	35	യൌവ്വനാരംഭ	യൌവനാരംഭ
36	26	ആശ്വാസനാക്ക	ആശ്വാസനാകം
38	17	തരത്തിൽ ഉള്ള	തന്നിൽഉള്ള
	35	കൊണ്ടും	കൊണ്ട്
	37	ക്കാൻ	രിക്കാൻ
40	23	ച്ചസ്വ	ഉച്ചസ്വ
42	17	വിചാരങ്ങളെ	അഭിപ്രായങ്ങളെ
43	17	സ്ത്രീകൾ	ആ സ്ത്രീകൾ
47	6	വനത്തിന്റ	നടികൾ.
48	7	തഴിഞ്ഞ	കഴിഞ്ഞ
49	11	അറിയിക്കുന്നതിനായി	അറിയിക്കുന്നതിനായുള്ള
50	10	ഏവന്മൂല	എവന്മൂല
	22	അഞ്ചുമണികൾ	നാലുമണികൾ
51	3	ശ്ലവിത	ശ്ലപിത
	4	ദൃഷ്ടിപ്രിയ	ദൃഷ്ടിപ്രിയ
52	7	വെട്ടിയിട്ടുള്ള	വെട്ടിയിട്ടിട്ടുള്ള
54	21	നാം അവരം ആലോചിച്ചു	നാം ആലോചിച്ചു
	25	ജങ്കള്ളമായ	ജനകള്ളമായ
55	14	മയഥീയ	മദനീയ
	24	പഠിച്ച കള്ളി	സൂത്രശാലിനി
58	4	സൃകേശാലിഷൻ	സൃകേശാന്ധിഷൻ
59	17	സ്തംഭസ്വേദോധരോമാഞ്ച?	സ്തംഭസ്വേദോഥരോമാഞ്ച
		സ്വരഭംഗോഥവേപഥു	സ്വരഭംഗോഥവേപഥു:
60	2	പൊട്ടുന്നവേ	പൊട്ടുന്നനെ
	27	ഉന്തക്രിയ	ഉദകക്രിയ
	29	സ്വാദ്വമൃതബിന്ദു	സ്വേദബിന്ദു
62	3	കണ്ണോടൊക്കുന്ന	കണ്ണോടൊക്കുന്ന
	4	വണ്ണോളംപോലെവായും	വണ്ണോളംപോലെ ഉയും
63	12	ആരാലെങ്കിലും	ആരിലെങ്കിലും
		ജതേന്ദ്രി	ജിതേന്ദ്രി
66	7	പാല്യകൊടുത്ത	പാല്യകൊടുത്തതിന്ന്
	8	കടിക്കവേത്തുണലിവക	കടിക്കവത്തുജിവക
66	27	ആനയിക്കപ്പെട്ട്	ആനയിക്കപ്പെട്ടു;
72	3	ഹേ!	ഒ് ഹേ!

പേജ്	വരി.	അബദ്ധം.	സുബദ്ധം.
75	32	അശ്രുബിന്ത്രുകണം	അശ്രുബിന്ദുകണം
77	24	നടക്കാൻ	നടത്താൻ
	29	ഒന്നിച്ചുണ്ടായിരുന്നെന്നും	ഒന്നിച്ചായിരുന്നെന്നും
	32	ആയിരിക്കുന്നെന്ന്	ആയിരിക്കുമെന്ന്
78	29	ഭദ്ര കാളി	ഭദ്രകാളി
85	23	ഭൃത്യനെ	ഒരു ഭൃത്യനെ
91	18	ചൂദുകളി	ചൂതുകളി
92	17	ആശ്രയിച്ചായിരിക്കും	ആശ്രയിച്ചിരിക്കും
97	8	സവ്വ്യസാചി	സവ്യസാചി
99	2	ജീവിച്ചിരിക്കുന്നു. വിവരം	ജീവിച്ചിരിക്കുന്നവിവരം
100	9	മക്ഷരധ്വജനാ	മക്ഷരധ്വജനം
	21	ഭൃത്യന്റെനേരെ തിരിഞ്ഞ്	ഭൃത്യനെ വിളിച്ച്
104	23	അവൻ	അവർ
	26	യിൽ	യാൽ
	27	അവൻ	അവർ
113	16	വിട്ട്	വിട്ടു
115	23	പറന്നമുക്ക പിന്തുടരാം	നമുക്ക പിന്തുടരാം
116	31	ആക്രമിക്കാം	ആക്രമിക്കും
120	20	ലഹളയിൽപെട്ട്	ലഹളയിൽ
	29	എഴുന്നേററിരുന്നു.	എഴുന്നേററു
121	21	എന്റെ തൊഴിലിനാ	എന്റെ ഹിതത്തിനും
122	12	വരിക്കാരിൽ	വരിക്കാരൻ
123	12	രവിന്ദ്രസേനനേ	രവീന്ദ്രസേനനേ
	14	അവളുടെ	ഇവളുടെ
	15	പലപ്പോഴും സങ്കടപ്പെടുത്തി	പലപ്പോഴും അവളെസങ്ക
	27	അവളുടെ (ടിട്ടുണ്ട്	അവളുടെ(ടപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്
	28	അവരുടെ	അവളുടെ
124	21	അന്തശാസ്ത്രം	സ്വരഃശാസ്ത്രം
126	34	ആദ്യലേഖനത്തിൽ	അന്യലേഖനത്തിൽ
127	29	സന്തന	സാന്ത്വന
128	12	കഴിക്കുകൽ	കഴിച്ചു
	14	പ്രേമഭാജനത്തിനെ	പ്രേമഭാജനത്തിനെക്കൊ-
	34	അവൻ	അവർ ണ്ട്
	35	കഴിഞ്ഞു	നിർത്തി
129	12	മധുസൂദനനെ സ്ഥിന്റെ	വിജയസിംഹന്റെ
	22	പരിത്രമിച്ചു	പരിഭ്രമിച്ചു
132	3	ഭദ്രസേനൻ	ഭദ്രസേനൻ

സമൎപ്പണം.

സുപ്രസിദ്ധപണ്ഡിതനും,
മഹാകവിയും, സഹൃദയാഗ്രേസരനുമായ
ശ്രീമാൻ,

ഉള്ളൂർ. എസ്സ്. പരമേശ്വരയ്യർ

അവർകൾ
(എം. ഏ; ബി. എൽ; എം. ആർ. ഏ. എസ്സ്.
കവിതിലകൻ)

നഷ്ടപ്രായങ്ങളായി കിടക്കുന്ന പ്രാചീനഗ്രന്ഥങ്ങളെ
ആരാഞ്ഞെടുത്തു ശോധനാവർണ്ണനം ചെയ്തും, നവീനങ്ങളായി
അധികം കാവ്യങ്ങളെ സൃഷ്ടിച്ചും ഭാഷാസാഹിത്യ
ഭണ്ഡാഗാരത്തെ പുഷ്ടിപ്പെടുത്താൻ ചെയ്തുപോരുന്ന
സ്തുത്യൎഹമായ നിരന്തരോദ്യമത്തെക്കുറിച്ചു ഗ്രന്ഥക
ൎത്താവിനുള്ള നിഷ്കളങ്കമായ ബഹുമാനത്തിന്റെ
സൂചകമായി ഈ ഗ്രന്ഥത്തെ സാദരം, സാനന്ദം

സമൎപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

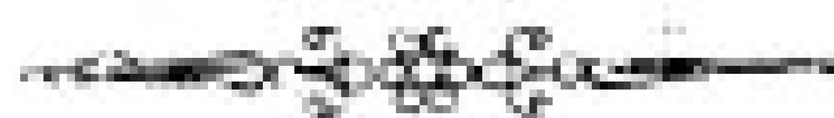
എന്നു്,

വിനീതനായ, ഗ്രന്ഥകൎത്താ.

പ്രേമധാമം

അഥവാ

സുവൎണ്ണകുമാരി.

അദ്ധ്യായം ൧.

“ദാവാഗ്നിരൂപാം വനമൂൎദ്ധസ്സുഖം പൂണ്ടുദാത്താ—
നാവിൎഭവിക്കുമളവേ വിലസും സതേജം
ഏതൊന്നിനാൽ മധുപം മുകളത്തിൽ വാഴ്കു
ഹാ! വന്പനാം കരി സരോജിനിയെത്തടുത്തു”

വിസ്തൃതമായ വിജയനഗരത്തിലെ ഒരു വിപിനത്തിലേക്കാണ് വായനക്കാരുടെ ശ്രദ്ധയെ ആദ്യമായി ആകൎഷിക്കുന്നത്. ആകാശത്തെ അതിലംഘിക്കുന്ന അനേകം വൃക്ഷങ്ങളും, അവയിൽ ചുററിപ്പററി വളൎന്നുപടൎന്ന് തഴച്ചുകെട്ടുപിണഞ്ഞുകിടക്കുന്ന വല്ലികളും അവയുടെ നിസൎഗ്ഗസൌരഭ്യമാൎന്നുകൊണ്ടു വിടൎന്നുനില്ക്കുന്ന പൂക്കളും കുസുമിതങ്ങളായ ശാഖകളിൽ പരിലസിക്കുന്ന പുഷ്പങ്ങളും, മധുപാനാസക്തിയോടുകൂടി മിഥുനങ്ങളായിപ്പറന്നുനടക്കുന്ന മധുപവൃന്ദങ്ങളുടെ ഝങ്കൃതികളും, കപോതകോകിലാദിപക്ഷികളുടെ കളാലാപങ്ങളും മററുംകൊണ്ട് അവിടം മനോഹരമായിരുന്നു. എന്നാൽ സിംഹം, ആന, കടുവാ, കരടി, കാട്ടുമാൻ മുതലായ വന്യമൃഗങ്ങളുടെ ഘോരരവങ്ങളും, കോലാഹലങ്ങളും ചേൎന്നു മാറ്റൊലിക്കൊള്ളുന്ന അനേകം ഗുഹകളും കാണപ്പെട്ട പാറക്കെട്ടുകളും, മരങ്ങളെ പ്രവാഹത്തിനാൽ തെളിച്ചുകൊണ്ട് ചിന്നിച്ചിതറി വൻപാറകളിൽ വീണൊഴുകി താഴുമാറായിക്കിടക്കുന്ന നീൎച്ചാട്ടങ്ങളും, അന്ധകാരപൂൎണ്ണങ്ങളും അഗാധങ്ങളുമായ വനവാപികളും, അത്യുന്നതങ്ങളിൽനിന്ന് ഉത്ഭവിച്ച് അധസ്ഥലങ്ങളിൽ തള്ളിത്തകൎന്ന് നുരയും പതയുമായി പായുന്ന വനവാഹിനികളും മററുംകൊണ്ട് അവിടം ഭയാനകവുമായിരുന്നു.

മാൎത്താണ്ഡദേവൻ ആകാശമാൎഗ്ഗത്തിന്റെ മദ്ധ്യസ്ഥാനത്തിൽ എത്തി തന്റെ തീവ്രരശ്മികളെ ഈ വനമദ്ധ്യത്തിൽ പ്രസരിപ്പിക്കാൻ പ്രയോജനശൂന്യമായ പ്രയത്നം ചെയ്യുന്ന

ഈ അവസരത്തിൽ വിജയനഗരത്തെ രാജാവായ ഉഗ്രസേനനും പുത്രിയും, ഒരു ചെറിയ അനുചരസംഘവുമായി, വനാന്തർഭാഗത്തിൽ സ്ഥിതി ചെയ്യുന്ന കാളീക്ഷേത്രത്തിൽനിന്നു്, തല്ലൂശലികാവശ്യത്തിനായി നിർമ്മിക്കപ്പെട്ട ഒറ്റയടിപ്പാതയിൽകൂടി യാത്രയാരംഭിച്ചു. ആകാശത്തിൽ ഉയർന്നുനിന്നിരുന്ന വൃക്ഷശിഖരങ്ങളിൽ നിർവ്യാജജീവിതം അനുഭവിച്ചുവന്ന പക്ഷികുലങ്ങളെ വിവിധവർണ്ണങ്ങളിലുള്ള കഞ്ചുകങ്ങളും, പതാകകളും, ആയോധോപകരണങ്ങളുടെ ഉജ്ജ്വലപ്രകാശങ്ങളും, അശ്വങ്ങളുടെ ഖുരതാഡനഘോഷങ്ങളും സംഭ്രമിപ്പിച്ചതിനാൽ അവ ചിറകടിശബ്ദങ്ങളാകുന്ന വിഭ്രാന്തിഗീതങ്ങൾകൊണ്ടു് വനതലത്തിന്റെ ഉപരിഭാഗത്തെ മുഖരിപ്പിച്ചു. സ്വച്ഛന്ദവിഹാരം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന ചെറുമൃഗങ്ങൾ പാത മുറിച്ചും കാട്ടിലൊളിച്ചും അങ്ങുമിങ്ങും ഓടി രാജകുമാരിയെ അത്യധികം സന്തോഷിപ്പിച്ചു.

പോർച്ചുഗീസിൽനിന്നു കടൽപ്പുറത്തു് റെസിഡൻസുള്ള രാജാധികാരസ്ഥാനം ഉറപ്പിച്ചു് പ്രജാക്ഷേമം ചെയ്തുവന്ന ഒരു സ്നേഹിതന്റെ ക്ഷണം സ്വീകരിച്ചു് ഉഗ്രസേനൻ ആ പ്രദേശങ്ങളിൽ സഞ്ചരിച്ചിട്ടു് തിരിച്ചുവരികയായിരുന്നു. കമ്പിനിവനാന്തരത്തോട്ടു് അടുത്തപ്പോൾ കാളീക്ഷേത്രവും അതിന്റെ പ്രാന്തങ്ങളും സന്ദർശിക്കണമെന്നു പുത്രിയിൽനിന്നുണ്ടായ ആഗ്രഹത്തെ അനുസരിച്ചു് അദ്ദേഹം തന്റെ സൈന്യത്തെ വിജയനഗരത്തിലേക്കു് അയച്ചിട്ടു് ഒരു ചെറിയ അനുചരസംഘവുമായി കമ്പിനിവനത്തിൽ പ്രവേശിച്ചതാണു്. [illegible]കുറിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിനു ഭയമൊന്നുമില്ലായിരുന്നെങ്കിലും, ആ പ്രദേശങ്ങളിലെല്ലാം ക്രൂരകൃത്യങ്ങൾ നടത്തുന്നതിൽ [illegible] വ്യക്തനായിരുന്ന ശൈലനായകനിൽനിന്നും ലഭിച്ച വാർത്ത അദ്ദേഹത്തിനെ ഉദ്വേഗപ്പെടുത്തി. അതിനാൽ അംഗരക്ഷകന്മാരുടെ ശ്രദ്ധാപൂർവ്വമായ രക്ഷയിലായി കഴിയണമെന്നുള്ള വിചാരം വെടിയാതെ പുത്രിയുടെ പല്ലക്കിനെ അടുത്തുവരാതെ ആളുമായി വനത്തിലെ വിശേഷകാഴ്ചകളെപ്പറ്റി സംഭാഷണം തുടങ്ങി. പെട്ടെന്നു് അവരുടെ സംഭാഷണത്തെ ഒരു ജലപ്രവാഹശബ്ദം വിരമിപ്പിച്ചു. രാജകുമാരി അത്യുത്സാഹത്തോടുകൂടി നാലുപാടും നോക്കിയപ്പോൾ മരങ്ങളുടെ തെക്കുഭാഗത്തുകൂടി അതിവിശേഷമായ ഒരു വെള്ളച്ചാട്ടം കാണായി. അത്യുന്നതമായ ഒരു ശിലാകൂടത്തിന്റെ മുകൾത്തട്ടിൽനിന്നുള്ള ആ പ്രവാഹം അവളെ അത്യന്തം രസിപ്പിച്ചു. അവളുടെ പ്രാർത്ഥനയനുസരിച്ചു് ഉഗ്രസേനനും പല്ലക്ക നിർത്തിച്ചു. ഇതിനിടയിൽ, മുൻപേ യാത്ര ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന അനുചരന്മാർ മറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു. രാജകുമാരി പ്രവാഹശക്തികണ്ടു് ആനന്ദമൂർച്ഛിതയായി പിതാവിനോടു പലതും പറഞ്ഞുതുടങ്ങി.

ഉഗ്ര:—മക്കളെ, നമുക്കു പോകാം.

(ആന്ദോളവാഹകന്മാരോട്) ഉം, നടക്കട്ടെ;

രാജകുമാരി:—അപ്പാ! എത്ര മനോഹരമായ കാഴ്ച! ലോകാരംഭംമുതൽ ഇങ്ങനെ പ്രകൃതിദേവിയെ ഭയപ്പെടുത്തിയിട്ടും ഈ പ്രവാഹത്തിന് ഒരു ഭേദവും വന്നിട്ടില്ലല്ലോ.

ഉഗ്രസേനൻ ഇതിന് ഉത്തരമൊന്നും പറയാതെ വേഗം നടക്കുവാൻ ആന്ദോളവാഹകന്മാരോട് ആജ്ഞാപിച്ചു. അവർ അതിവേഗത്തിൽ നടന്നുതുടങ്ങി. എന്നാൽ ചില ഭയങ്കരമൃഗങ്ങളുടെ സ്വരംപോലും അവരെ വല്ലാതെ ഭയപ്പെടുത്തി. ഉഗ്രസേനൻ ഒന്നു ഞെട്ടി; "പുട്ടാ കാലന്മാരെ; ഓടിൻ, ഓടിൻ" എന്ന് അത്യുച്ചത്തിൽ അട്ടഹസിച്ചു. പല്ലക്കുകാർ കഴിയുന്നത്രവേഗംകൂട്ടി ഓടിത്തുടങ്ങി. രാജകുമാരിയുടെ പല്ലക്ക വഹിച്ചിരുന്നവരും അവരെ അനുഗമിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. പക്ഷെ ഒരു ഭയങ്കരശാർദ്ദൂലം അവരുടെ മാർഗ്ഗത്തെ വിലംഘിച്ചു. ഭീരുക്കളായ പല്ലക്കുകാർ, പ്രാണഭീതിയാൽ, പല്ലക്കിനെ ഭൂമിയിൽ എറിഞ്ഞിട്ട് നാലുപാടും ഓടി. ഈ ബഹളംകേട്ട് ഉഗ്രസേനൻ തിരിഞ്ഞുനോക്കി; തന്റെ പല്ലക്ക തിരിക്കുവാൻ അദ്ദേഹം അത്യുച്ചത്തിൽ ആജ്ഞാപിച്ചു. സംഭ്രമത്തിനിടയിൽ ആ ആജ്ഞകളെല്ലാം വെറുതെയായതേ. ആ ഭൃത്യന്മാർ കള്ളന്മാരെന്നു ധരിച്ചിട്ടോ, അഥവാ സ്വന്തജീവനെ രക്ഷിക്കുന്നതിനായോ, ആന്ദോളവാഹകന്മാർ തന്നത്താനറിയാതെ പറയുന്നതൊന്നും കേൾക്കാതെ ചെയ്തു. രാജാവ് പല്ലക്കിൽനിന്നു ചാടുവാൻ ശ്രമിച്ചെങ്കിലും ശരീരം തളർന്ന് അകത്തുതന്നെ വീണുപോയി.

ശാർദ്ദൂലം കുമാരിയെ അടുത്തു. അവളുടെ അവസാനശ്വാസം പുറപ്പെടുന്നതിന്ന് ഉതകുവാൻ ആരംഭമായി. കഷ്ടം! വിധിയുടെ ഗതി! ആ ധൈര്യശാലിയുടെ ജീവിതം ഇപ്രകാരം അവസാനിക്കണമെന്ന് ആശംസിച്ചു. അല്പം മുമ്പ് ഹിതാർത്ഥമായി പ്രകൃതിയുടെ രമണീയകത്വത്തെ അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന അവളുടെ അപ്പോഴത്തെ അവസ്ഥ എന്ത്? കഷ്ടം! അവളുടെ ദേഹവും ദേഹിയും തമ്മിൽ വേർപെടാറായി. അവളുടെ മോഹങ്ങളും സ്വപ്നങ്ങളുമെല്ലാം അവസാനിക്കാറായി. ഒരു രാജകുമാരന്റെ പട്ടമഹിഷീപദത്തെ അലങ്കരിക്കേണ്ട രാജകുമാരി! ശിവ! ശിവ! ആ ഭയങ്കരമൃഗത്തിന്റെ മുഖം ഭയങ്കരമായി വാകിറിച്ച്, ദംഷ്ട്രങ്ങൾ കാട്ടി, നഖങ്ങൾ ജ്വലിപ്പിച്ച് അല്പം മുന്നോട്ടു കുതിച്ചു. ആ ക്ഷണത്തിൽ എവിടെ നിന്നോ ഒരു വെടിയുടെ ശബ്ദംകേട്ടു. ആ ശാർദ്ദൂലമാകട്ടെ, ഒരു ഭയങ്കരഗർജ്ജനത്തോടുകൂടി മുമ്പോട്ടു ചാടി. പക്ഷെ, പ്രാണഭീതിയോടുകൂടിയുള്ള ആ ചാട്ടത്തിൽ രാജകുമാരിയുടെ ശിരസ്സിന്മേ

മീതെയുള്ള ആകാശത്തെ ഭേദിച്ചതേയുള്ളൂ. അതിന്റെപ്രപാതം അവളുടെ ഗാത്രസ്പർശംപോലും കൂടാതെ കഴിഞ്ഞു. വീണ്ടും ഒരു മഹാഗർജ്ജനംകൂടി കേട്ടു. അതിന്റെ "കഥയും കഴിഞ്ഞു."

ഈ അവസരത്തിൽ ആ പാതയോടു സന്ധിക്കുന്നമറ്റൊരുപാതയിൽകൂടി ആയുധപാണിയായ ഒരു യുവാവു് അവിടെ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. അയാൾ രാജകുമാരിയുടെ സമീപത്തു ചെന്നു പരിശോധിച്ചു; ആപത്തൊന്നുമില്ലെന്നു ബോദ്ധ്യമാകയാലൊ എന്തോ, തെല്ലു ചരിതാർത്ഥ്യം അയാളുടെ മുഖത്തു പ്രകാശിച്ചു. നമ്മുടെ യുവാവു് തന്റെ ശിരോഭാഗത്തെ ആവരണം ചെയ്തിരുന്ന വസ്ത്രത്തിനെതന്നെ വ്യജനമാക്കി അവളെ വീശി. അല്പനേരംകഴിഞ്ഞു് അവൾക്കു ബോധമുണ്ടായി. കണ്ണുതുറന്നുനോക്കി, അപരിചിതനായ ഒരു യുവാവിനെയാണു് ആ സുന്ദരി അരികിൽ കണ്ടതു്. ഒന്നുരണ്ടു നിമിഷനേരം അയാളെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിയശേഷം വീണ്ടും അവൾ കണ്ണടച്ചു. യുവാവിന്റെ മനോമുകരത്തിൽ തൽക്കാലം പ്രതിഫലിച്ച വികാരസമ്മിശ്രിതമായ വിചാരസരണിയെ വിസ്തരിക്കാൻ ആർക്കു കഴിയും? അയാൾ സമീപത്തുള്ള ഒരു അരുവിയിൽനിന്നു വെള്ളം കൊണ്ടുവന്നു് അവളുടെ മുഖത്തു തളിച്ചു. ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ അവൾ വീണ്ടും കണ്ണുതുറന്നു; എഴുന്നേററിരുന്നു് വെള്ളം വാങ്ങിക്കുടിച്ചു. അപരിചിതനായ ഒരു യുവാവിന്റെ സാന്നിദ്ധ്യത്താൽ ഉൽക്കണ്ഠയും സ്ത്രീസഹജവും ആയ ലജ്ജയാലും മററു ചിന്താഭാരത്താലും മുഖത്തെ തന്റെ ഉള്ളംകൈയ്യാൽ മറച്ചു് അധോമുഖിയായി അവൾ അല്പനേരം ഇരുന്നുപോയി. എന്നാൽ പെട്ടെന്നു് അവൾക്കു പിതാവിന്റെ സ്മരണയുണ്ടായി.

രാജകുമാരി—അയ്യോ! എന്റെ അച്ഛൻ എവിടെ?

യുവാവു്—ഭയപ്പെടേണ്ട, അദ്ദേഹത്തിനു് ആപത്തൊന്നും സംഭവിച്ചിട്ടില്ല.

രാജ—അവിടുത്തെ വാക്ക ഞാൻ എങ്ങിനെ വിശ്വസിക്കും?

യുവാ—ഞാൻ എന്തിനു കളവു പറയുന്നു?

രാജ—എനിക്ക അദ്ദേഹത്തിനെ കാണുമാറാകേണം. ഉൽകണ്ഠ വർദ്ധിക്കുന്നു.

യുവാവു്—ക്ഷീണം അല്പം ശമിച്ചിട്ടു് നമുക്കു് അദ്ദേഹത്തിനെ അന്വേഷിക്കാം.

രാജ—ക്ഷീണം സാരമില്ല; എനിക്കു് അച്ഛനെക്കാണണം.

യുവാവു്—അത്ര നിർബ്ബന്ധമാണെങ്കിൽ എഴുന്നേല്ക്കൂ

അവർ ഭദ്രസേനനെ അന്വേഷിച്ചു പുറപ്പെട്ടു. രാജകുമാരിയുടെ മുഖത്തു പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട ക്ഷീണഭാവം കണ്ടു് യുവാവു വീണ്ടും പറഞ്ഞു.

യുവാ:—ക്ഷീണത ലേശവും മാറിയിട്ടില്ല. അല്പം കൂടി ഇരുന്നു വിശ്രമിച്ചിട്ടു നടക്കാം.

രാജ:—ക്ഷീണത സാരമില്ല.

ഈ അവസരത്തിൽ ഭദ്രസേനൻ ചില അനുചരന്മാരുമായി പുത്രിയെ അന്വേഷിക്കയായിരുന്നു. എന്നാൽ വൃക്ഷങ്ങൾ നിബിഡമായി വളർന്നു നില്ക്കുന്ന ആ ഘോരാരണ്യത്തിൽ നാലഞ്ചടി അകലെ നില്ക്കുന്നവർ തന്നെ പരസ്പരം കാണ്മാൻ പ്രയാസമായിരുന്നതിനാൽ അവർ അങ്ങുമിങ്ങും ചുററിത്തിരിയേണ്ടിവന്നു. അങ്ങിനെയിരിക്കെ തന്റെ പുത്രി ഒരാളുടെ സഹായത്തോടുകൂടി അയാളുടെ സമീപമെത്തി.

ഭദ്ര:—മകളേ! നീ രക്ഷപ്പെട്ടതെങ്ങിനെ?

രാജ:—അച്ഛാ! ഇദ്ദേഹമാണു് എന്നെ രക്ഷിച്ചതു്.

ഭദ്ര:—മഹാത്മാവേ! അങ്ങു് എന്റെ ഏകപുത്രിയെ രക്ഷിച്ചു; അങ്ങയെ ദൈവം അനുഗ്രഹിക്കട്ടെ.

യുവാ:—നിങ്ങൾ പ്രശംസിക്കത്തക്കതൊന്നും ഞാൻ അധികമായി ചെയ്തിട്ടില്ല. ആപത്തിൽ അകപ്പെട്ടവരെ, വിശേഷിച്ചും സ്ത്രീജനങ്ങളെ, രക്ഷിക്കേണ്ടതു പുരുഷധർമ്മമാണല്ലോ. അതിനാൽ ഞാൻ എന്റെ ചുമതല നിറവേററിയതേയുള്ളു.

ഭദ്ര:—നിങ്ങളുടെ പ്രവൃത്തി എന്നപോലെ വാക്കുകളും മഹാമനസ്കതയെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു. നിങ്ങളുടെ സഹായമല്ലെ അവളെ രക്ഷിച്ചതു്?

യുവാ:—നിങ്ങളുടെ വാക്കുകൾ കേട്ടിട്ടു് എനിക്കു ചിരിവരുന്നു. പുത്രിയെ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടും തനിക്കു രക്ഷപ്പെടണമെന്നല്ലേ നിങ്ങൾ തീർച്ചയാക്കിയതു്?

യുവാവിന്റെ ഈ വാക്കുകൾകേട്ടു രാജകുമാരിക്കു ഭാവം പകർന്നു. ലജ്ജാനമ്രമുഖിയായി നിന്ന ആ ഭാഗ്യവതി തന്റെ ശിരസ്സിനെ തെല്ലുയർത്തി വെൺനിലാവിനെപോലെ വൈമല്യം നൽകുന്ന ഒരു മന്ദഹാസത്തോടുകൂടി അയാളെ കടാക്ഷിച്ചു. ഭദ്രസേനൻ തനിക്കു നേരിട്ട വിപത്തു മുഴുവനും വിസ്തരിച്ചു് യുവാവിനെ കേൾപ്പിച്ചു. ഒടുവിൽ ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു.

ഭദ്ര:—നിങ്ങളുടെ ഈ സഹായത്തിനു് ഞാൻ ജീവാവസാനംവരെ നിങ്ങൾക്കു കടപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

യുവാ:—എന്തായാലും നമുക്ക് ഈ കാട്ടിൽനിന്നു പുറത്തുപോകാം. നിങ്ങൾ ഇത്രയും പേരേയുള്ളൂ?

ഭട:—അല്ല, ഇനിയും ചിലർ കൂടിയുണ്ട്. അവരും വഴിതെറ്റി ഞങ്ങളെ തിരയുകയായിരിക്കും.

അനന്തരം അവർ ആ വനാന്തം കടന്നു. അവിടെ ഭദ്രസേനനെ പിരിഞ്ഞ അനുചരന്മാർ ആഗമനത്തിനെ ആരാഞ്ഞ് നില്ക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. യുവാവ് തന്നെ പ്രതീക്ഷിച്ചുനിന്ന ഒരു ഭൃത്യനെ വിളിച്ചു തന്റെ അശ്വത്തെ കൊണ്ടുവരുവിച്ചശേഷം ഭദ്രസേനനോടു യാത്ര പറഞ്ഞും, രാജകുമാരിയോടു പ്രേമപരവശമായ ഒരു നോട്ടത്താലും യാത്രപറഞ്ഞിട്ട് ആ സ്ഥലംവിട്ടു. തന്നെ രക്ഷിച്ച പുരുഷകേസരിയുടെ 'ഊരും പേരും' പോലും ചോദിക്കാതെയും അദ്ദേഹത്തെത്തങ്ങളുടെ രാജധാനിയിലേയ്ക്കു ക്ഷണിക്കാതെയും യാത്രയയച്ച ഭദ്രസേനന്റെ കൃതഘ്നതയെക്കുറിച്ചു കുമാരിക്കു നിസ്സീമമായ വെറുപ്പു തോന്നി. "മുന്നോട്ടു നീങ്ങുന്നു ജഡം ശരീരം പിന്നോട്ടു പായുന്നു മനസ്സു ചഞ്ചലം" എന്ന മട്ടിൽ യാത്രതിരിച്ച യുവാവിനെ അവളുടെ ഹൃദയവും അതിനു കൂട്ടായി അവളുടെ നേത്രങ്ങളും അനുയാനം ചെയ്തു.

അദ്ധ്യായം ൨.

‘‘നന്നായിട്ടുകിടക്കിൽ ചുവന്നതാമര-
ചന്ദ്രാംശുമഹാതമാവൃതാ-
തേനോലുമുന്നിതു വണ്ടു വെന്നതുമല്ലപോൽ
മാഴ്ച്ചല്ലലസ്സൂചിതം
പിന്നെ സ്സുസ്വരലാപങ്ങളാൽ മധുരമാം-
യൂഷമതാംബക്കും യുവാ-
ഒരുനാം ക്ഷത്രിയനന്നു ചാപധരനാം
കണ്ണുംകടക്കണ്ണുമേ.’’

കഴിഞ്ഞ അദ്ധ്യായത്തിൽ വിവരിച്ചിട്ടുള്ള കമുകിനീവനത്തിനു ആറേഴുനാഴിക കിഴക്കുകൂടി കമുകിനീനദി ഒഴുകുന്നു. ആ നദിയുടെ കിഴക്കേ കരയിലായി സാമാന്യം ഉയരമുള്ള ഒരു കുന്നുണ്ട്. പ്രകൃതിവിലാസംകണ്ട് ആനന്ദിക്കുന്നതിന് ഇത്ര സൌകര്യമുള്ള സ്ഥലം ഇഹലോകം ദുർല്ലഭമത്രെ.

മേൽ സൂചിപ്പിച്ച കുന്നിന്റെ മുകളിൽ മനോഹരമായ ഒരു കെട്ടിടം കാണുമാറുണ്ട്. എന്നാൽ അതിന്റെ സമീപത്തെങ്ങും കുടിപാർപ്പുള്ള ലക്ഷണം കാണുമാറുമില്ല. ആ സ്ഥിതിക്ക് ഏകാന്തവാസത്തിൽ അഭിരുചിയേറി ആ ആരണ്യത്തിന്റെ സമീപത്തുവന്നു താമസിക്കുന്നവർ ആരായിരിക്കാം.

അവിടത്തെ ഗൃഹനായകൻ ഉദ്ദേശം മുപ്പതിനടുത്ത വയസ്സ് പ്രായംവരുന്ന ഒരു യുവാവാണ്. മുപ്പതിനടുത്തു വയസ്സിൽ അധികം പ്രായമില്ലാത്ത ആരോഗ്യദൃഢഗാത്രന്മാരും, നല്ലതിനും നല്ലതിയലിനും മദ്ധ്യപ്രായമുള്ള ഒരാളും, രണ്ടു സ്ത്രീകളും, ഒരു ബാലനും ഭൃത്യവൎഗ്ഗത്തിൽപ്പെട്ടവരായിക്കാണുന്നുണ്ട്. ഗൃഹനായികയ്ക്കു കഷ്ടിച്ചു നാല്പതു വയസ്സു പ്രായംകാണും. നായകനായ യുവാവിന്റെ ഗാംഭീര്യമനോഹരമായ ആകൃതികണ്ടാൽ ഉൽകൃഷ്ടകുലജാതനാണെന്ന വിശ്വാസം അനുമിക്കാം. അയാളെ അംഗപ്രത്യംഗം വൎണ്ണിക്കുന്നതിനേക്കാൾ സൎവ്വലക്ഷണസമ്പൂൎണ്ണനായ ഒരു സുകുമാരനാണെന്നു സംക്ഷിപ്തമായിപ്പറഞ്ഞു അവസാനിപ്പിക്കുന്നതാണ് ഉത്തമം. നായികയും അനന്യമാന്യമായ സൌന്ദൎയ്യമുള്ള ഒരു സ്ത്രീരത്നമാണ്.

നല്ല ചന്ദ്രികയുള്ള ഒരു രാത്രി; മണി ഏഴു കഴിഞ്ഞിരിക്കും. മുകളിൽ സൂചിപ്പിച്ച കെട്ടിടത്തിന്റെ മുമ്പിൽ രണ്ടു കസേരകളിലായി നായികയും നായകനും ഇരിക്കുന്നു. ഭൃത്യന്മാർ രണ്ടുപേർ ആദരപൂർവ്വം നില്ക്കുന്നു. മനുഷ്യൎക്ക്, പ്രത്യേകിച്ചു യുവാക്കന്മാൎക്ക്, ഉല്ലാസജനകമായ ചന്ദ്രികയോ ശീതമാരുതനോ നമ്മുടെ യുവാവിനെ ആനന്ദിപ്പിക്കുന്നില്ല. അയാളുടെ മുഖചന്ദ്രൻ ചിന്താഭാരത്താൽ മ്ലാനമായിരുന്നു. ഇതുകണ്ടു നായിക ഇപ്രകാരം ചോദിച്ചു:—

നായി:—കാന്താ! കുറച്ചുദിവസമായി നിനക്കു സുഖമില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. എന്റെ ഊഹം വാസ്തവമല്ലേ?

യുവാ:—എനിക്കു പ്രത്യേകിച്ചു സുഖക്കേടൊന്നുമില്ല. പക്ഷേ മനസ്സിന്.........

നായി:—അതു ഞാനിന്നലെയും ഊഹിച്ചതല്ലല്ലോ.

യുവാ:—എന്നാൽ ഇത്രയിടെ അല്പം വൎദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ഭൃത്യരിൽ ഒരുവൻ:—എന്തായാലും നമ്മുടെ അജ്ഞാതവാസം കഴിയുന്നതും വേഗത്തിൽ അവസാനിപ്പിക്കണം.

യുവാ:—അതിനുതന്നെയാണ് ഞാനും ശ്രമിക്കുന്നത്. പക്ഷേ ഒരു വലിയ യുദ്ധംകൂടാതെ സാധിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല.

ഭൃത്യൻ:—യുദ്ധത്തിന്നുതക്ക ബലം നമുക്കില്ലല്ലോ.

യുവാ:—പ്രബലനായ ഒരു ബന്ധുവിന്റെ സഹായം നമുക്കു ലഭിക്കുമെങ്കിലോ?

നായി:—ആ ദുഷ്ടനോടു കിടനില്ക്കത്തക്ക ഒരു ബന്ധുവായിരിക്കണം.

യുവാ:—അമ്മേ! ഞാൻ വാസ്തവം പറയാം. മദനപുരംരാജ്യം ഇപ്പോൾ ഭരിച്ചുവരുന്ന ഗംഗപ്രസാദമഹാരാജാവു് എന്റെ മാതുലനാണു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രാബല്യത്തെക്കുറിച്ചു് എന്തു വിചാരിക്കുന്നു?

ഭൃത്യ:—പ്രഭോ! അദ്ദേഹത്തിന്നു് ആരെയെങ്കിലും ഭയമുണ്ടെങ്കിൽ അതു് മദനപുരമഹാരാജാവിനെ മാത്രമാണു്. അവിടുത്തെ സഹായം ലഭിക്കുമെങ്കിൽ ശത്രുവിനെ നമുക്കു നിഷ്പ്രയാസം ജയിക്കാം.

യുവാ:—എന്തായാലും ഒരു യുദ്ധംകൂടാതെ കഴികയില്ല.

നായി:—കുമാരാ! നീ ജീവിച്ചിരിപ്പുണ്ടെന്നു് ആ തിരുമനസ്സിലേയ്ക്കു് അറിയാമോ?

യുവാ:—അമ്മയോടുകൂടി ഞാനും കൊല്ലപ്പെട്ടുവെന്നാണു് അദ്ദേഹം വിചാരിച്ചിരുന്നതു്.

നായി:—പിന്നെയോ?

യുവാ:—ഞാൻ ഇയ്യിടെ മദനപുരത്തേക്കു പോയിരുന്നതു് ഓർക്കുന്നുണ്ടോ?

നായി:—ഉണ്ടു്.

യുവാ:—അവിടത്തെ പ്രിയതനയനിൽനിന്നു് എന്റെ പൂർവ്വചരിത്രം ശ്രവണം ഗ്രഹിച്ചിരുന്നതിനാൽ ഞാൻ കൊട്ടാരത്തിലേയ്ക്കു പോയി; മഹാരാജാവിനെക്കണ്ടു. അവിടുന്നു് എന്നെ വളരെനേരം സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി.

നായി:—കഷ്ടം! തന്റെ സഹോദരിയുടെ മകനായ അദ്ദേഹം ഓർമ്മിച്ചിരിക്കും.

യുവാ:—എന്റെ ചരിത്രം മുഴുവനും ഞാൻ അവിടത്തെ അറിയിച്ചു. അവിടുത്തേയ്ക്കുണ്ടായ സന്തോഷത്തെക്കുറിച്ചു് ഞാൻ എന്തു പറയട്ടെ! എന്നെ വാത്സല്യപൂർവ്വം ആശ്ലേഷിച്ചു. മഹാരാജ്ഞിയും മാതൃനിർവ്വിശേഷം എന്നെ വാത്സല്ലിച്ചു. ആ പരമദുഷ്ടൻ എന്റെ മാതാപിതാക്കന്മാരെ നിഗ്രഹിച്ചതും, രാജ്യം കൈക്കലാക്കിയതുംമറ്റും

ക്കേി വിസ്തരിച്ചുപറഞ്ഞു. ഒടുവിൽ എന്റെ അച്ഛനമ്മമാരെ നിഗ്രഹിച്ച മഹാപാപിയോടു പ്രതികാരംചെയ്യുന്നതാണെന്നു ഞാനും അതിനുവേണ്ട സഹായം ചെയ്യാമെന്ന് അദ്ദേഹവും സത്യംചെയ്തു.

ഭൃത്യ:— എന്നാൽ, ഇനിയും എന്തിനു നാം ക്ഷമിക്കുന്നു.

യുവാ:— അവിടുത്തെ ഏകപുത്രി മരിച്ചിട്ട് ഒരുമാസംപോലും തികഞ്ഞിട്ടില്ല. തന്മൂലം രാജ്ഞിയും അദ്ദേഹവും സന്താപസാഗരത്തിൽ മുഴുകി യാതൊന്നിലും ഉന്മേഷമില്ലാതെ കഴിയുകയാണ്. എന്നുമാത്രമല്ല, ഒരു യുദ്ധത്തിനു പുറപ്പെടുന്നതിനുമുൻപ് എന്തെല്ലാം മുൻകരുതലുകൾ ചെയ്യണം. ഏതായാലും ഈ വിവരങ്ങളൊന്നും പുറത്താകരുത്. ഞാൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നെന്ന് ഇതേവരെ നമ്മുടെ ശത്രു അറിഞ്ഞിട്ടില്ല. സംശയിക്കാൻ മാർഗ്ഗമില്ലല്ലോ.

സംഭാഷണം ഈ സ്ഥിതിയിൽ അവസാനിപ്പിച്ചിട്ട് അവർ ഭക്ഷണത്തിനായി പിരിഞ്ഞു. ഇനിയും ഈ കഥ തുടരുന്നതിനുമുൻപായി ഇവരെക്കുറിച്ചു ചില വിവരങ്ങൾ വായനക്കാരെ അറിയിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.

നമ്മുടെ യുവാവ് വിജയനഗരത്തെ രാജാവായിരുന്ന സുരേന്ദ്രന്റെ ഏകപുത്രനാണ്. സുരേന്ദ്രൻ പ്രകൃത്യാ ഒരു ശുദ്ധബുദ്ധിയായിരുന്നു. അദ്ദേഹം പ്രജാക്ഷേമകാംക്ഷിയായിരുന്നുവെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരപ്രത്യയനേയബുദ്ധി രാജ്യത്തിലെ അഴിമതിക്കാരെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചു. വിജയനഗരത്തെ ഇപ്പോഴത്തെ രാജാവായ ഉഗ്രസേനൻ അക്കാലത്ത് ഒരു പ്രഭുവും പട്ടാളവകുപ്പിലെ ഒരു ഉന്നതഉദ്യോഗസ്ഥനുമായിരുന്നു. ഉഗ്രസേനൻ കുടിലബുദ്ധിയും അതിതന്ത്രജ്ഞനുമാണ്. അദ്ദേഹം തന്റെ പ്രാബല്യത്തെ സ്ഥാപിക്കാനായി ഉദ്യമിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. സാധുവായ സുരേന്ദ്രന്, അവസരസേവാനിപുണനായ ഉഗ്രസേനൻ പറയുന്നതെല്ലാം വേദവാക്യംപോലെ ആദരണീയമായി തോന്നി. അതറിഞ്ഞു് ന്യായസ്ഥന്മാരായ ചില ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും ജോലി രാജിവെച്ചു. ഒടുവിൽ ഉഗ്രസേനൻ പ്രധാനമന്ത്രിയും സേനാനായകനുമായിത്തീർന്നു. ഇങ്ങനെയിരിക്കെ, ഒരുദിവസം ഉഗ്രസേനന്റെ നിർബ്ബന്ധത്താൽ സുരേന്ദ്രൻ ഒരു ചെറിയ അനുചരസംഘവുമായി നായാട്ടിനു പുറപ്പെട്ടു; മാർഗ്ഗദർശി ഉഗ്രസേനൻ ആയിരുന്നുവെന്നു പ്രത്യേകിച്ചു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. അവരെ അനുഗമിച്ച പട്ടാളക്കാരൊക്കെ ഉഗ്രസേനനാൽ തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ടവരും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ കല്പനയുണ്ടെങ്കിൽ 'വെട്ടൊന്ന് കഷണം രണ്ട്' എന്നുള്ള സമ്പ്രദായത്തെ അനുസരിക്കുന്നവരുമായിരുന്നു.

സുരേന്ദ്രനും കൂട്ടരും കമലിനിയുടെ സ്ഥാനത്തിൽ ഏതാണ്ടു നായാട്ടുതുടങ്ങി. മദ്ധ്യാഹ്നം വരെ നായാടിയശേഷം, നാലഞ്ചുനാഴിക അകലെമാറി കൂടാരമുറപ്പിച്ച് അന്നവിടെത്താമസിക്കാൻ തീർച്ചയാക്കി. സുരേന്ദ്രന് അന്നുതന്നെ വിജയനഗരത്തെത്തണമെന്ന് ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും ഭദ്രസേനൻ്റെ നിശ്ചയം മറ്റുപ്രകാരത്തിലായിരുന്നതിനാൽ, അതു ഫലിച്ചില്ല. ഋജുബുദ്ധികളായ ചില പ്രഭുക്കന്മാർ സേവകന്മാരുടെ ഹിതാനുവർത്തികളായി സ്വകർമ്മത്തെയും, ചിലപ്പോൾ സ്വജീവനെത്തന്നെയും നശിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതിന് ലോകചരിത്രത്തിൽ ധാരാളം ഉദാഹരണങ്ങൾ ഉണ്ടല്ലോ.

എന്തിനധികം വിസ്തരിക്കുന്നു; പിറ്റേന്നു നേരം പ്രഭാതമായപ്പോൾ സുരേന്ദ്രൻ്റെ മൃതശരീരമാണ് കൂടാരത്തിൽ കണ്ടത്. അർദ്ധരാത്രിയത്രേ, സൈന്യങ്ങളെ പ്രേരിപ്പിച്ചിരുന്ന ആ സാധുവിനെ, ആയാസംകൂടാതെ, മഹാപാപി, ഭദ്രസേനൻ, തൻ്റെ ഖഡ്ഗത്തിന് ഇരയാക്കി.

ഇത്രയുംകൊണ്ട് ഭദ്രസേനൻ്റെ നിഷ്ഠൂരകർമ്മം അവസാനിച്ചുവോ? ഇല്ല. അദ്ദേഹവും കൂട്ടരും സുരേന്ദ്രൻ്റെ മൃതശരീരവും കൊണ്ടു നാട്ടിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു. മാർഗ്ഗമദ്ധ്യേ, ഭദ്രസേനൻ്റെ ദുരുപദേശങ്ങളിലും ദുഷ്കൃത്യങ്ങളിലും പ്രതിഷേധിച്ച് മന്ത്രിപദത്തിൽനിന്നും പിരിഞ്ഞ അമലസേനനെ ബന്ധനത്തിലാക്കി. അമലസേനൻ അതിബുദ്ധിമാനും സത്യവാനും, ഭദ്രസേനൻ്റെ പല ദുഷ്കൃത്യങ്ങളും തടയണമെന്നു സുരേന്ദ്രനെ ഉപദേശിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു ദേശാഭിമാനിയും ആയിരുന്നു. അമലസേനൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നപക്ഷം രാജവധം തൻ്റെ കരത്താലാണു നടന്നതെന്നു തെളിഞ്ഞുപോകുമെന്ന് ഭദ്രസേനന് ഉറപ്പുണ്ടായിരുന്നു. ആ ദുഷ്ടൻ രാജധാനിയിൽ എത്തിയയുടൻ രാജ്ഞിയെ ചെന്നുകണ്ട് മഹാരാജാവിനെ അമലസേനൻ നിഗ്രഹിച്ചുവെന്നും, അയാളെ ബന്ധനത്തിലാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നും അറിയിച്ചു.

അപ്രതീക്ഷിതമായ ഈ ദുഃഖവാർത്ത കേട്ട് രാജ്ഞി അത്യന്തം വ്യസനിച്ചു. ആ സാധ്വിയുടെ ശോകാതിരേകത്തെ വർണ്ണിക്കാൻ എൻ്റെ തൂലികയ്ക്കു ശക്തിയില്ല. അമലസേനനെ യാതൊരു വിസ്താരവും കൂടാതെ തൂക്കിക്കൊല്ലാൻ, ഭദ്രസേനൻ, സ്വയം ആജ്ഞാപിച്ചു.

സുരേന്ദ്രൻ്റെ മരണത്തോടുകൂടി ഭദ്രസേനൻ്റെ ദുഷ്കൃത്യങ്ങൾ ശതഗുണീഭവിച്ചു. രാജാവിന് അദ്ദേഹത്തിൻ്റെ മരണകാലത്തു മൂന്നുവയസ്സുപ്രായമുള്ള ഒരു പുത്രൻ മാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. അതിനാൽ ആ ശിശുവിനെയും രാജ്ഞിയെയുംകൂടി എങ്ങിനെയെങ്കിലും നിഗ്രഹി

ച്ചു് രാജ്യം കൈക്കലാക്കാനുള്ള മാർഗ്ഗങ്ങൾ ഉഗ്രസേനൻ ആലോചിച്ചു തുടങ്ങി.

സുമന്ത്രനെ നിഗ്രഹിച്ചിട്ടു മാസം നാലു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഉഗ്രസേനന്റെ ദുരാലോചനകളും ദുഷ്കൃത്യങ്ങളും വർദ്ധിച്ചുതന്നെവരുന്നു. വിജയനഗരത്തെ പോർത്തുഗീസുകാർ ആക്രമിക്കാൻ തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്നതായി ഒരു ശ്രുതി അക്കാലം നാടെങ്ങും പരന്നു. ഈ വിവരം കർണ്ണാകർണ്ണികയാ അറിഞ്ഞു് രാജ്ഞിയും രാജ്യവാസികളും അത്യന്തം പരിഭ്രമിച്ചു. ഉഗ്രസേനൻ രാജ്ഞിയെ ഒരുവിധം സമാശ്വസിപ്പിച്ചു ശേഷം, അവരുടെ മാതൃരാജ്യമായ കന്നോപുരത്തേയ്ക്കു പോകണമെന്നു് ഉപദേശിച്ചു. സാധ്വിയായ രാജ്ഞി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉപദേശപ്രകാരം യാത്രയ്ക്കു തയ്യാറായി. ശത്രുക്കൾ രാജ്യത്തെ സമീപിച്ചുപോയെന്നും, അതിനാൽ രാജകീയാഡംബരങ്ങളൊന്നും കൂടാതെ ഏതാനും അനുചരന്മാരുമായി പുറപ്പെടണമെന്നും വീണ്ടും ഉപദേശിച്ചു. അതിനും, കഷ്ടം! ആ രാജ്ഞി വഴിപ്പെട്ടു.

അദ്ധ്യായം ൯.

"കാലരൂപികളാകുന്നിതോർക്കിൽ
മാലോകരുമതിനില്ല സംശയം."

വിജയനഗരം രാജധാനിയിൽനിന്നു [illegible] ദൂരമുള്ള ഒരു വിജനസ്ഥലത്തേയ്ക്കു് വായനക്കാരുടെ ശ്രദ്ധയെ ആകർഷിച്ചുകൊള്ളുന്നു. ഈ സ്ഥലത്തിനു് മൂന്നാലുമൈൽ സമീപങ്ങളെങ്ങും കുടിപാർപ്പുള്ള ലക്ഷണം കാണ്മാനില്ല. ഏതാണ്ടു് രാജ്യാതിർത്തിക്കു സമീപമുള്ള ഈ സ്ഥലം പണ്ടുകാലത്തു് ഒരു പടനിലമായിരുന്നു. ഇപ്പോഴാകട്ടെ ജനസഞ്ചാരക്കുറവിനാൽ ഏതാണ്ടു് ഒരു "കുറ്റിക്കാടാ"യി തീർന്നിരിക്കുന്നു. ഇതിന്റെ മദ്ധ്യേകൂടി ധർമ്മപുരിയിലേയ്ക്കു് ഒരു പാതയുണ്ടു്. പക്ഷേ, വളരെ അപൂർവമായിട്ടു മാത്രമേ ജനങ്ങൾ ഈ വഴിയെ സഞ്ചരിച്ചിരുന്നുള്ളു. ഇങ്ങനെ വിജനവും തന്മൂലം തെല്ലു ഭയാനകവുമായ ഈ പടനിലത്തിന്റെ മദ്ധ്യേ, ധർമ്മപുരിയിലേയ്ക്കുള്ള വഴിക്കു് സമീപത്തായി, മദ്ധ്യവയസ്കയായ ഒരു സുന്ദരീരത്നം മരിച്ചുകിടക്കുന്നു. സമീപത്തു് ഒരു ശിശുവും കിടപ്പുണ്ടു്.

“കല്ലിന്മേലുംകതിർപ്പൊൻമണിമയട്ടതലയും
മരച്ചുപാടത്തുനിറക്കും
നെല്ലിന്മേലുംനിശാപ്പൂരിഷായുടെമ്മിക്കും
മടിക്കാതെനിത്യം
പുല്ലിന്മേലുംപുരാരിപ്രളവിനടെണരം
തട്ടപൊട്ടിച്ചതങ്ങൾ
വില്ലിന്മേലുംവിളങ്ങും ....

“വിശ്വസ്തയവനായ” ചന്ദ്രനും താരഗണങ്ങളും അനന്യശരണനായ പോലെ സംരക്ഷിക്കാനോ എന്ന തോന്നുമാറ് ഉദിച്ചുയർന്നു നിൽക്കുന്നു. വൃക്ഷങ്ങൾക്കു സൗരഭിപ്പിക്കാനുള്ള വൈമുഖ്യത്താലെ, എന്തോ, മാരുതമന്ദൻ ആ സ്ഥലം വിട്ടിരിക്കുന്നു. ആകാശമണ്ഡലത്തിൽനിന്നും ഹിമകണങ്ങളും ഉണങ്ങിയ ഇലകളിൽ വീഴുമ്പോഴുണ്ടാകുന്ന മർമ്മരശബ്ദമല്ലാതെ മറ്റു യാതൊന്നും രാത്രിയുടെ നിശ്ശബ്ദതയെ ഭംഗം ചെയ്തിരുന്നില്ല. മാതൃരഹിതനായ ബാലനാകട്ടെ, പ്രകൃതിയുടെ ഈ ശാന്തസ്വഭാവത്തെ അവലോകനംചെയ്യുന്നുണ്ടോ? ഇല്ല. അത് സമീപത്തുകിടന്ന ജഡതുല്യനായ മാതൃശരീരത്തിൽ കയറിക്കിടന്നുകൊണ്ട് കരയാൻ തുടങ്ങി. കുട്ടിയുടെ ദീനാലാപം കേട്ടു. ആ വഴി യാത്രചെയ്തിരുന്ന ഒരു പ്രഭുവും സഹചാരന്മാരും നിലാവെളിച്ചത്തിന്റെ സഹായത്താൽ അവിടെയെത്തി; അവർ കുതിരകളിൽനിന്നും ഇറങ്ങി.

പ്രഭു:—കഷ്ടം! എത്ര ദയനീയമായ കാഴ്ച! ഒരു സ്ത്രീരത്നത്തെ ആരോ നിഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്നു.

ഭൃത്യരിൽ ഒരുവൻ:—അയ്യോ! ഈ സ്ത്രീ ആരായിരിക്കും, കുട്ടിക്ക് ആപത്തൊന്നും സംഭവിച്ചിട്ടില്ലെന്നു തോന്നുന്നു.

പ്രഭു:—ഈ സ്ത്രീയുടെ മുഖം എനിക്ക് പരിചയമുള്ളതല്ല. ഈ ലക്ഷണങ്ങളിലെ കണ്ടിട്ട് ഒരു രാജകുമാരിയാണെന്നു തോന്നുന്നു. ഹാ ഉദിച്ചുയർന്നു നില്ക്കുന്ന പൂർണ്ണചന്ദ്രനെപ്പോലും ലജ്ജിപ്പിക്കുന്ന ഈ മുഖം എത്ര മനോഹരമായിരിക്കുന്നു.

പ്രഭുവിന്റെ അനുചരന്മാരിൽ ഒരാൾ മരിച്ചുകിടക്കുന്ന സ്ത്രീയെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിയിട്ട് “ഇതാ കയ്യിൽ ഒരു മോതിരം കിടക്കുന്നു; ഇതിൽ എന്തൊക്കെയോ കൊത്തിയിട്ടുണ്ട്” എന്നു പറഞ്ഞു. പ്രഭു സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിയിട്ടു പറയുന്നു.

പ്രഭു:—ഈ മോതിരത്തിൽ വിജയനഗരത്തിലെ രാജകീയമുദ്രയാണു കാണുന്നതു്. അതിന്റെ ചുററുമായി ചില അക്ഷരങ്ങളും കൊത്തിയിട്ടുണ്ടു്. ഏതായാലും പരമാർത്ഥം ഗ്രഹിക്കാൻ നിർവ്വാഹമില്ല.

ഭൃത്യരിൽ ഒരുവൻ:—നമുക്കു പോകാം; നാം ഇവിടെ നിന്നിട്ടു് എന്തു ഫലം?

മറെറാരുവൻ:—ഈ കുട്ടിയെ എങ്കിലും രക്ഷിച്ചാൽ കൊള്ളാം.

ഒന്നാം:—ജാതിപോലും നിശ്ചയമില്ലാത്ത ഒരു കുട്ടിയെ ആരു കൊണ്ടുപോകും? തനിക്കു വേണമെങ്കിൽ എടുത്തുകൊള്ളൂ.

പ്രഭു:—ഛേ! നിന്റെ ഹൃദയം എത്ര കഠിനം തന്നെ. ഈ അനാഥക്കുഞ്ഞിനെ, അതു് ഏതു ജാതിയിൽപെട്ടതായാലും, രക്ഷിക്കേണ്ടതു നമ്മുടെ കടമയാണു്.

ഒന്നാം:—നാട്ടിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോയാൽ നാം എന്തുചെയ്യും.

പ്രഭു:—ഞാൻ എന്റെ പുത്രനെപ്പോലെ വളർത്തും.

ഒന്നാം:—അവിടെയുള്ള കണ്ണുകളും ഇല്ലാത്തതുകൊണ്ടുതന്നെ നന്നായി. നാട്ടുകാർ അവിടുത്തെ പഴിക്കാതിരിക്കയില്ല.

പ്രഭു:—ആര് എന്തു പറഞ്ഞാലും ഇതിനെ ഞാൻ എടുത്തു വളർത്തും.

പ്രഭുവിന്റെ നിർബ്ബന്ധംകൊണ്ടു് ആരും ഉത്തരം പറഞ്ഞില്ല. അവർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിർദ്ദേശമനുസരിച്ചു യാത്രയ്ക്കു തിരിച്ചു. പ്രഭു ശിശുവിനെയും എടുത്തുകൊണ്ടു കുതിരപ്പുറത്തു കയറി, സ്വദേശമായ ധർമ്മപുരിയിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു. നാട്ടിൽ എത്തിയ ഉടൻ ശിശുവിനു് അതിന്റെ അസാധാരണമായ സൗന്ദര്യത്തെ ആസ്പദമാക്കി "സുന്ദരകുമാരൻ" എന്നു നാമകരണം ചെയ്തു. പ്രഭുവിനു സന്താനങ്ങൾ ഇല്ലാതിരുന്നതിനാൽ ഈ സന്താനലാഭം അദ്ദേഹത്തിനും പത്നിക്കുമെല്ലാം അത്യാനന്ദകരമായിത്തീർന്നു. അവർ അതിനു് യഥാകാലം എഴുത്തിനിരുത്തി, വേണ്ട വിദ്യാഭ്യാസം നൽകി. മോതിരംകൊണ്ടു് അവർക്കു ലഭിച്ച "നിധി" വിജയനഗരം രാജകുടുംബത്തിലെ ഏകസന്താനമാണെന്നും അവർക്കു സിദ്ധിച്ചതു എങ്ങിനെയെന്നും വെളിവായി. പക്ഷെ, ഈവക രഹസ്യങ്ങളൊന്നും പുറത്തറിയിക്കാതെ അവർ അതിനെ വളർത്തി. കുമാരൻ, പതിനാറു വയസ്സായപ്പോഴേയ്ക്കും സകലശാസ്ത്രങ്ങളിലും, കലകളിലും, പ്രത്യേകിച്ചു് ആയുധവിദ്യയിലും അസാമാന്യമായ നൈപുണ്യം സമ്പാദിച്ചു.

രാജ്ഞിയേയും പുത്രനേയും നിഗ്രഹിക്കുന്നതിനു ഭദ്രസേനൻ നിയോഗിച്ചിരുന്നവർ തിരിച്ചുപോയി കല്പന നിറവേററിയതായി ഭദ്രസേനനെ അറിയിച്ചു. അയാൾ സന്തുഷ്ടനായി. രാജ്ഞിയും പുത്രനും മരണപ്പെട്ടതോടുകൂടി യഥേഷ്ടം സ്വൈരമായി കാൎയ്യങ്ങൾ ചെയ്തു ചില ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെ നിഗ്രഹിച്ചതായി ഒരു ശ്രുതി രാജ്യമെങ്ങും പരന്നു; രാജ്യകാൎയ്യങ്ങൾ ജനഹിതം നോക്കാതെ, അദ്ദേഹം തന്നെ അനുഭവിക്കാനും തുടങ്ങി. ഭദ്രസേനന്റെ മൌഢ്യത്തെ ഓൎത്ത് ജനങ്ങൾ അവരുടെ സങ്കടത്തെ അടക്കിപ്പാൎത്തു.

വൎഷം പതിനഞ്ചു കഴിഞ്ഞു. ഇതുവരെ, മോഹനകുമാരൻ ജീവിച്ചിരിപ്പുള്ളതായി ഭദ്രസേനൻ സംശയിച്ചിട്ടുപോലുമില്ല. പ്രഭുവിനു സന്താനമില്ലാതിരുന്നതിനാൽ സ്വാതന്ത്ര്യവിശേഷമായ വാൎദ്ധക്യത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹം കാലം കഴിച്ചുവന്നു. അങ്ങിനെയിരിക്കെ പെട്ടെന്നു പ്രഭു രോഗബാധിതനായി; തന്റെ ഭാവിക്കു നേരിട്ട ഈ വിപത്തു കഠിനമേന സ്വീകാൎയ്യമായി ഭവിച്ചില്ല. അയാൾ സ്വന്തം പ്രഭുവിന്റെ സമീപത്തുതന്നെ ഇരുന്നു ശുശ്രൂഷിച്ചു. പക്ഷെ, നിഷ്ഫലം; "ദൈവനിശ്ചയത്തെ തട്ടുകയില്ല, സൃഷ്ടിസ്ഥിതിസംഹാരകാരണമാരറിഞ്ഞു." പ്രഭുവിന്റെ രോഗം പെട്ടെന്ന് അധികമായി; അദ്ദേഹം, തന്റെ ജീവസൎവ്വസ്വമായിക്കരുതിയിരുന്ന ഏകപുത്രനെയും, പ്രിയതമയെയും ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു പരലോകത്തെ പ്രാപിച്ചു. പ്രഭുവിനു പുത്രന്മാരില്ലാതിരുന്നതിനാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കനിഷ്ഠസഹോദരൻ പ്രഭുസ്ഥാനത്തിനു അവകാശിയായിത്തീൎന്നു. പ്രകൃത്യാ ദുൎബ്ബുദ്ധിയും വിടനുമായ ഭരതൻ അനേകം കൊള്ളരുതായ്മകളുടെ സ്വത്തുള്ള ഒരു പുള്ളിക്കുട്ടമെന്നതിലപ്പുറം കണക്കിലൊന്നും ഉൾപ്പെട്ടവനായി കഥ പറയാനില്ലല്ലോ.

പരേതനായ പ്രഭുവിന്റെ ഭാൎയ്യ, കമലവല്ലി, അതിസുന്ദരിയും, സുശീലയും, സച്ചരിത്രയുമായ ഒരു മഹിളാരത്നമാണ്. ആ സാധ്വിയെ വശീകരിച്ചു തന്റെ ഭാൎയ്യയാക്കുന്നതിനു പുതിയ പ്രഭു ശ്രമിച്ചുതുടങ്ങി. എന്നാൽ ആ പതിവ്രതാരത്നം അയാളുടെ വലയിൽ അകപ്പെട്ടില്ല. നല്ല ലക്ഷണം കൊണ്ടൊന്നും സാധിക്കാതിരുന്നതിനാൽ ബലാൽ കൈവശപ്പെടുത്താൻ തീർച്ചയാക്കി. ഈ വിവരം കമലവല്ലി എങ്ങിനെയോ അറിഞ്ഞു. അവർ തന്റെ ഏകപുത്രനുമായി ഗൂഢമായി ആലോചന നടത്തി; ആ ദുൎബ്ബുദ്ധിയുടെ സംരക്ഷണയിൽ മാനമായി ജീവിക്കാൻ പ്രയാസമാണെന്നു കണ്ടു് അടുത്ത ദിവസം രാത്രിയിൽ എങ്ങിനെയും അവിടെനിന്നു രക്ഷപ്പെടണമെന്ന് അവർ തീർച്ചയാക്കി. എട്ടുപത്തുപേരുടെ ജീവിതം സുഖമായികഴിയുന്നതിനു വേണ്ട ധനവും, നിവൃത്തിയുള്ളിടത്തോളം തന്റെ സ്വന്തം സാമാനങ്ങളും വിശ്വസ്തരായ ചില ഭൃത്യന്മാരുമൊന്നിച്ചു അവർ പുറത്തുകടന്നു. അനന്തരം രജനിയുടെ അന്ധകാരത്തിൽ

നഗരമെങ്ങും നിശ്ശബ്ദമായശേഷം, കാമവല്ലിയും, കുമാരനും ഏതാനും അനുചരന്മാരുമായി പ്രഭുമന്ദിരംവിട്ടു. അവർ പല സ്ഥലങ്ങളിലും സഞ്ചരിച്ച് ഒടുവിൽ കുമരിനീതീരത്തെത്തി; അവിടം തങ്ങളുടെ ഏകാന്തവാസത്തിന് അനുയോജ്യമാണെന്നു തോന്നുകയാൽ അവിടത്തന്നെ പാർപ്പുറപ്പിക്കാൻ തീർച്ചയാക്കി. മോഹനകുമാരനും, കാമവല്ലിയും, ഭൃത്യന്മാരുമാണ് "കുന്നിന്മേൽബംഗ്ലാ"വിൽ ഇപ്പോഴും താമസിച്ചുവരുന്നത്. അവർ തങ്ങളുടെ ജീവിതരഹസ്യങ്ങളെ പുറത്തറിയിക്കാതെ കഴിച്ചുവരുന്നു.

അദ്ധ്യായം ൪.

‘‘ക്രൂരതാധാമബഹുപ്രൗഢികളൊത്താകെയും
കണ്ടുപോണൊന്നിതിലപ്പാ-
ലോടാതസ്സാധ്വായ്മാപ്രകൃതിമധുരമാം-
ശോഷണമന്നതോട്ടുകൂടി
വാതോളൊള്ളെവാഗീശ്വരിയുടെസ്വപ്നമാ
വൈചിത്ര്യപൂരണ്ടുചെപ്പോറമാൻ–
ലോകമെങ്ങുമൊന്നിത്രയ്ക്കുവളരുവിടെ വള-
ന്നീടും വല്ലം കാമവല്ലി’’

കഴിഞ്ഞ അദ്ധ്യായത്തിൽനിന്നു അത്രസാധാരണ രഹസ്യം ലഭിച്ചത് എങ്ങിനെയെന്നു വായനക്കാർ ഗ്രഹിച്ചിരിക്കുമല്ലൊ. രാജ്ഞിയേയും പുത്രനേയും നിഗ്രഹിച്ചു വിവരം ഗ്രഹിച്ചതോടുകൂടി അയാളുടെ മുഖം കാർമേഘം നീങ്ങിയ ചന്ദ്രനെപ്പോലെ പ്രകാശിച്ചു; അയാൾ ആനന്ദസാഗരത്തിൽ നിമഗ്നനായി, തൻ്റെ വളരെക്കാലമായി ആശിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന രാജപദവി തനിക്കു ലഭിച്ചുവെന്നും, മന്ത്രിപദത്തിലുള്ള അധികാരം തനിക്കു സ്വൈരമായി അനുഭവിക്കാമെന്നും അയാൾ തീർച്ചയാക്കി. അടുത്ത ദിവസം മുതൽ ജനങ്ങളുടെ ഹിതമോ സ്വാതന്ത്ര്യമോ പരിഗണിക്കാതെ രാജ്യഭരിക്കാനും തുടങ്ങി. ഒരു ദീപമരിയാദക്കേടിലും മടിയില്ലാത്ത ആ ദുഷ്ടൻ്റെ ഭരണത്തിൽ നാട്ടുകാരുടെ സ്ഥിതി എന്തായിരുന്നു എന്ന് വായനക്കാർതന്നെ ഊഹിച്ചുകൊള്ളുവിൻ. സത്യം, ന്യായം എന്നിവ ആ രാജ്യത്തുനിന്നും കാട്ടുകയറി; മെല്ലെ പ്രവൃത്ത സ്വൈരാചാരവും ആരംഭിച്ചു.

ഒരു രാജ്യത്തിൻ്റെ ക്ഷേമം അവിടത്തെ ഭരണരീതിയെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കുമെന്നുള്ളത് സർവസമ്മതമാണല്ലൊ. ഭരണാധികാരി രാജ്യ

ഭരണവിഷയത്തിൽ ഉദാസീനനും, ക്രൂരനും ആയിരിക്കുന്നപക്ഷം ആ രാജ്യത്തെ ഭരണം ഒട്ടുംതന്നെ ആശാസ്യമായ നിലയിൽ ആയിരിക്കയില്ല. ഉദാസീനബുദ്ധികൾ കാര്യനടപ്പിനായി അന്യരെ ശരണം പ്രാപിക്കും. ഭരണാധികാരിയുടെ പരപ്രത്യയനേയബുദ്ധിയുടെ ഫലമായി രാജ്യത്തിൽ അഴിമതികൾ വർദ്ധിക്കും. പ്രജകളുടെയിടയിൽ ഒരിക്കലും സമാധാനം ഉണ്ടായിരിക്കയില്ല. രാജാക്കന്മാർ പ്രജകളിൽ പുത്രനിർവിശേഷമായ വാത്സല്യം ഉള്ളവരും, നല്ല ഭരണതന്ത്രജ്ഞന്മാരും, സൂക്ഷ്മബുദ്ധികളും, നീതിതല്പരന്മാരും ആയിരിക്കണം. രാജാജ്ഞകൾ അലംഘനീയങ്ങളാകുന്നതു കൊണ്ട് അവർ ഗാഢമായ പര്യാലോചനയ്ക്കുശേഷമേ ഏതെങ്കിലും പ്രവർത്തിക്കാവൂ. ഭരണാധികാരിയും ഭരണീയന്മാരുമായുള്ള ബന്ധം സുദൃഢവും, പരസ്പരവിശ്വാസത്തിലും നിഷ്കളങ്കസ്നേഹത്തിലും സ്ഥാപിതവും ആയിരിക്കണം. അങ്ങിനെയുള്ള ഒരു രാജ്യം സദാ ഐശ്വര്യപൂർണ്ണവും [illegible]മായിരിക്കും. പ്രത്യുത, ഭരണാധികാരി പ്രജകളെക്കുറിച്ചു ലേശവും സ്നേഹമില്ലാത്തവനും, ഉദാസീനബുദ്ധിയും, ക്രൂരനും ആയിരുന്നാൽ ആ രാജ്യത്തു സമാധാനമോ സംതൃപ്തിയോ ഒരിക്കലും ഉണ്ടാകുന്നതല്ല. ഈ തത്വത്തെയാണു് എല്ലാ രാജ്യങ്ങളുടെയും ചരിത്രം നമ്മെ പഠിപ്പിക്കുന്നതു്. ആസ്ഥാനവിദ്വാൻ, [illegible] വിദ്യാവിഹീനന്മാരായ ആശ്രിതന്മാർ ഭരണത്തിൽ ഇടപെടുക. സ്വകം [illegible] ലോകത്തിൽ ആരെങ്കിലും [illegible] അതു് അവരുടെ [illegible]യായിരുന്നു. അവരുടെ ഏതു് ആജ്ഞയെയും ശിരസാ വഹിക്കുന്നതിനു് അനേകം സേവകന്മാരുണ്ടു്. ആ സദസ്യന്മാരുടെ [illegible], [illegible], കള്ളനു്, [illegible], [illegible] മുതലായ [illegible] ആശ്രിതന്മാരുടെ [illegible] ഏതു [illegible] കൃത്യങ്ങൾക്കും [illegible] അവർക്കു [illegible]; ഈ വിഷയത്തിൽ [illegible] സദസ്യന്മാരുടെ [illegible] അവരുടെ [illegible] ഏറ്റവും [illegible]. [illegible] അപ്രത്യക്ഷമായ ഒരു കുട്ടംബത്തിൽ ജനിച്ചു്, വിദ്യാഭ്യാസമോ, [illegible] കൂടാതെ [illegible] വേശ്യാജനങ്ങളായ [illegible] ദൃഷ്ടി അവളിൽ പതിക്കുന്നതിനും, [illegible] വിവാഹബന്ധത്തിൽ ഏർപ്പെടുന്നതിനും ഇടയായി. സരളാംഗി [illegible] ചരിത്രമാണു്. [illegible] പ്രസിദ്ധപ്പെട്ടിരുന്ന കൃഷ്ണവർമ്മന്റെ സഹോദരി [illegible] ദേവിയായിരുന്നു. ആ സ്ത്രീരത്നം [illegible] ദുരവസ്ഥയിലും [illegible]ത്തിലും ഒരുപോലെ വിഖ്യാതയായിരുന്നു. എന്നാൽ അവരിൽ [illegible]ന്നു് ഉണ്ടായിരുന്ന പ്രണയം സരളാംഗിയുമായുള്ള സംസർഗ്ഗത്താൽ

ക്രമേണ കുറഞ്ഞുതുടങ്ങി; അവർ സരളാംഗിയുടെ ഒരു ദാസി എന്ന നിലയിൽ ആയി. ദേവിയെയും അവരുടെ ഏകസന്താനമായ സുവർണ്ണകുമാരിയെയും അവർ പലപ്രകാരത്തിൽ സങ്കടപ്പെടുത്തി. രുദ്രസേനൻ അവർ പിടിക്കുന്ന ചരടിന്റെ ചലനവിശേഷങ്ങൾക്കനുസരിച്ച് കളിക്കുന്ന ഒരു പാവമാത്രമായിരുന്നു; ആ സ്ഥിതിക്ക്, ഇന്ദിരാദേവിക്കും പുത്രിക്കും ദുസ്സഹങ്ങളായ സങ്കടങ്ങൾ അടിക്കടി നേരിട്ടതിൽ അത്ഭുതപ്പെടാനില്ലല്ലോ.

ഈശ്വരാനുകൂല്യത്താൽ ദേവി അധികകാലം സരളാംഗിയുടെ ദൌഷ്ട്യത്തിന് ഇരയായില്ല. അവളുടെ ചിരകാലപ്രാർത്ഥനയുടെയോ, പ്രയത്നത്തിന്റെയോ ഫലമായി ദേവി ഇഹലോകവാസം വെടിഞ്ഞു. ആ സാധ്വിയുടെ മരണഹേതു എന്തെന്ന് ഇന്നും വിജയനഗരനിവാസികൾക്ക് നിശ്ചയമില്ല.

ഇന്ദിരാദേവിയുടെ മരണാനന്തരം വിജയനഗരത്തെ രാജത്വം സരളാംഗിക്കു ലഭിച്ചു. സരളാംഗിക്കു രണ്ടു പുത്രന്മാർ മാത്രമുണ്ടായിരുന്നുള്ളു. അവർ ആകൃതിയിൽ ഇല്ലെങ്കിലും പ്രകൃതിയിൽ മാതാപിതാക്കന്മാരുടെ പ്രതിഫലനംതന്നെ ആയിരുന്നു. അവർക്കും കുമാരിയെക്കുറിച്ചു സ്നേഹമില്ല. കുമാരിയുടെ വിനയൌദാര്യസൽസ്വഭാവങ്ങളെ കുറിച്ചു ജനങ്ങൾ പ്രശംസിച്ചു കേൾക്കുന്നതു അവർക്കും അവരുടെമാതാവിനും ദുസ്സഹമാണ്. കുമാരിക്ക് ആഭരണങ്ങൾ ധരിച്ചുകൂടാ; രാജകീയ ആഡംബരങ്ങളൊന്നും പാടില്ല. അവയെല്ലാം അവൾക്കും അവളുടെ മക്കൾക്കും മാത്രമേ ആകാവൂ. കുമാരി അവളുടെ ശാസനകളെ അനുസരിച്ചു ഒരു ദാസിയെപ്പോലെ കഴിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

കഷ്ടം! വിധിയുടെ ദുർവ്വിധി! ഒരു രാജകുടുംബത്തിൽ ജനിച്ചതുകൊണ്ടെന്തു ഫലം? എല്ലാം ഈശ്വരേച്ഛപോലെ നടക്കും. സുവർണ്ണകുമാരിയുടെ ജീവിതരീതി കേവലം സാധാരണം മാത്രമാണ്. അപൂർവ്വം ചില ആഭരണങ്ങൾ മാത്രമേ അവൾ ധരിക്കാറൊള്ളു. പക്ഷേ, അവൾക്കു ആഭരണങ്ങൾ എന്തിന്? സ്വർണ്ണത്തിനു സൌരഭ്യം ഇല്ലാത്തതുകൊണ്ടു അതിന്റെ വിലയ്ക്കു വല്ല കുറവും ഉണ്ടാകുന്നുണ്ടോ? ഇളവിപ്പൂ കാഴ്ചക്കു ഭംഗി ഇല്ലാത്തതാണെങ്കിലും എത്ര ലക്ഷം ജനങ്ങൾ അതിന്റെ മാഹാത്മ്യത്തെ കൊണ്ടാടുന്നു. ആ സ്ഥിതിക്കു നിസ്സർഗ്ഗരമണീയമായ സൌന്ദര്യവിലാസവും വിദ്യാവിനയൌദാര്യാദിസൽഗുണങ്ങളും തികഞ്ഞിട്ടുള്ള ഒരു യോഷാരത്നം ജനങ്ങളുടെ സ്നേഹബഹുമാനത്തിനും ശ്ലാഘയ്ക്കും പാത്രീഭവിച്ചതിൽ ആശ്ചര്യപ്പെടാനില്ലല്ലോ. സുവർണ്ണകുമാരിയുടെ പ്രകൃതിദത്തമായ സൌന്ദര്യവും, സൌശീല്യവും എത്ര ഹൃദയാകർഷകം; അവളുടെ ജീവിതരീതി എത്ര ആദരണീയം; എത്ര അനുകരണീയം; അകൃത്രിമമായ ആ സൌന്ദര്യയോഗ

ണി ഏതൊരു യുവഹൃദയത്തെയും ഹഠാൽ ആകർഷിക്കാതിരിക്കയില്ല. അതിരാവിലെ കുളിയും സ്വാമി ദർശനവും കഴിഞ്ഞു ഭസ്മാങ്കിതമായ ഫാലദേശത്തിൽ ക്ഷേത്രത്തിലെ പ്രസാദവും ചാർത്തി, സാധാരണ രീതിയിലുള്ള വസ്ത്രാഭരണങ്ങളും അണിഞ്ഞു് ആ രാജന്യവധു ക്ഷേത്രത്തിൽനിന്നും കൊട്ടാരത്തിലേക്കു പോകുന്ന ആ കാഴ്ച കാണേണ്ടതുതന്നെ. അവളുടെ മുഖം സദാ നിഷ്കളങ്കതയെ ദ്യോതിപ്പിക്കുന്നു; ഈശ്വരഭക്തി, വിനയം, സത്യതല്പരത, മുതലായ വിശിഷ്ടഗുണങ്ങളും അവിടെ പ്രതിബിംബിക്കുന്നു. സംഗീതത്തിലും സാഹിത്യത്തിലും ചിത്രമെഴുത്തിലും അവൾക്കു അനിതരസാധാരണമായ നൈപുണ്യം ഉണ്ട്. കാളിദാസാദി മഹാകവികളുടെ കൃതികൾ അവളുടെ സഹൃദയത്വത്തിനുള്ള പ്രധാന ഉപകരണങ്ങളാണ്; സംഗീതത്തിൽ അസമമുള്ള സാമർത്ഥ്യത്തെ.

“പാടിടാൻപ്രൗഢിപാരംപെരുകിനാപലരും
കാണുമെന്നാലുമിന്നി
പ്പാരിൽസമ്മോദപൂർത്തൻവിനയസമമായാ
ത്മീയഭാവപൂർവ്വം
പാടിടുന്നോരുകേൾപ്പോളർത്തമൊഴിതൻ
പാട്ടുകേട്ടീടുകഹോ—
ബാഡിടാൻവന്യമുള്ളാളകളിഹനിത
രാമൈകകണ്ഠ്യനതന്നെ”

എന്നാണ് ഒരു കവി പ്രശംസിച്ചിട്ടുള്ളത്. കുമാരിക്കു സദാ സമീപവർത്തിനിയായി “കമല” എന്നൊരു സഖിയുണ്ട്. അവളും സുശീലയും കുലീനയുമായ ഒരു യുവതിയാകുന്നു.

അദ്ധ്യായം ൩.

“കൊടിയകടുനിണത്താൽപോതവസ്ത്രംചമപ്പി-
ച്ചുടിമുതൽമുടിയോളംകൂട്ടിമേഘസ്സുനിങ്കൽ
ഒടുവൊടുക്കിടയായി ധാടിപോയീകിടക്കും
സ്ഫടികഹൃദയമേനിന്നാശ!മൃഗാക്ഷിമാരലെ—

അസ്തമയം അടുക്കാറാകുന്നു. ലോകാനുഗ്രഹകർമ്മത്തിൽ ക്ഷീണിച്ചിട്ടോ എന്നതോന്നുമാറു്, ദിവാകരന്റെ തേജസ്സ് ക്ഷയിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഭർത്തൃവിയോഗത്തിൽ ക്ഷതചിത്തയാകുന്ന ലോകലക്ഷ്മിയെ പ്രകൃതിമാതാവ് വീശിസുഖിപ്പിക്കുന്നു. കേദാരങ്ങളിലും, വനതലങ്ങ

ളിലും വേലചെയ്തു കഴിഞ്ഞ സാധുവർഗ്ഗം അവരുടെ പണിആയുധങ്ങളുമായി സ്വഭവനങ്ങളിലേക്കു മടങ്ങിത്തുടങ്ങി.

സന്ധ്യാപ്രാർത്ഥനാനിമിത്തം വിശ്രമം കാംക്ഷിക്കുന്ന നഗരവാസികളിൽനിന്നും സ്ഥലസ്ഥിതിയിലും ചിത്തഗതിയിലും വിദൂരനായി, ദുഃഖഗ്രസ്തനായ ഒരു യുവാവ് ഒന്നാമദ്ധ്യായത്തിൽവിവരിച്ച ഘോരാരണ്യത്തിന്റെ അന്തർഭാഗത്തു് നിശ്ചേഷ്ടനായി കിടക്കുന്നു. അയാൾ അന്യമനുഷ്യന്റെ പ്രത്യക്ഷനിരീക്ഷിച്ച് പ്രകൃതിവൈചിത്ര്യങ്ങളെക്കുറിച്ച് വിചിന്തനം ചെയ്കയായിരിക്കുമോ? അഥവാ, കിളികളാൽ വാസനാചിതമായ മന്ദമാരുതൻ ഏററു ആനന്ദിക്കുകയാണോ? അങ്ങിനെയാണെങ്കിൽ അല്പം അകലെക്കൂടി ഒഴുകുന്ന കുളിർനീരാളിയുടെ തീരമല്ലെ വിശ്രമസുഖത്തിനു കുറച്ചുകൂടി നന്ന്; വിശേഷ്യാ, "ദുഷ്ടമൃഗഗണനിഷേവിതമായ" ഈ ഘോരാരണ്യം ആരെങ്കിലും വിശ്രമത്തിന് ഉപയോഗിക്കുമോ! പ്രബലന്മാരായ വല്ല ശത്രുക്കളെയും ഭയന്ന് ഈ കാനനത്തിൽ അഭയംപ്രാപിച്ചതായിരിക്കുമോ; വനസഞ്ചാരികളായ ദുഷ്ടമൃഗങ്ങളെക്കുറിച്ചു ലേശവും ഭയമില്ലാത്തവനെപ്പോലെ നിശ്ചലനായും നിർല്ലിപ്തനായും കാണപ്പെടുന്നല്ലോ. ഒരു പക്ഷേ, ക്ഷീണിതനായിത്തീർന്നതിനാൽപെട്ടെന്നു നിദ്രാവശഗതനാകുകയും തദ്വാരാ അനന്യചിന്തനായി സ്വൈരനിദ്രയിൽ സുഖിക്കുകയും ആയിരിക്കാം. ഏതായിരുന്നാലും നമുക്കു സമീപത്തുചെന്ന് അയാളുടെ സ്ഥിതിയെ സൂക്ഷ്മമായി പരിശോധിക്കാം.

ഹാ! എന്തു ഭയങ്കരമായ കാഴ്ച! രക്തശൂന്യമായ മുഖമണ്ഡലം! നിമേഷരഹിതമായ നേത്രങ്ങൾ! ചലനരഹിതമായ മാറിടം! ഇരുവശങ്ങളിലേക്കും നീട്ടിയിട്ടിരിക്കുന്ന ചൈതന്യരഹിതങ്ങളായ കരചരണങ്ങൾ! അനാച്ഛാദിതമായ ശരീരം! അതോ ചുവന്നവർണ്ണമുള്ള വെള്ളപോലെ സർവ്വത്ര രക്തമയമായിരിക്കുന്നു; ശരീരത്തിൽനിന്നും രക്തംധാരാപ്രവാഹമായി ഒഴുകിയിരിക്കുന്നു. ഇതിനെല്ലാം കാരണം എന്തായിരിക്കാം; ഈ കാട്ടിൽ സ്വൈരസഞ്ചാരം ചെയ്യുന്ന വല്ല ദുഷ്ടമൃഗത്തിന്റെയും കൈയ്യിൽ അകപ്പെട്ടതാണെന്നോ? അല്ല; അയാളുടെ ദേഹത്തിൽകാണുന്ന മുറിവുകളുടെ സ്വഭാവം അവ ഖഡ്ഗപാതങ്ങളാൽ ഉണ്ടായതാണെന്നു പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തുന്നു. അങ്ങിനെയാണെങ്കിൽ ആ കഠിനകൃത്യം ചെയ്ത ദുഷ്ടാത്മാവ് ആരായിരിക്കാം!

നിർഭാഗ്യവാനായ ആ യുവാവ് നിസ്സഹായനായി, ഇഹപരലോകങ്ങളുടെ മദ്ധ്യസ്ഥിതനായി ഇങ്ങിനെ കിടക്കെ നവരത്നസമാനനായ മറെറാരുയുവാവ് രണ്ടു മൂന്ന് അനുചരന്മാരുമായി അവിടെ എത്തി. അവരുടെ വേഷം നായാട്ടിന് അനുരൂപമായിരുന്നു. പെട്ടെന്നു വന്നുചേർന്ന ആ സംഘത്തിലെ നായകൻ മരിച്ചോ, മരിക്കാറായോ കിട

ക്കുന്ന ആ ചെറുപ്പക്കാരനെ സശ്രദ്ധം പരിശോധിച്ചു. അല്പനേരം സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയിട്ടു് കൂട്ടുകാരോടായി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

യുവാ:—മരിച്ചെന്നുതോന്നുന്നില്ല; എന്തായാലും നമുക്കു വീട്ടിലേക്കുകൊണ്ടുപോകാം.

ഭൃത്യരിലൊരുവൻ:—രക്ഷപ്പെടുമോ?

മറ്റൊരുവൻ:—അതുസംശയമാണു്.

മൂന്നാമൻ:—ഫലമില്ലെങ്കിൽ നാം എന്തിനു ബുദ്ധിമുട്ടുന്നു? ഇവിടെ അങ്ങനെ കിടക്കട്ടെ.

യുവാ:—അതുപാടില്ല; ഈ സ്ഥിതിയിൽ ഇവിടെ വിട്ടിട്ടുപോകുന്നതു് മനുഷ്യധർമ്മമല്ല; നമുക്കു് കഴിയുന്നതും ശ്രമിക്കണം.

ഒന്നാ:—നാം എങ്ങിനെ കൊണ്ടുപോകും?

യുവാ:—അതിനുനിവൃത്തിയുണ്ടു്.

യുവാവിന്റെ ഉപദേശപ്രകാരം ഭൃത്യരിൽ രണ്ടുപേർ അവരുടെ വസ്ത്രങ്ങൾ ഉപയോഗിച്ചു് ഒരു മഞ്ചൽ കെട്ടിയുണ്ടാക്കി.

യുവാ:—സത്യസാചി! സാവധാനത്തിൽ എടുത്തു് അതിൽ കിടത്തു! നരേന്ദ്രാ! താനും കൃഷ്ണദാസനും കൂടി എടുത്തുകൊള്ളണം. മഞ്ചൽ ഉലയ്ക്കുകയോ മറിക്കുകയോ ചെയ്യരുതു്. ഞങ്ങളും സാവധാനത്തിൽ വരാം. ഞാനും സത്യസാചിയും ഇരുവശങ്ങളിലും നിന്നു സൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളാം.

മൃതപ്രായനായി കിടക്കുന്ന യുവാവിനെ അവർ എടുത്തു് മഞ്ചലിൽ കിടത്തി. നരേന്ദ്രനും കൃഷ്ണദാസനും കൂടി എടുത്തുകൊണ്ടു് സാവധാനത്തിൽ നടന്നുതുടങ്ങി. അവർ കാൽ നാഴികയോളം നടന്നില്ല; അതിനുമുമ്പു് ഭയങ്കരനായ ഒരു മനുഷ്യൻ ആറേഴു് അനുചരന്മാരോടുകൂടി എത്തി അവരെ തടുത്തു. ഈ പുതിയ ചെറിയ സംഘത്തിന്റെ നായകൻ സാമാന്യാതീതമായ ദൈർഘ്യവും സ്ഥൗല്യവും ഉള്ള ഒരാളാണു്. അയാളുടെ ഓരോ അവയവങ്ങൾക്കുമുള്ള കാഠിന്യവും മുഴുപ്പും ഏകപ്പാടെയുള്ള ഗാത്രപുഷ്ടിയും നിറവും കണ്ടാൽ കൃഷ്ണശിലാനിർമ്മിതമായ ഒരു മനുഷ്യവിഗ്രഹമാണെന്നു് ആർക്കും തോന്നിപ്പോകും. പരിമിതമായ ഫാലദേശവും, നിവർന്നുതടിച്ച പുരികങ്ങളും, പരസ്പരം തൊട്ടുകൂടി അഗ്രങ്ങളും തള്ളിവരുന്ന ദന്തങ്ങളും, ശാസ്ത്രാനുരൂപങ്ങളല്ലാത്ത മറ്റു് അവയവങ്ങളും, ചിലകഥകളിൽ വർണ്ണിച്ചുകാണാറുള്ള രാക്ഷസന്മാരുടെ സ്മരണയെ ഉളവാക്കാതിരിക്കയില്ല. ഈ ഭയങ്കരനേയും നമ്മുടെ യുവാവിനേയും തിരിച്ചറിയുന്നതിനായി ഒരാൾക്കു കൃഷ്ണമൂർത്തിയെന്നും മറ്റേയാൾക്കു കുമാരൻ എന്നും അന്വർത്ഥങ്ങളായ രണ്ടു നാമങ്ങൾ തൽക്കാലം നമുക്കു കല്പിക്കാം. കുമാരനേയും അനുചരന്മാരേയും സമീപിച്ചയുടൻ കൃഷ്ണമൂർത്തി കുമാരന്റെ നേരെതിരിഞ്ഞു് ഖഡ്ഗത്തെ ചുഴററിക്കൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറ

ഞ്ഞു. "എടാ ധിക്കാരി! നിന്റെ ചെറുപ്പംകൊണ്ടുള്ള അഹംകാരത്തിനു തക്കശിക്ഷ വാങ്ങിക്കൊള്ളൂ. എന്റെ ഭൃത്യന്മാരെ നിഗ്രഹിച്ച നിന്റെ ഖഡ്ഗപ്രയോഗസാമർത്ഥ്യം ഇപ്പോൾ കാണട്ടെ.

കുമാ:—മതി, മതി. ഭീരുവാദം പ്രകടിപ്പിച്ചതു മതി. ആപത്തിലകപ്പെട്ടവരെ രക്ഷിക്കേണ്ടതു പുരുഷധർമ്മമത്രെ. അതു ഓർമ്മവെച്ചോ.

കൃഷ്ണ:—അതെ! നിന്റെ പുരുഷധർമ്മം ഇപ്പോൾ കാണട്ടെ. ലക്ഷം ആളുകളെ രക്ഷിക്കുന്ന നീ ഇപ്പോൾ നിന്നെ രക്ഷിക്കാൻ തയാറായിക്കൊള്ളൂ.

കുമാ:—ഏ! യോദ്ധാവേ! അങ്ങയുടെ പേർ എന്തെങ്കിലും ആയിരിക്കട്ടെ. അങ്ങ് എന്നെയും എന്റെ ഭൃത്യന്മാരെയും വിട്ടിട്ട് പോകുന്നതാണുനല്ലത്. ബാലന്മാരുടെ രക്തത്തിളപ്പുനിമിത്തം ഞാൻ വല്ലതും സാഹസം കാണിച്ചേക്കും.

കൃഷ്ണ:—(ചിരിച്ചിട്ട്) ഹഹഹ! അമ്മയുടെ ലാളിച്ചു നിന്നെ വഷളാക്കിയിരിക്കാം. ആ നിർഭാഗ്യവതിയുടെ പരമശാപങ്ങളെ തപ്തകിരണങ്ങളാക്കുവാൻ ഞാൻ ഒരുമ്പെട്ടതു് വെറും പരിഹാസകരമായിരുന്നു! ഛീ! പോ, പോ, അതാ ആ മൂഢൻ, ഞാൻ എന്റെ ശത്രു. അവനെ അവിടെ ഇട്ടിട്ട് നിന്റെ ഭൃത്യന്മാരുമായി വല്ല വഴിക്കും പോയി കളിച്ചുകൊള്ളൂ. ഒരു ഉപദേശം മാത്രം. വീട്ടിലെ ആരാമസ്ഥലം ലോകത്തിലുണ്ടെന്നു വിചാരിക്കരുത്. ഞാൻ മദ്ധ്യവയസ്കൻ. ക്ഷമാശീലൻ. അല്ലെങ്കിൽ നിന്റെ ഇളംതലകപാലങ്ങളായി ഈ കാട്ടിൽ ചിതറുമായിരുന്നു."

കുമാ:—(ക്രുദ്ധനായി) കൃഷ്ണദാസ്; നിങ്ങടെ നാക്കടക്കിൻ; ഈ ഖഡ്ഗം കൈക്ക് അലങ്കാരത്തിനല്ല. കൃഷ്ണമൂർത്തി പെട്ടെന്ന് മുൻപോട്ടു കുതിച്ചു് കുമാരന്റെ കണ്ഠത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി ഒന്നു വെട്ടി. എന്നാൽ ഉചിതസ്ഥാനത്തു പതിക്കുന്നതിനുമുമ്പ് അതിനെ വഹിച്ചിരുന്ന ഹസ്തത്തോടുകൂടി ഖഡ്ഗം താഴത്തുവീണു. നിലംപാർത്തകണക്കെ ആ ഭീമകായൻ ശേഷിച്ച ഹസ്തവും വീശി വീണ്ടും അടുത്തു. അത്യുത്സാഹിയായ കുമാരൻ അതിവേഗത്തിൽ ഖഡ്ഗത്തെ വീശി ശത്രുവിന്റെ ശിരസ്സറുക്കുവാൻ ശ്രമിച്ചു. ഈ ശ്രമത്തിൽ പരാജിതനായി പ്രത്യുല്പന്നമതിയോടെ വീണ്ടും ഒന്നു വെട്ടി. കൃഷ്ണമൂർത്തി വേരററ വൃക്ഷംകണക്കെ ഭൂമിയിൽ പതിച്ചു. ഭൂമിദേവിക്ക് ഒരു ദുഷ്ടന്റെ ഭാരവും തീർന്നു. കൃഷ്ണമൂർത്തിയുടെ അനുചരന്മാരിൽ രണ്ടുപേരെ കുമാരനും ഒരാളെ സത്യദാസിയും നിഗ്രഹിച്ചു. മറ്റുള്ളവർ തങ്ങളുടെ യജമാനനും കൂട്ടുകാർക്കും ലഭിച്ച ശിക്ഷകണ്ടു ഭയന്നു് നാലുപാടും ഓടി രക്ഷപ്പെട്ടു. നിർബ്ബാധമായി യാത്ര തുടരാമെന്നു ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടയാൽ കുമാരനും ഭൃത്യന്മാരും അവരുടെ വസതിയിലേക്കു തിരിച്ചു.

അദ്ധ്യായം ൩.

"ചിത്തത്തിലാൎത്തിചെറുതെങ്കിലുമില്ലയെന്നാൽ
അത്യന്തമിപ്രകൃതികോമളമാംശരീരം"
അത്യുഗ്രമായവെയിൽകൊണ്ടുതളൎന്നുവാടും
പുഷ്പത്തിനോടുസമമാവതിനെന്തുബന്ധം.

സുവൎണ്ണകുമാരിയുടെ പ്രകൃതത്തിനു ഇപ്പോളൊരു ഗണ്യമായ മാററം നേരിട്ടിരിക്കുന്നു. അവൾ നിരുന്മേഷയായി, "ഊണിന്നാസ്ഥകുറഞ്ഞു നിദ്രനിശയിങ്കൽപ്പോലുമില്ലാതെയായി" ഓരോദിവസവും പണിപ്പെട്ടു് തള്ളിനീക്കുകയാണു്. സഖിമാരുമായുള്ള സംസൎഗ്ഗത്തിൽ അവൾക്കു് ആസക്തി കുറഞ്ഞു. രാജമന്ദിരം ഒരു കാരാഗൃഹമാണെന്നു തോന്നിത്തുടങ്ങി. ഏകാന്തവാസത്തിൽ അനുരക്തി വൎദ്ധിച്ചു. ആരോടും അധികം സംസാരിക്കുകയില്ല. സഖിമാർ പലപ്പോഴും അവളുടെ സുഖക്കേടിനെക്കുറിച്ചു് അന്വേഷിച്ചു; എങ്കിലും യാതൊന്നും അവൎക്കു ഗ്രഹിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അവളുടെ ശരീരവും ക്രമേണ ശോഷിച്ചുതുടങ്ങി. അവൾ എന്തെങ്കിലും ഉച്ചരിക്കുന്നെങ്കിൽ താനറിയാതെ പുറപ്പെടുന്ന രണ്ടോ മൂന്നോ വാക്കുകൾ മാത്രമായിരിക്കും. കുമാരിയുടെ ജീവിതഗതിക്കു പെട്ടെന്നുണ്ടായ ഈ മാററത്തിന്റെ കാരണം അറിയാതെ അവളുടെ ചേൎച്ചക്കാരും ചാൎച്ചക്കാരും വ്യസനിച്ചു. പക്ഷെ, അവൾ വാസ്തവം വെളിപ്പെടുത്തിയില്ല. ഉഗ്രസേനൻ പുത്രിയുടെ ശരീരസ്ഥിതികണ്ടു് വ്യസനിച്ചു; മന്ത്രവാദങ്ങളും ചികിത്സകളും മുറയ്ക്കു തുടങ്ങി. പക്ഷെ സുവൎണ്ണകുമാരിയുടെ അസ്വാസ്ഥ്യത്തിനു കൂടുതലല്ലാതെ തെല്ലും കുറവുകാണുന്നില്ല. അവൾ കിടക്കയിൽനിന്നു് എഴുന്നേല്ക്കുന്നതുതന്നെ വളരെ അപൂൎവ്വമാണു്. ഒരുദിവസം അവളുടെ മുറിയിൽ ജനാലയുടെ അരികിൽ ഒരു കസാരയിൽ അവൾ ഇരിക്കയായിരുന്നു. അവളുടെ ദൃഷ്ടികൾ ജനാലിൽകൂടി പുറത്തേക്കു പതിച്ചിരുന്നു എങ്കിലും യാതൊന്നും അവൾ കണ്ടിരുന്നില്ല. കൂടെക്കൂടെ പൊഴിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ദീൎഘശ്വാസം അവളുടെ മനോവ്യഥയുടെ കാഠിന്യത്തെസ്പഷ്ടമാക്കി. തലമുടി അഴിഞ്ഞുലഞ്ഞു് കുറെ തോളിലും കുറെ പുറകിലുമായി കിടന്നിരുന്നു. ആകപ്പാടെ, രാജകുമാരിയെ അരോഗാവസ്ഥയിൽ കണ്ടിട്ടുള്ള ഒരാൾക്കു് അവളെ ഇപ്പോൾ തിരിച്ചറിയാൻ സാധിക്കാത്തവണ്ണം ശരീരം അത്രശോഷിച്ചും, മുഖം വിളറിയുമിരിക്കുന്നു. "പാരമുള്ളിലഴലായി ജീവിതം ഭാരമായി!" അവൾ കഴിച്ചുകൂട്ടുകയാണു്.

അല്പനേരം അവൾ ചിന്താമഗ്നയായിരുന്നു. ഒടുവിൽ ഉള്ളിൽ കെട്ടിനിന്ന വിചാരസരണി അവൾ അറിയാതെ ഒഴുകിത്തുടങ്ങി. "ജഗദീശാ! ഈ അഗതി എന്തു് അപരാധമാണു ചെയ്തിട്ടുള്ളതു്; അവിടന്നു് സർവ്വവും അറിയുന്ന ആളായിരുന്നിട്ടും ഈ സാധുവിന്റെ സങ്കടം അറിയുന്നില്ലല്ലോ; ദൈവമേ! എന്നെ ആ അപകടത്തിൽനിന്നു് എന്തിന രക്ഷിച്ചു; ഹാ! പ്രാണനാഥാ! അങ്ങു് ഇപ്പോൾ എവിടെ? അങ്ങേക്കു് ഈ അഗതിയെക്കുറിച്ചു് വല്ല വിചാരവുമുണ്ടോ? കഷ്ടം! അദ്ദേഹം എന്നെ വിസ്മരിച്ചിരിക്കും...............ഈശ്വരാ! എന്റെ ജീവിതം ഈ നിമിഷത്തിൽ അവസാനിപ്പിക്കണമേ! എനിക്കു് ഈ സങ്കടം സഹിക്കാൻ ശക്തിയില്ല. വല്ല വിധവും അദ്ദേഹത്തെ വിവരം അറിയിക്കാമെന്നു വിചാരിച്ചാൽ അതിനും നിവൃത്തിയില്ലല്ലോ. കരുണാനിധേ! അങ്ങു് എന്നെ രക്ഷിച്ചതു് ഇതിനാണോ? എന്നെ രക്ഷിച്ചതുകൊണ്ടു് എന്തുഫലം! ദൈവമേ! ഞാൻ എത്രതന്നെ ശ്രമിച്ചിട്ടും ആ കോമളവിഗ്രഹത്തെ മറക്കാൻ എനിക്കു സാധിക്കുന്നില്ല, സാധിക്കുകയുമില്ല. ഹാ! അന്നു്, എനിക്കു ആശ്രയമായിരുന്ന ആ കോമള കളേബരം ഒരിക്കൽക്കൂടി തൊടാൻ ഈ ജന്മത്തിൽ എനിക്കു ഭാഗ്യമുണ്ടാകുമോ? എന്നെ ശുശ്രൂഷിച്ച ആ കൈകൾകൊണ്ടു് ; ഒരിക്കൽക്കൂടി എന്നെ തലോടുമോ?"

ഇങ്ങനെ അവൾ വളരെനേരം വിലപിച്ചു. ഒടുവിൽ ക്ഷീണാധിക്യത്താൽ അവൾ ബോധശൂന്യയായി. കുമാരിയുടെ വിലാപം ആരംഭിക്കുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ കമല അവളുടെ സമീപത്തു് എത്തിയ വിവരം അവൾ അറിഞ്ഞതേയില്ല. തന്റെ സഖിയുടെ സങ്കടാവസ്ഥ കണ്ടു് പരവശയായി നിന്ന കമല കുമാരി പെട്ടെന്നു കസേരയിൽനിന്നു് വീഴാൻ തുടങ്ങുന്നതുകണ്ടു് അവളെ താങ്ങി ശുശ്രൂഷിച്ചു. അല്പനേരം കഴിഞ്ഞു സ്വർണ്ണകുമാരിക്കു ബോധം ഉണ്ടായി. കമല പലതരം സാന്ത്വനവാക്കുകൾകൊണ്ടു് അവളെ സമാശ്വസിപ്പിച്ചശേഷം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു.

കമല:—ദേവി; അവിടുത്തേക്കു സുഖമില്ലാതായിട്ടു് വളരെനാളായി. ഇതേവരെ അവിടുത്തെ ആലസ്യത്തിന്റെ ഹേതു അറിവാൻ ആർക്കുംകഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. അവിടുത്തേക്കുവേണ്ടി ജീവനെ ഉപേക്ഷിക്കാൻ പോലും തയ്യാറുള്ള എന്നെയും അവിടുന്നു് അവിശ്വസിക്കുന്നു.

ഇത്രയും പറഞ്ഞതോടുകൂടി ധൈര്യവതിയായ കമല പൊട്ടിക്കരഞ്ഞുപോയി. ഇതുകണ്ടു് സ്വർണ്ണകുമാരിക്കും കണ്ണിതാതോന്നി.

സ്വർണ്ണകുമാരി:—കമലേ! നീ കരയുന്നതെന്തിനു്? നിന്നെ ഞാൻ അവിശ്വസിക്കുകയോ? ഒരിക്കലുമില്ല.

കമ:—എന്നാൽ അവിടുത്തെ ആലസ്യത്തിനുള്ള ഹേതു എന്നോടുപറയണം.

സ്വാ:—വിശേഷിച്ച യാതൊരു കാരണവും ഞാൻ കാണുന്നില്ല. രോഗം നിൎണ്ണയിക്കാൻ വൈദ്യനല്ലാതെ രോഗിക്കു കഴിയുമോ?

കമ:—അവിടുത്തെ അസ്വാസ്ഥ്യത്തിനു കാരണം രോഗമല്ല, രാഗമാണെന്നാണ് എനിക്കു തോന്നുന്നതു്.

സ്വാ:—കമലേ! അസംബന്ധം പറയാതിരിക്കൂ.

കമ:—അസംബന്ധമോ? ഇതാണ് അവിടുന്നു എന്നെ അവിശ്വസിക്കുന്നുവെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞതു്. എന്നിൽ ആ പരമാൎത്ഥം മറയ്ക്കുന്നു. എന്നാൽ ചില വിവരങ്ങൾ ഞാൻ ഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ട്.

സ്വാ:—കാൎയ്യം ഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ എന്നോടു ചോദിക്കുന്നതെന്തിനു്?

കമ:—കാൎയ്യം മുഴുവൻ ഗ്രഹിക്കാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. അവിടുന്നു പറഞ്ഞെങ്കിൽ മാത്രമേ അതു ഗ്രഹിക്കാൻ കഴിയൂ.

സ്വാ:—നിനക്ക് അറിവായതു പറയൂ; വാസ്തവമാണെങ്കിൽ ശേഷം ഞാൻ പറയാം.

കമ:—അവിടുത്തേക്ക് ഏതോ ഒരു യുവാവിൽ അനുരാഗം ജനിച്ചിരിക്കുന്നു. അതാണ് അവിടുത്തെ അസ്വാസ്ഥ്യത്തിനുള്ള കാരണം.

സ്വാ:—കമലേ! ഈ അസംബന്ധം ആരു പറഞ്ഞു? എനിക്കു ആരിലും അനുരാഗവുമില്ല, അനുതാപവുമില്ല.

കമ:—അനുതാപമില്ലെന്നു പറഞ്ഞതു ശരിതന്നെ. ഉണ്ടെങ്കിൽ എന്നെ ഇങ്ങനെ വലയ്ക്കുമോ?

സ്വാ:—നിന്റെ ഹിതത്തിനു വിപരീതമായി ഞാൻ യാതൊന്നും ഇതേവരെ ചെയ്തിട്ടില്ല. ഇനിമേൽ ചെയ്യുകയുമില്ല. ആ സ്ഥിതിക്കു നിനക്ക് കണ്ഠിതത്തിനു ഞാൻ കാരണം ഉണ്ടാക്കുന്നതെങ്ങിനെ.

കമ:—അവിടുന്നു എന്നെ അവിശ്വസിക്കുന്നുവെന്ന് അറിയുന്നതിനേക്കാൾ സങ്കടകരമായി മറ്റെന്താണുള്ളതു്?

സ്വാ:—കമലേ! നിന്നെ ഞാൻ അവിശ്വസിച്ചിട്ടില്ലെന്നു ഇതാ സത്യം ചെയ്യുന്നു.

കമ:—ഇല്ലെങ്കിൽ അവിടുത്തെ പ്രിയതമൻ ആരെന്നു പറയണം.

സ്വാ:—ഇതെന്തു ധിക്കാരം; അവിവാഹിതയായ ഒരു സ്ത്രീയോട് അവളുടെ പ്രിയതമൻ ആരെന്നു ചോദിക്കുകയോ? കമലേ; നീ എന്നെ ഒരു കുലടയായി ഗണിക്കുന്നോ?

കമ:—ദേവീ! എന്തിനു മറയ്ക്കുന്നു. അല്പം മുമ്പു അവിടുന്നു പറഞ്ഞതെല്ലാം ഇത്ര ക്ഷണം മറന്നുപോയോ?

സ്വാ:—ഞാൻ എന്തു പറഞ്ഞു?

കമ:—ഞാൻ ഈ മുറിക്കുള്ളിൽ കടന്നിട്ടു കുറെ നേരമായി. അവിടുത്തെ വിലാപം മുഴുവൻ ഞാൻ ശ്രദ്ധിച്ചു കേട്ടു. അന്നു കമുകിനീവനത്തിൽവച്ചു അവിടുത്തെ രക്ഷിച്ച പുരുഷോത്തമനാണ് അവിടുത്തെ ഹൃദയവല്ലഭനെന്നു ഞാൻ അനുമാനിച്ചു.

സുവൎണ്ണകുമാരിയുടെ സങ്കടത്തിനുള്ള യഥാൎത്ഥകാരണം, അവൾ എത്രതന്നെ മറച്ചിട്ടും, കമല ഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇനിയും പരമാൎത്ഥം അവളെ ഗ്രഹിപ്പിക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ലെന്നു് കുമാരിക്കു ബോദ്ധ്യമായി.

സുവ:—കമലേ! നിന്നോടു ഞാൻ പരമാൎത്ഥംപറയാം. അന്നു നാം ഞങ്ങളുംകൂടി കമുകിനീവനത്തിൽ പോയതും, ഞാൻ തെറ്റിപ്പിരിഞ്ഞു് ഒരു ദുഷ്ടമൃഗത്തിന്റെ മുമ്പിൽ അകപ്പെട്ടതും, ഒരു യുവാവു് എന്നെ രക്ഷിച്ചതും നീ അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. അദ്ദേഹം എന്റെ ഹൃദയത്തെ നിശ്ശേഷം അപഹരിച്ചു. അന്നുതന്നെ എന്റെ ജീവിതം ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിനു സമൎപ്പിച്ചു.

ഇത്രയും പറഞ്ഞു് സുവൎണ്ണകുമാരി സങ്കടാധിക്യത്താൽ ഒന്നു നെടുവീൎപ്പിട്ടു.

കമ:—ദേവീ, അദ്ദേഹം ആരാണെന്നു് ദേവിക്കറിയാമോ?

സുവ:—അറിഞ്ഞുകൂടാ. അദ്ദേഹം അദ്ദേഹത്തെ പരിചയമില്ല.

കമ:—തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിവരങ്ങൾ ചോദിച്ചില്ലേ?

സുവ:—ഇല്ല; അദ്ദേഹം പെട്ടെന്നു പൊയ്ക്കളഞ്ഞു.

കമ:—വല്ല പ്രഭുകുമാരന്മാരും ആയിരിക്കാം.

സുവ:—കമലേ! അദ്ദേഹം ഒരു രാജകുമാരനാണു്; സംശയമില്ല. ഇത്ര ജീവകാരുണ്യവും, ധീരതയും ഒരു പ്രഭുകുമാരന്നു് ഉണ്ടാകുന്നതല്ല. ചക്രവൎത്തിലക്ഷണങ്ങളും ആ മുഖത്തു കളിയാടുന്നു.

കമ:—എന്തായാലും അദ്ദേഹം ഒരു നിൎദ്ദയനാണു്.

സുവ:—ഛീ, അസത്തേ! എന്തുപറഞ്ഞു? സ്വന്തം ജീവനെപ്പോലും നിസ്സാരമായി ഗണിച്ചു് ഏകാകിയായി കാട്ടിൽകടന്നു് ആ ദുഷ്ടമൃഗത്തിനെക്കൊന്നു് എന്നെ രക്ഷിച്ചു. അദ്ദേഹം നിൎദ്ദയനോ?

കമ:—ദേവീ! കോപിക്കരുതു്; തന്റെ വിവരങ്ങൾപോലും പറയാതെ പൊയ്ക്കളഞ്ഞതുകൊണ്ടു് ഞാൻ പറഞ്ഞുപോയതാണു്. ദേവിയെ വീണ്ടും കാണണമെന്നുപോലും അദ്ദേഹത്തിനാശയില്ല. ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ ദേവിയുടെ വിവരങ്ങളെങ്കിലും അറിയാൻ ആഗ്രഹിക്കാതിരിക്കുമോ?

സുവ:—ഞങ്ങളുടെ വിവരങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിന്നു് അറിയാമായിരിക്കാം. എന്തായാലും അദ്ദേഹം എന്റെ മനസ്ഥിതി ഗ്രഹിച്ചു

ട്ടുണ്ട്. ഞങ്ങളെ പിരിഞ്ഞിട്ടും കൂടക്കൂടെ തിരിഞ്ഞുനോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. "കരുണാമസൃണങ്ങളായ ആ നോട്ടങ്ങൾ എങ്ങിനെ ഞാൻ വിസ്മരിക്കും."

കമ:—അദ്ദേഹം വിവാഹം ചെയ്തിട്ടുണ്ടോ എന്ന് ആരറിഞ്ഞു.

സുവ:—അയ്യോ നീ അതു പറയരുതേ!

കമ:—ദേവി! സുകുമാരനായ ഒരു രാജകുമാരൻ വിവാഹംചെയ്യാതിരിക്കുമോ?

സുവ:—ചക്രവർത്തിതിരുമനസ്സിലെ പുത്രി സീമന്തിനീദേവിപോലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യാപദം കാംക്ഷിക്കാതിരിക്കയില്ല. ഏതായാലും ആ ചിന്തതന്നെ എന്റെ മർമ്മങ്ങളെ പിളർക്കുന്നു.

കമ:—അവിടുത്തെ ആഗ്രഹം മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സിലെ അറിയിക്കണം. അവിടുന്ന് അതിന് നിവൃത്തിയുണ്ടാക്കാതിരിക്കയില്ല.

സുവ:—അച്ഛനെ അറിയിക്കാൻ വരട്ടെ; അമ്മ അറിഞ്ഞാൽ നമ്മുടെ ഉദ്ദേശം സാധിക്കാൻ വല്ലമാർഗ്ഗവും ഉണ്ടെങ്കിൽ അതും ഇല്ലാതാകും.

കമ:—ഞാൻ രഹസ്യമായി തിരുമനസ്സറിയിക്കാം.

സുവ:—പക്ഷെ, അതുകൊണ്ടും ഫലമില്ലല്ലോ. അദ്ദേഹം ഏതുരാജ്യക്കാരൻ എന്നുപോലും നിശ്ചയമില്ല.

കമ:—അതെല്ലാം അവിടുന്ന് അന്വേഷിച്ച് അറിഞ്ഞുകൊള്ളും.

സുവ:—ഏതായാലും നല്ലതുപോലെ ആലോചിച്ചു പ്രവർത്തിക്കണം.

കമ:—അങ്ങിനെതന്നെ.

രാജകുമാരിയുടെ അനുരാഗം സഫലമാക്കാനുള്ള മാർഗ്ഗങ്ങളെക്കുറിച്ചുമറ്റും അവർ വളരെ നേരം സംഭാഷണംചെയ്തുശേഷം കമല അവളുടെ ഗൃഹത്തിലേക്കുപോയി. കുമാരിയാകട്ടെ ചിന്താകുലയായി അവിടെത്തന്നെ ഇരുന്നു.

അദ്ധ്യായം ൧

"മോഹിക്കുന്നതുതങ്ങൾക്കുള്ളുടലുകളെവിട്ടുന്നില്ലചൈതന്യമന്ത–
ർമ്മോഹത്താൽ മെലിഞ്ഞിട്ടുന്നതിൻ്റെ പുനരുജ്ജീവിയായിട്ടുന്നില്ലതാനും
ഹാ! ഹാ! പൊട്ടുന്നുചിത്തംവളരുമഴലിനാൽവേർപെടുന്നില്ലരണ്ടായ്
ദേഹംമർമ്മംപിളർക്കുന്നിതുവിധിയിനിയുംവേർപെടുന്നില്ലജീവൻ"

സുവർണ്ണകുമാരിയുടെ സ്ഥിതി എന്തെന്ന് അറിയുന്നതിനു വായനക്കാർക്ക് ജിജ്ഞാസയുണ്ടായിരിക്കാം. അവളുടെ ശരീരം ഏതാണ്ട് അസ്ഥിപഞ്ജരമാത്രമായി; മുഖത്തിന് ക്രമാതീതമായ വിളർപ്പ് തട്ടിയിട്ടുണ്ട്. മനോവിചാരത്തിന് ശരീരത്തെ ശോഷിപ്പിക്കാൻ എത്ര ശക്തിയുണ്ടെന്ന് അനുഭവിച്ചിട്ടുള്ളവർക്ക് അറിഞ്ഞുകൂട.

"ചിന്തായാശ്ച ചിതായാശ്ച ബിന്ദുമാത്രം വിശേഷതഃ
ചിതാദഹതി നിർജ്ജീവം ചിന്താദഹതി ജീവിതം"

എന്നാണു അഭിജ്ഞവചനം.......................ഹാ! സുവർണ്ണകുമാരിയുടെ ഈ അവസ്ഥാന്തരത്തിന് കാരണം എന്ത്? അവളുടെ മനോവിചാരം എന്തിൽനിന്നും ഉണ്ടായി? ഈ ചോദ്യങ്ങൾക്ക് അനുരാഗമെന്നും അനുരാഗത്തിൽനിന്ന് എന്നും അല്ലാതെ എന്തുത്തരം പറയുന്നു.

അനുരാഗം ഇത്രശക്തിയുള്ളതോ? അതേ; എന്നാൽ, അനുരാഗത്തെ പലരും തെറ്റിദ്ധരിക്കുന്നു. അത് ദുർബ്ബലമനസ്സുകൾക്കു പെട്ടെന്നുണ്ടാകുന്ന ഭ്രമമാണെന്ന് ചിലർ തെറ്റിദ്ധരിക്കാറുണ്ട്; അതു ശരിയല്ല. അതെങ്ങിനെയുമാകട്ടെ; അനുരാഗത്തിൻ്റെ ശക്തിയിൽ ആർക്കെങ്കിലും സംശയമുള്ളപക്ഷം അവർ അനുഭവിച്ചറിഞ്ഞിട്ടുള്ള യുവതീയുവജനങ്ങളോടു ചോദിച്ചു മനസ്സിലാക്കട്ടെ.

സുവർണ്ണകുമാരിക്ക് ശ്വാസം അത്യന്തം ദുസ്സഹമായിത്തോന്നി; ആഹാരത്തിനു രുചിയോ ആശയോ ഇല്ല. ഇങ്ങനെ, മനസ്സിൻ്റെ സീമാതീതമായ വ്യസനവും തന്മൂലം ശരീരത്തിന് അസഹ്യമായ ക്ഷീണവും കൊണ്ട് എഴുന്നേല്ക്കാൻ പോലും, ശക്തിയില്ലാതെ സങ്കടപ്പെടുന്ന ആ സാധുവിന് വേറെയും കഠിനമായ ഒരു ഉപദ്രവം നേരിട്ടിരുന്നു. ഭദ്രസേനൻ്റെ ദ്വിതീയ ഭാര്യ, സരളാംഗി, ഈ ദയനീയാവസ്ഥയിലും ശകാരവർഷംകൊണ്ട് അവളെ ക്ലേശിപ്പിക്കുന്നു.

ഒരു സായാഹ്നത്തിൽ സരളാംഗി, കുമാരിയുടെ മുറിയിൽ ചെന്ന് അവൾ കിടന്നിരുന്ന കട്ടിലിൻ്റെ അരികെ ഇരുന്നുകൊണ്ട് ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു.

സരളാംഗി:—നിന്റെ സുഖക്കേട് എങ്ങിനെയിരിക്കുന്നു?

സുവ:—ഒരു ഭേദവുമില്ല.

സര:—ഇതു ഭേദമാകയുമില്ല; അധികപ്രസംഗംകൊണ്ടുള്ള സുഖക്കേടല്ലെ? ചോദിക്കാൻ ആരും ഇല്ലാത്തതു ഭാഗ്യം.

സുവ:—അമ്മേ! മുള്ളുവാക്കുകൾകൊണ്ട് എന്നെ സങ്കടപ്പെടുത്തരുതെ.

സര:—മതി, മതി; പ്രസംഗിച്ചതു മതി; നിന്റെ സൂത്രമൊന്നും മററാരും അറിയാത്തതല്ലല്ലോ.

സുവ:—എനിക്കു സംസാരിക്കാൻ വയ്യ; ദയചെയ്തു എന്നെ ഉപദ്രവിക്കരുത്.

സര:—വല്ല കഷ്ടവും ആകട്ടെ; എനിക്ക് എന്തു നഷ്ടം.

സുവ:—കഷ്ടം! അമ്മെ, കത്തുന്ന തീയിൽ എണ്ണ ഒഴിക്കുന്നല്ലോ.

സര:—ഉം! മനുഷ്യർക്ക് അഹങ്കാരം വർദ്ധിച്ചാൽ ഇതാകുമോ? ആരെ ഭയപ്പെടണം; കുട്ടികളായാൽ ശാസിച്ചുതന്നെ വളർത്തണം; ഇതു കുട്ടിയിലേ തള്ള ചത്തു. അമ്മയുടെ ചില ദുസ്വഭാവങ്ങൾമാത്രം മകൾക്കും കിട്ടിയിട്ടുണ്ട്.

കമ:—ദേവീ! ജീവിച്ചിരിക്കുന്നവരെ എന്തുവേണമെങ്കിലും ശകാരിച്ചുകൊള്ളണം; മരിച്ചുപോയവരെ വെറുതെ പഴിക്കരുതെ.

സര:—അധികപ്രസംഗീ! നീ എന്നെ ഉപദേശിക്കാൻവരുന്നോ? ....പഴിക്കരുതുപോലും; മററാരും അറിയാത്തതല്ലല്ലൊ; ഇല്ലാത്തതുപറയില്ലെങ്കിൽ കണ്ണാമയിരുന്നു.

കമ:—ദേവി നാടുനീങ്ങിയതു ഭാഗ്യമല്ലേ?

സര:—എടീ, ധിക്കാരി! ആരുടെ ഭാഗ്യം; എന്റെ ചോറുതിന്നുകൊണ്ട് എന്നോടു മല്ലിടുവാനോ, എല്ലാവരേയും അടിച്ചു പുറത്താക്കിയേക്കാം.

കമ:—കേട്ടാൽ ദേഷ്യപ്പെടാതിരിക്കുന്നത് എങ്ങിനെ; ദേവി മരിച്ചതു ചിലരുടെയെല്ലാം ഭാഗ്യമല്ലെ?

സരളാംഗി ഇരുന്നിരുന്ന കസാലയെ വലിച്ച് ദൂരെ എറിഞ്ഞിട്ട്, തറയിൽ ഉറക്കെ ഒന്നമർന്ന് ചവിട്ടി; കമലയെ പിടിച്ച് ഒരു വശത്തേക്കു തള്ളിയിട്ട് ചോദിക്കുന്നു.

സര:—എടീ! ശവമേ! ആരുടെ ഭാഗ്യമെന്നുപറ.

കമ:—അവിടത്തെ ഭാഗ്യംതന്നെ; ഇല്ലെങ്കിൽ ഈ രാജ്ഞീപദം അവിടുന്ന് കണികാണുമോ?

ഇത്രയും പറഞ്ഞിട്ട് കമല താഴത്തേയ്ക്കുപോയി. സരളാംഗിയും ആ മുറി മുഴുവൻ ഒരു ഭ്രാന്തിയെപ്പോലെ അല്പനേരം ഓടിനടന്നിട്ട് ആ മുറിവിട്ടു. സരളാംഗി പോയി അല്പം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കമല അകത്തുവന്നു.

കമ:—അല്ലാ; ശാസന മതിയാക്കി പോരയോ?

സ്വവ:—കമലേ! നിന്റെ വാക്കുകൾ എല്ലാം കടന്നുപോയി; ഇനിയും എന്തെല്ലാം ആപത്താണ് നേരിടാൻപോകുന്നത്.

കമ:— എന്ത് ആപത്താണ്? കഷ്ടിച്ചാൽ കൊട്ടാരത്തിനകത്തു കടന്നുകൂടെന്നു പറയുമായിരിക്കാം.

സ്വവ:—നീ എന്തുവിചാരിക്കുന്നു; ഒരു രാജ്യത്തെ രാജ്ഞി വിചാരിച്ചാൽ അത്രമാത്രമേ സാധിക്കയോ?

കമ:— എന്നെ തൂക്കിക്കൊല്ലാനുംകൂടി സാധിക്കുമായിരിക്കാം. എന്നാൽ എന്ത്?

സ്വവ:—നീ അപകടത്തിലായാൽ എനിക്കാരുണ്ട്?

കമ:—ദേവീ! അവിടുന്ന് എന്തു വിചാരിക്കുന്നു. ഇവർ എന്നോടു യാതൊന്നും ചെയ്യുന്നില്ല.

സ്വവ:—യാതൊന്നും തീർച്ചയാക്കണ്ട; അച്ഛനെക്കൊണ്ട് ഒരു പാവയെപ്പോലെ കൂത്താടിക്കാൻ അവർക്കു കരുത്തുണ്ട്.

കമ:—അതല്ലേ, അവർക്കിത്ര അഹങ്കാരം. തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് അവരെ ഒരു ഭാര്യയുടെനിലയിൽമാത്രം വിചാരിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ ഇതിനൊപ്പത്തിനും ഇടയാകുമോ?

സ്വവ:—എന്തിനു ഇതൊക്കെപ്പറയുന്നു; ഞാൻ ഇതെല്ലാം അനുഭവിക്കാനുള്ളവളാണ്.

കഷ്ടം! കുമാരി കരഞ്ഞുതുടങ്ങി; അവളുടെ ദയനീയാവസ്ഥയെ വിചാരിച്ച് കമലയും കരഞ്ഞുപോയി. എന്നാൽ ധൈര്യശാലിനിയായ അവൾ പെട്ടെന്ന് കണ്ണുതുടച്ച് കുമാരിയെ ആശ്വസിപ്പിക്കാൻ തുടങ്ങി. വശ്യവചസ്വിനിയായ കമല വിവിധങ്ങളായ സാന്ത്വനവാക്കുകൾകൊണ്ട് അവളെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു.

അദ്ധ്യായം ൮.

"ശ്രീയുംസഖേ,സംശയമില്ലമന്നിൽ
സ്ത്രീയുംനിമിത്തംകലഹത്തിനെല്ലാം"

മനുഷ്യജീവിതം എത്ര ഉൽകൃഷ്ടം! എത്രകണ്ട് ഉത്തരവാദിത്വമുള്ളത്; അത്യുൽകൃഷ്ടമായ മനുഷ്യജന്മം ലഭിക്കുന്നതുതന്നെ പൂർവ്വപുണ്യത്തിന്റെ ഫലമാണത്രെ. ഈശ്വരാനുഗ്രഹത്താൽ ലഭിച്ചിട്ടുള്ള ഈ ജന്മത്തിൽ നമുക്ക് ഒട്ടധികം കടപ്പാടുകൾ ഉണ്ട്; എന്നാൽ ഈ വാസ്തവം സൂക്ഷ്മമായി ഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ളവർ ൧ ഉം ൦ ഉം പൂജ്യങ്ങളും അതിനുകാരണം അജ്ഞതതന്നെ.

ജീവിതം വിജയകരമാകുന്നതിന് ഏററവും അത്യാവശ്യമായിട്ടുള്ളത് സന്മാർഗ്ഗനിഷ്ഠയാകുന്നു. അത് ശൈശവത്തിൽതന്നെ നമ്മിൽ അങ്കുരിക്കേണ്ടതും, ജ്ഞാനം വർദ്ധിക്കുന്നതോടുകൂടി ക്രമേണ വർദ്ധിക്കേണ്ടതുമായ ഒരു ഉൽകൃഷ്ടഗുണമാണ്. കൊച്ചുകുട്ടികളോടു സന്മാർഗ്ഗകഥകൾ പറഞ്ഞും; അവയിൽനിന്ന് ഓരോ സാരോപദേശങ്ങളെ മനസ്സിലാക്കിയും, അവരിൽ സന്മാർഗ്ഗബോധത്തെ ഉത്തേജിപ്പിക്കണം. അവരെ സജ്ജനങ്ങളുമായിട്ടല്ലാതെ സംസർഗ്ഗം ചെയ്വാൻ അനുവദിച്ചുകൂടാ. ഒരുവന്റെ സ്വഭാവത്തെ നല്ലതിലേക്കും, ചീത്തയിലേക്കും നയിക്കുന്നതിന് സംസർഗ്ഗത്തിന് ശക്തിയുണ്ട്. ശൈശവംമുതല്ക്കേ ശ്രദ്ധയോടുകൂടി വളർത്തപ്പെടുന്ന സന്താനങ്ങൾ മേലിൽ യോഗ്യരും പൂജ്യരും ആയിത്തീരും.

ഒരു മനുഷ്യന്റെ ജീവിതത്തിൽ ഏററവും പ്രധാനമായ ഘട്ടം അവന്റെ കൗമാരമാകുന്നു. ഈ ഘട്ടത്തിൽ അവന്റെ ജീവിതഗതിയെ സൽപഥത്തിലേക്കു തിരിച്ചുവിടുന്നതിന് മാതാപിതാക്കന്മാർ പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധിക്കണം. ഒരുവൻ സന്മാർഗ്ഗിയോ ദുർമ്മാർഗ്ഗിയോ ആയിത്തീരുന്നത് മിക്കവാറും ഈ ഘട്ടത്തിലാണ്. കാമക്രോധാദിവികാരങ്ങൾ നമ്മിൽ അങ്കുരിക്കുന്നതും ഈ അവസരത്തിലാകുന്നു. നാം അവിവേകികളായി ആവക വികാരങ്ങൾക്ക് വശപ്പെടുന്നപക്ഷം നമ്മുടെ ജീവിതമാകുന്ന കപ്പൽ ചുവടെമറിഞ്ഞുപോകും; ഈവക വികാരങ്ങളെ വേണ്ടവണ്ണം ഉണർത്തിയിഷ്ടമായി നയിക്കുന്നതിന് സദാ നാം ജാഗരൂകരായിരിക്കണം. വിദ്യാഭ്യാസംകൊണ്ടും, സജ്ജനസംസർഗ്ഗംകൊണ്ടും സിദ്ധിക്കുന്ന സന്മാർഗ്ഗനിഷ്ഠയും രക്ഷാകർത്താക്കന്മാരുടെ ശ്രദ്ധാപൂർവ്വകമായ മേൽനോട്ടവും ആണ് ഈ അവസരത്തിൽ നമ്മെ സഹായിക്കേണ്ടത്.

യുവാക്കന്മാരെ സന്മാർഗ്ഗത്തിൽനിന്നു വ്യതിചലിപ്പിക്കുന്നത് മിക്കവാറും അവരുടെ സ്വച്ഛന്ദതയാകുന്നു. വിഷയാസക്തമായ ഒരു ഹൃദയം ആ വികാരത്തെ ജയിക്കുന്നതിനു ശക്തിയുള്ളതല്ലെങ്കിൽ, ദുസ്സ്വഭാവങ്ങളുടെ വിളനിലമായിത്തീരും; തന്മൂലം പല അപകടങ്ങളും അനുഭവിക്കുന്നതിനും ചിലപ്പോൾ സ്വജീവനെത്തന്നെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതിനും ഇടയായേക്കാം; മനുഷ്യർ, പ്രകൃതിദത്തമായ വിശേഷബുദ്ധിയെ ഉപയോഗിച്ച് കാമക്രോധാദി ദുരാവേശങ്ങളിൽനിന്നു സ്വയം രക്ഷിക്കേണ്ടതാകുന്നു. ഈവക നീചവികാരങ്ങൾക്ക് വശംവദനാകാതെ പരിശുദ്ധമായ അന്തഃകരണത്തോടുകൂടി ആവനൊരുത്തൻ ജീവിക്കുന്നുവോ അവനാണ് ഉത്തമപുരുഷൻ.

നമ്മുടെ പ്രവൃത്തികൾ എല്ലായ്പോഴും നമ്മുടെ വിചാരങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കും. ഹൃദയം ദുർവ്വിചാരസമ്പൂർണ്ണമാണെങ്കിൽ പ്രവൃത്തികളും അതിന് അനുസരണമായിരിക്കും; നമ്മുടെ അന്തഃകരണത്തെ സ

ജ പരിശുദ്ധമാക്കിവെയ്ക്കണം. സത്യം, ധർമ്മം, പരോപകാരതല്പരത, ജീവകാരുണ്യം, അനഹങ്കാരം മുതലായ ശ്രേഷ്ഠഗുണങ്ങളെ സമ്പാദിക്കണം; അവയെ ജ്ഞാനം, മനോനിയന്ത്രണശക്തി മുതലായവകൊണ്ട് പോഷിപ്പിക്കണം; അതല്ലാതെ, പ്രകൃതിദത്തമായ വിശേഷബുദ്ധിയെപ്പോലും ഉപയോഗിക്കാതെ കുമാരസേനനെപ്പോലെ താന്തോന്നികളും ദുർവൃത്തന്മാരുമായി ജീവിക്കുന്നത്, എത്രയും നികൃഷ്ടവും, ഈശ്വരസങ്കല്പത്തിന്, അഥവാ ജീവിതോദ്ദേശ്യത്തിന്, വിപരീതവും ആകുന്നു. കുമാരസേനന്റെ ജീവിതം എത്ര നികൃഷ്ടമാണെന്നും അടുത്ത ചില അദ്ധ്യായങ്ങൾകൊണ്ട് വായനക്കാർക്ക് അറിയാറാകും.

മോഹനകുമാരന്റെയും, കാമവല്ലിയുടെയും ശ്രദ്ധാപൂർവകമായ ശുശ്രൂഷയാൽ കുമാരസേനന്റെ മുറിവുകൾ എല്ലാം നല്ലതുപോലെ ഉണങ്ങി; അയാൾ പൂർവ്വാധികം ആരോഗ്യവും, ഓജസ്സും ഉള്ളവനായി ഈ അവസരത്തിൽ അയാളെക്കുറിച്ച് അല്പം പ്രസ്താവിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.

കുമാരസേനന് ഉദ്ദേശ്യം ൨൫ വയസ്സ് പ്രായം കാണും; ശരീരം തന്നെ ദൈർഘ്യത്തോടും മുഴുപ്പോടും കൂടിയതാണ്. നിറം താമ്രത്തിന്റേതെന്നോ, ചെമ്പകപ്പൂവിന്റേതെന്നോ, കാഞ്ചനത്തിന്റേതെന്നോ, പറഞ്ഞാൽ അതിശയോക്തിയാണെന്നു ശങ്കിച്ചേക്കാം. യഥാർത്ഥത്തിൽ അയാളുടെ നിറത്തിന് ഇവയോടൊന്നും സാമ്യവും ഇല്ല. അയാൾ എത്രയും ഇരുനിറത്തിൽ ഉള്ള ഒരാളാണ്. തലമുടി ഇടതൂർന്നു കിടക്കത്തക്കവണ്ണം നീട്ടിയിട്ട് വെട്ടിയിരിക്കുന്നു. ആകപ്പാടെ പ്രഥമദൃഷ്ടിയിൽ ഒരു സുന്ദരനാണെന്ന് തോന്നിയേക്കാം; എങ്കിലും അംഗപ്രതി പരിശോധിക്കുന്നതായാൽ വൈരൂപ്യമാണു കാണുക. എന്തായിരുന്നാലും ഒരു വിരൂപനെന്നോ സുന്ദരനെന്നോ ഖണ്ഡിച്ചുപറയാൻ ഞാൻ തുനിയുന്നില്ല; വായനക്കാർ തന്നെ ഒരു അഭിപ്രായം രൂപീകരിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.

കുമാരസേനന്റെ സ്വഭാവത്തെക്കുറിച്ച് സൂക്ഷ്മമായി പരിശോധിച്ചിട്ടുള്ള പലരും അയാൾക്ക് പുരുഷത്വമില്ലെന്നു പറയാറുണ്ട്. അതിനു കാരണം, ധൈര്യം, സ്ഥൈര്യം, സാഹസശക്തി മുതലായ ശ്രേഷ്ഠഗുണങ്ങളുടെ അഭാവം തന്നെയായിരിക്കാം; കുമാരസേനനെ ജനസാമാന്യം വെറുക്കുന്നതിനുള്ള പ്രധാനകാരണം, മദ്യപാനം, ദ്യൂതം, മൃഗയാകേളി മുതലായവയിൽ അയാൾക്കുള്ള അത്യാസക്തിയാകുന്നു. കുമാരസേനന്റെ പിതാവ് ധനപുഷ്ടികൊണ്ട് സുപ്രസിദ്ധനായിട്ടുള്ള ഒരു പ്രഭുവാണ്. അസംഖ്യം ഉറുപ്പികയുടെ സമ്പാദ്യമുള്ള ആ പ്രഭുകുടുംബത്തിലെ അടുത്ത ഭരണാധികാരിയും അയാളാണ്. ഏകസന്താ

നമാകയാൽ മാതാപിതാക്കന്മാരുടെ അതിയായ ലാളനയും അയാൾക്ക് സിദ്ധിച്ചു.

കുമാരസേനന്റെ സ്നേഹിതന്മാരിൽ പ്രധാനി കൃഷ്ണമൂർത്തി എന്നൊരാൾ ആയിരുന്നു. മൂർത്തിയെ, സേനൻ ഒരു ഉത്തമ മിത്രമായിക്കരുതിയിരുന്നു; എന്നാൽ മൂർത്തിയാകട്ടെ സേനന്റെ ഒരു വിശ്വസ്ത മിത്രമാണെന്നു പുറമെ ഭാവിക്കുകമാത്രമേ ചെയ്തിരുന്നുള്ളു. സാധുവായ പിതാവിനെ കബളിപ്പിച്ചും, ഭയപ്പെടുത്തിയും കുമാരസേനൻ കൈക്കലാക്കുന്ന പണത്തിന്റെ ഓഹരികൊണ്ടാണ് കൃഷ്ണമൂർത്തി അയാളുടെ കാര്യങ്ങൾ സാധിച്ചുവന്നത്. അതിനാലത്രേ കുമാരസേനനെ അയാൾ ക്രമത്തിലധികം ആദരിച്ചുവന്നതും. ഇങ്ങനെ രണ്ട് ആപ്തമിത്രങ്ങൾ എന്ന് അന്യർക്ക് തോന്നത്തക്കവണ്ണം അവർ ജീവിച്ചുവരവെ അവരുടെ നിലയ്ക്കു ചില ഭേദഗതികൾ ഉണ്ടായി.

''ശ്രീയുംസഖേസംശയമില്ലമന്നിൽ
സ്ത്രീയുംനിമിത്തംകലഹത്തിനെല്ലാം''

എന്ന് ഉമാകേരളകർത്താവും,

''കനകംമൂലംകാമിനിമൂലം
കലഹംപലവിധമുലകിൽസുലഭം''

എന്ന് കവികുലതിലകമായ കുഞ്ചൻനമ്പ്യാരും പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ളത് എത്ര യഥാർത്ഥം! ലോകത്തിൽ ഉണ്ടാകുന്ന മിക്ക കലഹങ്ങളുടെയും മൂലകാരണം ഇവയിൽ ഒന്നായിരിക്കും; ഹൈന്ദവപുരാണങ്ങളിൽതന്നെ ഈ കവിവചനങ്ങളെ സാധൂകരിക്കുന്ന എത്ര ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളുണ്ട്. രാവണൻ, കീചകൻ മുതലായ ത്രിഭുവനവിജയികൾക്കും നാശഹേതു ഇവയിൽ ഒന്നായിരുന്നില്ലേ? ഈ സാധാരണ നിയമംതന്നെയാണ് നമ്മുടെ യുവജനസംഘത്തിലും ഭിന്നിപ്പുണ്ടാക്കിയത്.

ഇടക്കാലത്ത് വിജയനഗരത്ത് എത്തി കളിനടത്തിക്കൊണ്ടിരുന്ന ഒരു നാടകസംഘത്തിലെ "ഗാനലോല" എന്ന നടി കൃഷ്ണമൂർത്തി കുമാരസേനന്മാരെ ആകർഷിച്ചു; കാമാതുരന്മാരായിത്തീർന്ന ആ രണ്ടു ചെറുപ്പക്കാരും അവരുടെ ആഗ്രഹനിവൃത്തിക്കായി ഓരോ മാർഗ്ഗങ്ങൾ ആലോചിച്ചു; എന്നാൽ കൃഷ്ണമൂർത്തിയെ ആശ്രയിച്ച് സമ്പത്തും സൗകര്യവും എത്രയോ കൂടുതൽ ഉള്ള കുമാരസേനൻ എങ്ങിനെയോ അവളെ സ്വാധീനപ്പെടുത്തി. ഈ സംഭവം കൃഷ്ണമൂർത്തിക്ക് അസഹ്യമായ മനഃക്ലേശത്തെ ഉളവാക്കി; കുമാരസേനനോട് അയാൾക്ക് ക്രമത്തിലധികം ദ്വേഷം തോന്നി; എങ്ങിനെയും അയാളെ അപകടപ്പെടുത്തണമെന്ന് ആ ദുഷ്ടബുദ്ധി തീർച്ചയാക്കി. എന്നാൽ പെട്ടെന്ന പ്രതികാരബുദ്ധി പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നപക്ഷം അത് അയാൾക്കുതന്നെ

ആപല്ക്കരമായി കലാശിക്കുമെന്നുള്ള ബോദ്ധ്യത്താൽ, അയാളുടെ ദ്വേഷത്തെ അടക്കി കഴിച്ചുകൂട്ടി. കുമാരസേനനെ അപായപ്പെടുത്തുവാനുള്ള മാൎഗ്ഗങ്ങൾ സദാ അയാൾ ആരാഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു. ഒരുദിവസം കൃഷ്ണമൂൎത്തി ഭിക്ഷാസഞ്ചാരത്തിന് തീൎച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്നതായി കുമാരസേനനെ അറിയിച്ചു; അയാൾ സന്ദൎശിക്കാൻ തീൎച്ചയാക്കിയിട്ടുള്ള പല രാജ്യങ്ങളേയും വൎണ്ണിച്ചു; ഒടുവിൽ കുമാരസേനനും അയാളെ അനുഗമിക്കണമെന്ന മോഹം ജനിച്ചു. യാത്രച്ചിലവിന് ഒട്ടധികം പണം വേണ്ടിവരുമെന്നും മററും കൃഷ്ണമൂൎത്തി (പണമാകെക്കയ്യിലാക്കാൻവേണ്ടി മാത്രം) പറഞ്ഞെങ്കിലും അതൊന്നും അയാൾ ഗണിച്ചില്ല.

ഒടുവിൽ പണംസമ്പാദിക്കാനും മാതാപിതാക്കന്മാരുടെ അനുമതി വാങ്ങാനും ചില മാൎഗ്ഗങ്ങൾ രണ്ടുപേരുംകൂടി ആലോചിച്ചുറച്ചു; യാത്രക്കു ദിവസവും തീൎച്ചയാക്കി. അനന്തരം കൃഷ്ണമൂൎത്തി, കുമാരസേനനെ നിഗ്രഹിക്കുന്നതിന് ഗൂഢമായി ചില ഏൎപ്പാടുകൾ ചെയ്തു. അതിലേക്ക് ചിലരെയെല്ലാം ചട്ടംകെട്ടിയശേഷം, അയാൾ കുമാരസേനനോടൊന്നിച്ചു് യാത്രതിരിച്ചു. പിന്നീടുള്ള സംഭവങ്ങൾ കഴിഞ്ഞ അദ്ധ്യായത്തിലെ സംഭാഷണങ്ങളിൽനിന്നും വായനക്കാർ മനസ്സിലാക്കിയിരിക്കുമല്ലോ.

കഷ്ടം! ചില മനുഷ്യാധമന്മാരുടെ സ്വഭാവഗതി നോക്കുക! എത്ര നികൃഷ്ടം! കൃഷ്ണമൂൎത്തിയിൽനിന്നും തനിക്ക് എന്തെങ്കിലും ആപത്തുണ്ടാകുമെന്ന് കുമാരസേനൻ ശങ്കിച്ചിരുന്നോ? അയാൾ എത്ര വിശ്വാസപൂൎവ്വം ആ ദുഷ്ടനെ അനുഗമിച്ചു. ഇങ്ങനെ തങ്ങളെ വിശ്വസിക്കുന്നവരെ ചതിക്കാൻ എന്തു പ്രയാസമാണുള്ളതു്! പക്ഷെ അതു് എത്ര പൈശാചികമായ സ്വഭാവം!!

അദ്ധ്യായം ൯.

"അനന്തസ്താപക്കടൽക്കോളിളകിയുടെയിടയിൽ
ധൈൎയ്യമാലംബമാക്കി-
ട്ടനന്തസ്സാട്ടംകുറയ്ക്കാതവനൊരുകരപററി-
ട്ടവനാദ്യമിച്ചു
അന്തംകാണാത്തതുലത്തൂപാരവശനായുകണ്ടു-
ള്ള പൊട്ടിത്തകൎന്നു;
ചന്ദ്രത്തിൽത്തീൎന്നകംമലയണമലവെള്ള-
ത്തിലെന്നുള്ളപോലെ,"

ശീതമാരുതൻ മന്ദമന്ദം വീശുന്നു. പൌർണ്ണമിച്ചന്ദ്രൻ ആകാശത്തിൽ ഉദിച്ചുയർന്ന് കാമിജനങ്ങളുടെ ചേതോവികാരത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു. ഈ അവസരത്തിൽ കുന്നിന്മേൽ ബംഗ്ലാവിന്റെ മുററത്ത് ഒരു ചാരുകസാലയിൽ മോഹനകുമാരൻ കിടക്കുകയായിരുന്നു. മന്ദമാരുതൻ വീശുന്നുണ്ടെങ്കിലും കുമാരൻ ആ സുഖം അനുഭവിക്കുന്നില്ല. അയാൾ അല്പനേരം ചിന്താമഗ്നനായി കിടന്നശേഷം എഴുന്നേററിരുന്നു; കുറേക്കഴിഞ്ഞു് എഴുന്നേററു് അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും നടന്നുതുടങ്ങി. ഇങ്ങനെ ഇരുന്നും കിടന്നും നടന്നും അയാൾ മിനിട്ടു് എണ്ണിക്കഴിക്കുന്നു. തേജസ്വിയായ ചന്ദ്രനാകട്ടെ, ജാജ്വല്യമാനങ്ങളായ നക്ഷത്രങ്ങളാകട്ടെ, അയാളെ ആനന്ദിപ്പിക്കുന്നില്ല. പ്രസ്തുത പ്രകൃതിയുടെ ഈ അവസ്ഥാവിശേഷം അയാളെ ക്ലേശിപ്പിക്കുകയാണു ചെയ്യുന്നതു്.

കുമാരന്റെ ഈ അവസ്ഥാന്തരത്തിനു കാരണം എന്തായിരിക്കാം. പരാക്രമികളായ വല്ല ശത്രുക്കളെയും കൈയിൽ അകപ്പെടുത്താനുമാർഗ്ഗം തേടുകയാണോ? അയാളുടെ ബന്ധുക്കളിൽ ആരെങ്കിലും വല്ല ആപത്തിലും അകപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടോ?......വായനക്കാരിൽ പരഹൃദയജ്ഞാനികളായി വല്ലവരുമുണ്ടെങ്കിൽ അവർ തീർച്ചയാക്കട്ടെ.

കുമാരൻ എത്രയോനേരം ഒരു ഭ്രാന്തനെപ്പോലെ കഴിച്ചുകൂട്ടി; അതെ, ഒരു ഭ്രാന്തനെപ്പോലെതന്നെ. അയാൾ ഇടയ്ക്കിടെ എന്തൊക്കെയോ പിറുപിറുക്കുന്നുണ്ടു്. അതു് ഏകദേശം താഴെപ്പറയും പ്രകാരമായിരുന്നു:—

ഹാ! ജഗദീശാ! ഞാൻ എന്തു ദുരിതമാണു് ചെയ്തിട്ടുള്ളതു്? എന്റെ ജീവിതത്തെ തൃണവൽക്കരിച്ചു അന്യരെ ഞാൻ രക്ഷിച്ചിട്ടുണ്ടു്; എന്തെല്ലാം സൽക്കർമ്മങ്ങൾ ഞാൻ ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. എനിക്കു് ഓർമ്മയായശേഷം ന്യായവിരുദ്ധമായി യാതൊന്നും പ്രവർത്തിച്ചിട്ടുള്ളതായി ഞാൻ ഓർക്കുന്നില്ല. ഈശ്വരനെയും സത്യത്തെയും ധർമ്മത്തെയും മുൻനിർത്തിയുമാണു് ഞാൻ ജീവിക്കുന്നതു്. ഇതൊക്കെയായിട്ടും എന്റെ അനുഭവം എത്ര നികൃഷ്ടം! ലക്ഷം യോദ്ധാക്കൾക്കുപോലും കീഴടങ്ങാത്ത എന്റെ ഹൃദയം ഒരു സാധുസ്ത്രീയ്ക്കു് അധീനമായി........എത്രനാളായി ഞാൻ ഈ സ്ഥിതിയിൽ ആയിട്ടു്! മാസം രണ്ടു കഴിഞ്ഞില്ലേ; കഷ്ടം! എന്റെ ജീവിതംമുഴുവൻ ഈ സ്ഥിതിയിൽ കഴിക്കണമെന്നോ? ആരറിഞ്ഞു! ദൈവമേ! ഞാൻ ഒരു രാജകുടുംബത്തിൽ ജനിച്ചുവെങ്കിലും എനിക്കു രാജത്വമില്ല. രാജധാനിവാസത്തിനു പകരം കാനനവാസമാണു് എനിക്കു ലഭിച്ചിരിക്കുന്നതു്. മാതാപിതാക്കന്മാരുടെ ലാളന അനുഭവിക്കാൻ ഭാഗ്യമുണ്ടായില്ല; എങ്കിലും എന്റെ ശൈശവം സുഖമായിത്തന്നെ കഴിഞ്ഞു. യൌവ്വനാരംഭത്തോടുകൂടി പാണ്ഡവന്മാരെപ്പോലെ അജ്ഞാതവാസം കൈക്കൊള്ളേണ്ടിവന്നു. എന്റെ മാതാപിതാക്കന്മാരെ കൊന്നമഹാപാപിയുടെ

ധാർഷ്ട്യവും പ്രതാപവും കണ്ടും കേട്ടും, എന്റെ മനം പിളരുന്നു. അയാളോടുള്ള പ്രതീകാരബുദ്ധി എന്നെ ക്ഷോഭിപ്പിക്കുന്നു. സാധുക്കളായ എന്റെ പ്രജകൾ അയാളുടെ ധാർഷ്ട്യത്തിന് ഇരയായതോർക്കുമ്പോൾ എന്റെ ശരീരംപോലും തളരുന്നു.........കഷ്ടം! എന്റെ ജീവിതംകൊണ്ട് എന്തുഫലം? രാജവംശത്തിൽ ജനിച്ച ഞാൻ രാജനീതികൾ അനുസരിച്ച് പ്രജാപരിപാലനം ചെയ്യേണ്ടതിനു പകരം സന്യാസികളെപ്പോലെ കാട്ടുകയറി ഇരിക്കുന്നു. എന്റെ ജീവിതം കേവലം മൃഗപ്രായംതന്നെ. എന്റെ ശത്രുവിനോടുള്ള ദ്വേഷവും അതോടുകൂടി ആ വിചാരവും കൂടി എന്നെ വല്ലാതെ തപിപ്പിക്കുന്നു. ഈശ്വരാ! എത്രനാളായി ഞാൻ പുറത്ത് അറിയിക്കാതെ കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നു! ഇപ്പോൾ അതിനും ശക്തിയില്ലാതെ ആയി...........എത്ര മനോഹരമായമുഖം! എത്രകമനീയമായ കളേബരം! എത്ര ആകർഷകമായ നോട്ടം! ആ ശയനീയാവസ്ഥയിൽ പോലും അവ എത്രദർശനീയങ്ങളായിരുന്നു.

കുമാരന്റെ ഈ ഏകാന്തതയ്ക്ക് പെട്ടെന്നു വിഘാതം നേരിട്ടു. അതിന് കാരണം കാമവല്ലിയുടെ ആഗമനം ആയിരുന്നു.

കാമ:—കുമാരാ! നീ എന്തിനെക്കുറിച്ച് ആലോചിക്കയാണ്.

മോഹനകുമാരൻ—ഞാൻ കാറ്റേറ്റുകൊണ്ട് വെറുതെയിരിക്കുകയാണ്.

കാമ:—കള്ളം! നിന്റെ മുഖമൊന്നു് എന്നോടു പറയുന്നുണ്ട്. നീ എന്തോ വ്യസനകരമായ സംഗതിയെപ്പറ്റി ആലോചിക്കുകയായിരുന്നു. നീ ഈയിടെ ആഹാരംപോലും കഴിക്കാറില്ല. വിനോദസഞ്ചാരങ്ങളിലും മനോരാജ്യത്തിൽ ലയിച്ചു തനിച്ച് ഇരിക്കുന്നതു കാണാം.

മോഹ:—നമ്മുടെ ഈ ഏകാന്തവാസവും രാജ്ഞിയെയും കുറിച്ചുള്ള വിചാരമല്ലാതെ മറ്റു യാതൊന്നുമില്ല. മനോവിചാരം ശരീരത്തെ ശോഷിപ്പിക്കുന്നതാകകൊണ്ട് എന്റെ ദേഹസ്ഥിതിക്ക് വല്ല മാറ്റവും ഉണ്ടായിരിക്കാം.

കാമ:—രാജ്ഞിയെക്കുറിച്ചുള്ള വിചാരം നിനക്കു പണ്ടേയുള്ളതാണല്ലോ.

മോഹ:—അതേ! പക്ഷേ, അതു ക്രമേണ വർദ്ധിക്കുന്നുണ്ട്.

കാമ:—നീ എന്തുപറഞ്ഞാലും ഞാൻ സമ്മതിക്കയില്ല; എന്തോ പ്രത്യേകമായ മനോവ്യഥ നിനക്ക് ഉണ്ടായി തീർന്നിരുന്നു.

മോഹനകുമാരന്റെ സ്ഥിതി വളരെ പരുങ്ങലിൽ ആയി. അയാൾ എന്തെല്ലാം സമാധാനം പറഞ്ഞിട്ടും കാമവല്ലി സമ്മതിക്കുന്നില്ല.

അയാൾക്ക് എന്തോ കഠിനമായ സങ്കടമുണ്ടെന്നും അതിനു കാരണം അവരുടെ ഏകാന്തവാസം മാത്രമല്ലെന്നും അവർ തീർച്ചയാക്കി. കുമാരൻ ഏതോ ഒരു ഭാഗ്യവതിയിൽ അനുരക്തനായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ട്.

പക്ഷെ, അവളുടെ ദൎശനംപോലും അയാൾക്ക ലഭ്യമല്ല. ആ സ്ഥിതിക്ക് അസഹ്യമായ മനോവ്യഥ ഉണ്ടായതിൽ ആശ്ചൎയ്യപ്പെടാനുണ്ടൊ? ജന്മസിദ്ധമായ രാജത്വത്തെയും തന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ അജ്ഞാതവാസത്തെയും കുറിച്ചുള്ള വിചാരത്താൽതന്നെ പരിതപ്തമായിരിക്കുന്ന അയാളുടെ ഹൃദയത്തിന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതിയെന്ത്? അയാൾ ഈ സങ്കടങ്ങൾ എല്ലാംകൂടി എങ്ങിനെ സഹിക്കും? കാമവല്ലിയോട് വാസ്തവം പറയുന്നതെങ്ങിനെ? താൻ ഒരു സ്ത്രീയിൽ അനുരക്തനായി തീൎന്നിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള വിവരം തന്റെ മാതാപിതാക്കളോടു തുറന്നു പറയുന്നതിന്ന അയാൾ മടിക്കുന്നു. ആ സ്ത്രീരത്നത്തിനോടു കളവുപറയുന്നതിന്നും അയാൾക്ക ധൈൎയ്യമില്ല.

കുമാരന്റെ ഈ സങ്കടാവസ്ഥ അധികനേരം നിലനിന്നില്ല. ബുദ്ധിമതിയായ കാമവല്ലി, കുമാരനെ ക്ലേശിപ്പിക്കുന്നത് എന്തോ രഹസ്യസംഗതിയാണെന്ന് അനുമാനിച്ചു; അവർ ഇങ്ങനെപറഞ്ഞു.

കാമ:—കുഞ്ഞേ! നിന്നെ ഞാൻ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കുന്നില്ല നീ സന്തോഷമായിരുന്നു കാണ്മാനുള്ള ആഗ്രഹംകൊണ്ടു ചോദിച്ചതാണ്.

മോഹ:—അമ്മയെ കുറിച്ച് എനിക്ക് ഒരു രഹസ്യവുമില്ല. പക്ഷെ, ഒരു നിസ്സാരസംഗതി എന്റെ മനസ്സിനെ ക്ലേശിപ്പിക്കുന്നതെന്ന സമ്മതിക്കുവാൻ മടിക്കുന്നതാണ്. അമ്മ അന്യഥാ ധരിക്കരുതെ.

കാമ:—കുമാര! നീ ഒരു കൊലക്കുറ്റം ചെയ്താൽ പോലും അതു ഞാനറിഞ്ഞാൽ വെറുക്കുന്നതാണോ?

അവർ സംഭാഷണം അവസാനിപ്പിച്ചിട്ട് ഭക്ഷണത്തിന്നു പുറപ്പെട്ടതിനാൽ കുമാരന് അല്പ് ആശ്വാസവും ജനിച്ചു.

അദ്ധ്യായം ൧൦.

“സൌഭാഗ്യലക്ഷ്മിമതവുംമണിമേടയായി
ശോഭിക്കുമക്കമലയായതനേത്രതന്നിൽ
ആഭാസനാകുമൊരുനല്ലുപരിഞ്ഞുമറവു—
ള്ളാഭോഗമൊന്നുമിവരൊക്കെയില്ലയല്ലൊ.”

നല്ലശൈത്യം; വൎഷം അതികഠിനം കുന്നിന്മേൽബംഗ്ലാവിന്റെ ചുറ്റുമുള്ള ജനാലകളെല്ലാം നല്ലതുപോലെ ബന്ധിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അവിടത്തെ താമസക്കാരിൽ മോഹനകുമാരനും, സവ്യസാചിയും എന്തോ കാരണവശാൽ മണാപുരത്തേക്കുപോയിരിക്കയാണ്. കാമവല്ലി മദ്ധ്യാഹ്നഭക്ഷണവുംകഴിഞ്ഞു് ഒരു ബുക്കവായിച്ചുകൊണ്ടുകിടക്കു

ണം. മുറിയുടെ പ്രധാനവാതിൽ അല്പം ചാരിയിട്ട വാതിലിനരികിൽ ഒരു കട്ടിലിൽ ആണ് അവർ കിടക്കുന്നത്. ഈ അവസരത്തിൽ കാമവല്ലിയെക്കുറിച്ചു അല്പം പ്രസ്താവിക്കുന്നത് അനൗചിതമായിരിക്കയില്ലെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു. കാമവല്ലിക്ക് കഷ്ടിച്ച് നാല്പതുവയസ്സു പ്രായംകാണും; എങ്കിലും, കാഴ്ചക്കാർ മുപ്പതുവയസ്സിൽ കൂടുതൽ മതിക്കയില്ല. ദേഹം അല്പം സ്ഥൂലിച്ചതാണെങ്കിലും അതിന് അനുസരണമായ ദൈർഘ്യവും ഉള്ളതുകൊണ്ട് ആ സ്ഥൗല്യം അവർക്ക് ഒരു അലങ്കാരമത്രെ. സ്ഥൂലിച്ചതെന്നു പറഞ്ഞതുകൊണ്ട് അതിമാംസളമാണെന്നു വായനക്കാർ ശങ്കിച്ചുപോകരുത്. ആയതങ്ങളായ നേത്രങ്ങളും വിസ്താരമേറിയ ഫാലദേശവും ഇടതിങ്ങിവളർന്ന് ജഘനഭാഗത്തെ ഒന്നുപോലെ മറച്ചു എകദേശം മുട്ടുവരെനീണ്ടുകിടക്കുന്ന തലമുടിയും, വിടർന്ന താമരപ്പൂപോലെ വൃത്താകാരവും ഭംഗിയേറിയതുമായ മുഖവും, കൊഴുത്ത് ഉരുണ്ടതും ഒരു ജോടി സ്വർണ്ണക്കാപ്പുകളാലും അവയോടു ചേർത്തിട്ടിരിക്കുന്ന രത്നഖചിതങ്ങളായ വളകളാലും ശോഭിക്കുന്ന കൈകളും, ശരീരസ്ഥിതിക്ക് അനുസരിച്ച് പുഷ്ടിയുള്ളവയും എന്നാൽ തന്റെ യൗവനത്തിന് [illegible] ലേശവും ന്യൂനതതട്ടിട്ടില്ലെന്നു പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തുന്നവയുമായ വക്ഷോജങ്ങളും, ഹാ! എത്രമനോഹരങ്ങൾ! വെള്ളനിറത്തിലുള്ള ഒരു സാരിയും കഞ്ചുകവുംകൊണ്ട് ശരീരത്തെ നല്ലതുപോലെ ആച്ഛാദനം ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ആപ്പാദം ആ ശരീരത്തിനുള്ള സൌന്ദര്യം ഒന്നു വേറെതന്നെയാണ്. യൗവനയുക്തയായ ഒരു തരുണീമണി എന്നല്ലാതെ ആ പ്രൌഢസ്ത്രീയെ ആരും പരിഗണിക്കയില്ല. അവരുടെ സ്വഭാവത്തിനുള്ള നൈർമ്മല്യവും, പാകതയും മററു സ്ത്രീകളിൽ കാണാൻ പ്രയാസം. മധുപാനാസക്തിയോടുകൂടിയ മധുലിട്ടുകളെപ്പോലെ ആ സാധ്വിയുടെ സൌന്ദര്യവിലാസത്തിൽ മതിമയങ്ങി അവരെ ദുഷിപ്പിക്കുവാനായി പലരും ശ്രമിച്ചെങ്കിലും അവരുടെ ശ്രമം വിഫലമായതേയുള്ളൂ. പരേതനായ പ്രഭുവിന്റെ സഹോദരൻ—കാമവല്ലിയുടെ ഭർത്തൃസഹോദരനും പ്രഭുസ്ഥാനത്തിന് അവകാശിയുമായ സുമിത്രൻ—ജ്യേഷ്ഠന്റെ നിര്യാണാനന്തരം കാമവല്ലിയെ പാട്ടിലാക്കാൻ പലവഴിയും പരിശ്രമിച്ചു. പക്ഷേ, എന്തുഫലം? ഉത്തമസ്ത്രീകൾ, ആഡംബരത്തിലോ സുഖത്തിലോ ഇച്ഛജനിച്ച് സ്ത്രീധർമ്മത്തിൽനിന്നു വ്യതിചലിക്കുമോ? ഇല്ല. "കുലവധൂടികൾ ജീവനിലും ഇഷ്ടം, വിലമതിക്കുവതല്ലീ സതീവ്രത." പ്രഭുവിന്റെ നിര്യാണാനന്തരം സുമിത്രന്റെ ഭാര്യാപദം സ്വീകരിക്കുന്നതിന് ജാതിധർമ്മം അനുകൂലിച്ചിരുന്നിട്ടും, "എത്ര കഷ്ടതകൾ അനുഭവിച്ചാലും ഈ ജന്മം മറെറാരാളെ ഞാൻ ഭർത്താവായി സ്വീകരിക്കുന്നതല്ലാ" എന്ന് ശപഥംചെയ്ത ആ തരുണീമണിയുടെ ധർമ്മബോധം എത്ര ശ്ലാഘനീയം!

കുമാരസേനന്റെ മുറിവുകൾ ഉണങ്ങിയതോടുകൂടി കാമവല്ലിയുടെ സൌന്ദര്യധോരണി അയാളിൽ എന്തെന്നില്ലാത്ത ഒരു വികാരത്തെ ഉത്തേജിപ്പിച്ചു. ഒരു ദിവസമെങ്കിലും കാമവല്ലിയെ ഭാര്യയായി കിട്ടിയാൽ കൊള്ളാമെന്നുള്ള മോഹം, തന്റെ ആഗ്രഹം നേരിട്ടു് അറിയിക്കുന്നതിനുള്ള മടി, അറിയിച്ചാൽത്തന്നെയും സാദ്ധ്യമാകുമോ എന്നുള്ള ശങ്ക, മോഹനകുമാരനോ മറ്റോ അറിഞ്ഞാൽ തന്റെ ജീവിതം എങ്ങിനെ അവസാനിക്കുമെന്നുള്ള ഭയം, ഈ വക വിചാരങ്ങളാൽ അയാൾ ഒരു ഭ്രാന്തനെപ്പോലെയായി, ഈ വിചാരങ്ങൾ തമ്മിൽ ഒരു ഘോരസമരം നടത്തി, എങ്കിലും ഒടുവിൽ കാമൻ തന്നെ ജയിച്ചു. കാമദേവന്റെ ശക്തി "ബാലന്തുന്നും കാമനില്ലേറ്റുമെ ചൊല്ലാം" എന്നു പറഞ്ഞിട്ടുള്ള മഹാകവിയുടെ സൂക്ഷ്മബുദ്ധിക്കു് അനേകായിരം നമസ്കാരം; എന്തുവിധവും കാമവല്ലിയെ വശീകരിച്ചു് തന്റെ ആഗ്രഹനിവൃത്തി വരുത്തണമെന്നു് കുമാരസേനൻ തീർച്ചയാക്കി. ഭർത്തൃരഹിതയെങ്കിലും സൽപ്രേമവതിയാകയാൽ, അവർ തന്നെ അനുകൂലിക്കുമെന്നു തന്നെയായിരുന്നു അയാളുടെ വിശ്വാസം, വിടവൃത്തികൾക്കു് അന്യരെ സംബന്ധിച്ചു് ഈദൃശമായ വിചാരം ആദിയിൽ ഉണ്ടാകുന്നതു് അസാധാരണമല്ലല്ലോ. കാമവല്ലിയുടെ അന്വേഷണങ്ങളും ശുശ്രൂഷകളും എല്ലാം തരത്തിൽ ഉള്ള അനുരാഗത്തിന്റെ ബാഹ്യചിഹ്നങ്ങളായി അയാൾ പരിഗണിച്ചു. അവരുടെ നോട്ടങ്ങളിൽ പോലും അനുരാഗം തുളുമ്പുന്നതായി അയാൾക്കു തോന്നി. ആ സാധ്വിയുടെ മാധുര്യമേറിയ സംഭാഷണം അയാളുടെ ശങ്കയെ ബലപ്പെടുത്തി, ചുരുക്കിപ്പറയുന്നതായാൽ മോഹനകുമാരന്റെ സാന്നിദ്ധ്യം ഒന്നുമാത്രമേ തന്റെ ആഗ്രഹനിവൃത്തിക്കു പ്രതിബന്ധമായി അയാൾ കരുതിയുള്ളു.

കാമവല്ലിയെ തനിച്ചു കാണണമെന്നു വളരെനാളായി ആശിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന കുമാരസേനൻ, പ്രാർത്ഥനാനുകൂലമായി ലഭിച്ച സൌകര്യത്തെ പാഴിലാക്കുമോ? ഒരിക്കലുമില്ല. അയാൾ, അയാളുടെ മുറിയിൽനിന്നു പുറത്തിറങ്ങി, ഒരു കണ്ണാടി എടുത്തു നോക്കി തന്റെ സൌകുമാര്യത്തെക്കുറിച്ചു സ്വയം സംതൃപ്തനായ ശേഷം, പാറുക്കുട്ടി ലക്ഷ്യാർത്ഥം ചെമ്പകശ്ശേരി അന്തഃപുരത്തിലേക്കു തിരിച്ച പത്മനാഭൻ തമ്പിയെപ്പോലെ, കാമവല്ലിയുടെ മുറിയിലേക്കു തിരിച്ചു; അയാൾ അല്പം ചാരിയിരുന്ന മുറിയുടെ വാതിൽ തുറന്നു് അകത്തേക്കു കടന്നു. കാമവല്ലി അയാളെ സൽക്കരിച്ചശേഷം ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു.

കാമവല്ലി:—തനിച്ചിരുന്നു് മുഷിഞ്ഞതായിരിക്കും; ഇല്ലേ?

കുമാ:—സാരമില്ല.

കാമ:—കുമാരൻ ഇല്ലാത്തതുകൊണ്ടും എനിക്കു് എല്ലാം ശൂന്യമായി തോന്നുന്നു എന്നു ചൊല്ലാം; ഒരു നിമിഷം പോലും അയാളെ പിരിഞ്ഞിരിക്കാൻ എനിക്കു ശക്തിയില്ല

കമ:—അതു് ആശ്ചര്യമാണോ? കേവലം ഒരു അന്യനായ എനിക്കുപോലും അദ്ദേഹത്തെ പിരിഞ്ഞിരിക്കാൻ ശക്തിയില്ല. ആ സ്ഥിതിക്കു് പുത്രവാത്സല്യമുള്ള ഒരു മാതാവിന്റെ സ്ഥിതി പറയാനുണ്ടോ? നാട്ടിലേക്കു പോകാൻ എനിക്കു് അത്യാശയുണ്ടെങ്കിലും നിങ്ങളെയെല്ലാം പിരിയുന്നതിലുള്ള ക്ലേശം എന്നെ ഒന്നാമതു ശക്തനല്ലാതാക്കുന്നു.

കാമ:—നിങ്ങൾ ഞങ്ങളോടൊന്നിച്ചു് അധികകാലം താമസിച്ചില്ലെങ്കിലും എന്തെന്നില്ലാത്ത ഒരു സൌഹാർദ്ദം നമ്മിൽ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടു്. നിങ്ങളുടെ വേർപാടു് ഞങ്ങൾക്കു ദുസ്സഹംതന്നെ; എങ്കിലും നിങ്ങളുടെ മാതാപിതാക്കന്മാരുടെ സ്ഥിതി ഓർക്കുമ്പോൾ ക്രമത്തിലധികം സങ്കടം തോന്നുന്നു.

കമ:—നിരാശ്രയനായി ആ കാട്ടിൽ കിടന്ന എന്നെ അവിടത്തെ പുത്രൻ എടുത്തു രക്ഷിച്ചു; അതിലേക്കു പ്രത്യുപകാരം ചെയ്വാൻ ഞാൻ ശക്തനല്ല. എങ്കിലും നിങ്ങളെല്ലാം എന്നോടൊന്നിച്ചു നാട്ടിലേക്കു വന്നു ഏതാനും മാസമെങ്കിലും അവിടെ താമസിക്കണമെന്നു് എനിക്കപേക്ഷയുണ്ടു്.

കാമ:—ഇക്കാര്യം കുമാരനുമായി ആലോചിച്ചു തീർച്ചയാക്കേണ്ടതാണു്. ആറുമാസത്തിനകം സാധിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല.

കമ:—അതെന്തു്?

കാമ:—എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ മരണശേഷം ൧൨ കൊല്ലം കഴിയാതെ പട്ടണങ്ങളിൽ താമസിക്കുകയോ എന്തെങ്കിലും വിനോദങ്ങളിൽ പങ്കുകൊള്ളുകയോ ചെയ്കയില്ലെന്നു് ഞാൻ സത്യംചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. അദ്ദേഹം മരിച്ചിട്ടു് ൧൨ കൊല്ലം ഇനിയും തികഞ്ഞിട്ടില്ല. അതുവരെ ഈ ഏകാന്തവാസം ഞങ്ങൾ ഉപേക്ഷിക്കയില്ല.

കമ:—അതെല്ലാം നിങ്ങളുടെ രണ്ടുപേരുടെയും ഇഷ്ടംപോലെ ചെയ്യണം. ഏതായിരുന്നാലും, അവിടത്തെ അനുഗ്രഹം എനിക്കു് പ്രത്യേകം അപേക്ഷയുണ്ടു്.

കാമ:—എന്നാൽ സാധിക്കുന്നതാണെങ്കിൽ അതുപോലെ ചെയ്യാം.

കമ:—എന്റെ ആഗ്രഹം അസ്ഥാനത്തിലല്ലെന്നു് മുൻകൂട്ടി എനിക്കറിയാം. പക്ഷെ അദ്ദേഹം ഇവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടു് ഇതുവരെ പറഞ്ഞില്ലെന്നേയുള്ളു.

കാമ:—നിങ്ങൾക്കു് എന്നോടു സംസാരിക്കാൻ, കുമാരൻ ഉണ്ടായാൽ എന്തു തടസ്സമാണുള്ളതു്?

കമ:—അദ്ദേഹം അറിഞ്ഞാലും ഈക്കാര്യത്തിൽ നമ്മെ ശാസിക്കയില്ല. സ്വതേ ആതിഥ്യമേകൊണ്ടു് ഞങ്ങളോടു കിടനിൽക്കത്തക്ക പ്രളകൂട്ടബോ വിജയനാഥത്തില്ല.

കാമ:—മുഖവുരകൊണ്ടു സമയംകളയാതെ കാൎയ്യം തുറന്നുപറയണം; അതിന് അല്പമെങ്കിലും മടിയുള്ളപക്ഷം എനിക്കു കേൾക്കണമെന്നു ആഗ്രഹമില്ല.

കുമാ:—അയ്യോ! അങ്ങിനെ പറയരുതേ; എത്രകാലമായി ഞാൻ സങ്കടപ്പെടുന്നു; ഇനിയും "മനസ്സുകൊണ്ടു മദ്ദളംകൊട്ടാൻ" എനിക്കു ശക്തിയില്ല.

കാമ:—നിങ്ങൾ അങ്ങുമിങ്ങും പറയുന്നതു കേട്ടു ഞാൻ വല്ലാതെ ശങ്കിക്കുന്നു. എന്തായിരുന്നാലും എനിക്ക് അല്പം ജോലിയുണ്ട്. ദയവുചെയ്തു തല്ക്കാലം പുറത്തേക്കു പോകണമെന്ന് പറയുന്നതിൽ പരിഭവിക്കരുതെ.

കുമാ:—നാരായണ! എന്തുപറഞ്ഞാലെന്തു്; വേണമെങ്കിൽ ശകാരിച്ചുകൊള്ളണം; എന്റെ സങ്കടംകൂടി കേൾക്കണമെന്നുമാത്രമേ എനിക്കപേക്ഷയുള്ളു.

കാമ:—നിങ്ങളുടെ സങ്കടം എനിക്കു കേൾക്കത്തക്കതാണെന്നു തോന്നുന്നില്ല.

കുമാ:—അയ്യോ! അങ്ങിനെ പറയരുതേ. എത്രകാലമായി ഞാൻ ഈ കോമളവിഗ്രഹം കണ്ടുകൊണ്ടു കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നു.

കാമ:—നിങ്ങൾ ഇത്ര മൎയ്യാദകേടായി പെരുമാറുമെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല.

കുമാ:—ഞാൻ എന്തു മൎയ്യാദകേടാണ് കാണിച്ചതു്; ന്യായമായ ഒരു അപേക്ഷയല്ലേ?

കാമ:—മതി മതി. നിങ്ങളോടു സംസാരിക്കാൻ എനിക്ക് ഇഷ്ടമില്ല. വേഗം പുറത്തു പൊയ്ക്കൊള്ളണം. (എന്ന് അല്പം ഉച്ചസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു)

കുമാ:—തീൎച്ചപറയാൻ വരട്ടെ; കാൎയ്യം മുഴുവനും കേൾക്കുന്നതുവരെ ക്ഷമിക്കണം.

കാമ:—നിങ്ങളുടെ കാൎയ്യമൊന്നും എനിക്കു കേൾക്കേണ്ട.

കുമാ:—അയ്യോ! എന്റെ അപേക്ഷ കൈക്കൊള്ളേണമെ; ഞാൻ ഈ ജന്മം മറക്കയില്ല...... ഇത്രയും പറഞ്ഞിട്ടു് അയാൾ എഴുന്നേറ്റു കാമവല്ലിയെ സമീപിച്ചു. ഉടനെ കാമവല്ലി "കൃഷ്ണദാസ്" എന്ന് ഉച്ചത്തിൽ വിളിക്കയാൽ ഭൃത്യൻ ഓടി എത്തി. കൃഷ്ണദാസൻ അകത്തു കടന്നയുടൻ "ഇയാളെ പിടിച്ചു പുറത്താക്കു" എന്ന് കാമവല്ലി ആജ്ഞാപിക്കയാൽ അവൻ കുമാരസേനനെ പിടിച്ചു പുറത്തേക്കു തള്ളി. കൃഷ്ണദാസന്റെ കൈയൂക്ക് അറിഞ്ഞിട്ടില്ലാതിരുന്നതിനാൽ കുമാരസേനൻ അവനോടു ശണ്ഠയ്ക്ക് ഒരുങ്ങി. ഈ അവസരത്തിൽ നരേന്ദ്രനും ഓടിയെത്തി; രണ്ടുപേരുംകൂടി അയാളെ കണക്കിനു പ്രഹരിച്ചു. ഒടുവിൽ ഒരു മുറിയിലിട്ടു പൂ

ട്ടുകയും ചെയ്തു. കുമാരസേനൻെറ പ്രവൃത്തിക്ക് അനുരൂപമായ ശിക്ഷ ലഭിച്ചുവെന്ന് വായനക്കാർ വിചാരിക്കുന്നുണ്ടോ? ഇല്ലെന്നുതന്നെയാണ് എൻെറ വിശ്വാസം.

അദ്ധ്യായം ൧൧.

"ഏകൈകമെടുത്തുവള്ളാക്കമെഴര—
ക്കീശപരസ്സുതനായൊടെ നിറവുടൻ
ആത്മബുദ്ധിവഴിപോലെ ചെയ്തു കോ—
ണ്ടാത്മകൃത്യമഖിലം കഴിച്ചിട്ടും"

മാന്യവായനക്കാരെ! ഈശ്വരൻെറ ശക്തിനോക്കുക; ഞാൻ ധനവാൻ, എനിക്ക് എന്തു് അധികാരം, ഞാൻ എത്രപരമാനന്ദമായിജീവിക്കുന്നു എന്നിങ്ങനെ മനുഷ്യർ അഭിമാനിക്കുന്നു. കഷ്ടം! ഇവർ എന്തറിഞ്ഞു ഇവരുടെ സ്വത്തും അധികാരവും എത്രക്ഷണനേരംകൊണ്ടു കുബേരന്മാർ കുചേലന്മാരാകുന്നതും കുചേലന്മാർ കുബേരന്മാരാകുന്നതും നാം നിത്യവും കാണുന്ന സംഭവങ്ങളല്ലേ? "ധനം, മഹായശം, അനന്തസുഖം, പ്രശസ്തസ്ഥാനം, കലിതപദമെന്നിവ നിത്യമല്ല" എന്ന കവിവാക്യം എത്രയഥാർത്ഥം. മേൽപറഞ്ഞതായിത്തന്നെ എന്തെങ്കിലും ഒന്നുള്ളവന് മറ്റൊന്നില്ലായിരിക്കും.

ലോകത്തിൽ നമുക്കുണ്ടായിരിക്കേണ്ട ഏററവും ഒരു വലിയ ധനം മനഃസുഖം ആകുന്നു. അതില്ലാതെ മററെല്ലാം ഉണ്ടായിരുന്നിട്ടു കൊണ്ട് എന്തു പ്രയോജനം? ധനസമ്പത്തുള്ളവർ ഈ ലോകത്തിൽ ധാരാളം ഉണ്ട്. പക്ഷെ സുഖസമ്പത്തു സുലഭമായിട്ടുള്ളവർ വളരെ അപൂർവ്വം. സുവർണ്ണകുമാരിയുടെ സ്ഥിതി ഇതിനു ദൃഷ്ടാന്തമല്ലെ? അവൾ ഒരു രാജകന്യകയാണ്; ധനം സുലഭം; ആഭരണാദികളും അങ്ങിനെതന്നെ; എന്നുവേണ്ട സ്ഥൂലദൃഷ്ടിയിൽ അവൾക്ക് യാതൊരു കുറവും ഇല്ല. എന്നാൽ അവളുടെ ധനത്തിനൊ, വിദ്യാഭ്യാസത്തിനൊ, കുടുംബമഹത്വത്തിനൊ അവളെ ആനന്ദിപ്പിക്കാൻ കഴിയുന്നുണ്ടോ? ഇല്ല. അവൾ ബാല്യംമുതൽക്കെ ആ യഥാർത്ഥസുഖം—മനഃസുഖം—കണികാണാതെയാണ് വളരുന്നതു്; ഇപ്പോഴത്തെ കഥ പറയാനുമില്ലല്ലോ.

സുവർണ്ണകുമാരിയുടെ സ്ഥിതിക്ക് കഴിഞ്ഞ അദ്ധ്യായങ്ങളിൽ വ

വരിച്ചിട്ടുള്ളതിൽ നിന്നു ലേശവും വ്യത്യാസം ഉണ്ടായിട്ടില്ല. പണ്ടെത്തന്നെ ഗുണമാത്രഗ്രാഹിണിയായ ആ രാജന്യവധു ഇപ്പോഴം കേവലം "അസ്ഥിയും തൊലിയും" മാത്രമായിരിക്കുന്നു. അന്തരംഗപാരവശ്യം തന്നെ അസഹ്യം; കുടിലമതിയായ സരളാംഗിയുടെ ശകാരവും നിന്ദവാക്കുകളും അവളെ കൊല്ലാതെകൊല്ലുന്നു. രാജധാനിയിൽ ഉള്ളവരിൽ കമലമാത്രം അവളുടെ ഹിതാനുവർത്തിനിയായിട്ടുണ്ട്. വിശേഷാലയം നിവാസികൾക്ക് എല്ലാം രാജകുമാരിയെക്കുറിച്ചു നിഷ്കളങ്കമായ ബഹുമാനം ഉണ്ടെങ്കിലും അവർക്ക് കൊട്ടാരത്തിനകത്തു കടക്കുന്നതിനോ രാജകുമാരിയെ സമാശ്വസിപ്പിക്കുന്നതിനോ ശുശ്രൂഷിക്കുന്നതിനോ സാധിക്കുന്നില്ല. ശക്രസേനനു തന്റെ പുത്രിയെക്കുറിച്ചു വാത്സല്യം ഉണ്ടെങ്കിലും അതുകൊണ്ടു ഫലവുമില്ല. എന്തെന്നാൽ, അയാളുടെ വാത്സല്യത്തിൽനിന്ന് എന്തെങ്കിലും പ്രയോജനം ഉണ്ടാകുന്നതിന് സരളാംഗി സമ്മതിക്കയില്ല. രാജകുമാരിയോടു വാത്സല്യപൂർവ്വം സംസാരിക്കുന്നതുപോലും സരളാംഗി സമീപത്തെങ്ങും ഇല്ലാതിരിക്കുമ്പോൾ മാത്രമാണ്.

ഹാ! ഇതെത്ര ലജ്ജാവഹം! ഭാര്യമാരെ നിഷ്കളങ്കം സ്നേഹിക്കുകയും അവരുടെ ന്യായമായ വിചാരങ്ങളെ കൈക്കൊള്ളുകയും ചെയ്യേണ്ടതു പുരുഷധർമ്മമാണ്. ഏതു കാര്യവും വിദ്യാഭ്യാസമുള്ള ഭാര്യമാരുമായി ആലോചിച്ചു പ്രവർത്തിക്കുന്നതു നന്നുതന്നെ. പക്ഷേ വിദ്യാവിഹീനകളും സ്വാർത്ഥബുദ്ധികളുമായ സ്ത്രീകളുടെ വാക്കുകേട്ടു കുരങ്ങന്മാരെപ്പോലെ തുള്ളുന്നതു ലജ്ജാവഹമാണ്. ഭർത്താക്കന്മാരെ, അവർ ദുർമ്മാർഗ്ഗികളാണെങ്കിൽ, സദുപദേശംകൊണ്ടു സന്മാർഗ്ഗത്തിലേക്കു തിരിക്കുന്നതിനു വിദുഷികളായ സ്ത്രീകൾക്കു സാധിക്കും. അതുപോലെതന്നെ, പരപ്രത്യയനേയബുദ്ധികളായ പുരുഷന്മാരെ തങ്ങളുടെ പാട്ടിലാക്കി എന്തും ചെയ്യിക്കുന്നതിനും അവർക്കു ശക്തിയുണ്ട്. നമ്മുടെ ഇടയിലുള്ള ചില മലയാളകുടുംബങ്ങളിൽ, പ്രത്യേകിച്ചു നായർകുടുംബങ്ങളിൽ, സ്ത്രീകൾമൂലം ഛിദ്രം ഉണ്ടാകുന്നതു അപൂർവ്വമല്ല. വിദ്യാഭ്യാസമുള്ള ഒരു സ്ത്രീ തന്റെ ഭർത്തൃഗൃഹത്തിലുള്ളവരോടു സ്നേഹപൂർവ്വം വർത്തിക്കുകയും അവരുടെ ശ്രേയോലാഭത്തിൽ സന്തോഷിക്കുകയും ചെയ്യും. വിദ്യാവിഹീനയായ ഒരു സ്ത്രീയാകട്ടെ, ഭർത്തൃബന്ധുക്കളെ വെറുക്കുകയും അവരുടെ ശ്രേയോലാഭത്തിൽ അസൂയപ്പെടുകയും വ്യഥാകലഹങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഗുണദോഷജ്ഞന്മാരുള്ള പുരുഷന്മാർ അവരുടെ ഭാര്യമാരുടെ വിദ്യാഭ്യാസസ്ഥിതി, കാര്യാകാര്യവിവേചനശക്തി മുതലായവ അറിഞ്ഞു അതിനനുസരണമായിട്ടു മാത്രമേ അവരുടെ അഭിപ്രായങ്ങളെ ആദരിക്കാവൂ. ഇത്രയും പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു കേരളീയസഹോദരികൾ അന്യഥാ ധരിക്കയില്ലല്ലോ. മനുഷ്യർ കേവലം ഭാര്യമാർക്കു അടിമപ്പെട്ടു സ്വഭാവത്തെ തിരുത്തുകയോ സ്വകുടുംബ

ത്തെ ദ്രോഹിക്കയോ ചെയ്യുന്നതെന്നുമാത്രമേ എനിക്ക അപേക്ഷയുള്ളു. സ്ത്രീകളുടെ ഉപദേശങ്ങൾ സ്വീകരിക്കരുതെന്നോ, സ്വീകാര്യങ്ങൾ അല്ലെന്നോ എനിക്ക് അഭിപ്രായമില്ല. അവരെല്ലാം ഭർത്തൃകുടുംബത്തെ ദ്രോഹിക്കുന്നവരാണെന്നും ഞാൻ പറയുന്നില്ല. എത്രയോ പുരുഷന്മാർ ഭാര്യമാരുടെ സദുപദേശങ്ങളാൽ ഭാഗ്യവാന്മാരായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ട്. ഭർത്താവിന്റെയും ഭർത്തൃകുടുംബത്തിന്റെയും അഭ്യുദയത്തിനായി ജീവിക്കുന്ന തരുണീമണികൾ ധാരാളം ഉണ്ടെന്നുള്ള വാസ്തവവും ഞാൻ വിസ്മരിക്കുന്നില്ല. പക്ഷേ വിദ്യാവിഹീനതമൂലം കലഹപ്രിയകളായി കുടുംബദ്രോഹികളായി ജീവിക്കുന്നവരും അപൂർവ്വമല്ല. അവരുടെ ആജ്ഞാനുസാരികളായി സ്വകുടുംബത്തെ ദ്രോഹിക്കുന്ന പുരുഷന്മാരും ധാരാളം ഉണ്ട്. അവരുടെ ജീവിതം നികൃഷ്ടമാണെന്നു മാത്രമേ ഞാൻ പറയുന്നുള്ളു.

സരളാംഗിയെപ്പോലെയുള്ള സ്ത്രീകൾ എത്രയും നീചകളല്ലേ? സുവർണ്ണകുമാരിയോടു അവർ പെരുമാറുന്ന രീതി നോക്കുക. അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ സരളാംഗിക്കുള്ള സ്വാധീനവും സ്വപുത്രന്മാരുടെ ദ്രോഹാലോചനത്തിൽ അവർക്കുള്ള സന്തോഷവും സരളാംഗിയുടെ സ്വാർത്ഥതല്പരതയെ സ്പഷ്ടമാക്കുന്നു. സ്ത്രീക്ക അടിമപ്പെട്ടിരുന്നില്ലെങ്കിൽ, ശക്രസേനൻ മക്കളെ എത്ര വാത്സല്യപൂർവ്വം സംരക്ഷിക്കുമായിരുന്നു.

സരളാംഗിയുടെ മുള്ളുവാക്കുകൾക്ക് ഇപ്പോഴും കുറവില്ല. ആത്മഹത്യ ചെയ്തിട്ടെങ്കിലും ഈ ശോച്യാവസ്ഥയിൽ നിന്ന് രക്ഷപ്പെടണമെന്ന് സുവർണ്ണകുമാരി പലപ്പോഴും വിചാരിക്കാറുണ്ട്. പക്ഷേ അവളുടെ വിവേകം അതിനു സമ്മതിക്കുന്നില്ല. ആത്മഹത്യയെക്കുറിച്ചുള്ള വിചാരം അവളിൽ അങ്കുരിച്ചാൽ ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ അതു കേവലം പൈശാചികവും ഈശ്വരഹിതത്തിന്നു വിപരീതവും ആണെന്ന് അവളുടെ അന്തഃകരണം അവളെ ഉപദേശിക്കും. പോരെങ്കിൽ കമലയുടെ യുക്തിപൂർവ്വകങ്ങളായ ഉപദേശങ്ങളും ആ വിചാരത്തിൽനിന്ന് അവളെ മോചിപ്പിക്കുന്നു. സുവർണ്ണകുമാരിയുടെ ദിനചര്യകൾക്ക ഈയിടെ ചില മാറ്റങ്ങൾ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. അവൾ രാവിലെ അഞ്ചുമണിക്ക മുമ്പു സ്നാനംകഴിഞ്ഞു ക്ഷേത്രത്തിലേക്കു പോകും. ഏഴുമണിക്ക തിരികെ കൊട്ടാരത്തിൽ എത്തിയാലും മദ്ധ്യാഹ്നംവരെ ഈശ്വരഭജനവും പുരാണപാരായണവും കൊണ്ടുതന്നെ കഴിച്ചുകൂട്ടും. അഞ്ചുമണിക്കു വീണ്ടും സ്നാനവും സായാഹ്നവന്ദനവും ഉണ്ട്. രാത്രി പത്തുമണി കഴിഞ്ഞാൽ നിദ്രാദേവതയുമായി മത്സരിക്കുമെങ്കിലും മിക്കദിവസങ്ങളിലും, അവൾ തന്നെ പരാജയപ്പെടുകയാണു പതിവ്.

കുമാരിയുടെ ഈ ദയനീയാവസ്ഥ എത്രകാലംനിലനിൽക്കുമെന്നു ആരറിഞ്ഞു.

അവളുടെ രോഗകാരണം ഗ്രഹിക്കാൻ കഴിഞ്ഞതുമുതൽ, കമല,

ഷിലെ വിശ്വാസയോഗ്യന്മാരായ ഭൃത്യന്മാർമുഖേന, രാജകുമാരിയുടെ ഹൃദയവല്ലഭനെ അന്വേഷിപ്പിച്ചുവരുന്നു. ഭൃത്യന്മാരെ പലരാജ്യങ്ങളിലേക്കും അയച്ചിട്ടുണ്ട്. അവർ പലരാജ്യങ്ങളിലും അന്വേഷിച്ചുവരുന്നു. പക്ഷെ, കനിമേൽ പെഗ്ഗാറിലെ താമസക്കാർ ആരൊ കേവലക്കാർ ആണെന്നുള്ള വിശ്വാസത്താൽ ഭൃത്യന്മാർ അവിടെമാത്രം അന്വേഷിച്ചില്ല. നോക്കു! മനുഷ്യരുടെ നിർഭാഗ്യം!

"കാലംവന്നേ ഫലിക്കുന്നു
വേലയും ഫലമേകിട്ടു"

അദ്ധ്യായം ൧൦.

"നിസ്തുലമാം സ്നേഹമഹോദധിയിലുള്ള
നില്പു കൂത്തിതെന്നാണ്മതിനാദരം,
ഉൾക്കാമ്പിൽ മങ്ങലമെന്തെന്നു പറ്റു
കൊൾക്കിനി താനേ പ്രമത്തായതല്ലൂ."

നേരം മണി പത്തുകഴിഞ്ഞതിനാൽ, സ്വപ്നകുമാരി സ്നാനജപങ്ങളും പുരാണപാരായണവും കഴിഞ്ഞു അവളുടെ മുറിയിൽ ഒരു കസാലയിൽ ഇരിക്കുന്നു. ശരീരം ശോഷിച്ചും മുഖം രക്തക്കുറവിനാൽ വിളറിയും കാണുന്നു. അവളുടെ സൌന്ദര്യത്തിന് മേല്പറഞ്ഞ കാരണങ്ങളാൽ കുറവുതട്ടിയിട്ടുണ്ടെങ്കിലും ഇപ്പോഴും പ്രകൃതിമത്തമായ ഒരു ചൈതന്യം ആ മുഖത്തു കാണുന്നുണ്ട്. അവളുടെ വേഷവും ആനന്ദങ്ങളും കണ്ടാൽ സർവ്വവും ഉപേക്ഷിച്ച ഒരു യോഗിനിയാണെന്നു തോന്നിപ്പോകും; അവളുടെ ഇരിപ്പും ഈശ്വരധ്യാനൈകനിരതയായ ഒരു താപസിക അനുരൂപമായിരുന്നു.

കുമാരി കമലയെ സംബോധനചെയ്തു, ഇങ്ങിനെ സംഭാഷണം ആരംഭിച്ചു.

സ്വ:—കമലേ! നിന്റെ അന്വേഷണങ്ങളും വിഫലമായല്ലോ.

കമ:—ദൂരദേശങ്ങളിലേക്ക അയച്ചിരുന്നവരിൽ ചിലർ ഇനിയും തിരിച്ചുവരാനുണ്ട്.

സ്വ:—എന്തുണ്ട്? ഒരർത്ഥമില്ല.

കമ:—ഇനിയും എന്താണു ചെയ്യുക?

സ്വ:—വല്ലവിധവും ജീവത്യാഗം ചെയ്യണം; അല്ലാതെ യാതൊരുമാൎഗ്ഗവും കാണുന്നില്ല.

കമ:—അത്ര നിരാശപ്പെടാറായോ? കഷ്ടിച്ച് രണ്ടുമാസമെ കഴിഞ്ഞുള്ളുവല്ലോ.

സ്വ:—ഈ രണ്ടുമാസക്കാലം ഞാൻ കഴിച്ചുകൂട്ടിയതു് എങ്ങിനെയെന്നു നിനക്കും അറിഞ്ഞുകൂടെ?

കമ:—എന്തായിരുന്നാലും ഒരുകൊല്ലം മുഴുവൻ ക്ഷമിക്കണം; അതുകഴിഞ്ഞിട്ട് പിന്നീടു ചെയ്യേണ്ടതിനെക്കുറിച്ചു ആലോചിക്കാം.

സ്വ:—ഒരുദിവസമെങ്കിലും ക്ഷമിക്കാൻ എനിക്കുശക്തിയില്ല.

കമ:—ഇതുവരെ എങ്ങിനെകഴിച്ചു. അതുപോലെ എതാനും മാസം കഴിച്ചുകൂട്ടണം.

സ്വ:—ദൈവമേ! എന്റെ ജീവിതം വല്ലവിധവും അവസാനിപ്പിക്കണേ! കമലേ! ആത്മഹത്യചെയ്യട്ടെയോ എന്നു പലപ്പോഴും ഞാൻ വിചാരിക്കാറുണ്ട്. പക്ഷെ അതിനു മനസ്സു സമ്മതിക്കുന്നില്ല.

കമ:—ദേവീ! ആ മാതിരി നീചബുദ്ധി അവിടുത്തേയ്ക്കു് ഉണ്ടാകരുതേ!

സ്വ:—എന്റെ മനസ്സാക്ഷി അതിനു സമ്മതിക്കയില്ല. കമല വീണ്ടും എന്തെങ്കിലും പറയുന്നതിനു മുമ്പ്, ഭദ്രസേനൻ അകത്തേക്കു കടന്നു. മകൾക്കു സുഖമില്ലെന്നറിഞ്ഞശേഷം കൂടക്കൂടെ അദ്ദേഹം അവളുടെ കൊട്ടാരത്തിലേക്കു പോകാറുണ്ട്.

ഭദ്ര:—മകളെ! നിന്റെ ശരീരസ്ഥിതി എങ്ങിനെ ഇരിക്കുന്നു?

സ്വ:—ഞാൻ ഒരു കുറവും കാണുന്നില്ല.

ഭദ്ര:—കമലെ നിനക്ക് എന്തുതോന്നുന്നു?

കമ:—ഒന്നിനൊന്നു കൂടുതലാണു് കാണുന്നതു്.

ഭദ്ര:—നീ സദാ സമീപത്തു ഇരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു തോന്നുകയാണു്; ഇന്നലത്തെതിൽ വളരെ ഭേദമുണ്ട്. ശരീരത്തിന്റെ ക്ഷീണത്തിനും കുറവുതോന്നുന്നു.

സ്വ:—ഇതെല്ലാം അമ്മ പറഞ്ഞയച്ചതായിരിക്കാം കഷ്ടം! അച്ഛനു് എന്റെ ഈ അവസ്ഥയിലും അനുകമ്പതോന്നുന്നില്ലല്ലോ; എന്റെ തലയിലെഴുത്തുതന്നെ; ദൈവമേ! എന്റെ ജീവിതം ഈക്ഷണത്തിൽ അവസാനിക്കണേമേ! ശത്രുക്കളുടെ ഇടയിൽ എന്തിനു ജീവിക്കുന്നു.

ഭദ്ര:—കുഞ്ഞേ! നിനക്കു ഭ്രാന്താണോ? നീ എന്റെ പരമാൎത്ഥസ്ഥിതി അറിയാതെ സംസാരിക്കുന്നല്ലോ.

സുവ:—അച്ഛന്റെ വാത്സല്യംകൊണ്ട് എന്തുഫലം! അതിന്റെ ഫലം അനുഭവിക്കാൻ എനിക്കു ഭാഗ്യമില്ല.

ഭദ്ര:—ഞാൻ എന്തുവാത്സല്യക്കുറവാണ് നിന്നോടു കാണിച്ചിട്ടുള്ളതു്? ഞാൻ നിന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നില്ലേ?

സുവ:—അതു വാസ്തവമായിരിക്കാം; പക്ഷെ സരളാംഗിഅമ്മയെ കാണുമ്പോൾ ആ സ്നേഹം അസ്തമിച്ചുപോകുന്നു; അച്ഛാ! എന്തിനധികം പറയുന്നു. എന്റെ അമ്മയോടുചെയ്തതുപോലെ, മറ്റേ പാപികൾ എന്നോടും ചെയ്യും; ആ കാൎയ്യത്തിൽ ആരെയും അവൾക്കു ഭയവുമില്ല.

ഭദ്ര:— ഞാൻ ജീവിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ നിന്നോടു ആരു് എന്തുചെയ്യും? ജീവനിൽ കൊതിയില്ലാത്തവർ ഈ വിജയനഗരത്തിലുണ്ടോ?

സുവ:—അതിനു ധൈൎയ്യമുള്ളവരായി രണ്ടോ മൂന്നോ പേർ അല്ലാതെ ഇല്ലെന്ന് എനിക്കു ഉറപ്പുണ്ട്.

ഭദ്ര:—നിന്റെ ഹിതത്തിനു വിപരീതമായി പ്രവൎത്തിക്കാൻ ധൈൎയ്യമുള്ള ഒരുത്തനും ഈ രാജ്യത്തില്ല. ഉണ്ടെങ്കിൽ ഈ നിമിഷത്തിൽ അവന്റെ ജീവിതം അവസാനിക്കും.

സുവ:—ഈ പ്രയോഗങ്ങൾ എന്തിന്? എന്റെ അമ്മയ്ക്കു് വിജയനഗരത്തെ രാജ്ഞിക്ക് വിഷംകൊടുത്തു കൊന്നില്ലേ? അച്ഛൻ എന്തുചെയ്തു.

ഭദ്ര:—അസൂയമൂലം വല്ലവരും പറയുന്ന ഇൻപില്ലായ്മകളെ നീ വിശ്വസിക്കുന്നോ? നിന്റെ അമ്മയ്ക്കു വിഷൂചികയായിരുന്നു അതിനു എത്ര വൈദ്യന്മാർ സാക്ഷികളുണ്ട്?

സുവ:—അഥവാ സ്നേഹമുള്ളവർ കുറ്റംചെയ്തു എന്നു പറഞ്ഞാൽ അച്ഛൻ വിശ്വസിക്കുമോ?

ഭദ്ര:—കുഞ്ഞേ! നിനക്കു ഭ്രാന്തുപിടിച്ചോ?

സുവ:—അതെ; എനിക്കു ഭ്രാന്തുതന്നെ; എങ്കിലും ഭ്രാന്തിമൂലം ബാധികകളിലും ആരും ക്ലേശിക്കേണ്ട.

ഭദ്ര:—മതി മതി, ദുൎബ്ബുദ്ധിയെല്ലാം ഉപേക്ഷിച്ചു് ഞാൻ എന്തുചെയ്യണമെന്നു പറയൂ.

സ്വ:—എനിക്കുവേണ്ടി ആരും ഒന്നും ചെയ്യണമെന്നില്ല. മനസ്സുള്ളപക്ഷം താമസിയാതെ എന്റെ ഉദകക്രിയ ചെയ്യേണം.

അച്ഛ:—അതെല്ലാം പിന്നീട തീൎപ്പാക്കാം. തല്ക്കാലം ഞാൻ എന്തുചെയ്യണമെന്നു പറയു.

സ്വ:—അച്ഛന്നു സമ്മതമുള്ളപക്ഷം രണ്ടുമാസം എനിക്കു കുമിളിനിവാസത്തിന്നു സമീപം പോയി താമസിക്കാൻ വേണ്ട ഏൎപ്പാടു ചെയ്തുതരണം.

അച്ഛ—ഇപ്പോൾതന്നെ മന്ത്രിയെ വരുത്തി ചട്ടംകെട്ടാം. അച്ഛൻ പുറത്തേക്കുപോയി. കുമാരിയും കമലയും വീണ്ടും താന്താങ്ങളുടെ സംഭാഷണംതുടൎന്നു.

അദ്ധ്യായം ൧൨.

"പൊരാവിളൎത്തു ബലമാംകവിൾകൊണ്ടുമാർ
ചോരംമുഖേ ചിതറിവീണകചങ്ങളോടും
പൊരാന്നകൊട്ടിലുടൽപ്പൂണ്ടവിയോഗമാലോ
സ്ത്രീരൂപിയാംവ്യസനമോ ഇവളെന്നുതോന്നും"

സ്വൎണ്ണകുമാരി രാവിലെ കുളിയും സ്വാമിദൎശനവും കഴിഞ്ഞു തിരിച്ചു എത്തിയിട്ട് അധികനേരം ആയിട്ടില്ല. അതിൽപിന്നീട്, അല്പം ആഹാരം കഴിക്കുകമാത്രമേ അവൾ ചെയ്തിട്ടുള്ളു. മിക്കവാറും ശൂന്യപ്രായമായിരുന്ന അവളുടെ ആശാലത ചില പുതിയ ആലോചനകളാൽ അല്പം തളിൎത്തിട്ടുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു. ഇന്ന് അവളിൽ ഉത്സാഹത്തിന്റെ കണിക കാണ്മാനുണ്ട്. ഏതൊരു സ്ഥലത്തുവെച്ച് അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ അനുരാഗബീജം അങ്കുരിച്ചുവോ അവിടെത്തന്നെ ഏതാനുംകാലം താമസിക്കുന്നതുകൊണ്ട് ആ അനുരാഗം ഫലിച്ചേക്കുമെന്ന് അവൾ വിശ്വസിക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കാം. സ്വൎണ്ണകുമാരി അവളുടെ ഹൃദയവല്ലഭനെ ആദ്യമായി കണ്ടതും അദ്ദേഹത്തിൽ അവൾ അനുരക്തയായിതീൎന്നതും കുമിളിനിവാസത്തിൽവെച്ച് ആണല്ലോ. അദ്ദേഹം എഴുത്തുകാരൻ ആയിരുന്നാലും വല്ലപ്പോഴുമെങ്കിലും മൃഗ

യാവിനോമത്തിന് അവിടെ എത്താതിരിക്കയില്ലെന്ന് അവരം വിശ്വസിച്ചിരുന്നു. ഈ വിശ്വാസമാണ് കമലിനിവനത്തിലേക്ക് അവളെ ആകർഷിച്ചതു്. അവളുടെ വിശ്വാസം സ്ഥാനത്തിലൊ അസ്ഥാനത്തിലൊ എന്നു വഴിയെ നമുക്കു ഗ്രഹിക്കാറാകും.

ഏതായിരുന്നാലും അവരം യാത്രക്കു തീർച്ചയാക്കി വേണ്ട ഒരുക്കങ്ങളം ചെയ്തുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

അവരുടെ ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞതിപ്പോഴേക്ക് ഉത്സാഹഭരിതയായി, കമലയും അവിടെ എത്തി.

സുവ:—കമലേ യാത്രക്കു വേണ്ട ഒരുക്കങ്ങളം എല്ലാം ചെയ്തുകഴിഞ്ഞതൊ?

കമ:—ഇതു സംശയം എന്തു്. അവിടുത്തേക്കു സന്തോഷം ഉള്ള സംഗതിയിൽ ഞാൻ മടികാണിക്കമൊ?

സുവ:—നീ മടികാണിക്കുമെന്നു ഞാൻ ശങ്കിച്ചിട്ടില്ല; അന്യഥാ വിചാരിക്കേണ്ട.

കമ:—ഞാൻ ഒന്നും വിചാരിക്കുന്നില്ല; പക്ഷെ ഒരപേക്ഷമാത്രം ഉണ്ടു്.

സുവ:—അതു് എന്തു്?

കമ:—കോപിക്കില്ലെങ്കിൽ പറയാം.

സുവ:—കഷ്ടം! ഞാൻ കോപിക്കയോ; ഒരിക്കലും ഇല്ല.

കമ:—ഇപ്പോഴല്ല.

സുവ:—ഇപ്പോഴുമില്ല, പിന്നെയുമില്ല; കാര്യം പറയു.

കമ:—ഇല്ല, ഞാൻ ഒന്നും പറയുന്നില്ല.

സുവ.—ഛേ! പറയു; എന്തിനു വെറുതെ ആശിപ്പിക്കുന്നു.

കമ—അവിടുത്തെ ആശകളെല്ലാം താമസിയാതെ നിറവേറും.

സുവ:—അതൊക്കെ പിന്നീട് ആകട്ടെ; കാര്യം പറയു.

കമ:—എന്തിനു പിന്നീടാക്കുന്നു ഇനിയും താമസം ഇല്ലല്ലൊ.

സുവ:—എന്തിന്?

കമ:—അവിടുത്തെ ആശ നിറവേറുന്നതിനു തന്നെ.

സുവ:—നിന്റെ നേരമ്പോക്ക് എനിക്കു പുത്തരിയല്ല; എങ്കിലും ഇപ്പോഴം എനിക്കു ഇഷ്ടമില്ല.

കമ:—ആശ്ചര്യം അല്ല; എങ്കിലും ഇപ്പോഴേ വേണോ?

സുവ:—എന്തു്?

കമ:—ഈ ഇഷ്ടമില്ലായ്കതന്നെ.

സുവ:—കമലേ! കാര്യം തുറന്നുപറയു.

കമ:—ഞാൻ നമ്മുടെ മാതൃഭാഷയിലല്ലെ പറയുന്നതു്; ഇനിയു ഒരു വ്യാഖ്യാനവും വേണോ?

സ്വവ:—അതൊന്നും വേണ്ട; കാൎയ്യം വ്യക്തമാക്കി പറഞ്ഞാൽ മതി.

കമ:—എന്റെ സംസാരത്തിന് അത്ര അൎത്ഥകാഠിന്യം ഉണ്ടോ? അലങ്കാരവും ഉണ്ടോ?

സ്വവ:—അതു നിനക്ക്.

കമ:—അവിടുന്നും ഒന്ന് അലങ്കരിക്കണം; അല്പം ആഡംബരത്തോടുകൂടിത്തന്നെയാകട്ടെ.

സ്വവ:—കമലേ! മനപ്പായസം കുടിപ്പിക്കാതെയിരിക്ക. സ്വവൎണ്ണകുമാരി കരഞ്ഞുപോയി. എന്നാൽ അതു് അധികനേരത്തേക്ക് ഉണ്ടായില്ല; അതിനുകാരണം പുത്രിയുടെ യാത്രക്കുവേണ്ട ഒരുക്കങ്ങൾ എല്ലാംചെയ്തുകഴിഞ്ഞ വിവരം അവളെ അറിയിക്കുന്നതിനായി ഭദ്രസേനന്റെ ആഗമനം ആയിരുന്നു. കുമാരി കണ്ണുനീർ തുടച്ചിട്ട് പിതാവിനെ അഭിവാദനംചെയ്തു.

ഭദ്ര:—മകളേ! ഇനിയുംനിന്റെ താമസമേയുള്ളൂ. വേണ്ട ഏൎപ്പാടുകൾ എല്ലാം ചെയ്തുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.........നീ രണ്ടുമാസത്തിനകം തിരികെ വരണം.

സ്വവ:— ഇത്രകാലം അവിടെ താമസിക്കണമെന്നു ഞാൻ തീൎച്ചയാക്കിയിട്ടില്ല; സുഖമുണ്ടെങ്കിൽ മൂന്നോ, നാലോ മാസം താമസിക്കണമെന്നുണ്ട്; ഏതായാലും അച്ഛന്റെ കല്പനപോലെ ചെയ്യാം.

ഭദ്ര:—നിന്റെ ഹിതംപോലെ ചെയ്തുകൊള്ളൂ.

സ്വവ:—അച്ഛാ! ഗുരുഭൂതനുംകൂടി ഞങ്ങളോടു് ഒരുമിച്ചുവരുന്നില്ലേ?

ഭദ്ര:—അയാൾ ഇതുവരെ എന്റെ അടുത്തു് ഉണ്ടായിരുന്നു; ഞാൻ ഇങ്ങോട്ടു പറഞ്ഞയക്കാം; നീ തന്നെ പറയൂ.

ഭദ്രസേനൻപോയി, അല്പംകഴിഞ്ഞു് കവീന്ദ്രൻ, സ്വവൎണ്ണകുമാരിയുടെ ഗുരു, അവിടെ എത്തി. അദ്ദേഹം ഒരു നല്ല പണ്ഡിതനും, മഹാകവിയും, ഗണിതശാസ്ത്രത്തിൽ അതിനിപുണനും ആയ ഒരു ബ്രാഹ്മണനായിരുന്നു; സംസ്കൃതഭാഷയ്ക്കുപുറമേ ഹിന്ദുസ്ഥാനി, അറബി, കൎണ്ണാടകം, തെലുങ്കുമുതലായ പല ഭാഷകളും നല്ലതുപോലെ അഭ്യസിച്ചിട്ടുണ്ട്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കവിതാസാമൎത്ഥ്യത്തിൽ ജനങ്ങൾക്കുള്ള ബഹുമാനത്തിന്റെ സൂചകമായി "കവീന്ദ്രൻ" എന്നു വിളിച്ചുവന്നു. ഈ കവീന്ദ്രനാണ് കുമാരിയുടെ ഗുരു. കവീന്ദ്രൻ അകത്തു കടന്നയുടൻ രാജകുമാരി എഴുന്നേറ്റു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദങ്ങളിൽ നമസ്കരിച്ചു.

കവീ:—കുഞ്ഞേ! നിനക്കു മംഗളംഭവിക്കട്ടെ.

സ്വവ:—അവിടുന്നു നാട്ടിൽനിന്നു് ഇന്നു തിരിച്ചു് എഴുന്നള്ളിയതേയുള്ളോ? മാൎഗ്ഗക്ലേശം ഒന്നും ഉണ്ടായില്ലല്ലോ.

കവി:—ഒന്നും ഉണ്ടായില്ല; നിന്റെ ശരീരസ്ഥിതി എങ്ങിനെയിരിക്കുന്നു.

സുവ:—അല്പം സുഖമുണ്ട്; ഞാൻ ഒന്നുരണ്ടുമാസം കമുദിനീതീരത്തുപോയി താമസിക്കണമെന്നു വിചാരിക്കുന്നു. അവിടുന്നുകൂടി എഴുന്നെള്ളിയാൽ കൊള്ളാം.

കവി:—അങ്ങിനെതന്നെ; എന്നു പുറപ്പെടണം?

സുവ:—ഇന്നുനാലുമണിക്ക്.

കവി:—എന്നാൽ ഞാൻ പോയിതയ്യാർ ആവട്ടെ.

അദ്ധ്യായം ൧൪

"എന്റെ നല്ല മിട്ടുതങ്കക്കിളിക്കച്ചേതോ-
ഭവൽസ്നേഹം പതമകന്നേറെയാൽ
അവന്യന്വെന്നാകിലുമന്യനല്ലി-
നിരപ്ത്ംസുശാഖ്യാമൃഗേക്ഷണനിമിത്തം"

കമുദിനീനദിക്ക് നാലഞ്ചുമൈൽ കിഴക്കായും കന്നിമേൽ ബംഗ്ലാവിനു കിഴക്കു തെക്കായി ഒരു പ്രകാരം സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. ഇതു് ആരംഭമായ തല്ക്കാലികവാസത്തിനായി സ്ഥാപിച്ചിട്ടുള്ളതാണെന്നു തോന്നുന്നു. പ്രകാരത്തിന്റെ വാതലുകളിൽ ആയുധപാണികളായി "ഗാർട്ട്" നിൽക്കുന്നവരുടെ ഉടുപ്പിലും, തലപ്പാവിലുംകൊണ്ടുതന്നെ മുദ്ര വിജയനഗരം രാജ്യത്തിലെ സൈന്യക്കൂട്ടിനാലുള്ളതാണു്; അതിനാൽ, അതിനകത്തു താമസിക്കുന്നവർ രാജകുടുംബത്തിലെ അംഗങ്ങളിൽ ആരെങ്കിലും ആയിരിക്കണം. ഒരുദിവസം ഏകദേശം അഞ്ചുമണിക്ക പ്രധാനഗൃഹത്തിന്റെപുറമെ പടിഞ്ഞാറുവശത്തു് ഒരു കസാലയിൽ ഉദ്ദേശം പന്ത്രണ്ടു വയസ്സുപ്രായംതോന്നുന്ന ഒരു യുവതീരത്നം സായാഹ്നത്തിലെ മന്ദമാരുതൻ ഏറ്റുകൊണ്ട് ഇരിക്കയായിരുന്നു. സമീപത്തു വേറൊരുകസാലയിൽ സമവയസ്സായായ മറ്റൊരു സ്ത്രീ ഇരുപ്പുള്ളതു് അവളുടെ ബന്ധുജനങ്ങളിലൊ സഖികളിലോ ആരെങ്കിലും ആയിരിക്കാം.

ഇവർ ശരീരസുഖത്തെ ഇച്ഛിച്ച് വിജയനഗരത്തുനിന്നും പുറപ്പെട്ട സുവർണ്ണകുമാരിയും കമലയും ആണെന്നു വായനക്കാർ ഊഹിച്ചിരിക്കാം, എന്നതിനാൽ ആ വാസ്തവത്തെ ഞാനും ഗോപനംചെയ്യുന്നില്ല.

സുവർണ്ണകുമാരി, "താന്തം പ്രക്ഷാമഗണ്ഡാ വദനമുരസിജം മുക്ത

കാറിന്ത്യമേററം ക്ലാന്തം മദ്ധ്യപ്രദേശം വിനതമതിതരാം തോർന്നിരാ പാണ്ഡുരാഭം". ചെന്താർബാണാർത്തയായിട്ട്, "അതിദയനീയ"യായി കാണപ്പെട്ടിരുന്നെങ്കിലും ഇപ്പോഴും "ഘർമ്മാന്തിലേനഗ്ലപിതദലകലാ മല്ലികാവല്ലിപോലെ "ദൃഷ്ടിപ്രിയ"യായിരിക്കുന്ന രാജകുമാരി അരമണിക്കൂറിലധികം മൌനമുദ്രയേ അവലംബിച്ചു; എന്നാൽ ഇടയ്ക്കിടെ തന്റെ മനോവ്യഥയെ സ്പഷ്ടമാക്കുന്ന ദീർഘശ്വാസങ്ങൾ പൊഴിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

ഒടുവിൽ അവർ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു.

സ്വ:—കമലേ! നാം ഇവിടെ വന്നിട്ട് ഒരാഴ്ചയിൽ കൂടുതൽ ആയില്ലേ?

കമല:—ഉവ്വ്; ഇന്ന് ഒൻപതാംദിവസമാണ്.

കുമാരി:—കഷ്ടം! നമ്മുടെ ഉദ്ദേശമെല്ലാം വെറുതെ ആയല്ലോ.

കമല:—എന്നുതീർച്ചയാക്കാറായിട്ടില്ല.

സ്വ:—അദ്ദേഹം ഇതിനടുത്തെങ്ങാനും താമസിക്കുന്ന ആളായിരുന്നെങ്കിൽ ഇതേവരെ നാം കാണാതിരിക്കുമോ?

കമ:—ഒരു രാജകുമാരനാണെങ്കിൽ ഇതിനടുത്തുതാമസിക്കാൻ ഇടയില്ലല്ലോ.

സ്വ:—എന്തായാലും എന്റെഭാവി എന്താണെന്നുതീർച്ചയാക്കാറായി.

കമ:—രണ്ടുമാസം ഇവിടെ താമസിക്കണമെന്നല്ലേ തീർച്ചയാക്കിയിട്ടുള്ളത്. അതിനകം വരാതിരിക്കയില്ല. രാജാക്കന്മാർ നായാട്ടിനുള്ള കാലവും ഇതാണല്ലോ.

സ്വ:—എന്റെ ഭാഗ്യം എപ്പോഴാണാവോ വരുക........ ....അതാ ഗുരുപുത്രൻ വരുന്നു. എന്നു പറഞ്ഞു രണ്ടുപേരും എഴുനീററു.

കവീന്ദ്രൻ അവരുടെ സമീപത്തു ചെന്നു ചോദിക്കുന്നു.

കവീ:—കുഞ്ഞേ! ഇവിടത്തെകാററ് നിനക്കു പിടിക്കുന്നുണ്ടോ? ആരോഗ്യവിശേഷംകൊണ്ടു ശരീരസ്ഥിതിക്ക് വല്ല മാററവും ഉണ്ടോ.

സ്വ:—അല്പം സുഖം തോന്നുന്നുണ്ട്. അവിടുന്ന് [illegible] എവിടെപോയിരുന്നു?

കവീ:—ഇവിടുന്ന് അല്പം തെക്കുമാറി ഒരു കുന്നുണ്ട്; ആ കാണുന്ന കാട്ടിന്റെ മറവുകൊണ്ടാണ് ഇവിടെ നിന്നാൽ കാണാൻപാടില്ലാത്തത്. ഞങ്ങൾ നദീതീരത്തുകൂടി നടക്കുമ്പോൾ ആ കുന്നിന്റെ മുകളിലായി ഒരു കെട്ടിടം കണ്ടു. അതാരുടേതാണെന്ന് അറിയാമെന്നുകരുതി അതുവരെ പോയിരുന്നു?

സ്വ:—ആരുടേതായിരിക്കുമോ?

കവീ:—ധർമ്മപുരിയിലെ ഒരു പ്രഭുകുമാരൻ ആണെന്നാണു പറഞ്ഞത്. ആളും വളരെ ചെറുപ്പം, നല്ല സുമുഖൻ.

സ്വ:—അദ്ദേഹം ഇവിടെവന്നു താമസിക്കുന്നതു എന്തിനായിട്ടായിരിക്കാം?

കവി:—ശരീരസുഖം ഇല്ലാഞ്ഞിട്ടാണത്രേ. താമസിയാതെ തിരിച്ചുപോകുമെന്നും പറഞ്ഞു.

സ്വ:—താനു് എന്നെ രക്ഷിച്ച ആളും ആയിരിക്കാം.

കവി:—ഞാൻ കണ്ട ആളിനു് കുറച്ചു് ഇരുപത്തിരണ്ടു വയസ്സുകാണും. നിറം നല്ലതങ്കവൎണ്ണം. വെട്ടിയിട്ടുള്ള തലമുടി ഭംഗിയായ ചീകി വെച്ചിരിക്കുന്നു; നല്ല ലക്ഷണയുക്തമായ മുഖം; സദാചാരനിഷ്ഠ; ധൈൎയ്യം, മുതലായവയുള്ളവനും, ആകപ്പാടെ ചക്രവൎത്തിലക്ഷണമാണു് ആ മുഖത്തിനുള്ളതു്. പ്രഭുകുമാരൻ ആണെന്നു പറഞ്ഞതു് പക്ഷെ രാജകീയ ആഡംബരങ്ങൾ കൂടാതെയുള്ള താമസം ആയതുകൊണ്ടുമാത്രം ആയിരിക്കാം.

ഈ അവസരത്തിൽ സ്വൎണ്ണകുമാരി മന്ദഹാസ സമ്മിശ്രമായ ഒരു കടാക്ഷത്താൽ തന്റെ മനോഗതി കമലയെ അറിയിച്ചു. കുമാരിയും കമലയും ആനന്ദതുന്ദിലരായി. കുമാരി ഒന്നു നെടുവീൎപ്പിട്ടതു് സന്തോഷംകൊണ്ടോ, സന്താപംകൊണ്ടോ എന്നു വായനക്കാർ തീൎച്ചയാക്കുവിൻ. അവൾക്കു സൎവ്വാംഗം രോമാഞ്ചമുണ്ടായി. അവളുടെ മുഖത്തു വിവിധങ്ങളായ വികാരങ്ങൾ മാറി, മാറി, സ്ഫുരിച്ചു. തന്റെ ചേഷ്ടകൾ കവീന്ദ്രൻ കാണരുതെന്നു് അവൾക്കു മോഹം തോന്നി.

സ്വ:—ഇന്നു കാറ്റുവളരെ കൂടുതലായിരിക്കുന്നു.

കവി:—അതെ, അതെ, നിങ്ങൾ അകത്തേക്കുപോകിൻ; ഞാനും അല്പം കഴിഞ്ഞു് വരാം.

സ്വ:—അങ്ങനെതന്നെ.

സ്വൎണ്ണകുമാരിയും കമലയും അകത്തേക്കുപോയി രണ്ടുപേരും ആസനസ്ഥരായശേഷം അവർ സംഭാഷണം തുടൎന്നു.

സ്വ:—കമലേ! അദ്ദേഹം ആരായിരിക്കാം. ഉദ്യാനപാലന്റെ വൎണ്ണനകേട്ടിട്ടു് എന്റെ മോഹം വൎദ്ധിക്കുന്നു.

കമ:—ഒരു പ്രഭുവാണെന്നല്ലേ പറഞ്ഞതു്.

സ്വ:—തന്റെ യഥാൎത്ഥം അന്യരെ അറിയിക്കേണ്ടെന്നുകരുതി ആയിരിക്കാം.

കമ:—ഒരു രാജാവാണെങ്കിൽ രാജചിഹ്നങ്ങൾ കാണുകയില്ലേ! പട്ടാളക്കാരും മറ്റും കൂടാതെ ഈ കാട്ടിൽ വന്നു താമസിക്കുമോ?

സ്വ:—പ്രതാപേച്ഛ അല്പമായിരിക്കാം. എന്തായിരുന്നാലും അദ്ദേഹത്തെ ഒരു നോക്കുകാണാൻ വൈകുന്നു.

കമ:—എന്നാൽ ഇപ്പോൾതന്നെ നമുക്കു് അങ്ങോട്ടുപോകാം.

സ്വ:—അതും പാടില്ല.

കമ:—എന്നാൽ ഭൃത്യനെ അയച്ചുകൂട്ടിച്ചുകൊണ്ടുവരാം.

സ്വ:—അത് പാടില്ല.

കമ:—ഇതുരണ്ടും പാടില്ലെങ്കിൽ, കണ്ണുരണ്ടും നല്ലതുപോലെ അടച്ച് മനസ്സുകൊണ്ട് ധ്യാനിച്ചുകൊള്ളണം. സ്വപ്നത്തിൽ എങ്കിലും കണ്ടേയ്ക്കും.

സ്വ:—കമലേ! “അമ്മയ്ക്കുപ്രാണവേദന, മകൾക്കു വീണവായന”! ഞാൻ അനുഭവിക്കുന്ന സങ്കടം നീ അറിയുന്നുണ്ടോ?

കമ:—അതെങ്ങിനെ ഞാൻ അറിയും! മറ്റൊരാൾ അനുഭവിക്കുന്ന സങ്കടം ഞാൻ അറിയുന്നതെങ്ങനെ?

സ്വ:—മതി, മതി, നീയും അനുഭവിക്കും.

കമ:—ഒരിക്കലും ഇല്ല. കടുവായുടെ വായിൽ ചാടിയെങ്കിൽ അല്ലാതെ എന്നെ വല്ലവരും ഭക്ഷിക്കാൻ വരുമോ?

സ്വ:—കമലേ! നേരമ്പോക്കു മതിയാക്കു.

കമ:—ഇതാ മതിയാക്കി; ഞാൻ എന്തുചെയ്യണം?

സ്വ:—നീ എങ്ങിനെയും അദ്ദേഹത്തെ ഒന്നു കാണണം.

കമല:—“ഒന്ന്” എന്നുപറഞ്ഞു ചെറുവിരൽ മടക്കി.

സ്വ:—അല്പനേരമെങ്കിലും സംസാരിക്കാൻ ശ്രമിക്കണം,

കമല:—“അതു വഴക്കിനാണേ” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് മോതിരവിരലും മടക്കി.

സ്വ:—പിന്നെയെല്ലാം നിന്റെ സാമർത്ഥ്യംപോലെ; എന്തായിരുന്നാലും എന്റെ ചോദ്യങ്ങൾക്കെല്ലാം ഉത്തരം പറയാൻ തയ്യാറായിട്ടെ തിരികെ വരാവൂ.

കമ:—അങ്ങിനെയാണെങ്കിൽ തിരിച്ചു വരാൻ സാധിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല.

സ്വ:—അദ്ദേഹത്തിന്റെ അന്തർഗ്ഗതങ്ങളും മനസ്സിലാക്കണം.

കമ:—അയ്യോ! അതിനു പട്ടർ പോയാൽ കൂടിയുംസാധിക്കയില്ല. ബ്രഹ്മാവിനെയോമറ്റൊ തപസ്സുചെയ്തു വല്ല പ്രത്യേകവരവും വാങ്ങികൊണ്ടുവേണം.

സ്വ:—എന്തുചെയ്താലും കൊള്ളാം കാര്യമെല്ലാം ഭദ്രമായിരിക്കണം.

കമ:—ഭദ്രം, ഭദ്രം, തൂക്കി എടുത്തുകൊണ്ടുവന്നേക്കാം.

സ്വ:—നീ എന്തുപറയും?

കമ:—അവിടത്തേക്കു കാണേണമെന്നുതന്നെ പറയാം.

സ്വ:—കമലേ! നീ പോയില്ലെങ്കിലുംവേണ്ടില്ല വിഡ്ഢിത്തമൊന്നും കാണിക്കാതിരുന്നാൽ മതി

കമ:—ദേവി! ഇതെല്ലാം നേരമ്പോക്ക്; കാര്യമെല്ലാം ഞാൻഏറ്റു. നാളെരാവിലെ പോയേക്കാം.

സുവ:—ഇന്നുതന്നെ പോകയാണോ?

കമ:—ഇന്ന് ഇനിയും സമയമുണ്ടോ?

സുവ:—ധാരാളം ഉണ്ട്, നാലഞ്ചുനാഴികപ്പകലുണ്ട്. രാത്രി ആയാലും നല്ല ചന്ദ്രിക ഉണ്ടല്ലോ. വിശ്വാസമുള്ള രണ്ടോ, മൂന്നോ പേരെക്കൂടി കൊണ്ടുപൊയ്ക്കൊള്ളൂ.

കമ:—എന്നാൽ, ഞാൻ ഇതാപോകുന്നു.

കമല പുറത്തേക്കുപോയി. കുമാരി സങ്കല്പസുഖമെങ്കിലും അനുഭവിച്ചുകൊണ്ട് കൂടാരത്തിനുള്ളിൽ ഇരിക്കട്ടെ. നമുക്കു കമലയെ അനുഗമിക്കാം.

അദ്ധ്യായം ൧൨.

"കാലംവന്നേഫലിക്കുന്നു
വേലയുംഫലമേകിട്ടു
ചേലെഴുംഫലവൃക്ഷങ്ങളും
കാലമാകാതെകാച്ചിടാ."

സുവർണ്ണകുമാരിയുടെ ആജ്ഞാനുസരണം കമല രണ്ടുഭൃത്യന്മാരുമായി കന്നിമേൽ ബംഗ്ലാവിലേക്കു തിരിച്ചു. ബുദ്ധിശാലിനിയായ അവൾ എന്തുകാരണം പറഞ്ഞാണ് അവിടെ ചെല്ലേണ്ടതെന്നും, അവിടെ ചെന്നാൽതന്നെ രാജകുമാരിയുടെ ഹൃദയവല്ലഭൻ അദ്ദേഹമാണോ എന്നു തീർച്ചയാക്കുന്നതു എങ്ങിനെ എന്നും, ആണെങ്കിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനഃസ്ഥിതി അറിയാൻ എന്തെല്ലാം ചെയ്യണമെന്നും അവൾ ആലോചിച്ചുറച്ചു. ഈ അവസരത്തിൽ കമലയെക്കുറിച്ച് അല്പം പറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ;

കമല ഒരു സ്ത്രീ തന്നെ. സ്ത്രീകളെ അബലകളെന്നും ചപലകളെന്നും സാധാരണ പറഞ്ഞുവരാറുണ്ടെങ്കിലും സുബലകളും ദൃഢചിത്തകളുമായ തരുണീമണികൾ അവരുടെ കൂട്ടത്തിൽ ധാരാളം ഉണ്ട്. കമലയാകട്ടെ, ആ കൂട്ടത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ടവളാണ്. വിദ്യാഭ്യാസവും സജ്ജനസംസർഗ്ഗവുംകൊണ്ട് അവളുടെ ബുദ്ധിക്ക് നല്ല പക്വത സിദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ട്. അവളുടെ ബുദ്ധിശക്തിയും ധൈര്യവും അറിഞ്ഞിട്ടുള്ളവർ അവൾ "പൌരുഷമുള്ള ഒരു സ്ത്രീ"യാണെന്നു സാധാരണ പറയാറുണ്ട്. കമലയുടെ ജനനം പുരാതനവും ഉൽകൃഷ്ടവുമായ ഒരു പ്രഭുകുടുംബത്തിലാണ്. ആ കുടുംബം പണ്ടെതന്നെ വിജയനഗരം രാജകുടുംബത്തോടുബന്ധം ഉള്ളതും ആകുന്നു. കമല, രാജകുമാ

രിയുടെ പ്രായംതന്നെ. കുമാരിയെപ്പോലെ അവളും അവിവാഹിതയാണ്. ശൈശവംമുതൽ രണ്ടുപേരും ഒരുമിച്ചുതന്നെ വളൎന്നുവരുകയാൽ വിദ്യാഭ്യാസത്തിലും പരസ്പരം കിടനില്ക്കുന്നു. എന്നുവേണ്ട പലപ്രകാരത്തിലും തന്നോളം യോഗ്യതയുള്ള ഒരു ഉത്തമസ്ത്രീയെയാണ് രാജകുമാരി തന്റെ സഖിയായി വരിച്ചിട്ടുള്ളതു്.

കമല ചിന്താമഗ്നയായിരുന്നതിനാൽ അവളുടെ യാത്ര മന്ദഗതിയിൽ ആയിരുന്നു. എന്നാൽ പെട്ടെന്നു് അവൾ ആലോചനകൾ നിറുത്തി. അവളുടെ മുഖം പൂൎവ്വാധികം പ്രസന്നമായി. അതോടുകൂടി അവളുടെ യാത്രയും ത്വരിതഗതിയെ അവലംബിച്ചു. ബംഗ്ലാവിനു ഏകദേശം രണ്ടുഫർലാങ്ങു സമീപത്തു് എത്തി; കമല തന്റെ ഭൃത്യന്മാരോടു ചിലതെല്ലാം മന്ത്രിച്ചിട്ടു് വീണ്ടും നടന്നു. ഭൃത്യന്മാർ സമീപത്തുള്ള ചില വൃക്ഷങ്ങളുടെ പിന്നിൽ മറഞ്ഞു. കമല, ഭംഗിയായി കെട്ടിവെച്ചിരുന്ന വേണീഭാരത്തെ അഴിച്ചു പുറകിലേക്കു് ഇട്ടു. അവൾ "അയ്യോ! അയ്യോ!" എന്നു ഭയവിഹ്വലസ്വരത്തിൽ വിളിച്ചുകൊണ്ടു് ബംഗ്ലാവിനെ ലക്ഷ്യമാക്കി ഓടി. ഈ അവസരത്തിൽ മോഹനകുമാരൻ ബംഗ്ലാവിന്റെ മുൻവശത്തുള്ള മുഖപ്പിൽ ലാത്തുകയായിരുന്നു. അയാൾ കമലയുടെ ആൎത്തസ്വരംകേട്ടു് ഭയപ്പെട്ടു് ആ സ്ഥലത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി പുറപ്പെട്ടു. മദ്ധ്യേവെച്ചു ഓടിത്തളൎന്നുവരുന്ന കമലയെക്കണ്ടു് അടുത്തുചെന്നു് അവളുടെ കൈയ്യു പിടിച്ചു മുകളിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. കുമാരന്റെ കരതലസ്പൎശത്താൽ കമലയ്ക്കു പെട്ടെന്നു രോമാഞ്ചം ഉണ്ടായെങ്കിലും അവൾ അതിനെ അടക്കി; കുമാരനാകട്ടെ, അവളുടെ ഭയത്തിന്റെ ലക്ഷ്യമായിട്ടേ അതിനെ പരിഗണിച്ചുള്ളു. കമല—അമ്പോ! ആ പേടിച്ചുകളഞ്ഞു! നെഞ്ഞിടിപ്പുകൊണ്ടു സംസാരിക്കാൻപോലും അശക്തയെന്നവണ്ണം ബംഗ്ലാവിന്റെ മുഖപ്പിൽ ഇരുന്നു. കുമാരൻ കൃഷ്ണദാസനെ വിളിച്ചു വെള്ളം കൊണ്ടുവരുന്നതിനും, നരേന്ദ്രനോടു അവളെ വീശുന്നതിനും ആജ്ഞാപിച്ചിട്ടു് അവളുടെ സുഖപ്രാപ്തിയെ പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടുനിന്നു. കമലയുടെ മനഃസ്ഥിതിയെക്കുറിച്ചു എന്തു പറയട്ടെ; അവൾ മനസാ ചിരിക്കുന്നു; അവളുടെ കാപട്യം സ്പഷ്ടമാകുമോ എന്നു ശങ്കിക്കുന്നു. പക്ഷെ, ഇതൊന്നും അവൾ പുറമേ പ്രദൎശിപ്പിച്ചില്ല. അവളുടെ മുഖത്തു ക്രമാതീതമായ ഭയവും പരിഭ്രമവുമാണ് സ്ഫുരിക്കുന്നതു്. അവൾ ഏകദേശം കാൽമണിക്കൂർ ഇങ്ങനെ കഴിച്ചുകൂട്ടി. അവളുടെ ക്ഷീണവും ഭയവും തെല്ലു ശമിച്ചശേഷം കുമാരൻ ചോദിക്കുന്നു.

മോഹനകുമാരൻ:—ഭവതി ഏതു ദിക്കുകാരിയാണ്?

കമ:—ഭദ്രപുരം.

മോഹ:—ഈ കാട്ടിൽ തനിച്ചു വരാൻ കാരണം എന്തു്?

കമ:—ഞാൻ തനിച്ചല്ല.

മോഹ:—പിന്നെയോ?

കമ:—അതെ, അവിടെ ഒരു കൂടാരം സ്ഥാപിച്ചു ചിലർ താമസിക്കുന്നു.

മോഹ:—അവർ ആരാണു്?

കമ:—ഒരു രാജകുമാരിയും അനുചാരന്മാരും.

മോഹ:—ഭവതിയും രാജവംശത്തിലെ ഒരു അംഗമായിരിക്കാം.

കമ:—അല്ല; ഞാൻ രാജകുമാരിയുടെ സഖിയാണു്.

മോഹ:—എന്തു്, രാജകുമാരിയുടെ സഖിയോ?

കമ:—അതെ.

മോഹ:—ഇനിയും ഭവതിയുടെ പരിഭ്രമത്തിനുള്ള കാരണംകൂടി അറിഞ്ഞാൽ കൊള്ളാം. കമല അല്പം നെഞ്ഞിടിപ്പോടുകൂടി പറയുന്നു.

കമ:—അയ്യോ! അതു പറയാൻ എന്റെ നാക്കു പൊങ്ങുന്നില്ല.

മോഹ:—അത്ര ഭയമാണെങ്കിൽ ഞാൻ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കുന്നില്ല.

കമ:—അത്ര ഭയമെന്നോ; എനിക്കു വിചാരിക്കാൻപോലും ശക്തിയില്ല.

മോഹ:—വല്ല ദുഷ്ടജന്തുക്കളേയും കണ്ടു ഭയപ്പെട്ടതായിരിക്കാം.

കമ:—അതെ, ഒരു കടുവാ, എന്നുപറഞ്ഞു് അല്പം പരിഭ്രമം പ്രകടിപ്പിച്ചു.

മോഹ:—ഭവതി തനിച്ചു് അതിന്റെ മുമ്പിൽ അകപ്പെട്ടതു് എങ്ങിനെ?

കമ:—രാജകുമാരിയും ഞാനും നാലഞ്ചു ഭൃത്യന്മാരുമായി നദീതീരത്തിൽ കാറ്റേറ്റുകൊണ്ടു നിൽക്കുകയായിരുന്നു. വിചാരക്കുറവുമൂലം ഞാൻ അവരെവിട്ടു അല്പം ദൂരം നടന്നു.

മോഹ:—ഭവതിയെ കാണായ്കയാൽ രാജകുമാരിയുടെ ഇപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതി എന്തായിരിക്കാം?

കമ:—ദേവി കഠിനമായി വ്യസനിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും.

മോഹ:—എന്നാൽ വേഗം അങ്ങോട്ടുപോകണം.

കമ:—അയ്യോ! ഒരു അടിപോലും നടക്കാൻ എനിക്കു ശക്തിയില്ല.

മോഹ:—രാജകുമാരി ഇവിടെ വന്നു താമസിക്കാൻ കാരണം എന്തു്?

കമ:—ശരീരസുഖത്തിനു വേണ്ടിമാത്രമാണു്.

മോഹ:—അവിടുത്തെ പിതാവോ പ്രിയതമനോ കൂടി ഉണ്ടായിരിക്കാം.

കമല ഈ ചോദ്യം കേട്ടതായി ഭാവിച്ചില്ല. അവരം ഇങ്ങനെ വിചാരിച്ചു. "അനവാവിലാസ രാജകുമാരിയെ ആരെങ്കിലും വിവാഹംചെയ്തിട്ടുണ്ടോ" എന്ന് അറിയണം. ഇല്ല, അത്രവേഗം കാര്യമൊന്നും ഞാൻ അറിയിക്കയില്ല. "ഭാരതിയെ കാണാഴികയാൽ രാജകുമാരിയുടെ ഇപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതി എന്തായിരിക്കാം" ആവൂ! എന്ത് അന്തരം;

മോഹനകുമാരൻ യാതൊരു ഉത്തരവുംകൂടാതെ ചോദിച്ചതാണ്. കൂടാരത്തിൽ താമസിക്കുന്നത് തന്റെ പ്രേമഭാജനമായ സുവർണ്ണകുമാരിയാണെന്ന് അയാൾ അറിഞ്ഞിട്ടില്ല

കമ:—അവിടുത്തെമാതാവ്, പ്രിയതമ മുതലായവരെ പരിചയപ്പെട്ടാൽ കൊള്ളാമെന്ന് എനിക്കു മോഹമുണ്ട്.

മോഹ:—എന്റെ മാതാവ് ആ മുറിക്കകത്തുണ്ട്. സുഖം ഇല്ലാതെ കിടക്കയാണ്. ഞാൻ വിവാഹം ചെയ്തിട്ടില്ലാത്തതിനാൽ മററാരെയും പരിചയപ്പെടുത്താൻ എനിക്കു ഭാഗ്യം ഇല്ല.

കുമാരനു കമലയുടെ വാക്യങ്ങളിൽ യാതൊരുസംശയവും ഇല്ല. അവരം ഇതുവരെ പറഞ്ഞതെല്ലാം വാസ്തവമാണെന്ന് അയാൾ വിശ്വസിക്കുന്നു.

കമല നാലുഭാഗവും നോക്കിയിട്ട് പറയുന്നു

കമ:—നേരം സന്ധ്യയാകുന്നു. ദേവിയും മററും എന്നെകാണാതെ പരിഭ്രമിച്ചിരിക്കും ഇനിയുംതാമസിച്ചാൽ ദേവി ജീവനെത്തന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചേക്കും. അവിടുത്തെ മാതാവിനെ ഇനിയൊരുദിവസം വന്നു കണ്ടുകൊള്ളാം.

വിശേഷിച്ചു സുഖം ഇല്ലാതെ കിടക്കയുമാണല്ലോ.

കുമാരൻ കൃഷ്ണദാസനെവിളിച്ചു പറയുന്നു.

മോഹ:—എടോ! ഈ സ്ത്രീയെ അവരുടെ ബന്ധുജനങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽ കൊണ്ടുവിട്ടിട്ടു വരു.

കമ:—പ്രഭോ! ഇയാളോട് ഒരുമിച്ചുപോകാൻ എനിക്കു ധൈര്യമില്ല. പരിചയമില്ലാത്ത, ഒരുഭൃത്യനെ, ഒരു സ്ത്രീയെങ്ങിനെ പിൻതുടരും.

മോഹ:—അത്ര ഭയമാണെങ്കിൽ ഞാനുംകൂടി പോരാം.

മോഹനകുമാരനും കൃഷ്ണദാസനും കമലയോടൊന്നിച്ചു പുറപ്പെട്ടു. കമലയുടെ ആജ്ഞാനുസരണം ഒളിച്ചിരുന്ന അവരുടെ ഭൃത്യന്മാർ അവരെല്ലാം ദൂരത്ത് ആയശേഷം അവരെ അനുഗമിച്ചു.

അദ്ധ്യായം ൧൩

ലാവണ്യക്കടലിൽകളങ്കമിയലാതുണ്ടായവാർതിങ്കളോ;
പൂവമ്പന്റെപ്രകാരം പ്രകാട്ടിവിലസും പുത്തൻകൊടിക്കൂറയോ;
ദൈവത്തിന്റെ വിചിത്രസൃഷ്ടിവിരുതോ, ശൃംഗാരസൂക്ഷ്മോദധിഷൽ
കൈവല്യപ്പ്രാന്തലൊന്മുഖത്തിരിച്ചിലക്കാണാകുമെന്നാക്ഷിയാം."

നേരം സന്ധ്യകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. സ്വൎണ്ണകുമാരി കമലയുടെ പ്രത്യാഗമനത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ട് അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും ലാത്തുന്നു. കമലയെ പിരിഞ്ഞശേഷമുള്ള ഓരോനിമിഷവും അവൾക്ക് ഓരോദിവസം പോലെതോന്നി. തന്റെ ആഗ്രഹങ്ങളെല്ലാം നിറവേറിയതായി കരുതി ചിലപ്പോൾ സന്തോഷിക്കും. പെട്ടെന്ന് ആ വിചാരം തെററിപ്പോകും. "കമല കാൎയ്യമെല്ലാം സാധിച്ചു തിരിച്ചു വരുമ്പോൾ എന്താണ് അവൾക്കു കൊടുക്കേണ്ടതു്. അല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ അവൾക്ക് എന്തുകൊടുക്കണം; എന്റെ സർവ്വവും അവൾക്കല്ലെ, പക്ഷെ ഇന്ദുശ്രുതൻ കണ്ടതു മറെറാരാളെയാണെന്നു വരുമോ; അദ്ദേഹം തന്നെയാണെങ്കിലും ഇതിനുമുമ്പ് വിവാഹം ചെയ്തിട്ടുണ്ടോ എന്നു ആരറിഞ്ഞു. ദൈവമേ! എന്റെ അത്യാഗ്രഹം അസ്ഥാനത്തിൽ ആക്കിത്തീൎക്കരുതേ;" ഇങ്ങനെ ഓരോവിചാരങ്ങൾ അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ മാറിമാറി സ്ഥലംപിടിച്ചു. ഈ സ്ഥിതിയിൽ വിചാരവീഥിയിൽ അവൾ മുഴുകിപ്പാൎത്തുകൊണ്ടിരിക്കെ കുമാരനും, കൃഷ്ണദാസനും ക്രീഡാരത്തിന് അഭിമുഖമായിവരുന്നതു് അവൾ കണ്ടു; കുമാരനെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. അവളുടെ സംശയങ്ങളെല്ലാം തീൎന്ന് ഹൃദയം സന്തോഷംകൊണ്ടു തുടിച്ചു.

കുമാരൻ അല്പം അകലെനിന്നുകൊണ്ട് കമലയെ കൃഷ്ണദാസനോടുകൂടി ക്രീഡാരത്തിലേക്ക് അയച്ചു. കമല ക്രീഡാരത്തിനു സമീപിച്ചയുടൻ മന്ദഹാസപൂൎവ്വകമായ ഒരു കടക്കൺ പ്രയോഗംകൊണ്ട് കുമാരനെ രാജകുമാരിക്കു കാണിച്ചുകൊടുത്തു.

കമ:—ഇതാ ഞാൻകൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നിരിക്കുന്നു; ഇനിയും എല്ലാം അവിടുത്തെ ഇഷ്ടംപോലെ.

സ്വ:—നീ ഇങ്ങോട്ടു വിളിക്കാത്തതെന്തു്?

കമ:—അതുമതിയല്ലൊ? ഇപ്പോൾ കൊണ്ടുവന്നേക്കാം; എന്നുപറഞ്ഞു കുമാരന്റെ സമീപത്തേക്കുപോയി. കമല തിരിച്ചുവരുന്നതു കണ്ട് കുമാരൻ സാവധാനത്തിൽ മുമ്പോട്ടു നടന്ന് അവളെ സമീപിച്ചു.

കമ:—പ്രഭോ! അവിടുന്ന് എന്നെ സഹായിച്ച വിവരം ഞാൻ

രാജകുമാരിയെ അറിയിച്ചു. ദേവി അത്യന്തം സന്തുഷ്ടയായിരിക്കുന്നു. അവിടത്തെ അങ്ങോട്ടു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുചെല്ലുന്നതിന്നു കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

മോഹ:—രാജകുമാരിയുടെ ഈ കല്പന മററുള്ളവർക്കും അഹിതമായിരിക്കയില്ലേ?

കമ:—അവിടത്തെ കല്പനയിൽ അഹിതം ഭാവിക്കയോ? അതിന്ന് ആരും ഇല്ല.

മോഹ:—എന്നാൽ ഭവതി മുമ്പെ നടക്കൂ. കമലയും കുമാരനും സാവധാനത്തിൽ നടന്ന് ക്രീഡാരാമത്തിൽ എത്തി. കുമാരനെ അവിടെ നിറുത്തീട്ട്, കമല രാജകുമാരിയെ അറിയിക്കാനായി അകത്തേക്കുപോയി കുമാരിയാകട്ടെ, സന്തോഷംകൊണ്ടോ, സന്താപംകൊണ്ടോ, അതു് എനിക്കു നിശ്ചയമില്ല, എഴുന്നേല്പാനതിന്നുപോലും ശക്തിയില്ലാതെ ഒരു മഞ്ചത്തിൽ കിടക്കുന്നു. അവളുടെ ശരീരം വിയർക്കുകയും തളരുകയും ചെയ്യുന്നു. സംസാരിക്കാൻ അവൾക്കു ശക്തിയില്ല. അവളുടെ ഹൃദയത്തിന്റെ ചലനവേഗം ക്രമത്തിലധികം വർദ്ധിച്ചു.

"സ്തംഭസ്വേദോഥരോമാഞ്ചഃ
സ്വരഭംഗോഥവേപഥുഃ
വൈവൎണ്യമശ്രുപ്രളയം" എന്നിങ്ങനെയുള്ള ലക്ഷണങ്ങൾ മിക്കവാറും അവൾക്കു പൂർത്തിയായിട്ടുണ്ട്.

സുര:—കമലേ! എന്റെ ശരീരം തളരുന്നു.

കമ:—അദ്ദേഹത്തിനെ ഇങ്ങോട്ടു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരട്ടെ.

സുര:—എഴുന്നേല്പാൻ പോലും എനിക്കു ശക്തിയില്ലെന്നു പറഞ്ഞില്ലേ?

കമ:—വേണ്ടെങ്കിൽ വേണ്ട; ഞാൻ ഇതാ പോകുന്നു; അദ്ദേഹത്തിനെ നിറുത്തി ബുദ്ധിമുട്ടിക്കുന്നതു മര്യാദയല്ല.

സുര:—നിന്റെ ഇഷ്ടംപോലെ ചെയ്തുകൊള്ളൂ.

കമല പുറത്തുചെന്നു കുമാരനോട് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു.

കമ:—ദേവിക്കു ശരീരസുഖമില്ലാതെ കിടക്കയാണ്. അതാ, ആ മാളികപ്പുറത്തു കിടക്കുന്നു. നമുക്കങ്ങോട്ടു പോകാം.

മോഹ:—രാജകുമാരിക്കു സുഖമില്ലെങ്കിൽ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കുന്നതു വിഹിതമല്ല. ഞാൻ ഇനിയൊരവസരത്തിൽ വന്നുകണ്ടുകൊള്ളാം.

കമ:—അത്ര സഹിക്കവയ്യാത്ത സുഖക്കേട് ഒന്നും ഇല്ല.

കമല കുമാരനെ രാജകുമാരിയുടെ അടുക്കലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. കുമാരി എഴുന്നേററു സമീപത്തു കിടന്ന ഒരു കസാലയെ അവലംബിച്ചുനിന്നു. കുമാരന് ആസനസൽക്കാരം ചെയ്യുന്നതൊക്കെ കമല തന്നെ നിർവ്വഹിച്ചു.

കുമാരൻ അത്യുൽക്കണ്ഠയോടുകൂടി കുമാരിയെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി അയാളുടെ മനസ്സിൽ പെട്ടെന്നങ്ങനെ ഉദിച്ച വിചാരങ്ങളെയോ വികാരങ്ങളെയോ വിവരിക്കാൻ എനിക്കു ശേഷിപോരാ. കമല രണ്ടുപേരുടേയും മുഖത്തു് ഇടകലർന്നുനോക്കുന്നുണ്ട്.

അവരും അതിഥിസൽക്കാരം ചെയ്യുന്ന രാജകുമാരിയുടെ നേരെ കുണുങ്ങുന്നു. കുമാരി കസാലയിൽ മുറുകെപ്പിടിച്ചു് മുഖപത്മത്തെ അവനതമാക്കിയും നില്ക്കുന്നു. അവളുടെ കാലിന്റെ പെരുവിരൽ മാത്രം അല്പം ചലിക്കുന്നുണ്ട്. മോഹനകുമാരൻ കസാലയുടെ കൈയ്യിൽ തന്റെ വലതുകയ്യുടെ മുട്ടുറപ്പിച്ച് കൈവിരലുകൾ കൊണ്ടു താടിക്ക് "ഊന്നുകൊടുത്തു്" ചിന്താമഗ്നനായിരിക്കുന്നു. കുമാരീകുമാരന്മാർക്കു പരസ്പരം കാണ്മാൻ മോഹം ഉണ്ടെങ്കിലും ലജ്ജ അവരെ തടയുന്നു. ഈ അവസരത്തിൽ ഉചിതജ്ഞയായ കമല അവിടത്തെ നിശ്ശബ്ദതയെ ഭംഗം ചെയ്തു.

കമ:—പ്രഭോ! ദേവിയെ ഇതിനുമുമ്പു് അവിടുന്നു കണ്ടിട്ടുണ്ടോ?

മോഹ:—ഒരിക്കൽ കണ്ടിട്ടുള്ളതായി ഞാൻ ഓർക്കുന്നു.

കമ:—ദേവി അവിടുന്നു് ഇദ്ദേഹത്തിനെ കണ്ടിട്ടില്ലായിരിക്കാം.

കുമാരി കമലയുടെ ചോദ്യത്തിന് ഉത്തരമായി "എന്റെ ജീവനെ രക്ഷിച്ചതു് ഞാൻ മറന്നിട്ടില്ല" എന്നു വളരെ പണിപ്പെട്ടു പറഞ്ഞു.

കമ:—പ്രഭോ! ദേവിയുടെ ഒരു സഖി എന്നനിലയിൽ എനിക്കു ചിലതെല്ലാം പറയേണ്ടതുണ്ട്. അവിടന്ന് ദേവിയുടെ ജീവരക്ഷ ചെയ്തതുമുതൽ ദേവിയുടെ ജീവിതം അവിടത്തേക്കു സമർപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. ദേവിയുടെ ശരീരസുഖം നശിക്കുന്നതിനുകാരണം അവിടുന്നാണ്. ഞങ്ങൾ ഇവിടെ വന്നുതാമസിക്കുന്നതും അവിടത്തെകാണ്മാനുള്ള അത്യാഗ്രഹംകൊണ്ടുതന്നെ. ഇനിയെങ്കിലും അവിടത്തെ കാരുണ്യം ദേവിയിൽ ഉണ്ടാകണം. ഇല്ലാത്തപക്ഷം "ഉപ്പുകഴിച്ചകൈകൊണ്ടുതന്നെ ഉദകക്രിയയും" ചെയ്യേണ്ടതായിവരും. ഇത്രയുമാണ് എനിക്കു പറയാനുള്ളതു്. ശേഷമെല്ലാം അവിടത്തെയുക്തംപോലെ.

കുമാരി കമലയെ ഈർഷ്യാസൂചകമായി ഒന്നുനോക്കി. കമല വീണ്ടും പറയുന്നു.

കമ:—ഇനിയും, ഞാൻ ചില കളവുകൾ കാണിക്കുകയും പറയുകയും ചെയ്തതിന് മാപ്പുചോദിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.

മോഹ:—എന്തു കളവു കാണിച്ചു?

കമ:—ഗുരുപുത്രൻ അവിടത്തെകണ്ടതായി ഞങ്ങളോടുപറഞ്ഞു. ദേവി വളരെക്കാലമായി കാണ്മാൻകൊതിക്കുന്ന ആൾതന്നെയോ എന്ന് അറിവാൻ ഞങ്ങൾക്കു് ജിജ്ഞാസ ജനിച്ചു. സംശയനിവൃത്തിവരുത്തുന്നതിന് അവിടത്തെ കാണാതെ നിവൃത്തിയും ഇല്ല. എന്നാൽ

യാതൊരു കാരണവുംകൂടാതെ ഒരു സ്ത്രീ അവിടുത്തെ കാണ്മാൻ വരുന്നതുമര്യാദയാണോ? അതിനാൽ, ഞാൻ ചിലകാപട്യങ്ങൾ കാണിച്ചുപോയി. സ്വാൎത്ഥത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു ചെയ്തതല്ലാത്തതുകൊണ്ട്, അവിടുന്ന് എനിക്കു മാപ്പുതരണം.

മോഹ:—ഭവതിയുടെ സഖിയുടെ ഉപദേശപ്രകാരം ചെയ്തകുറ്റത്തിന് ഭവതിതന്നെ മാപ്പുചോദിച്ചാൽ മതിയോ?

കമ:—ഒരുകാലത്തു ദേവിതന്നെ ചോദിച്ചുകൊള്ളും. എന്തായിരുന്നാലും ഞാൻ പോയി ചായ തയ്യാറാക്കട്ടെ.

കമലപുറത്തേക്കുപോയി.

സ്വൎണ്ണകുമാരിയുടെ സ്ഥിതി വളരെ പരുങ്ങലിലായി. അവൾക്ക് ലജ്ജ, ആനന്ദം മുതലായ പലവികാരങ്ങളോടു മല്ലിടേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. തന്മൂലം അവളുടെ ശരീരം തളരുന്നു. കാലു തറയിൽ ഉറയ്ക്കുന്നില്ല. കസാലയിൽപിടിച്ചിരിക്കുന്ന കൈകൾ ഇളകുന്നു. അവൾ പൊട്ടുന്നനെ തറയിൽപതിക്കുന്നു. അധോമുഖനായി ചിന്താമഗ്നനായിരുന്ന കുമാരൻ എന്തോ ശബ്ദംകേട്ടു തിരിഞ്ഞുനോക്കി. അവൻ കൎത്തവ്യാകൎത്തവ്യാമൂഢനായി ഒരു നിമിഷംപോലും ഇരിക്കാതെചാടിയെഴുന്നേറ്റ് അവളുടെ അടുത്തുചെന്നു; തറയിൽനിന്ന് അവളെയെടുത്ത് സമീപത്തുണ്ടായിരുന്ന മഞ്ചത്തിൽകിടത്തി. സാവധാനത്തിൽ വീശിക്ഷീണംതീൎത്തു.

സ്വൎണ്ണകുമാരിയെ ബാധിച്ചിരുന്ന മൂൎച്ഛയിൽനിന്ന് അവൾ വിമുക്തയായി; അവൾ കണ്ണുതുറന്നു കുമാരന്റെമുഖത്തുനോക്കി. അവളുടെ ഓരോ നോട്ടവും എത്രയും ദയനീയമായിരുന്നു. അവൾ കട്ടിലിന്റെ ഒരു അരികിലേക്കു മാറിയിട്ട്, തന്റെ കണ്ണുകൾകൊണ്ട്, കുമാരനോടിരിക്കാൻ അപേക്ഷിച്ചു. കുമാരൻ അവളുടെ അപേക്ഷയെ അനുഗ്രഹപൂൎവ്വം സ്വീകരിച്ചു. സ്വൎണ്ണകുമാരി അവളുടെ ഒരു കൈപ്പത്തി സാവധാനത്തിൽ ഉയൎത്തി കുമാരന്റെ നേരെനീട്ടി. കുമാരനാകട്ടെ അത്യാനന്ദപൂൎവ്വം ആ കരപല്ലവത്തെ സ്വീകരിച്ചു ചുംബിച്ചു. തന്റെ വാമഹസ്തത്താൽ അവളുടെ മുഖത്ത് സ്വൎണ്ണത്താമരയിൽ മുത്തുകൾ പതിച്ചപോലെ കാണപ്പെട്ട സ്വേദാമൃതബിന്ദുക്കളെ തുടച്ചശേഷം അവളെ മന്ദംമന്ദംതലോടി "അന്ന് എനിക്ക് ആഗ്രഹമായിരുന്ന ആ ശരീരം ഒരിക്കൽകൂടി തൊടുവാനെനിക്കു സാധിക്കണമേ" എന്നുള്ള സ്വൎണ്ണകുമാരിയുടെ പ്രാൎത്ഥനക്ക് ഇങ്ങനെ സാഫല്യം സിദ്ധിച്ചു.

അദ്ധ്യായം ൧൧.

"ചൊന്നോണം ചോരയിറവും കരുവലഘുനാളു അള്ളപ്പോളയത്തി-
ക്കന്നോടൊക്കുന്നകൊങ്കക്കുടി സുകൃതികമാരന്റെതൊളു ആമത്തി
വന്നൊളും പോലെ വായും വിവിധമതിവികാരങ്ങളോടൊത്തുകൂടി
ചൊന്നോമൽപൂർണ്ണചന്ദ്രപ്രതിമമുഖിനിവന്നു ത്രമിണ്ടാതനിന്നാൾ"

നേരം മണി അഞ്ചുകഴിഞ്ഞിരിക്കും, കുടകുടെ വീശുന്ന മന്ദമാരുതൻ സമീപപ്രദേശങ്ങളിൽ അധിവസിക്കുന്നവരെ ധന്യരാക്കുന്നു. ചെടികളെയും വല്ലികളെയും സാവധാനത്തിൽ ചലിപ്പിക്കുന്നു. കുമുദിനീനദിയുടെ തീരത്തുള്ള ഒരു ശിലാതലത്തിൽ തന്റെ കാമുകനുമായി സല്ലാപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഒരു തരുണീമണിയുടെ കുറുനിരകളെ ഇളക്കുന്നു.

പ്രകൃതിരമ്യമായ ഈ സൌകര്യത്തെ പാഴിലാക്കാതെ സല്ലാപാദി ക്രീഡകളാൽ ആനന്ദിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ആ യുവതിയുവാക്കന്മാർ ആരായിരിക്കാം. യുവാവിന്നു കഷ്ടിച്ചു ഇരുപത്തിമൂന്നുവയസ്സു പ്രായംകാണും. ദേഹം അല്പമെങ്കിലും തടിച്ചതോ ചടച്ചതോ അല്ല. കഴുത്തോളം നീണ്ടുകിടക്കത്തക്കവണ്ണം വെട്ടിയിട്ടുള്ള തലമുടി ഭംഗിയായി ചീകിവെച്ചിരിക്കുന്നു. വിസ്താരമേറിയ ഫാലദേശത്തു ഒരു കറുത്ത പൊട്ടു വിലസിക്കുന്നുണ്ടു്. ആയതങ്ങളായ നേത്രങ്ങളിൽ ശൃംഗാരരസത്തേക്കാൾ വീരരസമാണ് സ്ഫുരിക്കുന്നതു്. മുഖം കേവലം വൃത്താകാരമല്ലെങ്കിലും അത്ര നീണ്ടതുമല്ല. കറുത്തു തടിച്ചു പുരികങ്ങളും ആ മുഖത്തിനുള്ള പൌരുഷത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു. വിസ്തൃതമായ വക്ഷസ്ഥലവും കൊഴുത്തുരുണ്ടു മുട്ടോളം നീണ്ടുകിടക്കുന്ന കൈകളും ഭംഗിയുള്ള ഒരു ഉടുപ്പുകൊണ്ടു മറച്ചിരിക്കുന്നു. പാർശ്വഭാഗത്തു ആയതമായ ഒരു ഖഡ്ഗം തൂക്കിയിട്ടിരിക്കുന്നതു കൂടാതെ ഒരു കഠാരിയും തിരുകിയിട്ടുണ്ടു്. ഒരു ചെറിയ ഇരട്ടക്കുഴൽതോക്കു തറയിൽ വെച്ചിരിക്കുന്നു. ഈ യുവാവിന്റെ ഓരോ അവയവങ്ങൾക്കുമുള്ള ഭംഗിയും പരസ്പരമുള്ള യോജിപ്പും ഒന്നു പ്രത്യേകമാണ്. ആകപ്പാടെ ഇത്ര തേജോമയമായ ഒരു പുരുഷവിഗ്രഹം കാണാൻ പ്രയാസമാണെന്നു പറയുന്നതിൽ ലേശവും അതിശയോക്തി ഇല്ല. നമ്മുടെ യുവാവിനോടുചേർന്നു ഇരിക്കുന്ന മഹിളാരത്നത്തിന്നു കഷ്ടിച്ചു പതിനേഴു വയസ്സു പ്രായംകാണും. നല്ല തങ്കവർണ്ണമാണെന്നു പറഞ്ഞാൽ എന്റെ വായനക്കാർ വിശ്വസിക്കയില്ലായിരിക്കാം; എങ്കിലും വാസ്തവം പറയാതെ നിവൃത്തിയില്ലല്ലോ. കണ്ടാൽ പകിട്ടു പൊഴിയുന്നവിധം മിനുക്കി രണ്ടായി പകുത്തു പുറ

കെട്ടീ ഇട്ടിരിക്കുന്ന തലമുടി ജഘനഭാഗത്തെ ഒന്നുപോലെ മറയ്ക്കുന്നു. അതിന്റെ അറ്റം രണ്ടുമൂന്നു റോസാപുഷ്പങ്ങളാലും ചേർത്തു കെട്ടിയിരിക്കുന്നതു് ഒരുപക്ഷേ, നമ്മുടെ യുവാവിന്റെ വിനോദങ്ങളിൽ ഒന്നായിരിക്കാം. ബാലചന്ദ്രനെപ്പോലെ കാന്തിയേറിയ ഫാലദേശത്തു് ചന്ദന കളങ്കം എന്നപോലെ ഒരു തിലകം ശോഭിക്കുന്നു. "ചെന്താർശരക്കിടാവിൻ കഴലൊത്തപൊന്നമ്പാന്തമണിമിഴിയാളി, തിന്ന ഭോഗംകേണ്ടനോക്കണേ ശകതിലഴകേറുന്നലോലായതാക്ഷി!" എന്നുള്ള സംബോധന ആ യുവതിക്കു നല്ലതുപോലെ യോജിക്കുന്നുണ്ടു്. അവളുടെ നയനങ്ങൾ പരിശുദ്ധമായ ചിത്തവികാരത്തെ ദ്യോതിപ്പിക്കുന്നു. അവ യുവാക്കന്മാരെ വലയ്ക്കുന്ന കള്ളക്കടാക്ഷങ്ങൾ പൊഴിക്കുന്നതിനു ശീലിച്ചിട്ടുള്ളവയല്ലാ; എങ്കിലും, "അറിയാതെയോ അറിഞ്ഞോ, ആരാലെങ്കിലും പതിക്കുന്നപക്ഷം, അവൻ ഒരു മഹർഷിയൻതന്നെയായിരുന്നാലും, കാമവശംവദനാകാതെ ഇരിക്കയില്ല. രത്നഖചിതങ്ങളായ രണ്ടു കർണ്ണാഭരണങ്ങൾ ചന്ദ്രന്റെ കലയെ വഴിപ്പിക്കുന്ന നക്ഷത്രങ്ങൾ എന്നപോലെ അവളുടെ മുഖശോഭയെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു. "മുല്ലമൊട്ടുകളൊത്തൊരെ സ്മിതപ്പൂക്കൾ" എന്നും ബന്ധൂകപുഷ്പത്തിന്റെ നിറത്തെ അതിശയിക്കുന്ന അധരങ്ങൾ എന്നും സാധാരണ പറയാറുണ്ടെങ്കിലും അവയും കുമാരിയുടെ പല്ലുകൾക്കും അധരത്തിനും ശരിയായ ഉപമാനങ്ങൾ ആകുന്നില്ല. "കനകപ്രതിമകൊഗ്രൻ" "ഇലകളെപ്പൂട്ടിമറച്ചിട്ടമാറു" "ചെപ്പുംപന്തുംതെളിപ്പുന്നവെച്ചവിധം" "[illegible]" സ്തനങ്ങൾ രണ്ടിനെയും ഒരു കഞ്ചുകംകൊണ്ടു ബന്ധിച്ചു് മീതെ വിലയേറിയ ഒരു പട്ടുംചുറ്റിയിട്ടുണ്ടു്. ഉരുണ്ടു മിനുങ്ങിയ കൈകളിൽ രത്നഖചിതങ്ങളായ കങ്കണങ്ങൾ ശോഭിക്കുന്നു.

ഒതുക്കമുള്ള കടിപ്രദേശം പാശ്ചാത്യവനിതകൾക്കും കണ്ടേക്കാമെങ്കിലും ഇത്ര പുഷ്ടിയുള്ള ജഘനങ്ങൾ കാണ്മാൻ പ്രയാസമാണ്. ഊരുദ്വന്ദ്വത്തിനെ അവയവം പ്രതി വർണ്ണിച്ചു വായനക്കാരെ മുഷിപ്പിക്കണമെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല.

ഈ തരുണീമണിക്കു് ആഭരണങ്ങളുടെ ഭാരം സഹിക്കുന്നതിനു ശക്തി ഇല്ലാഞ്ഞിട്ടായാലോ, അഥവാ, അവയെക്കുറിച്ചു സംസ്കൃതമായ അവളുടെ ബുദ്ധിയിൽ അനിഷ്ടം തോന്നുകയാലോ, എന്തോ, അധികമൊന്നും അവൾ ധരിച്ചിട്ടില്ല. അവളുടെ സ്ഥിതിക്കു് അവൾ ധരിച്ചിരുന്ന ആഭരണങ്ങൾ എത്ര തുച്ഛം! പക്ഷേ "അവളുടെ കോമളമായ ശരീരത്തിനും വിശാലങ്ങളും ചഞ്ചലങ്ങളും ആയ നേത്രങ്ങളോടുകൂടിയ ലാവണ്യപൂർണ്ണമായ മുഖത്തിനും ബ്രഹ്മദേവനാലും കാമദേവനാലും നൽകപ്പെട്ടിട്ടുള്ള അലങ്കാരത്തെക്കാൾ മറ്റെന്തു് അലങ്കാരമാണ് അവൾക്കു് ആവശ്യമുള്ളതു്"? "വസ്ത്രമൊത്തനിലമെ

ന്നതുപോലെയാണോ പുഷ്പംവസന്തമെത്തും മലർപാടിപോലെ” കാഴ്ചക്കാർക്ക് “ഹർഷത്തെനൽകുന്ന” ആ യോഷാമണി ആരായിരിക്കാം. അവളുടെ ശരീരത്തിനു പെട്ടെന്ന് ശൂന്യമായമാറ്റം ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അവരും എന്റെ വായനക്കാർക്കു സുപരിചിതതന്നെ. ഇത്രക്ഷണം സുവർണ്ണകുമാരിയെ ഈ സ്ഥിതിയിൽ കാണ്മാൻ സാധിക്കുമെന്ന് ആരു വിചാരിച്ചു! കാമദേവശാപത്താൽ ഉണ്ടാകുന്നരോഗത്തിന് ശമനംവരുത്താൻ കാമദേവനുതന്നെയല്ലാതെ ആർക്കുസാധിക്കും? ശപിക്കുന്നവർക്ക് അല്ലാതെ ശാപമോക്ഷം നൽകാൻ ശക്തിയുണ്ടോ?

കുമാരീകുമാരന്മാർക്ക് പുനഃസമാഗമത്തിനു ഭാഗ്യം സിദ്ധിച്ചിട്ട് ഏകദേശം ഒരു മാസം കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. കുമാരൻ അതിരാവിലെ എഴുന്നേററു കൂടാരത്തിൽ എത്തും. രണ്ടുപേരും ഒരുമിച്ച് പ്രഭാതഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞു കുന്നിന്മേൽ ബംഗ്ലാവിലേക്കുപോകും. കളിയും ഊണും മിക്കവാറും അവിടെ തന്നെ. സായാഹ്നത്തിൽ നദീതീരത്ത് എത്തികാററുകൊള്ളുക ഒരു ദിനകൃത്യമായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ട്. ഒരുദിവസവും അവർക്ക് സമയം മതിയാകാറില്ല. ഒരു കാലത്ത് സമയം പോകാതെ കഷ്ടപ്പെട്ട കുമാരീകുമാരന്മാരുടെ ഇപ്പോഴത്തെ അവസ്ഥ എന്ത്? അവർ തമ്മിൽ പിരിഞ്ഞിരിക്കാറുള്ളത് രാത്രികാലങ്ങളിൽ മാത്രം ആകയാൽ ഒരു പക്ഷെ, ആ കാലം അവർക്ക് ദീർഘമായി തോന്നിയേക്കാം. ഏതായിരുന്നാലും, രാത്രികാലങ്ങളിൽകൂടി ഒരുമിച്ചു കഴിക്കുന്നതിന്, ലോകാപവാദത്തെ ഭയന്നോ, എന്തോ, അവർ തുനിഞ്ഞിട്ടില്ല.

കാമിനീകാമുകന്മാരുടെ സ്വൈരസല്ലാപത്തിൽ ശ്രദ്ധിക്കുന്നത് അനുചിതമാണെങ്കിലും അല്പനേരം നമുക്ക് ഇവരുടെ സംഭാഷണത്തിൽ ശ്രദ്ധിക്കാം.

മോഹ:—ഭവതിയുടെ സഖി ഒട്ടും സാമാന്യക്കാരിയല്ല.

സുവ:—അത് എന്ത്?

മോഹ:—എന്നെ എത്രമാത്രം അന്ധാളിപ്പിച്ചു? അവളുടെ മുഖഭാവവും സംസാരവും എത്ര പരിഭ്രമജനകമായിരുന്നു.

സുവ:—അവരും എന്തെല്ലാം കാണിച്ചാലും പറഞ്ഞാലും നമ്മെ പരസ്പരം ഘടിപ്പിച്ചില്ലേ?

മോഹ:—അതിന് ഈ നൃത്തമെല്ലാം വേണോ?

സുവ:—അവിടത്തെചരിതം അറിയാതെ എന്തെങ്കിലും പറയുന്നതു മര്യാദയാണോ?

മോഹ:—ഞാൻ ആയിരുന്നെങ്കിൽ ഈ ഗോഷ്ടികളൊന്നും കാണിക്കാതെതന്നെ കാര്യം തുറന്നുപറയുമായിരുന്നു.

സുവ:—പ്രകൃതിദത്തമായ ലജ്ജ സ്ത്രീകളെ അതിനു സമ്മതിക്കയില്ല; പുരുഷന്മാരിൽതന്നെ എല്ലാവരും അവിടത്തെപ്പോലെ ധൈ

ട്ടുമുള്ളവരായിരിക്കുമൊ എന്നും സംശയമാണു്.

മോഹ:—എന്തുമാകട്ടെ, എൻെറ പ്രാൎത്ഥന ഫലിച്ചതിൽ ഞാൻ സന്തോഷിക്കുന്നു.

സുവ:—എൻെറ പ്രാൎത്ഥനയെന്നു പറയണം.

മോഹ:—എന്നല്ലെ പറഞ്ഞതു്?

സുവ:—അവിടുത്തെ പ്രാൎത്ഥനയല്ല; എൻേറതാണു്.

മോഹ:—പ്രാൎത്ഥിച്ചതു് ആരായാലും ഫലം രണ്ടുപേൎക്കും സിദ്ധിച്ചില്ലേ?

സുവ:—അവിടുന്നു വിചാരിച്ചാൽ, എന്നുകൂടി ചേൎക്കണം.

മോഹ:—അതെ; "അവിടുന്നു വിചാരിച്ചാൽ" ഫലം നമുക്കു രണ്ടുപേൎക്കും അനുഭവിക്കാം.

സുവ:—എനിക്കു തെററിപ്പോയി; "ഞാൻ വിചാരിച്ചാൽ" എന്നുകൂടി ചേൎക്കണം.

മോഹ:—അതല്ലെ, അവിടുന്നുവിചാരിച്ചാൽ എന്നു പറഞ്ഞതു്.

സുവ:—അവിടുത്തേക്കു് എല്ലാം നേരംപോക്കുതന്നെ.

മോഹ:—എന്തുമാകട്ടെ; കാൎയ്യമില്ലാത്ത വാദംകൊണ്ടു ഫലം ഇല്ലല്ലോ. നമ്മുടെ ഭാവി എന്തായിരിക്കുമെന്നു ഊഹിക്കാൻപോലും തരമില്ല. ആ സ്ഥിതിക്കു് ഇത്തരം വാദങ്ങൾകൊണ്ടു് എന്തു പ്രയോജനം?

സുവൎണ്ണകുമാരിയുടെ മുഖഭാവം പെട്ടെന്നുമാറി. പ്രസന്നമായിരുന്ന അവളുടെ മുഖം വാടി.

കുമാരിയുടെ ഈ ഭാവഭേദംകണ്ടു കുമാരൻ എഴുന്നേററു. അയാൾ സമയാതിക്രമത്തെ സൂചിപ്പിച്ചു; ഇങ്ങനെ ചെയ്തതു് കുമാരിയുടെ മനോഗതി മറെറാന്നിലേക്കു തിരിക്കുന്നതിനു മാത്രമാണു്.

സുവൎണ്ണകുമാരിയും എഴുന്നേററു. അവൾ സങ്കടോദ്യോതകമായ ഒരു നെടുവീൎപ്പോടുകൂടി കുമാരൻെറ മുഖത്തു നോക്കി. ഹാ! ആ നോട്ടം എത്ര ദയനീയമായിരുന്നു. അവൾ എന്തെല്ലാമോ പറഞ്ഞെങ്കിലും അതു ഹിക്കവാക്കും അസ്പഷ്ടസ്വരത്തിൽ ആയിരുന്നതിനാൽ "എൻെറ ദേവി" എന്നുമാത്രമെ കുമാരനു കേൾക്കാൻ കഴിഞ്ഞുള്ളു. അയാൾ അവളുടെ കരപല്ലവത്തെ പിടിച്ചു സാവധാനത്തിൽ മൎദ്ദിച്ചുകൊണ്ടുപറയുന്നു.

മോഹ:—പ്രിയേ! ഭവതിയിൽ എനിക്കുള്ള നിഷ്കളങ്കമായ പ്രേമത്തിന് ഒരു കാലത്തും കുറവുവരുന്നതല്ല.

സുവൎണ്ണകുമാരി, അവളുടെ മൃദുലമൃണാളങ്ങളായ കൈകളെ ഉയൎത്തി കുമാരൻെറ ഭുജങ്ങളിൽ നിക്ഷേപിച്ചിട്ടു് അയാളുടെ ശരീരത്തെ അവലംബമാക്കിനിന്നു. കുമാരൻ അവളുടെ മുഖത്തെ ഉയൎത്തി മൂന്നുനാലു ചുംബനങ്ങളെ നൽകി. തേന്മാവിൽ മുല്ലവള്ളി എന്നപോലെ

കുമാരനിൽ പടർന്നിരുന്ന ആ സുകൃതലത, അവളുടെ ഭാഗ്യാനുഭവത്തിന്റെ പരമോന്നതസ്ഥാനത്തു സ്ഥിതിചെയ്യുകയാണ്.

"ആലിംഗനാചുംബനലാലസന്മാരായ" ആ കാമിനീകാമുകന്മാർ യഥേഷ്ടം ആനന്ദിക്കട്ടെ; എത്രകാലമായി അവർ സങ്കല്പസുഖമാത്രം അനുഭവിച്ചുകഴിച്ചുകൂട്ടുന്നു.

അദ്ധ്യായം ൰൮.

"......................ദൃഢകൊടുത്ത
കൈക്കൽ കടിഞ്ഞാണുപിടിപ്പൊരു ദൃഢമായം"

മരണപുരത്തേക്കു പോയിരുന്ന മോഹനകുമാരൻ തിരിച്ചുവന്നു് കുമാരന്റെ പ്രത്യാഗമനത്തെ സോല്ലുണ്ഠം പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്ന കാമവല്ലി, കുമാരസേനന്റെ കുചേഷ്ടിതങ്ങൾ, ലോകമെങ്ങും അതിശയോക്തികൂടാതെ ആരാലും പറഞ്ഞുകേൾക്കാത്തതു. തന്റെ ജീവനെപ്പോലെയും നിസ്സാരമായി ഗണിച്ചു് ഭയങ്കരന്മാരായ ശത്രുക്കളോടു പോർചെയ്തു്, കുമാരസേനനെ രക്ഷിച്ചതിന്നു് തനിക്കുണ്ടായ പ്രതിഫലത്തെ ഓർത്തു് കുമാരനു് നിസ്സീമമായ കോപം ഉണ്ടായി. താൻ മാതാവിനെപ്പോലെ കരുതി ആദരിച്ചുവരുന്ന ആ യുവതിക്കു്, തന്മൂലം (കുമാരസേനനെ രക്ഷിച്ചതും കാരാഗൃഹത്തിൽ നിന്നു പുറത്തേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയതും കുമാരനാണല്ലോ) മനഃക്ലേശം അനുഭവിക്കേണ്ടിവന്നതിൽ അയാൾ വ്യസനിക്കുകയും ചെയ്തു. ഇങ്ങനെ കോപവും വ്യസനവും കൊണ്ടു മതിമറന്നു് അയാൾ കുഞ്ഞുദാസനെ വിളിച്ചു കുമാരസേനനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരാൻ ആജ്ഞാപിച്ചു. കാമവല്ലി കുമാരനെ സാന്ത്വനപ്പെടുത്തി; കുഞ്ഞുദാസിയെ പറഞ്ഞയച്ചു് ആയാളെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു് ജീവന്മരണത്തെ വകവെക്കാതെ ഇതിനെല്ലാം കുമാരസേനന്റെ ദുർബുദ്ധിയെ വിചാരിച്ചു് അയാളുടെ അപരാധത്തെ ക്ഷമിക്കണമെന്നും, പക്ഷെ ഉടൻതന്നെ അയാളെ സ്വരാജ്യത്തേക്കു് യാത്രയയക്കണമെന്നും ആ മഹാറാണി ഉപദേശിച്ചു. ഈ ഘട്ടത്തിൽ കുമാരസേനൻ അവരുടെ മുമ്പിൽ ആനയിക്കപ്പെട്ടു് വധശിക്ഷ വിധിക്കപ്പെട്ട ഒരു കൊലപാതകിയെ തൂക്കുമരത്തിലേക്കു കൊണ്ടുപോകുമ്പോഴെന്നപോലെ, കുമാരസേനൻ, മരണത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചു്, ഭയവിഹ്വലനായിരുന്നു. മോഹനകുമാരന്റെ കോപാരുണിതമായ മുഖം ഒരു നോക്കു കണ്ടതോടുകൂടി കുമാരൻ നിലംപതിച്ചു. ഇതുകണ്ടു് കുമാരന്റെ കോപവും തെല്ലുശമിച്ചു. അയാൾ കുമാരസേനനോടു് ഉടൻ ആ സ്ഥലം

വിട്ട് എവിടെയെങ്കിലും പൊയ്ക്കൊള്ളണമെന്ന് ആജ്ഞാപിച്ചു. ഈ തീർപ്പ് കൃഷ്ണദാസനും നരേന്ദ്രനും നിശ്ശേഷം രസിച്ചില്ല. അവർ അയാളെ നിഗ്രഹിക്കാനുള്ള ആജ്ഞയും പ്രതീക്ഷിച്ചു നില്ക്കുകയായിരുന്നു. ഏതായാലും കുമാരസേനനു് രണ്ടാമത്തും പുനർജ്ജന്മം കിട്ടി എന്നുതന്നെ പറയാം. അയാൾ കുമാരന്റെ പാദങ്ങളെ ആശ്രയം പ്രാപിച്ചു് വിലപിക്കുകയും തന്റെ അപരാധങ്ങളെ പൊറുക്കണമെന്നു യാചിക്കുകയും ചെയ്തു. കുമാരനാകട്ടെ, ലേശംപോലും സംസാരിക്കാതെ അയാളെ യാത്രയാക്കാൻ കൃഷ്ണദാസനോട്ട് (കണ്ണുകളാൽ) ആജ്ഞാപിച്ചു്—ഭൃത്യന്മാർ അയാളെ ഔദാര്യത്തോടെ യാത്രയാക്കി.

ആ ദുഷ്ടനു സ്വാതന്ത്ര്യം ലഭിച്ചു. അയാൾ സ്വദേശത്തുചെന്നു ചേർന്നു. അന്നുമുതൽതന്നെ ആശാഭംഗപ്പെട്ടതിയ കാമവല്ലിയേയും മോഹനകുമാരനേയും ദ്രോഹിക്കാൻ (നോക്കണേ! കൃതജ്ഞതയുടെ ആധിക്യം!!) ഓരോ മാർഗ്ഗങ്ങൾ ആലോചിച്ചുതുടങ്ങി. എന്നാൽ, കന്നിന്മേൽ ബെല്ലുവിനെ, എന്ന വേണ്ട കമിഴിവന്നതെപ്പോലും, സമീപിക്കാൻ അയാൾക്ക ധൈര്യമില്ല. കൃഷ്ണദാസന്റെ രൂപം അന്നു കണ്ടതിനുശേഷം അയാളുടെ ശരീരം തളരും. ഒരു വലിയ സൈന്യത്തെ ഒന്നോടെ ജയിക്കുന്നതിന് കൃഷ്ണദാസൻമാത്രം മതിയെന്നാണ് കുമാരസേനന്റെ വിശ്വാസം. നരേന്ദ്രൻ, സവ്യസാചിമുതലായവരുടെ ശരീരബലത്തെയോ, ആയുധാഭ്യാസ സാമർത്ഥ്യത്തെയോ കുറിച്ചു് അയാൾക്കു് അറിവില്ല. എങ്കിലും അവരും കൃഷ്ണദാസനെപ്പോലെ അജയ്യന്മാരാണെന്ന് അയാൾക്കു് വിശ്വാസമുണ്ട്. ഇങ്ങനെ പലകാരണങ്ങളാൽ കുമാരനോട്ട് നേരിട്ടു ശണ്ഠയ്ക്കു പുറപ്പെടുന്നതിനു അയാൾക്ക ധൈര്യമില്ല. എന്നാൽ എങ്ങിനെയെങ്കിലും കാമവല്ലികുമാരന്മാരെ അപമാനിക്കയെങ്കിലും ചെയ്യാതെ അയാളുടെ ഹൃദയം സമാധാനം അടയുന്നതല്ല.

കുമാരസേനൻ തന്റെ ഉദ്ദേശസാദ്ധ്യത്തിനു വിവിധമാർഗ്ഗങ്ങൾ ആലോചിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ, സുവർണ്ണകുമാരി കൂടനിന്നിരുന്നു താമസിച്ചുവരുന്നുവെന്നും അവൾ മോഹനകുമാരനിൽ അനുരാഗവതിയായിരിക്കുന്നുവെന്നും അറിഞ്ഞു താൻ ഏതൊരാളിനെ ദ്രോഹിക്കണമെന്നു വിചാരിക്കുന്നുവോ, അയാൾ രാജകുമാരിയുടെ അനുരാഗത്തിനു പാത്രീഭൂതനായിരിക്കുന്നുവെന്നുള്ള വാർത്ത ആ ദുർബ്ബുദ്ധിക്കു മർമ്മഭേദകമായിത്തീർന്നു. എന്നാൽ സരളാംഗി കുമാരിയുടെ സ്വാതന്ത്ര്യേച്ഛയ്ക്കു വിരോധയാണെന്നും, ഉഗ്രസേനൻ അവളുടെ ആജ്ഞയെ അതിലംഘിക്കുകയില്ലെന്നും അറിഞ്ഞതോടുകൂടി അയാളുടെ മനസ്സിൽ പ്രതിവിധി സരളാംഗിമുഖേന തന്റെ ഉദ്ദേശം പൂർത്തിവരുത്തണമെന്ന് അയാൾ തീർച്ചയാക്കി; ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ സരളാംഗിയുടെ കൊട്ടാരത്തിലേക്ക പുറപ്പെട്ടു. അവിടെ സരളാംഗിയെ ഏകാകിനിയായിക്കണ്ടു് അയാൾ സ

തുഷ്ടനായി പരസ്പരം കുശലപ്രശ്നംചെയ്തശേഷം അവർ സംഭാഷണം തുടങ്ങി.

കുമാരസേനൻ:—തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് നാളെ എവിടെയ്ക്കോ എഴുന്നെള്ളുന്നുവെന്നു കേട്ടു. എവിടെയ്ക്കോ?

സര:—അദ്ദേഹം നാളെ കുമുദിനീവനത്തിലേക്കു പോകുന്നു.

കുമാ:—നായാട്ടിന് ആയിരിക്കാം.

സര:—കേവലം നായാട്ടിനുമാത്രമല്ല; പുത്രിയെ അന്വേഷിപ്പാനും കൂടിയാണ്.

കുമാ:—ഓഹോ! മകളുടെ ക്ഷേമം അന്വേഷിക്കാൻ പുറപ്പെടുകയൊ?

എന്നു പറഞ്ഞ് പരിഹാസദ്യോതകമായി ഒന്നു മന്ദഹസിച്ചു.

സര:—അച്ഛൻ മകളുടെക്ഷേമം അന്വേഷിക്കുന്നതു സാധാരണമല്ലെ?

കുമാ:—അതെ, അതെ; മറ്റുപല കാര്യങ്ങളും വിചാരിച്ചു ചിരിച്ചുപോയതാണ്.

സര:—അത് എന്ത്? ഞാൻ കേൾക്കുന്നതിൽ വിരോധമില്ലല്ലോ?

കുമാ:—അവിടുത്തേക്കു കേൾക്കാൻ ഇഷ്ടമുള്ളതല്ല. വെറുതെ അവിടുത്തെ മുഷിപ്പിക്കുന്നത് എന്തിന്?

സര:—കാര്യം പറഞ്ഞാൽ മുഷിയുമൊ? ഒരിക്കലും ഇല്ല.

കുമാ:—മക്കളുടെ ദൂഷ്യംകേൾക്കുന്നത് അമ്മമാർക്കു ഹിതമായിരിക്കുമോ?

സര:—കാര്യം ആരെക്കുറിച്ചും, ആരോടും പറയാം.

കുമാ:—രാജകുമാരിയെക്കുറിച്ച് ചില അപവാദങ്ങൾ നാട്ടെങ്ങും പരന്നിരിക്കുന്നു.

സര:—എന്ത്? അവിടെയും, ആരെങ്കിലും അടുത്തുകൂടിയിട്ടുണ്ടൊ?

കുമാ:—അതെല്ലാം എന്തിനു പറയുന്നു; തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് അറിഞ്ഞാൽതന്നെ എന്തു വിചാരിക്കും?

സര:—എന്തെങ്കിലും വിചാരിക്കട്ടെ; കാര്യംപറയൂ.

കുമാ:—എന്നാൽ അവിടുത്തെസംശയം അസ്ഥാനത്തിലല്ല.

സര:—ഞാൻ പറഞ്ഞില്ലേ; എനിക്ക് നിശ്ചയം ഉണ്ട്. എങ്ങിനെ നന്നായിവരും.

കുമാ:—രാജകുമാരിയുടെ സ്വഭാവം ഇത്ര നീചമായല്ലൊ! ജനങ്ങൾക്കു വളരെ നല്ല അഭിപ്രായമായിരുന്നു.

സര:—വാസ്തവം അറിയാതെ ജനങ്ങൾ തെറ്റിദ്ധരിച്ചു. എന്തുമാകട്ടെ; എല്ലാം ഞാൻ പുറത്താക്കിയേക്കാം. അവളുടെ തോന്ന്യാ

സങ്ങളെല്ലാം ഒന്നോടെ അവസാനിപ്പിക്കാതെ ഞാൻ അടങ്ങുമോ?

കുമാ:—അതെല്ലാം അവിടുത്തെ ഇഷ്ടംപോലെ ചെയ്യണം. ഞാൻ കേട്ടതെല്ലാം അറിയിക്കാം. കുമാരസേനൻ കുമാരീകുമാരന്മാരുടെ അനുരാഗചരിത്രം ശതഗുണം വർണ്ണിച്ച് സരളാംഗിയെ കേൾപ്പിച്ചു.

കുമാ:—നിങ്ങൾക്കെല്ലാം സമ്മതമുള്ളപക്ഷം എനിക്കു രാജകുമാരിയെ വിവാഹംചെയ്താൽ കൊള്ളാമെന്ന് ആഗ്രഹം ഉണ്ട്. എന്റെ ആഗ്രഹം എങ്ങിനെയും അവിടുന്ന് നിറവേറ്റിത്തരണം.

സര.—അത് സാധിക്കയില്ല.

കുമാരസേനന്റെ മുഖം പെട്ടെന്നു പരവശമായി. ഇതുവരെ ഉണ്ടായിരുന്ന പ്രസംഗിപ്പു നീങ്ങി. അയാൾ അല്പനേരം ചിന്താമഗ്നനായിരുന്നശേഷം സരളാംഗിയുടെ സമീപത്തേക്കു കുറെക്കൂടി അടുത്തിരുന്ന് ചിലതെല്ലാം മന്ത്രിച്ചു.

സര:—അക്കാര്യം ഞാൻ ഏറ്റു. ഇനിയും ഇതിനെക്കുറിച്ചു വിചാരിച്ചു ഖേദിക്കേണ്ട.

കുമാ:—തിരുമനസ്സിലെ നിശ്ചയം ആരറിഞ്ഞു.

സര:—അത് എന്തുമാകട്ടെ; നിങ്ങളുടെകാര്യം ഞാൻ അല്ലേ ഏറ്റത്.

കുമാ:—അവിടുത്തെ കൃപതന്നെ എനിക്കു ശരണം.

കുമാരസേനൻ യാത്രയ്ക്കായി എഴുന്നേറ്റു വാതിൽവരെ നടന്നിട്ട് തിരിഞ്ഞുനിന്ന് "മംഗലകം" എന്നു പറഞ്ഞിട്ട് പുറത്തേക്കുപോയി.

അദ്ധ്യായം ൧൯.

"ഓരോവിനോദങ്ങൾകഴിച്ചുമുദാ—
സ്മേരോദ്യപാംഗാനനയൊത്തവനിം
ആരോമലാം ചാരനരേശ്യമുൻപു
നേരോർക്കിൽ വെയ്‌ലിന്നൊളിക്കുമല്ലോ."

കുമാരീകുമാരന്മാർ അനുഭവിച്ചുവരുന്ന പരമാനന്ദത്തെക്കുറിച്ചു എന്തുപറയട്ടെ. കാർമേഘങ്ങൾ എത്തിനോക്കുകപോലും ചെയ്തിട്ടില്ലാത്ത പൌർണ്ണമിചന്ദ്രന്റെ കാന്തിയെ അവരുടെ മുഖശോഭ അതിശയിക്കുന്നു. കാമവല്ലിക്കു രാജകുമാരിയെക്കുറിച്ചു അളവററ വാത്സല്യമുണ്ട്. കുമാരിക്ക്, സ്വമാതാവിന്റെ ലാളന അനുഭവിക്കാൻ ഭാഗ്യമില്ലാതിരുന്നതിനാലോ, അഥവാ, കുമാരനിൽ ഉള്ള സ്നേഹം കാമവല്ലിയിലും പ്രതിഫലിക്കുകയാലോ എന്തോ ആ സാധ്വിയെക്കുറിച്ചു അ

ന്യൂനമായ സ്നേഹവും ഭക്തിയും അവൾക്കുണ്ട്. ഭൃത്യന്മാർപോലും കുമാരിയെ തങ്ങളുടെ സ്വാമിനിയായി കരുതി ആദരിച്ചുവരുന്നു. സ്വർണ്ണകുമാരിയുടേയും മോഹനകുമാരന്റേയും സന്ദർഭാനുസംഭാഷണങ്ങളിൽ കുമാരിയുടെ അനുചരന്മാർക്ക് ഉളിച്ചുശങ്ക പ്രബലപ്പെട്ടുകഴിഞ്ഞു. പക്ഷെ, അവരെല്ലാം അവളിൽ നിർവ്യാജമായ ഭക്തിയുള്ളവരും അവളുടെ അഭ്യുദയത്തെ പ്രതീക്ഷിക്കുന്നവരുമായിരുന്നതിനാൽ ഈ പുതിയ വേഴ്ചയിൽ അവർ സന്തോഷിച്ചതേയുള്ളു. രാജകുമാരിക്കു പ്രാബല്യം സിദ്ധിക്കുമ്പോഴെങ്കിലും സരളാംഗീഭദ്രസേനന്മാരുടെ ദൌഷ്ട്യത്തിൽനിന്നു തങ്ങൾക്കു മോചനം സിദ്ധിക്കുമെന്നു അവർ ആഗ്രഹിച്ചു. വിശേഷിച്ച്, മോഹനകുമാരന്റെ ആകൃതിക്കു എന്നപോലെ പ്രകൃതിക്കും ഉള്ള ഗാംഭീര്യമസൃണമായ മാധുര്യം അവരെയെല്ലാം സവിശേഷം ആകർഷിച്ചിരിക്കുന്നു.

സ്വർണ്ണകുമാരി കുമുദിനീവനത്തിൽ താമസമാക്കിയിട്ടു മാസം ഒന്നു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഈ കാലം അവളുടെ ജീവിതത്തിലെ അത്യുൽകൃഷ്ടമായ ഒരു ഘട്ടമായിട്ടാണു അവൾ ഗണിച്ചിരിക്കുന്നത്. ശൈശവം കഴിഞ്ഞശേഷം മനഃസുഖം അവൾ അനുഭവിച്ചിട്ടില്ലെന്നു തന്നെ പറയാം. സരളാംഗിയുടെ ശകാരവർഷംകൊണ്ടും, അസ്വാതന്ത്ര്യമായ ജീവിതംകൊണ്ടും, അവൾ സദാ വിചാരമഗ്നയായിരുന്നു.

ഒരു ദിവസം വൈകുന്നേരം സ്വർണ്ണകുമാരി, കാമവല്ലി, മോഹനകുമാരൻ എന്നിവർ കുന്നിന്മേൽ ബംഗ്ലാവിൽ ഒരു മുറിക്കകത്തു സംഭാഷണം ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കയായിരുന്നു. സംഭാഷണമദ്ധ്യേ കാമവല്ലി പറയുന്നു.

കാമ:—ദേവിക്കു ഈ കാട്ടിലെ താമസം അസഹ്യമായിത്തോന്നുന്നുണ്ടായിരിക്കാം.

സ്വ:—അമ്മേ! അവിടുന്നു എന്നോടു ഇങ്ങനെ പെരുമാറുന്നതു സങ്കടമാണ്.

കാമ:—ഞങ്ങൾ ഇവിടെത്താമസിക്കുന്ന കാലമത്രയും അവിടുത്തെ പ്രജകളും അവിടുന്ന് ഈ രാജ്യത്തെ രാജ്ഞിയും അല്ലേ?

സ്വ:—അതൊന്നും എനിക്കു കേൾക്കേണ്ടാ? അവിടുന്ന് എന്നെ ഇങ്ങനെ വിളിക്കരുതെന്നു മാത്രം എനിക്ക് അപേക്ഷയുണ്ട്.

എന്നുപറഞ്ഞു അവൾ ഒരു ചെറിയ മന്ദഹാസത്തോടുകൂടി കുമാരന്റെ മുഖത്തുനോക്കി.

കാമ:—ഏതായാലും എന്റെ ചോദ്യത്തിനു ഉത്തരം പറഞ്ഞില്ലല്ലോ.

സ്വ:—എന്റെ ജീവിതത്തിൽ ഇത്ര ആനന്ദകരമായ ഒരു ഘട്ടം ഇതേവരെ ഉണ്ടായിട്ടില്ല, ഇനിയും ഉണ്ടാകയുമില്ല.

കാമ:—എന്റെ കണ്ണേ! ഇതു് എങ്ങിനെ വിശ്വസിക്കും. മൂന്നുകൊല്ലമായി ഞങ്ങൾ എത്ര സങ്കടപ്പെടുന്നു.

സ്വാ:—കൊട്ടാരത്തിൽ സുഖം ഉണ്ടെങ്കിലല്ലെ ഇവിടെ ദുഃഖം തോന്നുക. രാജ്ഞിയുടേയും പുത്രന്മാരുടേയും ശകാരം കേട്ടു് അവിടെ താമസിക്കുന്നതിനേക്കാൾ ഇവിട്ടത്തെ ജീവിതം എത്ര സന്തോഷകരം. നിങ്ങളെയെല്ലാം പരിചയപ്പെട്ടശേഷമുള്ള അവസ്ഥ പറയാനുമില്ല.

ഇത്രയും പറഞ്ഞു് അവൾ വീണ്ടും കുമാരനെനോക്കി മന്ദഹസിച്ചു.

കാമ:—എന്തായാലും ഞങ്ങൾക്കു വലിയ അനുഗ്രഹമായി; എത്രകാലമായി മനുഷ്യരെ കണ്ടിട്ടു്?

സ്വാ:—മനുഷ്യരെ കാണാതെ നാലഞ്ചുപേർ ഈ വിജനസ്ഥലത്തു കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നതു ദുസ്സഹംതന്നെ, അല്ലെങ്കിൽ സന്ന്യാസിമാരോ മറ്റൊ ആയിരിക്കണം.

മോഹ:—വാസ്തവത്തിൽ ഞങ്ങൾക്കു സന്ന്യാസവൃത്തി തന്നെയാണല്ലോ.

സ്വാ:—സംശയമെന്തു്?

എന്നു പറഞ്ഞു് അർത്ഥഗർഭമായി ഒന്നു മന്ദഹസിച്ചു. ഈ അവസരത്തിൽ എന്തോ ചില ഗൃഹജോലികൾക്കായി കാമവല്ലി പുറത്തേക്കുപോയി.

സ്വാ:—അമ്പ! ഇതു നല്ല സന്ന്യാസിയുണ്ടോ? അർജ്ജുനൻ പോലും തോറ്റു മണ്ടും.

മോഹ:—ഭവതിയെപ്പോലെ ചില സുഭദ്രകൾ ഉണ്ടായാൽ ഇയ്യുള്ളവർക്കു് അർജ്ജുനന്റെ വേഷംകെട്ടാതെ കഴിയുമോ?

സ്വാ:—ഓഹോ! മതി, മതി; എന്റെ കൂടാരത്തിനകത്തു രാത്രികാലങ്ങളിൽപോലും വന്നു സംഭാഷണത്തിനും മറ്റും തുടങ്ങുന്നതല്ലേ സന്ന്യാസത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

മോഹ:—അവിടുന്നു കല്പിച്ചിട്ടല്ലേ?

കുമാരിയുടെ മുഖപ്രസന്നത പെട്ടെന്നു മങ്ങി. അവളുടെ കണ്ണുകൾ നിറഞ്ഞു. പക്ഷെ അതെല്ലാം കുമാരൻ നിഷ്പ്രയാസം നീക്കി.

മോഹ:—കഷ്ടം! ഇതു സാധുവാ! വെറുതെ കരയാൻ തുടങ്ങിയല്ലോ.

സ്വാ:—മതി, മതി; മനുഷ്യരായാൽ അല്പമെങ്കിലും ധൈര്യം വേണം.

മോഹ:—തമാശപോക്കുകൾ മതിയാക്കാം; വല്ലതും പറഞ്ഞാൽ കരയാൻ തുടങ്ങുമല്ലോ.

സ്വാ:— അതെ; ഇത്തരം നേരംപോക്കുകൾ കേൾക്കാൻ എനിക്ക ഇഷ്ടമില്ല.

മോഹ:— ഛേ! ഞാൻ ഒന്നും പറയുന്നില്ല. പറഞ്ഞതിന്ന വേണമെങ്കിൽ ശിക്ഷിച്ചുകൊള്ളു.

സ്വാ:— ഇത്ര സംശയമോ; നിശ്ചയമായും ശിക്ഷിക്കും.

എന്ന പറഞ്ഞു കുമാരന്റെ സമീപത്തുചെന്ന ഇരുകൈകളാലും അയാളെപിടിച്ചു മാറോടുചേൎത്തു ചുംബിച്ചു. കുമാരനോ; ഒന്നിന പത്തു കണക്കാക്കി ഉടൻതന്നെ തിരിച്ചുകൊടുക്കുകയുംചെയ്തു. അഹൊ; ശിക്ഷയുടെ കാഠിന്യം! അനുരാഗബദ്ധരായ തരുണീതരുണന്മാർ കാട്ടിക്കൂട്ടുന്ന ചാപല്യങ്ങളും അവരുടെ പ്രണയകലഹങ്ങളും എത്ര രസകരം!

അദ്ധ്യായം ൨൦.

“ബാലേ! വധൂടീകുലമൌലിമുക്താ—
മാലേ! മനോജ്ഞാംഗി! മരാളയാനേ!
ബാലേന്ദുഫാലേ! വിധിവൈപരീത്യ—
ത്താലെന്തുകഷ്ടം ലഭിയാവതില്ല”

സന്ധ്യാസമയത്തെ മന്ദമാരുതൻ ഏറ്റവുംസുഖത്തെ ചെയ്യുന്നു. വേശ്യാലമ്പടന്മാരായ യുവാക്കളെപ്പോലെ അതു അങ്ങുമിങ്ങും ഓടി എത്തുന്നു. പക്ഷെ, കേവലം സ്വാൎത്ഥതല്പരതയാൽ അല്ല വികസിച്ചുനില്ക്കുന്ന സുരഭിലങ്ങളായ പുഷ്പങ്ങളിൽനിന്ന നിൎഗ്ഗമിക്കുന്ന സുഗന്ധത്തെ അതു അന്യന്മാൎക്ക കൊണ്ടുപോയികൊടുക്കുന്നു. പ്രഭാതം മുതൽ സായാഹ്നംവരെ ജോലിചെയ്തു ക്ഷീണിച്ചിരിക്കുന്നവരെ സാവധാനത്തിൽവീശി ക്ഷീണംപോക്കുന്നു. പ്രതാപവാനായ രാത്രീശന്റെ ആഗമനത്തെ ആദരിക്കുന്നതിന്നൊ എന്ന തോന്നുമാറ് അവിടവിടെ കിടക്കുന്ന കരിയിലകളെ മന്ദംമന്ദം മാറുന്നു. സ്നാനവും കഴിഞ്ഞു നദീതീരത്തു നിന്നു വേണീസംഹാരംചെയ്യുന്ന യുവതികളുടെ കുറുനിരകളെ മെല്ലെമെല്ലെ ചുളിപ്പിക്കുന്നു. അവരുടെ വക്ഷോജങ്ങളെ ആവരണം ചെയ്തിരിക്കുന്ന വസ്ത്രത്തെ സാവധാനത്തിൽ മാറി പ്രേക്ഷകന്മാരായ യുവാക്കന്മാൎക്ക നയനാനന്ദം, അഥവാ ജന്മസാഫല്യം, നല്കുന്നു. ജാജ്വല്യമാനങ്ങളായ നക്ഷത്രങ്ങൾ, നീലപ്പട്ടുകളിൽ പതിച്ചു സ്ഫടികക്കല്ലുകൾപോലെ, ആകാശത്തിൽ അവിടവിടെയായി ശോഭിക്കുന്നു. തിരശ്ശീലനീക്കി രംഗത്തു പ്രവേശിക്കുന്ന നടനെപ്പോലെ ചന്ദ്രനും പ്രത്യക്ഷനായിക്കഴിഞ്ഞു.

ഈ അവസരത്തിൽ അനുരാഗബദ്ധരായ രണ്ടുകാമിനീകാമുകന്മാർ (കുമാരീകുമാരന്മാർ) അനുഭവിക്കുന്ന ആനന്ദം കേവലം അവർണ്ണനീയമത്രെ. അവരുടെ മാനസോല്ലാസത്തെ പ്രകൃതിയുടെ താല്ക്കാലികാവസ്ഥയും അനുകൂലിക്കുന്നതേയുള്ളു. കാമോദ്ദീപകങ്ങളായ മന്ദമാരുതനും ചന്ദ്രികയും അവരുടെ അനുരാഗചാപല്യങ്ങളെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു. അവർ കാട്ടിക്കൂട്ടുന്ന ഗോഷ്ഠികൾ കാണ്മാൻ ആ വിജനസ്ഥലത്തു മററാരും ഇല്ലെന്നു് അവർക്കു് ഉറപ്പുണ്ടു്. ഇവയെല്ലാം സാക്ഷിനിൽക്കുന്ന ചന്ദ്രനെയോ താരഗണങ്ങളെയോ അവർ ഗണിക്കുന്നില്ല. അവരും ഈ കാമിനീകാമുകന്മാരെ അനുകൂലിക്കുന്നതേയുള്ളു.

കുമാരീകുമാരന്മാരെ കുമുദിനീതീരത്തുള്ള ഈ ശിലാതലത്തിൽ വെച്ചു് ഇതിനുമുമ്പും പലപ്രാവശ്യം വായനക്കാർ കണ്ടിരിക്കാം. അവർക്കു ലഭിക്കുന്ന വിശ്രമാവസരങ്ങളെ പ്രയോജനപ്പെടുത്തുന്നതിനായി പലപ്പോഴും അവർ അവിടെ വന്നു ഇരിക്കാറുണ്ടു്. ഈ അവസരത്തിൽ അവരുടെ അനുരാഗചാപല്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു വിസ്തരിച്ചു വായനക്കാരെ മുഷിപ്പിക്കണമെന്നോ, കുമാരീകുമാരന്മാരെ ലജ്ജിപ്പിക്കണമെന്നോ ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. ഇതുപോലെ ബലമായ അനുരാഗശൃംഖലയാൽ ബന്ധിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള യുവതീയുവാക്കന്മാർ എന്തെല്ലാം ചാപല്യങ്ങളാണു കാണിക്കാറുള്ളതു്. രാസക്രീഡാലോലുപനായ ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ പ്രവൃത്തികളെക്കുറിച്ചു ആലോചിക്കുക. ആ സ്ഥിതിക്കു് ഇവരുടെ കുസൃതികളിൽ ആശ്ചര്യത്തിനു് അവകാശമുണ്ടോ?

"നിഷ്കാരണം സ്നേഹമങ്കുരിച്ചാൽ
നിഷ്ഫലപ്പെട്ടതാണെന്നു മതിയാരെ
ഉൾക്കാമ്പിൽ മർമ്മങ്ങളെയാശു ചേർന്നു
കൊൾക്കുന്നിതാ പ്രേമമതായതത്രെ."

എന്നു് ഒരു മഹാകവി പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതും സ്മരണീയമാകുന്നു.

സുവർണ്ണകുമാരിക്കും മോഹനകുമാരനും പരസ്പരദർശനത്തോടുകൂടി ഉണ്ടായ പ്രേമം എത്രകണ്ടു പ്രബലമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. ഇതേവരെ അനുഭവിച്ചിട്ടുള്ള ദുരിതങ്ങൾ കേവലം സ്വപ്നപ്രായമായിമാത്രമേ അവർക്കു തോന്നുന്നുള്ളു. ഭാവിയെക്കുറിച്ചു ലേശംപോലും വിചാരമില്ല. തന്റെ മാതാപിതാക്കന്മാർ ഈ പുതിയ ചേർച്ചയിൽ അനുകൂലിക്കുമോ, തന്റെ ഇംഗിതത്തെ നിറവേററിത്തരുമോ എന്നീകാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു കുമാരിക്കു ചിന്തയില്ല. കുമാരന്റെ അവസ്ഥ അല്പം ഭേദപ്പെട്ടാണു കാണുന്നതു്. ചിലപ്പോഴെല്ലാം ചിന്താഭാരം അയാളെ ക്ലേശിപ്പിക്കുന്നതായി പ്രത്യക്ഷമാകാറുണ്ടു്. പക്ഷെ കുമാരിയുടെ പ്രീതിക്കായി അയാൾ കഴിയുന്നതും അതിനെ ഗോപനംചെയ്യുന്നു.

ആ കാമിനീകാമുകന്മാർ മേല്പറഞ്ഞ ശിലാതലത്തിൽ ഉപവിഷ്ടരായിട്ട് ഏകദേശം രണ്ടുമണിക്കൂർ കഴിഞ്ഞിരിക്കും; പക്ഷെ, ഒരു നിമിഷമെന്നുപോലും അവൎക്കു തോന്നിയില്ല. അവർ സ്വൈരസല്ലാപംകൊണ്ടും, ഹൃദയത്തിൽ തിങ്ങിവിങ്ങുന്ന പ്രേമത്തിന്റെ ബാഹ്യചിഹ്നങ്ങളായ പല ചേഷ്ടകൾകൊണ്ടും മതിമറന്നിരിക്കുന്നു. അവരുടെ സംഭാഷണം ഇന്നവിഷയത്തെക്കുറിച്ചായിരുന്നെന്നു പറയാൻ നിൎവ്വാഹമില്ല; എന്തെന്നാൽ, അതു അവരുടെ അപ്പപ്പോഴത്തെ ചേഷ്ടകളെ അവലംബിച്ചിരുന്നു. എന്തായിരുന്നാലും അല്പനേരം നമുക്കു അവരുടെ സംഭാഷണത്തിൽ ശ്രദ്ധിക്കാം.

സ്വ:—നാംതമ്മിൽ അന്തഃകരണംകൊണ്ടു വിവാഹം കഴിച്ചിരിക്കുന്നു; എങ്കിലും, നാട്ടുനടപ്പനുസരിച്ചു ചില കൎമ്മങ്ങളും അനുഷ്ഠിക്കേണമല്ലോ. അതും നമുക്ക് ഇവിടെ വച്ചുതന്നെ.

മോഹ:—അതു പ്രത്യേകിച്ചു പറയണമോ. കുമാരന്റെ മുഖം പെട്ടെന്ന് മ്ലാനമായി. എങ്കിലും ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ അതിനെ മറച്ച് പ്രസന്നഭാവത്തിൽ തന്റെ അംഗുലീയത്തെ എടുത്തു കുമാരിയെ അണിയിച്ചു. കുമാരിയുടെ കണ്ഠാഭരണമായി അണിഞ്ഞിരുന്ന ഒരു മുത്തുമാല കുമാരന്റെ കഴുത്തിലും ചേൎത്തു.

സ്വ:—നമ്മുടെ വിവാഹംകാണ്മാൻ ആരുമില്ലല്ലോ.

മോഹ:—നമ്മുടെ വിവാഹത്തിനു ജഗദീശ്വരൻതന്നെ സാക്ഷി. പോരെങ്കിൽ പ്രത്യക്ഷദേവതകളായ ചന്ദ്രനും നക്ഷത്രങ്ങളും ദിൿസാക്ഷികളും ആണല്ലോ. ഇതിൽ കൂടുതൽ എന്തുവേണം.

സ്വ:—അതെ; നമ്മുടെ സകല പ്രവൃത്തികൾക്കും ദൈവത്തിനെ സാക്ഷിയാക്കിയാൽ മതി; ശകുന്തളാദുഷ്ഷന്തന്മാരുടെ വിവാഹത്തിന് ആരുണ്ടായിരുന്നു.

മോഹ:—നമുക്കു അവരിൽനിന്നു തുലോം വ്യത്യാസമുണ്ടെങ്കിലും നമ്മുടെ വിവാഹരീതി ഒന്നുതന്നെ.

സ്വ:—എന്തു വ്യത്യാസമാണുള്ളത്?

മോഹ:—ദുഷ്ഷന്തൻ പ്രതാപവാനായ ഒരു ചക്രവൎത്തിയല്ലേ? എന്റെ സ്ഥിതി എത്ര നികൃഷ്ടം.

സ്വ:—പ്രിയതമ! ദുഷ്ഷന്തനെക്കാൾ ഉപരിയായ ഒരു നിലയിലാണ് അങ്ങയെ ഞാൻ കാണുന്നത്. ചക്രവൎത്തിപദം; അവിടത്തെ മാനസികഗുണങ്ങളോട് ഉപമിച്ചാൽ എത്ര നിസ്സാരം.

മോഹ:—മുഖസ്തുതി എനിക്കു ലേശവും ഇഷ്ടമില്ല;

സ്വ:—മുഖസ്തുതിയാണോ?

മോഹ:—എന്തിന്; വേറെയും വ്യത്യാസങ്ങൾ ഉണ്ടല്ലോ. ശകുന്തള "മാനോടൊത്തുവളൎന്ന" ഒരു ഋഷികന്യകയല്ലേ; ഭവതി ദൈ

ശൈശവംമുതൽക്കെ രാജഭോഗങ്ങൾ അനുഭവിച്ചു വളരുന്ന ഒരു രാജകുമാരിയാണല്ലോ.

സുവ:—എന്നെ എന്തിനു പരിഹസിക്കുന്നു?

മോഹ:—വാസ്തവം പറയുന്നതു് പരിഹാസമാണെന്നു ഭവതിക്കു തോന്നിയസ്ഥിതിക്കു യഥാൎത്ഥവ്യാജോക്തികൾ എനിക്കു രുചിക്കാത്തതു് ആശ്ചൎയ്യമാണോ?

സുവ:—അവിടുത്തെ വിചാരം എനിക്കു മനസ്സിലായി; ശകുന്തള അതിരൂപവതിയും നല്ല വിദുഷിയും ആയിരുന്നില്ലേ? ആ സ്ഥിതിക്കു കേവലം വിരൂപയും വിദ്യാവിഹീനയുമായ എനിക്കു എങ്ങിനെ ആ ഭാഗ്യവതിയുടെ സ്ഥാനം ലഭിക്കും?

മോഹ:—ഭവതി എന്നെ തെറ്റിദ്ധരിച്ചു.

സുവ:—എന്തുമാകട്ടെ; ഇനിയും വല്ല വ്യത്യാസവും ഉണ്ടോ?

മോഹ:—ശകുന്തളാദുഷ്ഷന്തന്മാൎക്കു അനുരാഗമുണ്ടാകാൻ കാരണം ദുഷ്ഷന്തൻ നായാട്ടിനു പുറപ്പെട്ടതല്ലേ? ഇവിടെ നായാട്ടിനുതിരിച്ചതു ഭവതിയാണല്ലോ.

സുവ:—അതു വാസ്തവംതന്നെ; അവിടുന്നു് ഇതുവരെ പറഞ്ഞവയിൽ ഇതുമാത്രം ഞാൻ സമ്മതിക്കുന്നു.

കുമാരി ഒരു മന്ദഹാസത്തോടുകൂടി വീണ്ടും പറയുന്നു.

സുവ:—അവിടുത്തെ ദേവലോകത്തേക്കു കൊണ്ടുപോകാൻ മാതലിരഥവും കൊണ്ടുവന്നേക്കാം. എന്നെ തനിച്ചുവിട്ടിട്ടു് പോകാതിരിക്കാൻ ദയവുണ്ടാകണം.

മോഹ:—ഓഹോ! എന്നാൽ ഞാൻ ഭവതിയെ അതിനുമുൻപു വിസ്മരിക്കണമല്ലോ. പക്ഷെ ഭവതി ശകുന്തളയെപ്പോലെ ഒരു ഗൎഭിണിയായിട്ടില്ല. കുമാരസേനന്റെ സംഭാഷണം അവസാനിക്കുന്നതിനു മുൻപുതന്നെ സുവൎണ്ണകുമാരി പൊട്ടിക്കരഞ്ഞുകൊണ്ടു അയാളുടെ മടിയിൽ വീണു. കുമാരൻ വളരെ പണിപ്പെട്ടിട്ടും അവളെ എഴുന്നേല്പിക്കുന്നതിനൊ സമാശ്വസിപ്പിക്കുന്നതിനൊ കഴിഞ്ഞില്ല. അയാൾ അവളുടെ മൂൎദ്ധാവിലും, മുഖത്തും, എന്നുവേണ്ട, സൗകൎയ്യംകിട്ടിയിടങ്ങളിൽ എല്ലാം, ചുംബിച്ചു; പല സാന്ത്വനവാക്കുകളും പറഞ്ഞു പക്ഷെ ഇവയൊന്നും ഫലപ്പെട്ടില്ല. അവൾ കണ്ണുനീൎകൊണ്ടു അയാളുടെ വസ്ത്രങ്ങളും ശരീരവും നനച്ചു. കുമാരന്റെ കണ്ണുകളിലും അശ്രുബിന്ദുക്കൾ നിറഞ്ഞു. പ്രതിക്രിയയെന്നവണ്ണം അതു സാവധാനത്തിൽ ഒഴുകി കുമാരിയുടെ ശരീരത്തേയും നനച്ചുതുടങ്ങി.

മോഹ:—പ്രിയേ! ഒരിക്കൽ ഞാൻ ഭവതിയെ വിസ്മരിച്ചുകഴിഞ്ഞില്ലേ? യഥാൎത്ഥത്തിൽ ഞാൻ വിസ്മരിച്ചില്ലെങ്കിലും ആ ഫലം അനുഭവിച്ചല്ലൊ. ഇനിയും ഒരുനിമിഷംപോലും ഭവതിയെ ഞാൻ വി

സ്മരിക്കയില്ലെന്ന് ഇതാ സത്യംചെയ്യുന്നു. സ്വൎണ്ണകുമാരിയുടെ വൈവശ്യം ഏതാണ്ടു നീങ്ങി.

സ്വ:—അങ്ങു പറയുന്നതു സത്യംതന്നെയോ? ഈ സാധുവിനെ ഒരു നിമിഷംപോലും വിസ്മരിക്കരുതെ.

മോഹ:—എന്റെ വാക്ക ഒരിക്കലും ഞാൻ പാഴാക്കുകയില്ലെന്നു സത്യംചെയ്യുന്നു.

സ്വ:—അനുമതി.

കുമാരി ഒരുവശത്തേക്കു നോക്കിയിട്ടു പറയുന്നു.

സ്വ:—കമലയല്ലെ വരുന്നതു? അവളും നമ്മുടെ സംഭാഷണങ്ങൾക്ക് ഒരിക്കലും തടസ്ഥമുണ്ടാക്കാറില്ലല്ലൊ. പ്രത്യേകിച്ച് അവളുടെ വരവിൽ അല്പം പരിഭ്രമവും കാണുന്നു.

മോഹ:—അതെല്ലാം അവളുടെ സൂത്രമായിരിക്കും. ഒരിക്കൽ എന്നെ കളിപ്പിച്ചില്ലെ?

കമല ദൂരത്തിൽനിന്നും വരികയാണ്; അവളും അല്പം ബദ്ധപ്പെട്ടാണ് വരുന്നതു്. അവളുടെ മുഖപ്രസന്നതയ്ക്കും കുറവുകാണുന്നുണ്ട്. കമല അടുത്തുവന്നിട്ടു സഗൌരവം പറയുന്നു.

കമ:—നേരം അൎദ്ധരാത്രിയായി; ഇനിയുമെങ്കിലും ഇവിടുന്ന് എഴുന്നേല്ക്കരുതെ?

സ്വ:—നീ ഞങ്ങളെ ശാസിക്കുവാനാണൊ വന്നതു്? നേരം അധികമായിട്ടില്ല; നല്ലചന്ദ്രികയും ഉണ്ടല്ലൊ.

കമ:—ചന്ദ്രികയെല്ലാം കാൎമേഘം ചിലപ്പോൾ ഇല്ലാതാക്കിയെന്നും വരും.

സ്വ:—കമലെ! നീ പറയുന്നതിന്റെ അൎത്ഥം ഞങ്ങൾക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. നിന്റെ ഭാവഭേദത്തിനുള്ള കാരണം വ്യക്തമായിപ്പറയൂ എന്ന് സസംഭ്രമം പറഞ്ഞു.

കമ:—അൎത്ഥം പറയാനുള്ള ഞാനും ഒരു പക്ഷെ എന്റെ പാകെതന്നെ വരുന്നതാകും.

സ്വ:—എന്റെ കമലെ! വാസ്തവം പറയൂ.

കമ:—മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സുകൊണ്ടും ഭാൎയ്യയും വന്നിട്ടുണ്ട്.

ഇത്രയും കേട്ടപ്പോഴേക്ക് കുമാരീകുമാരന്മാർ രണ്ടുപേരും എഴുന്നേറ്റു. അവരുടെ ഹൃദയത്തിൽ പെട്ടെന്നുണ്ടായവികാരം എന്താണെന്നു വായനക്കാർ ഊഹിച്ചുകൊള്ളുക.

സ്വ:—അമ്മയെ നീ കണ്ടോ? നിന്നോടുവല്ലതും ചോദിച്ചോ?

കമ:—ഇല്ല; ഞാൻ പുറത്തായിരുന്നു. അവിടുന്നു ഉത്രത്തനോടു ചിലതെല്ലാം ചോദിക്കുന്നതുകേട്ടു പുറത്തുപോയിരിക്കുമെന്നു അദ്ദേഹം മറുപടിപറഞ്ഞയുടൻ "രണ്ടുപേരും ഉണ്ടായിരിക്കും" എന്നു കല്പിക്കുന്നതു കേട്ടുകൊണ്ട് ഞാൻ ഇങ്ങോട്ടു ഓടി.

കുമാരികുമാരന്മാർ പരസ്പരം നോക്കി ദീർഘശ്വാസം പൊഴിച്ചു. നിവൃത്തിയില്ലാഴികയാൽ ഈശ്വരനെ ശപിച്ചുകൊണ്ട് അവർ തമ്മിൽ പിരിഞ്ഞു. കുമാരൻ അവിടത്തന്നെ നിന്നതേയുള്ളു. സ്വർണ്ണകുമാരി കമലയോടൊന്നിച്ചു കൂടാരത്തിലേക്കു പോയി. അവൾ മുന്നോട്ടു നടക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും അവളുടെ ഹൃദയം പിന്നോക്കം പായുന്നു. വിവിധങ്ങളായ ചിന്തകളാൽ അവളുടെ ശരീരം തളരുന്നു. സഖാംഗി കൂടിയുണ്ടെന്നു കേട്ടതിനാലാണ് അവർക്കു പരിഭ്രമം ഉണ്ടായത്. അവളുടെ കാൽപ്പെരുമാറ്റം സാവധാനത്തിൽ ആയത് രണ്ടു കാരണങ്ങൾ കൊണ്ടുമാകാം. മിന്നിട്ടിൽ ഒരു പ്രാവശ്യം തിരിഞ്ഞുനോക്കിയും "എല്ലാം ഈശ്വരേച്ഛപോലെ വരട്ടെ" എന്നു സമാധാനിച്ചും അവൾ കൂടാരത്തിലേക്കു പോയി.

അദ്ധ്യായം ൧൫.

എൻ തോഴിമാരെ! പറയായ്വതാമെ-
ന്നോന്നോർതിയാലും വിലപിച്ചു പാരിൽ
വെന്തോരു ഹൃത്തോടു പതിച്ചു പാവ-
മെന്തോന്നതൈപ്പുകയോടുകൂടാം.

സ്വർണ്ണകുമാരിയും പരിവാരങ്ങളും കുമുദിനീവനത്തെ വിട്ടു രാജധാനിയിൽ എത്തിയിട്ട് ഏകദേശം ഒരുമാസം കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. രാജകുമാരി കൊട്ടാരത്തിൽ എത്തിയശേഷം ഇതേവരെ അവളെ പുറത്തെങ്ങും കണ്ടിട്ടില്ല. പതിവായുള്ള സ്വാമിദർശനത്തിനു പോലും പോകാറില്ല. ഇതെല്ലാം കണ്ടു പൌരന്മാർ പരിഭ്രമിച്ചു. രാജകുമാരിക്കു വല്ലതും ആലസ്യമായിരിക്കുമെന്നു ചിലർ സംശയിച്ചു കൊട്ടാരത്തിലെ സിൽബന്ധികളോട് ചോദിച്ചതിൽ ആ സംശയം അടിസ്ഥാനരഹിതമാണെന്നു ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടു. താമസിയാതെ നടക്കാൻ തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്ന വിവാഹം അവളുടെ സമ്മതപ്രകാരമല്ലായിരിക്കുമോ എന്നു മറ്റു ചിലർ ശങ്കിച്ചു. പക്ഷെ, ആ സംശയത്തിനും ബലമില്ല; എന്തെന്നാൽ രാജകുമാരിക്ക് ഏതോ ഒരു ഭാഗ്യപുരുഷനിൽ അനുരാഗം ജനിച്ചിരിക്കുന്നെന്നും അവൾ കുമുദിനീവനത്തിൽ താമസിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നത് മിക്കവാറും ആ യുവാവിനോട് ഒന്നിച്ചുണ്ടായിരുന്നെന്നും ജനങ്ങൾക്ക് അറിയാം. കുമാരിയുടെ നിശ്ചിതവരൻ ആരാണെന്നു ജനങ്ങൾ അറിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്തതിനാൽ അവളുടെ അനുരാഗത്തിനു പാത്രീഭൂതനായ പുരുഷകേസരിതന്നെ ആയിരിക്കുമെന്ന് അവർ വിശ്വസിക്കുന്നു. അവളുടെ വരനെക്കുറിച്ച് പൂർണ്ണമായ ജ്ഞാനം സഖിമാ

ഗിക്കും മററു് അപൂൎവ്വം ചിലൎക്കും മാത്രമേയുള്ളു. എന്തായിരുന്നാലും വിവാഹകൎമ്മത്തിനു വേണ്ട വട്ടംകൂട്ടുകൾ പൊടിപൂരമായി നടക്കുന്നു. കൊട്ടാരത്തിന്റെ നാലുഭാഗവും നെട്ടുമ്പുരകൾ കെട്ടിക്കഴിഞ്ഞു. പ്രധാനമന്ത്രിമുതലായ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാൎക്കു് ഏതാനും ദിവസമായി മററു ജോലികൾ ഇല്ലെന്നുതന്നെ പറയാം. രാജകീയകെട്ടിടങ്ങളുടെ അററകുററങ്ങൾ തീക്കുന്നതിൽ തീൎത്തുവരുന്നു. മതിലുകളും മററും വെള്ളതേച്ചു കഴിഞ്ഞു. രാജധാനിയിൽ എങ്ങും വിവാഹത്തെ സംബന്ധിച്ചുള്ള സംഭാഷണമേ കേൾക്കാനുള്ളു.

ഈ അവസരത്തിൽ, രാജകുമാരിയുടെ സ്ഥിതിയെപ്പററി അറിയാൻ വായനക്കാൎക്കു ജിജ്ഞാസ കണ്ടേക്കാം. കുമാരി സന്തോഷംകൊണ്ടോ ലജ്ജകൊണ്ടോ പുറത്തേക്കു് ഇറങ്ങാതെയിരിക്കയാണോ? കുമുദിനീവനത്തിലെ താമസത്തെക്കുറിച്ചു ജനങ്ങൾ പഴിക്കുമെന്നു അവൾ ശങ്കിക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കുമോ? യഥാൎത്ഥത്തിൽ തന്റെ വിവാഹം കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നതിനാൽ ഈവക ആഡംബരങ്ങൾ അനാവശ്യങ്ങളാണെന്നു് അവൾ തീൎച്ചയാക്കിയിരിക്കാം.

ഹാ! കഷ്ടം! വാസ്തവം ഇതൊന്നുമല്ല. സരളാംഗിയും കുമാരസേനനും തമ്മിൽ നടന്ന സംഭാഷണം വായനക്കാർ വിസ്മരിച്ചിരിക്കുകയില്ലല്ലോ അവർ തമ്മിൽ പിരിഞ്ഞയുടൻ സരളാംഗി ആദ്യമായി ചെയ്തതു് ഭദ്രസേനനെക്കണ്ടു സംഗതികളുടെ ഗൗരവങ്ങളെല്ലാം അദ്ദേഹത്തിനെ ധരിപ്പിക്കുകയായിരുന്നു. കുമാരി ഒരു വേശ്യയാണെന്നു് തനിക്കു പണ്ടെ അറിയാമെന്നും, തന്റെ ധാരണ ഇപ്പോൾ പൂൎവ്വാധികം ബലപ്പെട്ടിരിക്കുന്നുവെന്നും അവൾ ഭദ്രസേനനോടു പറഞ്ഞു. ഒടുവിൽ അടുത്തദിവസം അവളോടുകൂടി കുമുദിനീവനത്തിലേക്കു പോകാമെന്നു അദ്ദേഹം സമ്മതിച്ചു. അനന്തരമുള്ള സംഭവങ്ങൾ കഴിഞ്ഞ അദ്ധ്യായത്തിൽ പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ.

സ്വൎണ്ണകുമാരി അവളുടെ ഹൃദയവല്ലഭനെ പിരിഞ്ഞു കൂടാരത്തിൽ എത്തിയപ്പോൾ, ഭദ്രസേനൻ കവീന്ദ്രനെ വിസ്തരിക്കുകയായിരുന്നു. കുമാരിയെക്കണ്ടമാത്രയിൽ സരളാംഗിയുടെ മുഖഭാവം മാറി ദാരികാസുരവധോദ്യുക്തയായ ഭദ്രകാളിക്കു പോലും സരളാംഗിയുടെ അത്ര ഗൗരവം ഉണ്ടായിരുന്നോ എന്നു സംശയമാണു്. ഭദ്രസേനനും സരളാംഗിയുടെ പ്രീതിക്കായി ഗൗരവം അഭിനയിച്ചു. അതെ; അഭിനയിക്കുകതന്നെ ആയിരുന്നു.

രാത്രിമുഴുവൻ കേസ്സുവിസ്താരം നടന്നു. ഒന്നാംസാക്ഷിയായി വിസ്തരിച്ച കവീന്ദ്രൻ കുമാരീകുമാരന്മാരുടെ പ്രേമബന്ധത്തെയും, അവരുടെ നടപടികളെയുംകുറിച്ചു പൂൎണ്ണമായ ജ്ഞാനം ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും കുമാരിക്കു വിപരീതമായി ഒരു അക്ഷരംപോലും അദ്ദേഹം പറഞ്ഞില്ല. രണ്ടാമതു കമലയെ വിസ്തരിച്ചു. കമല, രാജകുമാരിയുടെ

വിശേഷസ്സുസഖിയും സരളാംഗിയെക്കുറിച്ചു കഠിനമായ ദ്വേഷമുള്ളവളും ആയിരുന്നതിനാൽ അവളിൽ നിന്നും സരളാംഗിയുടെ ഹിതപ്രകാരമുള്ള യാതൊരു തെളിവും ലഭിച്ചില്ല. രാജകുമാരി പതിവായി കാററുകൊള്ളാൻ പുറത്തുപോകാറുണ്ടെന്നും, അപ്പോഴെല്ലാം താനും നാലഞ്ചു ഭൃത്യന്മാരും കൂടി ഉണ്ടായിരിക്കുമെന്നും അന്നും പതിവുപോലെ താനും മൂന്നു നാലു ഭൃത്യന്മാരും കൂടി പോയിരുന്നെന്നും ആയിരുന്നു അവളുടെ മൊഴി. ഇതിന് അനുസരണമായിത്തന്നെ മററുള്ളവരും പട്ടാളക്കാർ മുതലായവരും പറഞ്ഞു. ഇതെല്ലാം കമലയുടെ മുൻകരുതലത്തേയും ജനങ്ങൾക്കു രാജകുമാരിയെക്കുറിച്ചുള്ള നിഷ്കളങ്കമായ സ്നേഹബഹുമാനങ്ങളുടേയും ഫലങ്ങളാണ്.

അടുത്ത ദിവസം രാവിലെ കുമാരി പിതാവിനോടൊന്നിച്ചു നാട്ടിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. പക്ഷെ, അതിനുമുമ്പ് തന്റെ യാത്രയെ അറിയിച്ചും, കഴിയുന്നതുംവേഗത്തിൽ രാജധാനിയിൽ എത്തി തന്നെ കാണേണമെന്നു പ്രാർത്ഥിച്ചും, അതിലേക്കുള്ള മാർഗ്ഗങ്ങൾ വിസ്തരിച്ചും ഒരു കത്തു തയ്യാറാക്കി ഒരു ഭൃത്യൻ മുഖേന മോഹനകുമാരന്റെ കൈയിൽ എത്തിച്ചു. ഇതും ചെയ്യുന്നതിനു കുമാരിയെ ഉപദേശിച്ചതും കമലയല്ലാതെ മററാരുമല്ല. രാവിലെ എട്ടു മണിക്കുമുമ്പ് കുളിയും ഭക്ഷണവും കഴിഞ്ഞു മഹാസേനനും പുത്രിയും വിജയനഗരത്തേക്കുപോയി. കമുദിനീവനം പണ്ടേപ്പോലെ ശൂന്യവുമായി.

സുവർണ്ണകുമാരി ഭർത്താവിന്റെ മൃതശരീരത്തോടൊന്നിച്ചു ശ്മശാനത്തിലേക്കു പോകുന്ന ഒരു വിധവയെപ്പോലെ വ്യസനാക്രാന്തയായി പിതാവിനെ അനുഗമിച്ചു. രാജധാനി നരകവും, കമുദിനീവനം സ്വർഗ്ഗവും ആണെന്നു അവൾക്കു തോന്നി. പോരെങ്കിൽ കുമാരസേനനെക്കൊണ്ട് അവളെ വിവാഹം ചെയ്യിക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്ന വിവരവും കമലമുഖേന അവൾ അറിഞ്ഞു. അവളുടെ സ്ഥിതി കത്തുന്ന തീയിൽ തൈലവർഷം ചെയ്തതുപോലെ ആയി. തന്റെ പ്രാണാധികപ്രിയതമനെ പിരിഞ്ഞതുതന്നെ ദുസ്സഹം; പോരെങ്കിൽ തനിക്കു യാതൊരു പ്രകാരത്തിലും അനുരൂപനല്ലാത്ത ഒരാളെക്കൊണ്ട് തന്നെ വിവാഹം ചെയ്യിക്കാനും മാതാപിതാക്കന്മാർ തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്നു. ഇതിൽ കൂടുതൽ വ്യസനഹേതുകമായി ഒരു ഉത്തമസ്ത്രീക്ക്, എന്തുവേണം?

കഷ്ടം! രാജകുമാരിയുടെ ദുർവിധിനോക്കുക! അവൾ മനസ്സുകൊണ്ട് കെട്ടിച്ചമച്ച കോട്ട ചുവടെ തകർന്നുപോയി. എന്തുചെയ്യാം!

“ഇരുന്നുവല്ലതുമനുരാഗനാടികമാടിലും,
കൂടാതെത്തെഴുക്കുന്നവഴിക്കുകയില്ലദൈവം.”

സുവർണ്ണകുമാരിയുടെ സ്ഥിതി പൂർവ്വാപരം ദയനീയമായിത്തീർന്നു. പണ്ടേപ്പോലെ കമല മാത്രമേ അവളുടെ ഹിതാനുവർത്തിനി

യായിട്ടുള്ളു. വിജയനഗരം നിവാസികൾ ആബാലവൃദ്ധം അവളുടെ ഹിതത്തെ അനുവർത്തിക്കുന്നതിനു സന്നദ്ധരാണ്. പക്ഷെ, അവരിൽ ആർക്കും കൊട്ടാരത്തിനകത്തു ചെന്ന് അവളെ ആശ്വസിപ്പിക്കുന്നതിനുപോലും നിവൃത്തിയില്ലല്ലൊ. രാജകുമാരിയുടെ ശരീരം വീണ്ടും ശോഷിച്ചു; ആരോഗ്യം ക്ഷയിച്ചു; മിക്കവാറും ബുദ്ധിക്ക് സ്ഥിരതയില്ലാത്തവരെപ്പോലെയായി.

മോഹനകുമാരൻ വിജയനഗരത്തിൽ എത്തിയേക്കാമെന്നു സരളാംഗിക്കു ശങ്കയുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ ഒരു ദൂതനെ അയച്ച് സുവർണ്ണകുമാരി ആത്മഹത്യചെയ്തതായി അയാളെ ധരിപ്പിച്ചു; കുമാരഭാസനനും ചില തന്ത്രങ്ങൾ പ്രയോഗിച്ച് ആ വാർത്ത പ്രബലപ്പെടുത്താൻ ശ്രമിച്ചു. കുമാരി ഒരു കത്തു തയ്യാറാക്കി ഒരു ഭൃത്യൻവശം കുമുദിനീവനത്തിലേക്ക് അയച്ചെങ്കിലും വിധിവൈപരീത്യത്താൽ ഭൃത്യനും കത്തും സരളാംഗിയുടെ കയ്യിലായി.

കുമാരിയുടെ അവസ്ഥ ഇങ്ങനെയെല്ലാമാണെങ്കിലും അവളുടെ വിവാഹകർമ്മം പ്രമാണിച്ചുള്ള വട്ടംകൂട്ടുകൾക്കു തെല്ലും കുറവുകാണുന്നില്ല. കുമാരഭാസനനും സരളാംഗിയുമായുള്ള കൂടിക്കാഴ്ചകൾക്കു ഒരു ദിവസവും മുടക്കംവരാറില്ല. അയാൾക്കു രാജകുമാരിയെ നേരിട്ടു കണ്ടു സംസാരിച്ചാൽകൊള്ളാമെന്നു അത്യാശയുണ്ടെങ്കിലും പലപ്പോഴും അവളുടെ കൊട്ടാരത്തിന്റെ താഴെവരെപോയിട്ട് തിരികെ പോരുകയാണു പതിവ്.

ഒരു സായാഹ്നത്തിൽ കമല കുമാരിയോടു ചില സാന്ത്വനവാക്കുകൾ പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു. എന്നാൽ ഭദ്രസേനന്റെ ആഗമനം അവരുടെ സംഭാഷണത്തിനു വിഘാതമുണ്ടാക്കി. ഭദ്രസേനൻ പുത്രിയെ തലോടിക്കൊണ്ടു ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു.

ഭദ്ര:—മകളെ! നീ ഇങ്ങനെ കിടന്നാലൊ? വല്ലപ്പോഴുമെങ്കിലും പുറത്തേക്കു പോകണ്ടെ?

സുവ:—സുഖമില്ലാത്തതുകൊണ്ടാണ് ഞാൻ പുറത്തോട്ടു വരാത്തതു്. വാസ്തവം അച്ഛനും അറിയാമല്ലൊ.

ഭദ്ര:—ഇവിടത്തെ കോലാഹലങ്ങളൊന്നും നീ കാണുന്നില്ലല്ലൊ.

സുവ:—എന്തു കോലാഹലമാണ്; തിരുനാൾസംബന്ധിച്ചുള്ള ആഘോഷങ്ങളെല്ലാം കഴിഞ്ഞില്ലെ?

ഭദ്ര:—അന്നു നീ പുറത്തെങ്ങും വന്നില്ലല്ലൊ. എന്തെല്ലാം കളികളും ആഘോഷങ്ങളും ഉണ്ടായിരുന്നു.

സുവ:—അന്നു എനിക്ക് എഴുന്നേല്ക്കാൻപോലും ശക്തിയില്ലായിരുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ അച്ഛന്റെ തിരുനാൾപോലെ ഉല്ലാസകരമായ ഒരു ദിവസം എനിക്കു വേറെയുണ്ടോ?

ഭദ്രഃ—അതെല്ലാം പോകട്ടെ; ഞാൻ നിന്നോട് ഒരു സംഗതി പറവാനാണു വന്നതു്.

സുവ:—അച്ഛൻ പറയാമല്ലൊ.

ഭദ്രഃ—മകളെ! നീ എന്നും ഇങ്ങനെയിരുന്നാൽ മതിയോ? ഒരു നല്ലസ്ഥിതിയിൽ ഇരുന്നു കാണ്മാൻ എനിക്കു് ആഗ്രഹമില്ലെ?

സുവ:—എനിക്കു ഇപ്പോഴും ചീത്തകാലമാണോ?

ഭദ്രഃ—എനിക്കു പ്രായമായി; നിന്നെസംബന്ധിച്ചുള്ള പ്രധാന കാൎയ്യങ്ങളും എല്ലാം നടത്തിക്കണ്ടാൽ കൊള്ളാമെന്നു് എനിക്കു് ആഗ്രഹവും ഉണ്ടു്.

സുവ:—അതിനെന്തു്?

ഭദ്രഃ—നീ എന്നും കന്യകയായിരുന്നാൽ മതിയൊ?

ഈ അവസരത്തിൽ കമല കുമാരിയുടെ ചെവിയിൽ എന്തൊ മന്ത്രിച്ചു. കുമാരി അതിനു് ഉത്തരമായി "ഞാൻ ഇതാ വരുന്നു" എന്നു പറഞ്ഞതുമാത്രമെ ഭദ്രസേനൻ കേട്ടുള്ളു.

ഭദ്രഃ—ഉം; എവിടെപ്പോകുന്നു?

സുവ:—കുളിക്കാൻ വെള്ളം കാച്ചിയിട്ടിരിക്കുന്നു. താമസിച്ചാൽ തണുത്തുപോകും.

ഭദ്രഃ—എന്നാൽ എന്റെ മകൾ പോയി കുളിക്കൂ. ഞാൻ പിന്നീടു വരാം.

കുമാരിയെ കുളിക്കാൻ നിയോഗിച്ചിട്ടു് ഭദ്രസേനൻ പോയി. അദ്ദേഹം പുത്രിയോടു അവളുടെ വിവാഹത്തെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കാനാണു വന്നതു്. അതറിഞ്ഞു് കമല പ്രയോഗിച്ച തന്ത്രം തല്ക്കാലത്തേക്കു ഫലിച്ചു.

അദ്ധ്യായം ൨൨.

"ഉദാരസങ്കൈതകളുന്നാലയക്കിമി-
ണങ്ങിച്ചിട്ടിനിപ്പകളെത്തുവച്ചുവാൻ
കടാപിചിത്താംപിളമാംകുരാരമാം
ഗമംപ്രയോഗിപ്പതുമെന്തുദൈവമേ!"

മനുഷ്യജീവിതം കേവലം അൎത്ഥമില്ലാത്ത ഒരു സ്വപ്നമാണെന്നും അതിൽ പ്രതിപത്തി ഭാവിക്കുന്നതു അജ്ഞതകൊണ്ടാണെന്നും ചിലർ പറയുന്നു. ഇതിനുവിപരീതമായി ജീവിതം എന്നും മാത്രം

ത്യമേറിയതാണെന്നു പറയുന്നവരും ധാരാളമുണ്ട്. ജീവിതം സ്വപ്നമാണെന്നോ, മായയാണെന്നോ, സങ്കല്പമാണെന്നോ, നിസ്സാരമാണെന്നോ വിചാരിക്കുന്നവർ അതിന്റെ മാഹാത്മ്യം ഗ്രഹിച്ചിട്ടില്ലാത്തവരാണ്. സ്വപ്നത്തിൽ നാം യാതൊരു പ്രവൃത്തിയും ചെയ്യാറില്ല. അതുപോലെ ജീവിതവും കേവലം സ്വപ്നപ്രായമാണെങ്കിൽ യാതൊന്നും ചെയ്യേണ്ടതായിട്ടില്ലല്ലോ. പ്രവൃത്തിവിഹീനന്മാർക്ക് ജീവിതം നിസ്സാരം തന്നെ. മനുഷ്യൻ ഉൽകൃഷ്ടാവസ്ഥയെയോ നികൃഷ്ടാവസ്ഥയെയോ പ്രാപിക്കുന്നതു് അവന്റെ പ്രവൃത്തിയുടെ ഗുണദോഷത്തെ ആശ്രയിച്ചാകുന്നു. ഈ തത്വത്തെ ആരും അപലപിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. "മനുഷ്യജീവിതം ആത്മാവിന്റെ ഒരു പരീക്ഷാകാലമാണ്" എന്ന് ഒരു പണ്ഡിതൻ പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ളതും സ്മരണീയമത്രെ. ജീവിതത്തെ നികൃഷ്ടമാക്കിവ്യവഹരിക്കുന്നവരുടെ പ്രവൃത്തികളെ സൂക്ഷ്മമായി പരിശോധിച്ചാൽ തന്നെ അവരുടെ വാദത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനമില്ലായ്മ തെളിയുന്നതാണ്. ലോകത്തിൽ ധനത്തിലും പ്രതാപത്തിലും, വിഷയാദിസുഖങ്ങളിലും തൃപ്തിയില്ലാത്തവർ വളരെ ചുരുക്കം. ജീവിതത്തെ പുച്ഛിക്കുന്നവരിൽ പലർക്കും മേല്പറഞ്ഞ അത്യാഗ്രഹം ഉണ്ട്. അവ എങ്ങിനെ ഉണ്ടായി? ജീവിതം സ്വപ്നമെന്നു, നിസ്സാരമെന്നും മറ്റും പറയുന്നതിന് ചില കാരണങ്ങളും ഇല്ലാതില്ല. ഭൂമിയിൽ വന്ന് ജീവിതകാലത്തിന്റെ ഏതുഭാഗത്തെന്നോ ആയിരിക്കണം യാതൊരുവിധ സൂചനകളും കൂടാതെ കള്ളനായെന്ന വിചാരിക്കാതെ മരണം നിങ്ങളുടെ മുൻപിൽ നില്ക്കുകയാണെന്നുള്ള തത്വത്തെ അറിഞ്ഞു ജീവിച്ചിരിക്കുന്നകാലമത്രയും സൽപ്രവൃത്തികളും ചെയ്തു് യഥാർത്ഥമനുഷ്യരായി ജീവിക്കുവിൻ" എന്ന് മനു പറയുന്നു. ഇങ്ങിനെ ജീവിക്കുന്നവർക്ക്—മേല്പറഞ്ഞ തത്വം അറിഞ്ഞു് ജീവിക്കുന്നവർക്ക്—ജീവിതം എത്രയോ വിലയേറിയതാകുന്നു. ഈ ലോകത്തിൽ നമുക്ക് ചില കടപ്പാടുകളുമുണ്ട്. അവയെ നാം വീട്ടണം, എന്നാൽ മാത്രമേ മനുഷ്യജന്മംകൊണ്ടു ഫലമുള്ളൂ. യാതൊരുവൻ ജീവിതം നിസ്സാരമെന്നു വിചാരിച്ചു യാതൊന്നും പ്രവർത്തിക്കാതെ മടിയനായിരിക്കുന്നുവോ അവന്റെ ജീവിതം നികൃഷ്ടമാണ്. ജീവിതയോധനത്തിൽ ഉണ്ടാകുന്ന നിരാശകളെ ഗണിക്കരുതു്. അവ ലോകത്തിൽ സാധാരണങ്ങളാണെന്ന് അറിയണം. ദുഃഖമില്ലാതെ സുഖം ഉണ്ടാകുന്നതല്ല. "ഈ ലോകത്തിൽ സുഖവുമസുഖവും മിശ്രമായ്ത്താനിരിക്കും" എന്നുള്ള കവിവചനം നാം പ്രത്യേകം ഓർമ്മിക്കണം. ഗുണമുണ്ടെങ്കിൽ ദോഷവും, സുഖമുണ്ടെങ്കിൽ ദുഃഖവും ലോകത്തിൽ സാധാരണമാണ്. ഇതറിഞ്ഞു് സമാധാനചിത്തരായി ജീവിക്കണം. നമ്മുടെ അഭ്യുദയത്തിനും നാശത്തിനും കാരണം നാം തന്നെയാകുന്നു.

"ഉദ്ധരേദാത്മനാത്മാനം
നാത്മാനമവസാദയേത്
ആത്മൈവഹ്യാത്മനോ ബന്ധു
രാത്മൈവരിപുരാത്മനഃ"

എന്നാണ് ഗീതോപദേശം. സുഖദുഃഖങ്ങൾ മനസ്സിന്റെ വികാരഭേദങ്ങളാണെന്നും അവ ശാശ്വതങ്ങളല്ലെന്നും മനസ്സിലാക്കിയാൽ ജീവിതത്തിൽ നിരാശതോന്നുന്നതല്ല. സുഖദുഃഖങ്ങളുടെ കാരണം മനസ്സാണ്.

ഒരാൾക്ക് എന്തെങ്കിലും ആഗ്രഹം ജനിച്ചാൽ അത് നിറവേറുന്നപക്ഷം സന്തോഷവും ഇല്ലെങ്കിൽ ദുഃഖവും ഉണ്ടാകുന്നു. എന്നാൽ പെട്ടെന്നുണ്ടാകുന്ന ആ ആഗ്രഹത്തിൽ നിന്നും മനസ്സിനെ പിൻവലിക്കുന്നപക്ഷം സുഖദുഃഖങ്ങളെ ഭയപ്പെടേണ്ടതില്ല. മനോനിയന്ത്രണശക്തിയുള്ള ഒരാൾക്ക് ദുഃഖത്തെ കുറയ്ക്കാൻ കഴിയും. സുവർണ്ണകുമാരിക്ക മോഹനകുമാരനിൽ അനുരാഗം ജനിച്ചപ്പോൾതന്നെ അവളുടെ മനസ്സിനെ അതിൽനിന്നു നിയന്ത്രിച്ചിരുന്നുവെങ്കിൽ അവൾ ഇപ്പോൾ അനുഭവിക്കുന്ന സങ്കടം കൂടാതെ കഴിക്കാമായിരുന്നില്ലേ? കുമാരന്റെ അവസ്ഥയും ഇതുതന്നെ.

കമലയുടെ വാക്കുകേട്ട് അവളെ അനുഗമിച്ച് സുവർണ്ണകുമാരിയുടെ പിന്നാലെതന്നെ കുമാരന്റെ ധൈര്യവും പൊയ്പ്പോയി.

അയാൾ ഒരു നിർജ്ജീവവസ്തുപോലെ, അല്പനേരം ആ ശിലാതലത്തിൽ തന്നെ ഇരുന്നു. വിവിധങ്ങളായ ചിന്തകൾ അയാളെ ക്ലേശിപ്പിച്ചു. ആ വിചാരങ്ങളുടെ ഒരു ഏകദേശരൂപം ചുവടെ ചേർക്കുന്നു. "കഷ്ടം! എന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതി എന്തു? ഇന്നലെ ഈ സമയം ഞാൻ എത്ര സന്തുഷ്ടനായിരുന്നു. രാജകുമാരിയുടെ ദർശനം വരെ അനുരാഗം എന്നത് എന്താണെന്നുപോലും ഞാൻ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. മദനാപുരത്തുതന്നെ ഞാൻ എത്ര സുന്ദരികളെ കണ്ടു; അവരിൽ ആരിലും എന്റെ ഹൃദയം ലയിച്ചില്ല. എന്നാൽ സുവർണ്ണകുമാരിയെക്കണ്ടമാത്രയിൽ എന്തെന്നില്ലാത്ത ഒരു വികാരം എന്നിൽ ഉണ്ടായി. വളരെ പണിപ്പെട്ടു ഞാൻ അതിനെ അടക്കിയെങ്കിലും വീണ്ടും അവളെ കാണുന്നതിനും ഒന്നു രണ്ടുമാസം ഒരുമിച്ചുകഴിക്കുന്നതിനും ഇടയായതോടുകൂടി ആ വികാരം വീണ്ടും ഉജ്ജ്വലിച്ച് ഇനിയും എന്നെ വിട്ടുമാറാത്തവണ്ണം പ്രബലമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. മേലിൽ അവളെ മറക്കാൻപോലും എനിക്ക സാധിക്കയില്ല; ദുർദ്ദേവനായ ഞാൻ ജനനാൽതന്നെ ശത്രുവാണ്. സൗഭാഗ്യവതിക രാജകുമാരിയുടെ അത്ഭുതമയത്തിൽ സങ്കടവും ഉണ്ട്. എന്തായിരുന്നാലും നേരിട്ടു ചോദിക്കാം. തരുന്നെങ്കിൽ തരട്ടെ. മൗനമായിരുന്നാൽ ഒന്നും സാധിക്ക

യില്ല. എന്റെ ജീവിതം അന്യൎക്ക് ഉപകാരപ്രദമായിത്തീരാത്തപക്ഷം അതുകൊണ്ടു എന്തു പ്രയോജനം. ക്ഷത്രിയവംശത്തിൽ ജനിച്ചു ഞാൻ കാട്ടുമൃഗങ്ങളെപ്പോലെ ഇവിടെ കഴിച്ചുകൂട്ടിയാൽ മതിയോ? എന്റെ പ്രജകളെ, അവർ അനുഭവിക്കുന്ന സങ്കടത്തിൽനിന്നും രക്ഷിക്കേണ്ടതു് എന്റെ ധൎമ്മമല്ലേ? അതിനു ഞാൻ എന്തുചെയ്യുന്നു. വല്ലവിധത്തിലും ഒരു യുദ്ധംചെയ്തു രാജ്യം വീണ്ടെടുക്കാമെന്നു വെച്ചാൽ രാജകുമാരിയെ വിചാരിച്ചു് അതിനും മനസ്സുവരുന്നില്ല. എന്തായിരുന്നാലും, ഒന്നുചെയ്യാം. രാജകുമാരിയെ എനിക്കു വിവാഹംചെയ്തുതരികയും ശത്രുസേനന്റെ പിൽക്കാലമെങ്കിലും രാജ്യം വിട്ടുതരികയും ചെയ്യണമെന്നു പറയാം. തന്നില്ലെങ്കിൽ യുദ്ധംചെയ്തു രണ്ടും കൈക്കലാക്കാം"

ഇങ്ങനെ ആലോചിച്ചു് ഉറച്ചുകൊണ്ടു് അയാൾ ബംഗ്ലാവിലേക്കുപോയി.

ദിവസം പതിനഞ്ചുകഴിഞ്ഞു. ഇതിനിടയ്ക്കു് സരളാംഗി അയച്ച ഒരു ദൂതൻ കുമാരനെക്കണ്ടു് രാജകുമാരി ആത്മഹത്യചെയ്തു എന്നുള്ള കല്പിതകഥയും അയാളെ അറിയിച്ചു. അതു് വിശ്വസിപ്പിക്കുന്നതിനായി വേറെയും രണ്ടുമൂന്നുപേർ ബംഗ്ലാവിൽ ചെന്നിരുന്നു. കുമാരന്റെ അവസ്ഥ അതുകൊണ്ടു വളരെ ദയനീയമായി. കുമാരിയുടെ മരണവൃത്തത്തെ അയാൾ വിശ്വസിച്ചില്ല. എങ്കിലും അവളുടെ സ്ഥിതി തുലോം ദയനീയമാണെന്നു അയാൾക്കു് ഊഹിക്കാൻകഴിഞ്ഞു. ശത്രുസേനനോടുള്ള ദ്വേഷവും കുമാരിയിലുള്ള പ്രേമവുംകൂടി അയാളെ ധൎമ്മസങ്കടത്തിലാക്കി. ശരീരവും ക്രമേണ ശോഷിച്ചു തുടങ്ങി.

കുമാരീകുമാരന്മാർ പരസ്പരം ദൃഢാനുരക്തരാണെന്നും അവരെ തമ്മിൽ വേർതിരിക്കാൻ പ്രയാസമാണെന്നും കാമവല്ലിക്കു് അറിയാം. ശത്രുസേനൻ കുമാരന്റെ ശത്രുവാണെന്നുള്ള വാസ്തവം ഇതിനിടെ അവർ ഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അതിനാൽ, ആ കാമിനീകാമുകന്മാരുടെ സമ്മേളനത്തിൽ അവർ പലപ്പോഴും ഉത്സാഹപൂൎവ്വം പങ്കുകൊണ്ടിട്ടുണ്ടെങ്കിലും, അവരുടെ പ്രണയപരിണാമം എന്തായിരിക്കുമെന്നു് അവർ ഭയപ്പെടുന്നു.

അദ്ധ്യായം ൨൩.

"പോകട്ടെ പുല്ലുപ്പുരുഷൻ, നിനക്കു-
പാകത്തിൽത്താൻ കാന്തനെ വേറെ നല്കാം
വാകപ്പൂവുത്താരിന്നു കള്ളിമുള്ളു
ശോകത്തിന്നല്ലാതെ സുഖത്തിനാമോ?"

സ്വൎണ്ണകുമാരി, താൻ കുമുദിനീതീരംവിട്ടു രാജധാനിയിൽ എത്തിയശേഷമുള്ള വിവരങ്ങൾ അടങ്ങിയ ഒരു കത്തോടുകൂടി, ഒരു ഭൃത്യനെ കന്നിങ്ങൽബംഗ്ലാവിലേക്കു അയച്ചു; പക്ഷെ, അവളുടെ കത്തുകൾ കൈക്കലാക്കാൻ ഉറച്ചു ശ്രമിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന സരളാംഗി ആ കത്തു കൈക്കലാക്കി ഭൃത്യനു ചില ദുരുപദേശങ്ങളും നൽകി അയക്കുകയാണു ചെയ്തതു്. ഭൃത്യൻ രാജകുമാരിയെക്കുറിച്ചു നിഷ്കളങ്കമായ ഭക്തിയുള്ളവനായിരുന്നെങ്കിലും അവന്റെ ഉപജീവനത്തിന് സരളാംഗിയുടെ കാരുണ്യം അത്യാവശ്യമായിരുന്നതിനാൽ അവൻ ആ ദുഷ്ടയുടെ ദുരുപദേശങ്ങൾക്കു വശംവദനായി; രണ്ടുമൂന്നുദിവസം സ്വഗൃഹത്തിൽ താമസിച്ചിട്ട് സ്വൎണ്ണകുമാരിയെ ചെന്നു കണ്ട് തന്റെ യാത്രക്ലേശങ്ങളും മറ്റും വൎണ്ണിച്ചശേഷം എഴുത്തിനു മറുപടി കിട്ടിയില്ലെന്നും കുമാരൻ താമസിയാതെ വിജയനഗരത്തു വരുമെന്നും അറിയിച്ചു. നിൎമ്മലഹൃദയയായ രാജകുമാരി അവൻ പറഞ്ഞതെല്ലാം പരമാൎത്ഥമാണെന്നുതന്നെ വിശ്വസിച്ചു. അവൾ രണ്ടാഴ്ചയോളം കുമാരാഗമനത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നു. വിവാഹകാൎയ്യത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ആലോചനകളും, അതിലേക്കുള്ള ഒരുക്കങ്ങളും ദ്രുതഗതിയിൽ നടക്കുന്നു. കുമാരനെക്കണ്ടു വല്ലകാൎയ്യവും ആലോചിക്കാമെന്നു കരുതി അവൾ ചെയ്ത പ്രയത്നവും വിഫലമായി. വീണ്ടും അവൾ ഭൃത്യനെ നിയോഗിച്ചു. എന്നാൽ അവനും സരളാംഗിക്കു വശപ്പെട്ടു. കുമാരൻ; രാജകുമാരിയുടെ കത്തിനെ അനാദരിക്കുകയും മറുപടി എഴുതാനോ വിജയനഗരത്തേക്കു വരാനോ തൽക്കാലം സൌകൎയ്യമില്ലെന്നു പറയുകയും ചെയ്തതായി കുമാരിയെ അറിയിച്ചു. ഇതും സരളാംഗിയുടെ നിൎബന്ധത്താലാണെന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ! താൻ ലേശമെങ്കിലും പ്രതീക്ഷിച്ചിരിക്കാത്ത ഒരു മറുപടി കേൾക്കുകയാൽ രാജകുമാരി അവനോടു വീണ്ടും യാതൊന്നും ചോദിച്ചതേയില്ല. കുമാരിയുടെ അന്നത്തെ അവസ്ഥ വായനക്കാർതന്നെ ഊഹിച്ചുകൊള്ളുവിൻ. എന്തോ അത്യാവശ്യം പ്രമാണിച്ചു സ്വഗൃഹത്തിലേക്കു പോയിരുന്ന കമല പെട്ടെന്നു വന്നുചേരാതിരുന്നെങ്കിൽ അവൾ ആത്മഹത്യക്കുപോലും തുനിയുമായിരുന്നില്ലേ എന്നു് ഞാൻ സംശയിക്കുന്നു. കമല, സഖിയു

ടെ അവസ്ഥാന്തരത്തിനുള്ള കാരണം ഗ്രഹിച്ചിരുന്നു. അവൾ ഭൃത്യനിൽനിന്നു വിവരം ഗ്രഹിക്കുകയാലാണു് ബദ്ധപ്പെട്ടു എത്തിയതു്.

കുമാരി കമലയെ നോക്കുകപോലും ചെയ്യാതെ അധോമുഖിയായിരുന്നു് കണ്ണുനീർ പൊഴിക്കുകയായിരുന്നു. നയജ്ഞയായ കമല സംഭാഷണം ആരംഭിച്ചു.

കമ:—ദേവി! ചില രഹസ്യവർത്തമാനങ്ങൾ അറിയിക്കാനാണു് ഞാൻ ഓടിവന്നതു്.

കുമാരി മറുപടി പറയാതെ വിമ്മിവിമ്മി കരയുകമാത്രം ചെയ്തു.

കമ:—കഷ്ടം! മനുഷ്യരെ എങ്ങിനെ വിശ്വസിക്കും! ആ ദ്രോഹി ഇനിയും എന്തെല്ലാം വന്നുപറയും എഴുത്തു ചുണയുള്ളവരുടെ കൈയിലായി. അവൻ ഗുണംവരട്ടെ.

കമലയുടെ സംഭാഷണം സ്വർണ്ണകുമാരി ശ്രദ്ധിച്ചില്ല; എങ്കിലും അവൾ താൻ കുമാരനു അയച്ച കത്തിനെക്കുറിച്ചാണു് പറയുന്നതെന്നു് അവൾ ഊഹിച്ചു.

സ്വ:– കമലേ! നീ പറയുന്നതെന്തു്?

കമ:—മനുഷ്യരെല്ലാം കള്ളന്മാരായാൽ എന്തുചെയ്യും.

സ്വ:—കമലേ! കാര്യംപറയൂ.

കമ:—നാം കൊടുത്തയച്ച എഴുത്തുകൾ രണ്ടും സാരംഗീദേവി കൈക്കലാക്കി. ഭൃത്യൻ വന്നുപറഞ്ഞതെല്ലാം ശുദ്ധമേ പൊളിയാണു്. ഇനിയും മററവനും വന്നു് ഇതുപോലെതന്നെ പച്ചപ്പൊളി പറയും.

സ്വ:— ഭൃത്യൻ തിരിച്ചുവന്നല്ലോ.

കമ:—ങ്ഹേ! എന്തുപറഞ്ഞു ആ ദ്രോഹിയെ ഞാൻ കണ്ടില്ലല്ലോ.

സ്വ:—എഴുത്തിനു മറുപടിതരാനോ, ഇങ്ങോട്ടു വരാനോ സൌകര്യമില്ലത്രെ.

കമ:—അതു് അവിടുന്നു വിശ്വസിക്കുകയും ചെയ്തു; ഇല്ലേ?

സ്വ:—വിശ്വസിക്കാതെ എന്തുചെയ്യും.

കമ:—അതെ; വിശ്വസിക്കണം; ഭൃത്യൻ പറഞ്ഞതു പരമാർത്ഥം; ഞാൻ പറഞ്ഞതു പൊളി കഷ്ടം! മനുഷ്യർ വിശേഷബുദ്ധിയുള്ളതുകൊണ്ടു് എന്തുഫലം!

സ്വ:—വാസ്തവം ഞാൻ ഇപ്പോഴല്ലെ അറിഞ്ഞതു്?

കമ:—ദ്രോഹി; അവനു പച്ചക്കള്ളം. വന്നുപറയാൻ കൂസൽ ഇല്ലായിരുന്നല്ലോ; അദ്ദേഹം ഇതു വല്ലതും അറിഞ്ഞോ?

സ്വ:—എന്റെ എഴുത്തുകൾ വാങ്ങാൻ അവർക്കു എന്തുകാര്യം?

കമ:– അതു് ദേവിതന്നെ ഊഹിച്ചുകൊള്ളുക.

സുവ:—ഞാൻ അവൾക്കു പണ്ടേ ശത്രുവാണല്ലോ.............. കമലേ! ഇനിയും നാം എന്തുചെയ്യണം?

കമ:—ഒരാളെക്കൂടി അയക്കണം.

സുവ:—അവനും ഇതുപോലെ ചെയ്യുങ്കിലോ?

കമ:—ഈ വിവരമെല്ലാം ഗുരുഭക്തനോടു പറഞ്ഞാൽ അദ്ദേഹം ശിഷ്യരിൽ ആരെയെങ്കിലും അയക്കും.

സുവ:—ഇതെല്ലാം ഗുരുഭക്തനോടു പറയുന്നതെങ്ങിനെ?

കമ:—അദ്ദേഹം ഇതൊന്നും അറിഞ്ഞിട്ടില്ലെന്നാണോ ദേവിയുടെ വിചാരം?

സുവ:—അറിഞ്ഞിരിക്കാം; പക്ഷെ, എനിക്ക് അദ്ദേഹത്തിനോടു പറയാൻ ധൈര്യമില്ല.

ഈ അവസരത്തിൽ ആരോ എന്നിപ്പടി കയറുന്നതു കേൾക്കയാൽ അവർ സംഭാഷണം നിർത്തി. ആഗതനായ ആൾ ഒരു യുവാവാണ്. അയാൾ മുൻകൂട്ടി അറിയിക്കാതെ അകത്തേക്കു വന്നതു് കുമാരിക്കും കമലയ്ക്കും രസിച്ചില്ല. അതിനാൽ അതിഥിക്കു സ്വാഗതംപോലും പറയാതെ അവർ മൗനം അവലംബിച്ചു. കന്യകാഗൃഹത്തിൽ അവിവാഹിതയായ ഒരു രാജകുമാരിയുടെ മുറിയിൽ അനുവാദംകൂടാതെ പ്രവേശിച്ചതു് വിടലോകചക്രവർത്തിയായ കുമാരസേനൻ അല്ലാതെ മറ്റാരുമല്ല. സുവർണ്ണകുമാരിയുടെ കോപാരുണിതമായ മുഖത്തു നോക്കുന്നതിനുപോലും ശക്തനല്ലാതെ അയാൾ ചിന്താമഗ്നനായി നിൽക്കെ കമല ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു.

കമ:—നിങ്ങൾ എന്തിനാണു വന്നതു്?

കുമാ:—രാജകുമാരിയെ കാണ്മാൻതന്നെ.

കമ:—രാജകുമാരിയുടെ മുറിയിൽ, അവിടത്തെ സമ്മതംകൂടാതെ, പ്രവേശിക്കുന്നതു് ഉചിതമാണോ?

കുമാ:—രാജകുമാരി അന്യയല്ലല്ലോ?

കമ:—എന്തു്? നിങ്ങളും രാജകുടുംബത്തിലെ അംഗമാണോ?

കുമാ:—ഇപ്പോഴല്ലെങ്കിലും, താമസിയാതെ ആയിത്തീരാനുള്ളവനല്ലേ?

കമ:—നിങ്ങളെ രാജകുടുംബത്തിലേക്കു ദത്തെടുക്കാൻ തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കയാണോ? ആണെങ്കിൽതന്നെയും അനുവാദംകൂടാതെ ഇതിനകത്തു കടന്നുകൂടാ. മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സുകൊണ്ടുപോലും അങ്ങിനെ ചെയ്യാറുമില്ല. എന്തായിരുന്നാലും ഇത്ര മര്യാദകേടായിപ്പെരുമാറിയ നിങ്ങളോടു സംസാരിക്കുവാൻ ദേവിക്കു് ഇഷ്ടമില്ല. വേഗം പുറത്തുപൊയ്ക്കൊള്ളണം.

കുമാരസേനനു് കോപം ഉണ്ടായി; അയാൾ രാജകുമാരി തന്റെ പ്രിയതമയാണെന്നു കൂസൽകൂടാതെ പറഞ്ഞു. ഇതു കേട്ടക്ഷണത്തിൽ

സ്വൎണ്ണകുമാരി കമലയോട്ട് എന്തോ മന്ത്രിച്ചിട്ട് മറെറാരു മുറിയിലേക്കുപോയി.

കമ:—നിങ്ങൾക്കു ഭ്രാന്തുണ്ടോ? ദേവി നിങ്ങളുടെ പ്രിയതമയോ?

കുമാ:—ആകട്ടെ ഞാൻപോകുന്നു.

കമ:—ഇതൊന്നും കേൾക്കേണ്ട; വേഗം പുറത്തു പൊയ്ക്കൊള്ളണം.

കുമാ:—പോയില്ലെങ്കിൽ എന്തുചെയ്യും?

കമ:—ദാസിയുടെ, മുറമടിക്കുന്ന ചൂൽ മുഖത്തുകൊള്ളും.

കമലയുടെ ഗൌരവം കണ്ടു കുമാരസേനൻ പരിഭ്രമിച്ചുപോയി. രാജകുമാരിയുടെ അനുമതി കൂടാതെ വന്നവിവരം ഭദ്രസേനൻ അറിഞ്ഞാൽ എന്തുപറയുമെന്നും അയാൾ ശങ്കിച്ചു അല്പനേരം ചിന്താമഗ്നനായി നിന്നശേഷം അയാൾ ആ മുറിവിട്ടു പുറത്തുപോയി.

കുമാരസേനൻ പോയവിവരം അറിഞ്ഞു സ്വൎണ്ണകുമാരി അരികെവന്നു സംഭാഷണം ആരംഭിച്ചു. അവർ കുമാരസേനനെക്കുറിച്ചും പുതിയ വിവാഹാലോചനയെക്കുറിച്ചും സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. എന്നാൽ അവരുടെ സംഭാഷണത്തിനു ഭദ്രസേനന്റെയും സരളാംഗിയുടെയും ആഗമനം, വിഘാതം ഉണ്ടാക്കി. കുമാരിയും കമലയും എഴുന്നേറ്റു അവരെ ആദരിച്ചു. ഭദ്രസേനൻ പുത്രിയുടെ സമീപം ചെന്നു അവളുടെ ശരീരസ്ഥിതിയെക്കുറിച്ചു ചിലതെല്ലാം ചോദിച്ചശേഷം ഒരു കസാല നീക്കിയിട്ടിരുന്നു. സരളാംഗി കുമാരിയുടെ കൈക്കുപിടിച്ചു ഒരു ജനാലയുടെ അരികിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി; അവളെ വാത്സല്യപൂൎവ്വം തലോടിക്കൊണ്ടു കപോലസ്പൎശനം ചെയ്തു. അനന്തരം അവരും ഭദ്രസേനന്റെ അരികിൽ എത്തി. സരളാംഗി പതിവിനു വിപരീതമായി സ്വൎണ്ണകുമാരിയോടു വാത്സല്യം പ്രദൎശിപ്പിക്കുന്നതിന്റെ ഉദ്ദേശം എന്തു? ഭദ്രസേനനെ പ്രീതിപ്പെടുത്താൻ ആയിരിക്കുമോ? അതായിരിക്കയില്ല. ഭദ്രസേനനെ ലേശമെങ്കിലും ഭയമോ, ബഹുമാനമോ, അയാളെ പ്രീതിപ്പെടുത്തുന്നതിൽ താല്പൎയ്യമോ അവൾക്കു ഇല്ലല്ലോ. കുമാരിയെ പ്രീതിപ്പെടുത്തിയിട്ടു പുതിയ വിവാഹകാൎയ്യം അവളോടു പറയാമെന്നു ഉദ്ദേശിച്ചായിരിക്കാം. അതെ, അതുതന്നെയാണ് അവളുടെ ഉദ്ദേശം. കുമാരസേനൻ, കുമാരിയെ കാണ്മാൻ വന്നിരുന്ന വിവരം ഭൃത്യന്മാർ മുഖേന അവളും ഭദ്രസേനനും അറിഞ്ഞിരുന്നു. അതിനാൽ ഭദ്രസേനൻ ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു.

ഭദ്ര:—കുഞ്ഞേ! കുമാരസേനൻ ഇവിടെ വന്നിരുന്നോ?

സ്വ:—അയാളെ എനിക്കു പരിചയമില്ല; ഏതോ ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ കുറച്ചുമുമ്പ് ഇവിടെ വന്നിരുന്നു.

ഭദ്ര:—അയാൾ എന്തുപറഞ്ഞു?

സുവ:—എന്നോടു ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. ആയാൾ വന്നയുടൻ ഞാൻ ഈ മുറിയിൽനിന്നു പൊയ്ക്കളഞ്ഞു.

ഭദ്ര:—അതെന്തു? ആയാൾ നിനക്കു അഹിതമായി വല്ലതും സംസാരിച്ചോ?

സുവ:—ഇല്ല.

ഭദ്ര:—ഇല്ലെങ്കിൽ, നീ ഒരു അതിഥിയെ അവമാനിച്ചിട്ടു പൊയ്ക്കളഞ്ഞതു എന്തു?

സുവ:—ഞാൻ ആരെയും അവമാനിച്ചില്ല.

ഭദ്ര:—ഒരാൾ നിന്നെക്കാണ്മാൻ വന്നാൽ, നീ ഇറങ്ങിപ്പൊയ്ക്കളയുന്നതു മര്യാദയാണോ?

സുവ:—ഒരു സ്ത്രീയെ, അവളുടെ സൌകര്യം അറിയാതെ, കാണ്മാൻ ചെല്ലുന്നതു മര്യാദയാണോ?

ഭദ്ര:—ആയാൾ മുൻകൂട്ടി ചോദിച്ചില്ലേ?

സരളാംഗി:—ഇവൾ ആര്? ഇവൾക്കു എന്തു ജോലിയാണുള്ളതു. എല്ലാത്തിനും ധിക്കാരംതന്നെ.

ഭദ്ര:—കമലേ! ആയാളോടു എന്തു പറഞ്ഞു?

കമ:—ദേവിക്കു ആയാളെ കാണ്മാൻ ഇഷ്ടമില്ലെന്നു പറഞ്ഞു.

സര:—ഈ അസത്താണു അവളെക്കൂടി ചീത്തയാക്കുന്നതു.

കമ:—ഈ അസത്തു ചീത്തയാക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നുണ്ടു. പക്ഷേ ഫലിക്കുന്നില്ല.

സര:—ദുഷ്ടേ! എന്നോടു തർക്കുത്തരം പറയുന്നോ? നീ അല്ലേ ആയാളെ ചീത്തയാക്കുന്നതു?

കമ:—ശ്രമിക്കുന്നുണ്ടെന്നു ഞാൻ സമ്മതിച്ചില്ലേ?

സര:—എടി വേശ്യേ നിന്റെ നാക്കു ഞാൻ അറുത്തുകളയും.

കമ:—എന്നാൽ അത്രയും ഉപദ്രവം കുറഞ്ഞു.

ഭദ്ര:—നിങ്ങൾ തമ്മിൽ വഴക്കുകൂടുന്നതു എന്തിനു?

സര:—കണ്ടില്ലേ; അവളുടെ ധിക്കാരം; എല്ലാററിനെയും അടിച്ചു പുറത്തിറക്കണം.

കമ:—കുറച്ചു പുണ്യാഹവും തളിക്കണം.

ഭദ്ര:—(സുവർണ്ണകുമാരിയോടു) കുട്ടീ! ഞാൻ ഒരു കാര്യം പറവാനാണു വന്നതു.

സുവ:—അച്ഛൻ പറയാമല്ലോ.

ഭദ്ര:—ഒരു വിവാഹാലോചന നടക്കുന്ന വിവരം നീ അറിഞ്ഞില്ലേ?

സുവ:—ആർക്കു, അച്ഛാ! രാജേന്ദ്രനോ? രാജേന്ദ്രൻ എന്നു സുവർണ്ണകുമാരി പറഞ്ഞതു, സരളാംഗിയുടെ മൂത്ത പുത്രനെയാണു.

ഭദ്ര:—രാജേന്ദ്രനല്ല; നിനക്കാരെന്ത്?

സുവർണ്ണകുമാരി മൌനം അവലംബിച്ചതേയുള്ളു. അവൾക്കു യാതൊന്നും കേൾക്കേണ്ടതില്ലെന്ന് അവളുടെ മുഖഭാവം പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തി.

ഭദ്ര:—കുറച്ചുമുൻപ് ഇവിടെ വന്നിരുന്ന കുമാരസേനനാണ് നിന്നെ വിവാഹംചെയ്യാൻ നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നത്.

സുവ:—അയാൾക്കൊക്കെ ആത്മാസനായ ഒരാളെ കിട്ടിയില്ലായിരിക്കാം.

സര:- കണ്ടോ, അവളുടെ അധികപ്രസംഗം. ഈ അച്ഛന്റെ മകളല്ലേ? എങ്ങിനെ നന്നാകും.

ഭദ്ര:—കഷ്ടത! അയാൾ ഒരു പ്രഭുകുമാരനാണ്. നല്ല ബുദ്ധിമാനും സൽസ്വഭാവിയുമാണെന്ന് നിനക്കുതന്നെ ബോദ്ധ്യപ്പെടും. എന്തായിരുന്നാലും വിവാഹത്തിന് ഇനി രണ്ട് ആഴ്ചയേയുള്ളു.

സുവ:—അല്ല! മുഹൂർത്തവും നിശ്ചയിച്ചുകഴിഞ്ഞോ!!

ഭദ്ര:— ഓഹോ; നീ ഇതൊന്നും അറിഞ്ഞില്ലേ?

സുവ: – ഞാൻ എന്തിന് അറിയുന്നു; അറിയേണ്ടവരെല്ലാം അറിഞ്ഞില്ലേ?

സര:—എന്റെകുഞ്ഞു് അങ്ങിനെ പറയൂ. അച്ഛനല്ലേ നിശ്ചയിച്ചതു്?

സുവ:—വിവാഹത്തിനും അച്ഛൻ മതിയല്ലോ?

സര:—പുരുഷന്മാരെ പുരുഷന്മാർ വിവാഹംചെയ്യുന്ന പതിവ് ഏതുരാജ്യത്തെങ്കിലും ഉണ്ടോ?

സുവ:—നിങ്ങളെല്ലാം സ്ത്രീകളല്ലേ?

സര:—അയ്യാ! പറഞ്ഞുപറഞ്ഞു് ഇത്രയായോ! നോക്കണേ, ധിക്കാരം! എന്നെ വിവാഹം ചെയ്യണംപോലും!!

സുവ:—എന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞില്ല.

ഭദ്ര:—നിങ്ങൾ തമ്മിൽ ശണ്ഠകൂടാതിരിക്കിൻ;............മകളേ; നിനക്കു സമ്മതമല്ലേ?

സുവ:– അമ്മേ! ഞാൻ പരമാർത്ഥം പറയാം. ഒരാളെ എന്റെ മനസ്സുകൊണ്ട് വരിച്ചു, ഇനിയും ഈ ജന്മം മറ്റൊരാളെ ഭർത്താവായി ഞാൻ വരിക്കയുമില്ല.

ഭദ്ര:—തീർച്ചപറയാൻ വരട്ടെ.

സുവ:—ഇതു്, ഞാൻ ഇപ്പോൾതീർച്ചയാക്കിയതല്ല.

സര:—നിനക്കതീർച്ചയാക്കാൻ അധികാരമെന്തു്?

സുവ:—എന്നെ സംബന്ധിക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ എനിക്കും ചില സ്വാതന്ത്ര്യങ്ങൾ ഉണ്ട്.

സര:—അതു് നടക്കുന്നതുകാണട്ടെ.

സുവ:— അതു് നടന്നില്ലെങ്കിൽ, ഒന്നും നടക്കുകയില്ല.

സരളാംഗിക്കു് സഹിക്കവയ്യാത്ത കോപം ഉണ്ടായി. അവൾ പല്ലുകടിച്ചുകൊണ്ടു് എന്തൊക്കെയോ പിറുപിറുത്തു. ഭദ്രസേനൻ പുത്രിയെ ശാസിക്കാതിരുന്നതിലാണു് അവൾക്കു് അധികം ഈർഷ്യതോന്നിയതു്. തന്റെ ഉദ്ദേശസാദ്ധ്യത്തിൽ സംശയം ജനിക്കുകയാൽ സരളാംഗി കോപപരവശയായി പുറത്തേക്കുപോയി. ഭദ്രസേനൻ മകളെപ്പിടിച്ചു് ആശ്ലേഷിച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു.

ഭദ്ര:— കുഞ്ഞേ! അവൻ ഏതു ജാതിക്കാരനാണെന്നുപോലും നിശ്ചയമില്ല. സ്വഭാവമോ വിദ്യാഭ്യാസമോ കണ്ടുകണ്ടിട്ടുണ്ടോ? നീ ഒരു രാജകുമാരിയല്ലേ?

സുവ:— അതെ; ഒരു രാജകുമാരിയെ ഒരു പ്രഭുകുമാരനെക്കൊണ്ടു വിവാഹം ചെയ്യിക്കാമോ?

ഭദ്ര:— ആളിന്റെ യോഗ്യതപ്രകാരമാകേണ്ടേ?

സുവ:— അതെ; അതുതന്നെയാണു് ഞാനും പറയുന്നതു്.

ഭദ്ര:— കുമാരസേനനു എന്തു കുറവാണുള്ളതു്?

സുവ:— അയ്യോ! ഇതു യോഗ്യനാണോ? മര്യാദ തൊട്ടുതെറിച്ചിട്ടില്ല; അതല്ലെങ്കിലും കാണണമെങ്കിൽ കള്ളുഷാപ്പിൽ ചെല്ലണം. കള്ളുകുടി, ചൂതുകളി, വിടത്വം മുതലായവയിൽ അയാളെ അതിശയിക്കുന്നൊരു യുവാവുപോലും ഈ ലോകത്തിൽ ഇല്ല. ഇതിലധികം എന്തു് യോഗ്യതവേണം.

ഭദ്ര:— കഷ്ടം! ഇതെല്ലാം ആരു പറഞ്ഞു.

സുവ:— അഛാ! അഛൻ എന്നെ കൊന്നാലും ശരി, ഞാൻ അയാളുടെ ഭാര്യയായിരിക്കയില്ലെന്നു സത്യം ചെയ്യുന്നു.

ഭദ്രസേനനു പുത്രിയുടെ സത്യംകേട്ടു് നിസ്സീമമായ കോപം ഉണ്ടായി. അയാൾ "അതെല്ലാം വഴിയെ കാണാം" എന്നു പറഞ്ഞിട്ടു് കോപകലുഷിതനായി പുറത്തേക്കുപോയി.

അദ്ധ്യായം ൨൪.*

"വധുവിൻമനമോരാതെ വരനെതിർപ്പാക്കുവാനു
ജ്ഞാനിമാനറിയാ തൗഷ്ടംനിശ്ചയിച്ചിട്ടും.

"വിവാഹം എന്നതു് സ്ത്രീപുരുഷന്മാരുടെ ഹൃദയങ്ങളെ ആകർഷണമെന്ന ശൃംഖലകൊണ്ടു സംഘടിപ്പിക്കുന്ന ഒരു ഭാവനയാകുന്നു" എന്നാൽ കേരളീയർ ഈ വാസ്തവം വേണ്ടുംവണ്ണം അറിഞ്ഞു പ്രവർത്തിക്കുന്നില്ല. ഒരു പെൺകുട്ടിയെ ആരെങ്കിലും ഒരാൾ വരിക്കാൻ തീർച്ചയാക്കി, രക്ഷകർത്താക്കന്മാരുടെ അനുമതിയും സമ്പാദിച്ചുകഴിഞ്ഞാൽ വിവാഹം നടത്തുകയായി. തന്റെ പുത്രിക്ക അല്ലെങ്കിൽ ഭാഗിനേയിക്ക് വിവാഹത്തിനു പ്രായമായോ, അവളെ വരിക്കാൻ വിചാരിക്കുന്ന ആൾ വിദ്യാഭ്യാസം, സ്വഭാവഗുണം, ആകൃതി എന്നിവയിൽ അവൾക്കു അനുരൂപൻതന്നെയോ, അവളുടെ ഇംഗിതം എന്തു്, എന്നിത്യാദികാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു് ആലോചിച്ചു പ്രവർത്തിക്കുന്നവർ ചുരുക്കും. ഈ നാട്ടിലെ നടപ്പനുസരിച്ചു്, സ്ത്രീപുരുഷന്മാർക്കു വിവാഹത്തിനുള്ള പ്രായം അവരുടെ രക്ഷകർത്താക്കന്മാർ നിശ്ചയിക്കുന്നതുതന്നെ. വരന്റെ യോഗ്യത പ്രായേണ അയാളുടെ ധനസ്ഥിതിയെ ആശ്രയിച്ചായിരിക്കും. പുരുഷന്മാരെ ആശ്രയിച്ചു് സ്ത്രീകൾക്കു വിവാഹവിഷയത്തിൽ സ്വാതന്ത്ര്യക്കുറവുള്ളതു്. അവർക്കു് അവരുടെ രക്ഷകർത്താക്കന്മാർ തിരഞ്ഞെടുക്കുന്ന "കോന്തനെ" വരിക്കുകയെന്നല്ലാതെ യാതൊരു ചുമതലയും ഉള്ളതായി ജനസാമാന്യം വിചാരിക്കുന്നില്ല. പരിഷ്കൃതന്മാർ എന്നു സ്വയം അഭിമാനിക്കുന്നവർ പോലും ഈ കാര്യത്തിൽ സ്ത്രീകൾക്കു് സ്വാതന്ത്ര്യം നൽകാൻ വൈമുഖ്യമുള്ളവരായിട്ടാണ് കാണുന്നതു്.

ശൈശവവിവാഹംമൂലം ഭാരതീയർ അനുഭവിക്കുന്ന സങ്കടങ്ങൾക്കു് കണക്കില്ല. ഇൻഡ്യയിലുണ്ടാകുന്ന അകാലമരണങ്ങളുടെ പ്രധാന കാരണം ശൈശവവിവാഹമാണെന്നാണ് വൈദ്യശാസ്ത്രവിദഗ്ദ്ധന്മാരുടെ പക്ഷം. പെൺകുട്ടികൾക്കു് ആറും ഏഴും വയസ്സ് പ്രായമാകുമ്പോൾ വിവാഹംചെയ്യിക്കുന്നതു് ഒട്ടും അപൂർവമല്ല. ഇതു എത്രയും ആപല്ക്കരമാണെന്നു വൈദ്യശാസ്ത്രം എന്നപോലെ നമ്മുടെ

---

* ഈ അദ്ധ്യായത്തിന്റെ ചില ഭാഗങ്ങൾ പുനലൂരിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന 'ശാരദ' എന്ന മാസികയിൽ (വിവാഹം എന്ന തലക്കെട്ടിൽ) പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ടു്. (ബി. ജി. കെ.)

അനുഭവവും പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടുന്നു. വിവാഹത്തിനുള്ള പ്രായം സ്ത്രീകൾക്ക് ൧൬-ം പുരുഷന്മാൎക്ക് ൨൦-ം വയസ്സാണെന്ന് ചിലർ പറയുന്നു. അതല്ല, സ്ത്രീകൾക്ക് ൧൮-ൽ കുറയാതെയും, പുരുഷന്മാൎക്ക് ൨൧-ൽ കുറയാതെയും വയസ്സ കഴിഞ്ഞിരിക്കണമെന്ന് ചില അമേരിക്കൻ ഡാക്ടറന്മാർ പറയുന്നു. ഇതിൽ രണ്ടാമത്തെ അഭിപ്രായത്തിനാണ് കൂടുതൽ പ്രാബല്യമുള്ളത്. വിവാഹകാലത്തു് സ്ത്രീപുരുഷന്മാൎക്ക് അവരുടെ ശരീരത്തിന്റെ വളൎച്ച് പൂൎണ്ണമായിരിക്കണം. വിവാഹകാൎയ്യത്തെക്കുറിച്ച് ആലോചിച്ചു സ്വാഭിപ്രായം രൂപീകരിക്കത്തക്ക പഠിപ്പും ലോകപരിചയവും അവൎക്ക് സിദ്ധിച്ചിരിക്കണം.

വിവാഹവിഷയത്തിൽ വധൂവരന്മാരുടെ അഭിപ്രായം അറിയുന്നതു് എന്തിനെന്നു ചിലർ ചോദിച്ചേക്കാം. വധൂവരന്മാരുടെ സമ്മതപ്രകാരമല്ലാതുള്ള വിവാഹബന്ധം ശാശ്വതമായിരിക്കുമെന്നു വിചാരിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ല. "വിവാഹം രണ്ടു ഹൃദയങ്ങളേയും യോജിപ്പിച്ച് ഒന്നാക്കുവാൻ അവരെ പ്രേരിപ്പിക്കുകയും, ആ ഹൃദയങ്ങളുടെ ഐക്യം അവരുടെ ജീവിതപദ്ധതിയിൽ സാധിക്കുകയും ചെയ്യാൽ ഫലപ്പെട്ടു. വിവാഹത്തിൽ ആരംഭിക്കുന്ന വധൂവരയോഗം ഐക്യതയെ പ്രാപിക്കുമ്പോൾ അതു അന്വൎത്ഥമായിത്തീരുന്നു. അങ്ങിനെ അവരുടെ ജീവിതത്തെ യോജിപ്പിച്ചു നയിക്കാൻ സമ്മതിക്കുന്ന ഇച്ഛാനിശ്ചയം ആണു വിവാഹം" എന്ന് ഒരു പണ്ഡിതൻ പറയുന്നു.

സ്നേഹമെന്നതു് മനസ്സിന്റെ ഒരു തൃപ്തിവിശേഷമാകുന്നു, നമുക്ക് ഏതെങ്കിലും ഒരു വസ്തുവിൽ തൃപ്തിതോന്നണമെങ്കിൽ അതു നമ്മുടെ മനസ്സിന് യോജിച്ചതായിരിക്കണം. മനസ്സിന് യോജിക്കാത്ത വസ്തുവിൽ സ്നേഹം ഉളവാകുന്നതല്ല. അതുപോലെ രണ്ടു ദമ്പതിമാർ തമ്മിൽ സ്നേഹമുള്ളവരായിരിക്കണമെങ്കിൽ അവർതമ്മിൽ ആകൃതിയിലും പ്രകൃതിയിലും യോജിപ്പുള്ളവരായിരിക്കണം. ആകൃതിക്ക് യോജിപ്പില്ലാത്തവരും ചിലപ്പോൾ പരസ്പരം സ്നേഹിച്ചു എന്നുവരാം. എന്നാൽ സ്വഭാവത്തിന് യോജിപ്പില്ലാത്തവർ ഒരിക്കലും ഇണങ്ങുന്നതല്ല. സ്വഭാവത്തിനുള്ള യോജിപ്പാണ് സ്നേഹത്തെ പുഷ്ടിപ്പെടുത്തുന്നതു്. ദമ്പതിമാർ പരസ്പരം യോജിപ്പുള്ളവരല്ലെങ്കിൽ അവരുടെ ദാമ്പത്യം അവൎക്ക് സുഖത്തിന് പകരം ദുഃഖത്തെ ഉണ്ടാക്കും.

"കാപട്യമറവുംതളിർതമ്മിലെങ്കിൽ
രൂപാറിടുംദമ്പതിമാൎക്കൊക്കമായ്"
"താനമ്പിൽവേറംപോളുന്നരൂപമാകില
നീനമ്മൾവാഴ്വോരതൻത്രിവിഷ്ടപം"

“.........തുല്യരൊന്നായിണങ്ങുവതുകാണ്മവാൻരസം” എന്നുംമററുമുള്ള കവിവചനങ്ങളും നാം പ്രത്യേകം ഓൎമ്മിക്കേണ്ടതാണ്. രണ്ട് ആളുകൾ തമ്മിൽ യോജിപ്പായിരിക്കുന്നതു അവരുടെ സ്വഭാവത്തിന്റെ യോജിപ്പുകൊണ്ടാകുന്നു. എന്നാൽ വധൂവരന്മാർ സ്വഭാവത്തിൽ എന്നപോലെ ആകൃതിയിലും യോജിപ്പുള്ളവരായിരിക്കണമെന്നാണ് ചിലരുടെപക്ഷം “വധൂവരന്മാരുടെ കാഴ്ചയിലുള്ള ചേൎച്ച ഒരുകാൎയ്യമായ ഗുണമായിട്ടുതന്നെ ഗണിക്കപ്പെടണം” അതിരൂപവതിയായ ഒരു പെൺകുട്ടിക്ക് അതിവിരൂപനായ ഒരാൾ ഭൎത്താവായിത്തീൎന്നാൽ അവളുടെ അവസ്ഥ എന്തായിരിക്കും. അങ്ങിനെയുള്ള ഒരാളിനെ അവൾ സ്നേഹിക്കുമോ?

(പ്രകൃതിഗുണത്തെമാത്രം നോക്കുന്ന അപൂർവ്വം ചില സ്ത്രീരത്നങ്ങളും കണ്ടേക്കും. എന്നാൽ അതു സാധാരണയല്ല.) യൗവനയുക്തയായ ഒരു സ്ത്രീ വൃദ്ധനായ ഒരാളെ സ്വന്തമനസ്സാലെ വരിക്കുമോ? അതിനാൽ വിവാഹവിഷയത്തിൽ അന്യനിർബ്ബന്ധം പാടില്ല. ഭൎത്താക്കന്മാരെ തിരഞ്ഞെടുക്കുന്നതിനുള്ള ഭാരം അവരവൎക്കുതന്നെ വിട്ടുകൊടുക്കേണ്ടതാണ്. പെൺകുട്ടികളുടെ ഹിതത്തിനു വിപരീതമായി അവരെ വിവാഹംചെയ്യിക്കാൻ അവരുടെ രക്ഷാകൎത്താക്കന്മാരെ പ്രേരിപ്പിക്കുന്നതു് മിക്കവാറും ധനേച്ഛയാണെന്നുതന്നെ പറയാം. ഒരു സ്ത്രീയെ അവളുടെ മനസ്സിനിണങ്ങാത്ത ഒരു കുബേരനെക്കൊണ്ടു് വിവാഹംചെയ്യിക്കുന്നതിനെക്കാൾ അവളുടെ മനസ്സിന് ഇണങ്ങിയ ഒരു യാചകനെക്കൊണ്ടു് വിവാഹംചെയ്യിക്കുന്നതു് ശ്രേയസ്കരമായിരിക്കും. ഈ തത്വം നമ്മുടെ പൂൎവ്വികന്മാർ എത്രയോ ശതവൎഷങ്ങൾക്കുമുമ്പുതന്നെ ഗ്രഹിച്ചിരുന്നു. പ്രാചീനകാലങ്ങളിൽ വിവാഹങ്ങൾ മിക്കവാറും സ്വയംവരങ്ങളായി നടത്തിവന്നിരുന്നതു് ഈ തത്വത്തെ മുൻനിൎത്തിയാണ്. പാഞ്ചാലി എത്രയോ രാജാക്കന്മാരെ ഉപേക്ഷിച്ചു് സന്യാസിയെപ്പോലെ കാട്ടുകയറിയിരുന്ന അൎജ്ജുനനെ വരിച്ചില്ലേ? അഷ്ടദിക്പാലന്മാരെപ്പോലും ഉപേക്ഷിച്ചു് ദമയന്തി നളനെമാലയിട്ടില്ലേ? സുഭദ്ര അൎജ്ജുനനെ വരിച്ചില്ലേ? ശകുന്തള ദുഷ്ഷന്തനെ ഗാന്ധൎവ്വവിവാഹംമൂലം ഭൎത്താവായി സ്വീകരിച്ചില്ലേ? വിവാഹവിഷയത്തിൽ ബുദ്ധിമാന്മാരായ പൂൎവ്വികന്മാർ അനുവർത്തിച്ചുവന്ന രീതിയെ എന്നു നാം ഉപേക്ഷിച്ചോ അന്നുമുതൽ നമ്മുടെ ഇടയിൽ വിവാഹബന്ധം ശാശ്വതമല്ലാതെയായി. നാം ഇപ്പോഴത്തെ രീതിയെ ആദരിക്കുന്നകാലംമുഴുവനും പരസ്പരകലഹങ്ങളും സമരിക്കേസുകളുംദമ്പതിമാരുടെ ഇടയിൽ വൎദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും.

സുവൎണ്ണകുമാരി, കുമാരസേനനെ ഭൎത്താവായി സ്വീകരിക്കാൻ വൈമുഖ്യം കാണിക്കുന്നതു് ആശ്ചൎയ്യമാണോ? അവർ തമ്മിൽ എ

ങ്ങിനെ യോജിക്കും? അയാൾ ഒരു സുകുമാരനായിരിക്കാം. "രൂപമിച്ഛന്തി കന്യകാ" എന്നും "പെണ്ണുങ്ങൾക്കൊക്കെയും പ്രീതി സൗന്ദര്യവാന്മാരിൽ" എന്നും മറ്റും ചില കവിവചനങ്ങൾ ഉണ്ടെങ്കിലും അവ എല്ലാ സ്ത്രീകളേയും ബാധിക്കുന്നതല്ല. വിദ്യാഭ്യാസമുള്ള സ്ത്രീകൾ ആകൃതിഗുണത്തെക്കാൾ പ്രകൃതിഗുണത്തെയാണ് കാംക്ഷിക്കുന്നത്. കുമാരനോന്നത് ഇല്ലാത്തതും അതുതന്നെ. അസൂയ, അഹങ്കാരം, അസത്യതല്പരത മുതലായ അസംഖ്യം ദുർഗ്ഗുണങ്ങൾക്ക് അയാൾ ഒരു വിളനിലമാണ്. ധനത്തെയും ആരോഗ്യത്തെയും ഒരുപോലെ നശിപ്പിക്കുന്ന മദ്യപാനം, വിടത്വം എന്നിവയിലും ഒട്ടും പിന്നോക്കമല്ല. കഷ്ടിച്ച് എഴുതാനും വായിക്കാനും മാത്രം ശീലിച്ചിട്ടുള്ളതല്ലാതെ പറയത്തക്ക വിദ്യാഭ്യാസവും അയാൾക്കില്ല. ഇങ്ങനെയുള്ള ഒരുവന്റെ ദാസ്യപദത്തെ ആരു കാംക്ഷിക്കും? വിശേഷിച്ചും സ്ഥിരചിത്തയായ കുമാരി അതിനെ പുച്ഛിക്കുന്നതു് അനുചിതമാണോ? ഇതിന് അവൾക്കു വേറെയും കാരണമില്ലേ; മോഹനകുമാരന്റെ "സദാചാരമുകുരവും മന്ദസ്മിതാഞ്ചിതവും ഗൗരവോദ്യോതകവുമായ മുഖകമലം അവൾ എങ്ങിനെ വിസ്മരിക്കും. ആ യുവാവിന്റെ ഉൽകൃഷ്ടബുദ്ധി, ധീരോദാത്തത, സമസൃഷ്ടിസ്നേഹം മുതലായ ശ്രേഷ്ഠഗുണങ്ങളെ അവൾ എങ്ങിനെ മറക്കും? തന്റെ ജീവിതം സന്നിഗ്ദ്ധാവസ്ഥയിലായിരുന്ന അവസരത്തിൽ— ഒരു ദുഷ്ടജന്തു കൊന്നതിനാൽ ഇടങ്ങേറുമ്പോൾ—തന്നെ രക്ഷിച്ച് മാധുര്യമേറിയ വാക്കുകളാൽ ആശ്വസിപ്പിച്ചതു് ആ യുവാവല്ലേ? ആദ്യദർശനത്തിൽ തന്നെ അവൾ കുമാരനെ മനസ്സുകൊണ്ടു ഭർത്താവായി വരിച്ചു അയാൾ അവളുടെ പ്രണയഹാരമണി കഴുത്തിലിട്ടതു് ആ ശിലാതലത്തിൽ വെച്ചു വിവാഹകർമ്മവും അവർ നിർവ്വഹിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇതൊന്നും അറിയാതെയോ, അറിഞ്ഞാൽ തന്നെ ഗണ്യമാക്കാതെയോ നടത്തുന്ന പുതിയ വിവാഹാലോചനയിൽ കുമാരി അനുകൂലിക്കാത്തതു ആശ്ചര്യമാണോ?

വൈശ്രവണന്റെ ധനപുഷ്ടിക്കോ, ദേവേന്ദ്രന്റെ പ്രതാപത്തിനോ അർജ്ജുനന്റെ പരാക്രമത്തിനോ, കാമദേവന്റെ സൗന്ദര്യത്തിനോ, ഒരു സതീരത്നത്തിനെക്കൊണ്ടു ധർമ്മഭ്രംശം ചെയ്യിക്കാൻ സാധിക്കുന്നതല്ല "കുലവധൂടികൾ ജീവനിലും തുലോം, വിലമതിക്കുവതല്ലി സതീവ്രതം"

ഭദ്രസേനനും സരളാംഗിയും കുമാരിയുടെ നിർബന്ധത്തെ തെറ്റിക്കാൻ പലപ്രകാരത്തിൽ ശ്രമിച്ചു. അവളോടു ഇണങ്ങിയും പിണങ്ങിയും അവർ പറഞ്ഞുനോക്കി; കാരാഗൃഹത്തിലാക്കുമെന്നു പറഞ്ഞു ഭയപ്പെടുത്തി. കവീന്ദ്രന്മാരെക്കൊണ്ടു അവളെ ഉപദേശിപ്പിച്ചു. പക്ഷേ

ശ്രുതാധർമ്മത്തെക്കുറിച്ച് ഓരോന്നു ചോദിച്ച് അദ്ദേഹത്തിനെത്തന്നെ അവർ തോല്പിച്ചു. വേറെയും പലരും അവളെ ഗുണദോഷിച്ചു പക്ഷെ, ഇവയൊന്നും അവളുടെ മനസ്സിന്റെ ഗതിയെ ചലിപ്പിച്ചില്ല. "ഞാൻ ഇരുന്നാലുംശരി, മരിച്ചാലുംശരി, രണ്ടും എനിക്ക ഒന്നുപോലെതന്നെ. നിങ്ങളുടെ ഭീഷണികളേയോ, എനിക്ക നേരിട്ടാവുന്ന കഷ്ടതകളേയോ, എന്നുവേണ്ട എന്റെ ജീവനാശത്തെ തന്നെയോ, ഞാൻ ഭയപ്പെടുന്നില്ല. എന്തിനധികം പറയുന്നു; ഈ ജന്മം മറ്റൊരാളെ ഞാൻ ഭർത്താവായി സ്വീകരിക്കുമെന്ന് ആരും ശങ്കിക്കപോലും വേണ്ട. എന്റെ ശരീരത്തെ അല്ലാതെ ആത്മാവിനെ തടവിലിടാൻ ആർക്കും സാധിക്കുന്നതല്ലല്ലോ" എന്നാണ് ഓരോരുത്തരോടും അവൾ പറയുന്ന മറുപടി. രാജകുമാരിയുടെ ഈ ദൃഢനിശ്ചയം അറിഞ്ഞ് ജനങ്ങൾ സന്തോഷിച്ചു. സരളാംഗിക്ക അവളെ കാരാഗൃഹത്തിൽ ആക്കണമെന്നോ, തൂക്കിക്കൊല്ലിക്കണമെന്നോ വിചാരമുണ്ട്. മദ്രസേനൻ ചിലപ്പോൾ പുത്രിയുടെ ഹിതപ്രകാരം അവളെ വിവാഹം ചെയ്യിക്കാൻ ഉറയ്ക്കും. പക്ഷെ, സരളാംഗിയെ കാണുമ്പോഴേക്ക് ആ വിചാരം അസ്തമിച്ചുപോകുന്നു. ആയാളുടെ ഹൃദയം ചെറുകാറ്റത്ത് ആലയുന്ന പുൽക്കൊടിപോലെ സദാ ചലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. കഷ്ടം പുരുഷന്മാർ, അവർ പ്രകൃതിദത്തമായുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യബുദ്ധി അന്യർക്ക പണയപ്പെടുത്തിയാലത്തെ അവസ്ഥ എന്ത്?

സരളാംഗിയും കുമാരസേനനുമായുള്ള ഗൂഢാലോചനകൾക്ക് ഇപ്പോഴും കുറവില്ല. ദിവസവും ഒന്നു രണ്ടു മണിക്കൂറെങ്കിലും അവർ ഒരുമിച്ച് കഴിച്ചുകൂട്ടും. ഇത് വിവാഹാലോചനയ്ക്കു മാത്രമായിട്ടാണോ എന്ന് എനിക്ക നിശ്ചയമില്ല.

അദ്ധ്യായം ൨൩.

അജ്ഞാതവാസം കൈക്കൊണ്ടു്, മാത്സ്യസാമ്രാജ്യം തുലോം ദുർല്ലഭമായുള്ള ഒരു വിജനസ്ഥലത്തു്, അതും ഒരു ഘോരാരണ്യത്തിന്നു നാലഞ്ചുനാഴിക മാത്രം അകലെ, അജ്ഞാതവാസം ഉറപ്പിച്ചിട്ടും മോഹനകുമാരന്റെയും കാമവല്ലിയുടേയും ഏകാന്തവാസത്തിനു ഭംഗം നേരിട്ടു. മുപ്പതിൽപരം അതിഥികളെ സൽക്കരിക്കാൻ അവർ നിർബ്ബന്ധിതരായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. കുമാരനും കാമവല്ലിയും അതിഥിപ്രമാണികളെ എന്നപോലെ സവ്യസാചി മുതലായ ഭൃത്യന്മാർ അവരുടെ ഭൃത്യജനങ്ങളെയും സൽക്കരിക്കുന്നതിൽ ഏർപ്പെട്ടിരിക്കയാണു്. ഉദ്ദേശം അൻപതു വയസ്സു പ്രായംവരുന്ന ഒരു പ്രഭുവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പത്നിയും ഭൃത്യന്മാരുമാണു് ഈ അതിഥിസംഘത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതെന്നു മാത്രമേ തൽക്കാലം നമുക്കു ഗ്രഹിക്കാൻ നിവൃത്തിയുള്ളു. ബംഗ്ലാവിന്റെ പശ്ചിമഭാഗത്തുള്ള മുഖപ്പിൽ പ്രഭു ഒരു കസേരയിൽ കിടക്കുന്നു. അല്പം അകലെ മാറി പ്രഭ്വിയും കാമവല്ലിയും ഇരിപ്പുണ്ടു്. കുമാരനാകട്ടെ, വിനീതഭാവത്തിൽ പ്രഭുവിനു് അഭിമുഖമായി ചുവരോടു ചേർന്നു നില്ക്കുന്നു. കുമാരന്റെ അജ്ഞാതവാസത്തെയും, അതിന്റെ ഹേതുക്കളേയും കുറിച്ചു് അവർ വളരെനേരം സംഭാഷണംചെയ്തു. ഒടുവിൽ പ്രഭു ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു.

പ്രഭു:—കുമാരാ, നീ രണ്ടുദിവസത്തിനകം അവിടെ എത്തണം. ഇനിയും ക്ഷമിച്ചിരിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ല. എന്റെ ശരീരാസ്വാസ്ഥ്യവും, മനഃക്ലേശവും, മറ്റുകുഴപ്പങ്ങളുംകൊണ്ടു് ഇത്രയുംകാലം ക്ഷമിച്ചു. ഇടയ്ക്കായി രണ്ടുമൂന്നുയുദ്ധങ്ങളിൽ ഏർപ്പെട്ടകയാൽ സൈന്യത്തിനുനേരിട്ടക്ഷയവും ക്ഷീണവും ഒട്ടൊക്കെ പരിഹരിച്ചു. ഇനിയും താമസിയാതെ യുദ്ധത്തിനു പുറപ്പെടണം.

പ്രഭ്വി:—കുമാരന്റെസ്ഥിതി ധർമ്മസങ്കടത്തിലാണു്. അയാൾക്കു യുദ്ധംനടത്താൻ സമ്മതമില്ല. ഇതേവരെ ഓരോ ഒഴികഴിവുകൾ പറഞ്ഞുനീട്ടിയതിന്റെ ഉദ്ദേശം ഇവിടെ വന്നശേഷമേ എനിക്കു ഗ്രഹിക്കാൻ കഴിഞ്ഞുള്ളു. പ്രഭു പത്നിയുടെ സംഭാഷണരീതി ഊഹിച്ചറിയുകയാൽ മോഹനകുമാരൻ വല്ലാതെകുഴങ്ങി. അദ്ദേഹത്തിന്റെമുഖം ലജ്ജയാൽ മ്ലാനമായി.

പ്രഭു:—അജ്ഞാതവാസംതന്നെ തുടരാമെന്നാണോ കുമാരാ, നീ വിചാരിക്കുന്നതു ?

പ്രധാ:— അതും സ്വന്തമല്ല. ആയാൾക്ക് ഭദ്രസേനന്റെ പുത്രിയെ വിവാഹംചെയ്യണമെന്ന് ആഗ്രഹമുണ്ട്. ഇവർ തമ്മിൽ മിക്കവാറും ദമ്പതിമാരായിക്കഴിഞ്ഞു.

പ്രഭു:— ഭദ്രസേനന്റെ പുത്രിയെപ്പറ്റി ഞാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ട്. ഒരിക്കലോ മറ്റോ കണ്ടിട്ടുമുണ്ട്. അവളെപ്പറ്റി ജനങ്ങൾക്കെല്ലാം വളരെ ബഹുമാനമാണുള്ളത്.

പ്രധാ:— ഭദ്രസേനൻ സമ്മതിക്കുന്നപക്ഷം വിവാഹം നടക്കട്ടെ; കുമാരനെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിൻഗാമിയായി സ്വീകരിച്ചാൽമതി.

പ്രഭു:— എന്ത്? ആ ദുഷ്ടന്റെ മരണംവരെ കാത്തിരിക്കുകയോ? അവൻ ആര്? എങ്ങിനെ രാജാവായി? ഇതെല്ലാം ഇത്രക്ഷണം വിസ്മരിച്ചോ?

കാമവല്ലി:— ആ രാജകുമാരിക്കു സങ്കടകരമായി ഒരു കൃത്യം ചെയ്യുന്നതിൽ എനിക്കും വളരെ കുണ്ഠിതമുണ്ട്. ഇത്ര സൗന്ദര്യവും സുശീലയും ആയ ഒരു ബാലികയെ ഇതേവരെ ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല.

പ്രഭു:— എന്നാൽ ഒന്നുചെയ്യാം. സൈന്യങ്ങളുമായി വിജയനഗരത്തേക്കു തിരിക്കാം. അവിടെ എത്തിയശേഷം ഒരു ദൂതനെ അയക്കാം.

പ്രധാ:— എന്തിന്; യുദ്ധത്തിന ക്ഷണിക്കാനോ?

പ്രഭു:— ഭദ്രസേനൻ, പുത്രിയെ കുമാരനു നൽകിയശേഷം രാജ്യംവിട്ട് എവിടെയെങ്കിലും പോയി പാർത്തുകൊള്ളണം. ഇത് ആയാൾ സമ്മതിക്കുന്നപക്ഷം യുദ്ധം കൂടാതെ കഴിക്കാം.

കാമ:— അതെ; അതുതന്നെ കൊള്ളാം.

പ്രഭു:— കുമാരാ! നിന്റെ അഭിപ്രായമെന്ത്? ഉള്ളിൽ ഉള്ളത് പുറത്തു പറയാൻ മടിക്കരുത്.

മോഹ:— അവിടുന്ന് കല്പനപോലെ പ്രവർത്തിക്കാൻ ഞാൻ തയ്യാറാണ്. ഭദ്രസേനന്റെ പുത്രിയാണെന്ന് അറിയാതെ ഞാൻ ....അതു് അവിടുന്ന് ക്ഷമിക്കണം. എനിക്ക് അസഹ്യമായ മനഃക്ലേശത്തിന് ഇതു് കാരണമാകയിരിക്കുന്നു. എന്തായാലും അവിടുന്ന് കല്പിച്ചതാണ് ഉചിതമായ മാർഗ്ഗം.

പ്രഭു:— അതെ; അതുതന്നെ കൊള്ളാം. നിങ്ങളെല്ലാം നാളെത്തന്നെ അങ്ങോട്ടു പുറപ്പെടണം. എന്റെ ഭൃത്യന്മാരിൽ ചിലർ വേണ്ട വാഹനങ്ങളോടുകൂടി നാളെ ഇവിടെ എത്തും.

മോഹ:— അതുവേണ്ട; നാം വിജയനഗരത്ത് എത്തുന്നതുവരെ ഞങ്ങളെപ്പറ്റി ശങ്ക ജനിക്കാൻ ഇടയാകരുത്. ഇവിടെത്തന്നെ നാലഞ്ചു ഭൃത്യന്മാർ ഉണ്ടല്ലോ.

പ്രള:—കഷ്ടം! നിന്റെ അമ്മ എന്റെ സഹോദരി; നീ എന്റെ ഭാഗിനേയൻ; നീ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നു. വിവരം അറിഞ്ഞിട്ടുതന്നെ മാസങ്ങൾ ആറേഴായി. ഇത്രയുംകാലം കഴിഞ്ഞിട്ടും നിങ്ങളുടെ അജ്ഞാതവാസം അവസാനിപ്പിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഇനിയെങ്കിലും കാലതാമസത്തിന് ഇടയാകരുത്.

മോഹ:—കാലതാമസം ഉദാസീനതയാൽ നേരിട്ടതല്ലല്ലോ.

പ്രള:—അല്ലെന്നു ഞാൻ സത്യംചെയ്യാം. ഈശ്വരൻ എന്നെ നല്ലപോലെ പരീക്ഷിച്ചു. എന്റെ മനസ്സ്വത്തെ നശിപ്പിച്ചു. ശരീരാരോഗ്യത്തെ തകർത്തു. ഇതിനിടയിൽ രണ്ടുമൂന്നു യുദ്ധങ്ങളിലും ഏർപ്പെടേണ്ടിവന്നു. ഈ ദുർഘടങ്ങൾ നേരിടാതിരുന്നുവെങ്കിൽ അലസന്റെ കഥമാത്രമേ ഇപ്പോൾ ശേഷിക്കയുള്ളായിരുന്നു.

പ്രഭാ:—(കാമവല്ലിയോട്) നിങ്ങളെല്ലാം അവിടെ വന്നു പാർക്കണമെന്ന് പലപ്പോഴും കുമാരനോടു ഞാൻ നിർബ്ബന്ധിച്ചിട്ടും ആരും വഴിപ്പെട്ടില്ല.

കാമ:—അത് എന്റെ നിസ്സമ്മതംകൊണ്ടാണ്. ഭർത്തൃവിയോഗത്തിനുശേഷം ഒരു ക്ഷേത്രസങ്കേതം ഏകാന്തമായി താമസിച്ച് ഈശ്വരഭജനം ചെയ്യണമെന്ന് എനിക്ക് ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു.

പ്രഭാ:—ഇവിടെ കൂട്ടിവന്ന് അന്വേഷിക്കാമെന്നു വെച്ചാൽ അതും കുമാരനു സമ്മതമല്ല.

മോഹ:—അവിടുന്നോ അമ്മാവനോ ഇങ്ങോട്ടുവന്നാൽ ജനങ്ങൾക്കു ഞങ്ങളെപ്പററി മനസ്സിലാകുമെന്നു ഭയന്നാണ് ഞാൻ വിസമ്മതിച്ചത്.

പ്രള:—നടന്ന കാര്യങ്ങളെപ്പററി പറഞ്ഞിട്ടു ഫലമില്ലല്ലോ. നാളെത്തന്നെ സൈന്യങ്ങളെ തയ്യാറാക്കാൻ സേനാനായകനോടു ആജ്ഞാപിക്കാം.

അനന്തരകർത്തവ്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു സംഭാഷണംചെയ്തുകൊണ്ട് രണ്ടുമൂന്നു മണിക്കൂർ അവർ കഴിച്ചുകൂട്ടി. അനന്തരം അതിഥികൾ അവരുടെ സ്വദേശത്തേയ്ക്കു യാത്തിരിച്ചു. കുമാരൻ അപ്പോഴും അവരെ അനുഗമിച്ചിട്ട് സ്വഭവനത്തിലേക്കു മടങ്ങി.

അതിഥികൾ ആരെല്ലാമെന്നു വായനക്കാർ ഊഹിച്ചിരിക്കാം. മദനപുരത്തെ രാജാവായ ശംഭുപ്രസാദനും മോഹനകുമാരന്റെ മാതുലനും) രാജ്ഞിയും ആണെന്നുള്ള പരമാർത്ഥം ഇനിയും ഗോപനം ചെയ്തിട്ടു ഫലമില്ലല്ലോ.

നമ്മുടെ കഥാനായകൻ, "നാനാവികാരപരിവാരിതനായി മുററത്ത് ലാത്തിക്കൊണ്ടി"രുന്നു കാമവല്ലിയും ചിന്താധീനയായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇവരുടെ ചിന്താകുലത അധികനേരം നിലനിന്നില്ല. എന്തെന്നാൽ എവിടെനിന്നോ ഒരു ദൂതൻ കുമാരന്റെ സമീപത്തു

ചെന്നു അദ്ദേഹത്തെ വിനയപൂർവ്വം അഭിവാദ്യംചെയ്തശേഷം ഒരു കത്തു് അദ്ദേഹത്തിന്റെപക്കൽ കൊടുത്തു. കുമാരൻ ഭൃത്യനോടു കുശലപ്രശ്നങ്ങൾ ചെയ്തശേഷം വിശ്രമിക്കാൻ നിയോഗിച്ചിട്ടു കത്തു വായിക്കാൻ തുടങ്ങി. കാമവല്ലി ഉൽക്കണ്ഠാകുലിതയായി കുമാരനെത്തന്നെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

അദ്ധ്യായം ൧൩.

“തിരളുള്ളവനതാപമാറ്റുന്ന ദിവ്യപ്പോട്ടംവിറയ്ക്കുന്നകൈകെ–
ത്താരാൽതനാികുറിച്ചയച്ചവിവരക്കത്തിൽപാദേതത്തിലും
ആകാംക്ഷിതറീട്ടക്ഷരങ്ങളൊന്നാവിസ്പഷ്ടമാകായ്കിലും,
സാരാർത്ഥഗ്രഹണത്തിനാസ്സുന്ദരിക്കായിലൊരായാസവും”

കുന്നിന്മേൽ ബംഗ്ലാവിൽ പുതുതായി ഒരാൾ വരികയും, മോഹനകുമാരന്റെ കയ്യിൽ ഒരു കത്തു കൊടുക്കുകയും ചെയ്തവിവരം കഴിഞ്ഞ അദ്ധ്യായത്തിൽ പ്രസ്താപിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലൊ. കുമാരൻ ഭൃത്യന്റെപക്കൽനിന്നു കത്തു വാങ്ങി വളരെ ബദ്ധപ്പെട്ടു പൊളിച്ചു വായിച്ചുതുടങ്ങി. തുറന്നുനോക്കിയതോടുകൂടിത്തന്നെ അയാളുടെ മുഖം പ്രസന്നമായി. എന്നാൽ വായിച്ചതിനോടുകൂടി അയാളുടെ മുഖശോഭ കുറഞ്ഞു. സന്തോഷത്തിന്റെ സ്ഥാനത്തു്, കോപസമ്മിശ്രമായ സന്താപം സ്ഥലംപിടിച്ചു. കുമാരന്റെ മുഖത്തുതന്നെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്ന കാമവല്ലി, എഴുത്തു സ്വന്തക്കാരുടേതാണെന്നു് ഊഹിച്ചു. കുമാരൻ ആ എഴുത്തു രണ്ടുമൂന്നാവർത്തി വായിച്ചശേഷം ഭൃത്യന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു് ഇങ്ങിനെ ചോദിച്ചു;

മോഹ:—നിങ്ങൾക്കു മാർഗ്ഗക്ലേശങ്ങളൊന്നും ഉണ്ടായില്ലല്ലൊ.

ഭൃത്യ:—ഇല്ല.

മോഹ:—മഹാരാജാവിനും രാജ്ഞിക്കും മറ്റും ക്ഷേമംതന്നെയല്ലെ?

ഭൃത്യ:—അതെ.

മോഹ:—രാജകുമാരിയുടെ വിവാഹത്തിനുള്ള വട്ടംകൂട്ടുകൾ തുടങ്ങിയോ?

ഭൃത്യ:—ഒരുക്കങ്ങളെല്ലാം മിക്കവാറും കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

മോഹ:—നിങ്ങൾ വഴിനടന്നു ക്ഷീണിച്ചുവല്ലൊ; അപ്പുറത്തുപോയി ആഹാരം കഴിച്ചു് അല്പം വിശ്രമിക്കൂ.

കുമാരന്റെ നിയോഗപ്രകാരം ഭൃത്യൻ ഭക്ഷണത്തിനായി കൃഷ്ണദാസനെ അനുഗമിച്ചു. അനന്തരം കാമവല്ലി കുമാരനോടു ചോദിക്കുന്നു.

കാമ:— കുഞ്ഞേ! എഴുത്തു വിജയനഗരത്തുനിന്നല്ലേ?

മോഹ:— അതേ; രാജകുമാരികൊടുത്തയച്ചതാണ്.

കാമ:— രാജകുമാരിക്കു വിവാഹം നിശ്ചയിച്ചോ?

മോഹ:— ഉവ്വ്; എഴുത്തുകേൾക്കണം.

എന്നുപറഞ്ഞു് ഇങ്ങനെ വായിച്ചു.

വിജയീഭവ

"സ്വർഗ്ഗതുല്യമായ കുമുദിനീതീരത്തെ വിട്ട് ഈ ഭരിതഭൂമിയിൽ എത്തിയശേഷമുള്ള വിശേഷങ്ങൾ അവിടുത്തെ അറിയിക്കണമെന്നു വിചാരിച്ചു് രണ്ടു ഭൃത്യന്മാരെ ഞാൻ അങ്ങോട്ടു് അയച്ചു. എന്നാൽ എന്റെ നിർഭാഗ്യാതിരേകത്താൽ ഭൃത്യന്മാരെ രണ്ടുപേരെയും സരളാംഗി അമ്മ സ്വാധീനപ്പെടുത്തി കത്തുകൾ കൈക്കലാക്കി അവർക്കു ചില ദുരുപദേശങ്ങളും നൽകി തിരിച്ചയക്കുകയാണു ചെയ്തതു്. ഗുരുവിന്റെ കാരുണ്യത്താൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒരു ശിഷ്യൻമുഖേന അയക്കുന്ന ഈ കത്തെങ്കിലും അവിടെ കിട്ടുമെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു.

എന്നെ ഈ വരുന്ന ൨൩-ാംനു-കുമാരസേനൻ എന്ന ഒരു പ്രഭുകുമാരനെക്കൊണ്ടു വിവാഹംചെയ്യിക്കാൻ അച്ഛൻ തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്നു. അച്ഛന്റെ ഹിതത്തെ അതിവർത്തിക്കുന്നതിൽ എനിക്കുള്ള പ്രതിബന്ധങ്ങളെല്ലാം ഞാൻ തുറന്നുപറഞ്ഞെങ്കിലും സരളാംഗി അമ്മയുടെ നിർബന്ധത്താൽ അച്ഛൻ, ആ നിശ്ചയത്തിൽനിന്നു് അല്പംപോലും വ്യതിചലിക്കുന്നില്ല. അവിടുത്തേക്കു ലേശമെങ്കിലും, ഈ ആശ്രിതയിൽ കാരുണ്യമുള്ളപക്ഷം, ഉടൻതന്നെ ത്രിവിക്രമനോടൊന്നിച്ചു പുറപ്പെടണം. എങ്ങിനെയും അവിടുന്നു് വന്നു് എന്നെ രക്ഷിക്കാത്തപക്ഷം ഞാൻ എന്റെ ജീവനെ ഉപേക്ഷിക്കും. ഇവിടെവന്നാൽ കമലയുടെ ഗൃഹത്തിൽ താമസിക്കാം. അവിടുത്തെ ഞാൻ എങ്ങിനെയെങ്കിലും കണ്ടുകൊള്ളാം. ഒരിക്കൽ അവിടുന്നു രക്ഷിച്ച എന്റെ ജീവനെ വീണ്ടും രക്ഷിക്കുകയോ നശിപ്പിക്കുകയോ ചെയ്യേണ്ടതു് അവിടുത്തെ ചുമതലയാണ്. അതു് എനിക്കുള്ളതല്ല. ഇതിൽ കൂടുതൽ എഴുതാൻ എനിക്കു ശക്തിയില്ല. എന്റെ സ്ഥിതി അവിടുന്നു് ഊഹിച്ചു് അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

കാമ:— കുഞ്ഞേ! നീ എന്തുനിശ്ചയിച്ചു?

മോഹ:— ഞാൻ എന്തുചെയ്യണമെന്നു് അമ്മതന്നെ പറയണം.

കാമ:— നീ ഭൃത്യനോടൊന്നിച്ച് വിജയനഗരത്തേക്കു പോകണം.

മോഹ:— അതുകൊണ്ട് എന്തുപ്രയോജനം?

കാമ:— രാജകുമാരിയെക്കണ്ട് ആശ്വസിപ്പിക്കണം.

മോഹ:— അവളുടെ വിവാഹം നിശ്ചയിച്ചുകഴിഞ്ഞില്ലേ; ആ നിശ്ചയത്തെ ഭേദപ്പെടുത്താൻ എനിക്കു ശക്തിയുണ്ടോ?

കാമ:— നീ ക്ഷിപ്രംതന്നെ പോകണമെന്നാണ് എന്റെ പക്ഷം. പിന്നെ നിന്റെ ഇഷ്ടംപോലെ ചെയ്യു.

മോഹ:— ഞാൻ അവിടെ ചെന്നാൽ രാജകുമാരിയെക്കാണുന്നതെങ്ങിനെ? കണ്ടാൽതന്നെ എന്തുഫലം?

കാമ:— ആ ദുഷ്ടനല്ലേ വരൻ?

മോഹ:— അതെ.

കാമ:— കുമാരാ! നിവൃത്തിയുണ്ടെങ്കിൽ, ആ ദുഷ്ടന്റെ കൈയിൽ അകപ്പെടാതെ കുമാരിയെ രക്ഷിക്കണം.

മോഹ:— ഞാൻ ആലോചിച്ചിട്ട് ഒരു വഴിയെ കാണുന്നുള്ളു. അടുത്തമാസം ൨൦-നു യുദ്ധത്തിനു പുറപ്പെടത്തക്കവണ്ണം വേണ്ട ഒരുക്കങ്ങളും ചെയ്യാൻ മാതുലൻ മന്ത്രിയോട് ആജ്ഞാപിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഞാൻ വിജയനഗരത്തുപോയി നിവൃത്തിയുണ്ടെങ്കിൽ രാജകുമാരിയെ, ഇല്ലെങ്കിൽ കമലയെ, കണ്ടിട്ട് മദനപുരത്തേക്കുപോകാം. ൨൫-നുക്കു മുൻപു സൈന്യങ്ങളും വിജയനഗരത്തെത്തത്തക്കവണ്ണം പുറപ്പെടണമെന്നു മാതുലനോട് അപേക്ഷിക്കാം.

കാമ:— അതു കൊള്ളാം. പക്ഷെ ദിവസം അടുത്തുപോയല്ലോ.

മോഹ:— എന്തായാലും കഴിയുന്നതും ശ്രമിച്ചുനോക്കാം.

കാമ:— രാജകുമാരിയെ ഒരു ക്ഷുദ്രകുമാരനെക്കൊണ്ട് വിവാഹം ചെയ്യിക്കാൻ തീർച്ചയാക്കിയല്ലോ.

മോഹ:— അവൻ സരളാംഗിക്കു കൈക്കൂലികൊടുത്തിരിക്കും.

കാമ:— എന്നാലും ഭദ്രസേനന്റെ സമ്മതംകൂടാതെ വിവാഹം നടക്കുമോ?

മോഹ:— ഭദ്രസേനൻ സരളാംഗിയുടെ ആജ്ഞയെ ധിക്കരിക്കയോ? അതിന് അയാൾക്കു ധൈര്യമില്ല.

കാമ:— ഈ സരളാംഗി ഏതുരാജവംശത്തിൽ ജനിച്ചവളാണ്.

മോഹ:— "അവൾ ഒരു രാജവംശത്തിലും ജനിച്ചവളല്ല. അവൾ വിജയനഗരത്തുതന്നെ ജനിച്ചവളായ ഒരു ദാസിയാണ്.

കാമ:— രാജകുമാരിയുടെ മാതാവോ?

മോഹ:— അവർ ബലിപുരത്തെ രവീന്ദ്രവിക്രമരാജാവിന്റെ സഹോദരി ആയിരുന്നു

കാമ:— അവരുടെ മരണശേഷമാണോ, ഭദ്രസേനൻ സരളാംഗിയെ വിവാഹംചെയ്തതു"?

മോഹ:—അല്ല; അവർ ജീവിച്ചിരിക്കുമ്പോൾതന്നെ ആയിരുന്നു. പക്ഷേ, സരളാംഗിയുടെ വിവാഹത്തിനുശേഷം അധികംകാലം അവർ ജീവിച്ചിരുന്നില്ല.

കാമ:—അതു് ഭാഗ്യംതന്നെ.

മോഹ:—സരളാംഗി അവർക്കു വിഷംകൊടുത്തു കൊല്ലുകയായിരുന്നാത്രേ.

കാമ:—ഭദ്രസേനൻ ഇതു് അറിഞ്ഞിട്ടില്ലേ?

മോഹ:—ഉണ്ടു്; പക്ഷേ എന്തു ഫലം?

കാമ:—വല്ലവിധവും ആ ദുഷ്ടയെ ഇല്ലായ്മ ചെയ്യണം.

മോഹ:—സരളാംഗിയുടെ കഥകഴിഞ്ഞാൽ, കുമാരിയുടെ കഷ്ടത നീങ്ങും. പക്ഷേ, ഒരുപെണ്ണിനുവേണ്ടി സ്ത്രീവധം ചെയ്യുന്നതു് ധർമ്മമല്ലല്ലോ.

കാമ:—സൌകര്യമുള്ളപക്ഷം രാജകുമാരിയെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോന്നാലൊ?

മോഹ:—അതൊന്നും ആലോചിക്കാതിരുന്നില്ല. അവൾ വരുന്നപക്ഷം, കൊണ്ടുപോയി മദനപുരിയിൽ പാർപ്പിക്കാം.

കാമവല്ലിയും കുമാരനും ഇപ്രകാരം സംഭാഷണം ചെയ്തു കൊണ്ടിരിക്കെ, ഭക്ഷണത്തിനും വിശ്രമത്തിനുമായി കൃഷ്ണദാസനെ അനുഗമിച്ച ദൂതനും അവിടെഎത്തി.

മോഹ:—നിങ്ങൾ ഭക്ഷണം കഴിച്ചോ?

ദൂത:—ഉവ്വ്.

കാമ:—രാജകുമാരിക്കു സുഖം തന്നെയോ?

ദൂത:—ദേവിയുടെ സ്ഥിതി വളരെ സങ്കടകരമാണു്.

കാമ:—കുമാരിയുടെ സമ്മതം ചോദിക്കാതെയാണോ വിവാഹം നിശ്ചയിച്ചതു്.

ദൂത:—നിശ്ചയം സരളാംഗീദേവി കഴിച്ചു. മഹാരാജാവും അതിനു് അനുകൂലിച്ചു.

കാമ:—രാജകുമാരിയോടു് ചോദിക്കാതെ അവളുടെ വിവാഹകാര്യം തീർച്ചയാക്കുന്നതു് ന്യായമാണോ?

ദൂത:—ന്യായവും, നീതിയും എന്നേ വിജയനഗരം രാജ്യം വിട്ടിരിക്കുന്നു.

മോഹ:—ഈ വിവാഹാലോചനയെ ജനങ്ങൾ അനുകൂലിക്കുന്നോ?

ദൂത:—ഇല്ല; അവരെല്ലാം ഒന്നുപോലെ വിരോധമാണു്.

കാമ:—അതിനു കാരണം എന്തു്?

അദ്ധ്യായം ൨൧.

സുവൎണ്ണകുമാരിയുടെ അപേക്ഷയനുസരിച്ച് വിജയനഗരത്തേക്കു പുറപ്പെട്ട മോഹനകുമാരൻ കമലയുടെ ഗൃഹത്തിൽ കയറി വിശ്രമിക്കുകയായിരുന്നല്ലൊ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനന്തരഗതിയെക്കുറിച്ച് അറിവാൻ വായനക്കാൎക്ക് അത്യാശയുണ്ടായിരിക്കാം. എന്നാൽ അതിനുമുൻപായി രാജധാനിയിൽനിന്നു ചില സംഭവങ്ങളെക്കുറിച്ച് അല്പം പ്രസ്താവിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.

കുമാരനും ഭൃത്യനും കമലയുടെ ഗൃഹത്തിലേയ്ക്കു കയറുന്നതു കുമാരസേനൻ കണ്ടു. അയാളും അതിനടുത്തുള്ള ഒരു മദ്യഷാപ്പിൽ ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. കുമാരന്റെ മുഖം നല്ലതുപോലെ പരിചിതമായിരുന്നതിനാൽ പ്രഥമവീക്ഷണത്തിൽതന്നെ അയാൾക്കു കുമാരനെ മനസ്സിലായി; അയാൾ ഉടനെതന്നെ സരളാംഗിയുടെ കൊട്ടാരത്തിലേക്ക് ഓടി. അവിടെ ഭദ്രസേനനും സരളാംഗിയും അല്ലാതെ മറ്റാരും ഇല്ലായിരുന്നു. കുമാരസേനന്റെ പരിഭ്രമം കണ്ടു സരളാംഗി ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:

സര.—നിങ്ങളും ഓടിവിയൎത്തതുപോലെ തോന്നുന്നല്ലൊ. ഇത്ര ബദ്ധപ്പാട് എന്തു്?

കുമാ:—രാജകുമാരിയുടെ ചിത്രകലാകാരൻ ഇന്നു് എത്തീട്ടുണ്ട്. ഞാൻ അയാളെ വഴിക്കുവെച്ചു കണ്ടു.

സര:—നിങ്ങൾ കണ്ടിട്ട് അധികനേരമായോ?

കുമാ:—കണ്ടിട്ട് അഞ്ചുമിനിട്ടു കഴിഞ്ഞിരിക്കും.

സര:—എങ്ങോട്ടുപോയി?

കുമാ:—കമലയുടെ ഗൃഹത്തിലേക്ക്.

സര:—ഞാൻ എപ്പോഴും പറയാറില്ലേ; ആ അസത്താണ് അവളെ ചീത്തയാക്കുന്നത്.

കുമാ:—അയാളെ ആളയച്ചു വരുത്തിയതാണ്.

ഭദ്ര:—അതു് എങ്ങിനെ തീൎച്ചയാക്കി?

കുമാ:—അയാളോടൊരുമിച്ചു നമ്മുടെ കവീന്ദ്രന്റെ ഒരു ശിഷ്യനും ഉണ്ടായിരുന്നു.

ഭദ്ര:—അവൻ മറ്റു എവിടെ എങ്കിലുംപോയിട്ടു തിരിച്ചുവരികയായിരിക്കും.

കുമാ:—എങ്കിൽ അവനും കമലയുടെ ഗൃഹത്തിലേക്കു കയറിയതു് എന്തിന്?

അദ്ധ്യായം ൨൫.

സുവൎണ്ണകുമാരിയുടെ അപേക്ഷയനുസരിച്ച് വിജയനഗരത്തെക്കു പുറപ്പെട്ട മോഹനകുമാരൻ കമലയുടെ ഗൃഹത്തിൽ കയറി വിശ്രമിക്കുകയായിരുന്നല്ലൊ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനന്തരഗതിയെക്കുറിച്ച് അറിവാൻ വായനക്കാൎക്ക് ആഗ്രഹമുണ്ടായിരിക്കാം. എന്നാൽ അതിനുമുൻപായി രാജധാനിയിൽ നടന്ന ചില സംഭവങ്ങളെക്കുറിച്ച് അല്പം പ്രസ്താവിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.

കുമാരനും ഭൃത്യനും കമലയുടെ ഗൃഹത്തിലേയ്ക്കു കയറുന്നതു കുമാരസേനൻ കണ്ടു. അയാൾ അതിനടുത്തുള്ള ഒരു മദ്യഷാപ്പിൽ ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. കുമാരന്റെ മുഖം നല്ലതുപോലെ പരിചിതമായിരുന്നതിനാൽ പ്രഥമവീക്ഷണത്തിൽത്തന്നെ അയാൾക്കു കുമാരനെ മനസ്സിലായി; അയാൾ ഉടനെതന്നെ സരളാംഗിയുടെ കൊട്ടാരത്തിലേക്ക് ഓടി. അവിടെ രുദ്രസേനനും സരളാംഗിയും അല്ലാതെ മറ്റാരും ഇല്ലായിരുന്നു. കുമാരസേനന്റെ പരിഭ്രമം കണ്ടു സരളാംഗി ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:

സര.—നിങ്ങൾ ഓടിവിയൎത്തതുപോലെ തോന്നുന്നല്ലൊ. ഇതു ബദ്ധപ്പാട് എന്തു്?

കുമാ:—രാജകുമാരിയെ രക്ഷിക്കാൻ ആരോ പുറപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. ഞാൻ അയാളെ വഴിക്കുവെച്ചു കണ്ടു.

സര:—നിങ്ങൾ കണ്ടിട്ട് അധികനേരമായോ?

കുമാ:—കഷ്ടിച്ച് അഞ്ചുമിനിട്ടു കഴിഞ്ഞിരിക്കും.

സര:—എങ്ങോട്ടുപോയി?

കുമാ:—കമലയുടെ ഗൃഹത്തിലേക്ക്

സര:—ഞാൻ എപ്പോഴും പറയാറില്ലേ; ആ അസത്താണ് അവളെ ചീത്തയാക്കുന്നത്.

കുമാ:—അയാളെ ആളയച്ചു വരുത്തിയതാണ്.

രുദ്ര:—അതു് എങ്ങിനെ തീൎച്ചയാക്കി?

കുമാ:—അയാളോടൊരുമിച്ചു നമ്മുടെ കവീന്ദ്രന്റെ ഒരു ശിഷ്യനും ഉണ്ടായിരുന്നു.

രുദ്ര:—അവൻ മറ്റു എവിടെ എങ്കിലും പോയിട്ടു തിരിച്ചുവരികയായിരിക്കും.

കുമാ:—എങ്കിൽ അവനും കമലയുടെ ഗൃഹത്തിലേക്കു കയറിയതു് എന്തിന്?

സര:—ഇതെല്ലാം ആ ഒരുമ്പെണ്ണ് ഉണ്ടാക്കുന്നതാണ്. അവളുടെ തോന്ന്യാസങ്ങൾ നിങ്ങളാരും അറിഞ്ഞിട്ടില്ല. ആ കഴുവിനെ ഇപ്പോൾതന്നെ പുറത്താക്കണം. കുമാരിയെ പ്രത്യേകം സൂക്ഷിക്കയുംവേണം.

ഭദ്ര:—ഈ ദുഷ്ടതകൾക്കൊന്നിനും ഞാൻ തയ്യാറില്ല.

സര: ഇല്ലെങ്കിൽ വേണ്ട; അച്ഛനും മകളുംകൂടി സുഖമായിരിക്കണം; എനിക്ക് എന്റെ പാട്ട് ജനങ്ങളുടെ ശകാരം കേൾക്കാൻ ഞാൻ തയ്യാറില്ല

ഭദ്ര:—ജനങ്ങൾ ഭവതിയെ ശകാരിക്കയോ? അതെന്തിന്?

സര:—തള്ളയില്ലാത്ത പെണ്ണിനെ ഞാൻ തല്ലിയോടിച്ചെന്ന പറയാതിരിക്കയില്ല. അതൊന്നും കേൾക്കാൻ ഞാനില്ല. എന്റെ പാട്ട് എനിക്ക്.

ഭദ്ര:—ഞാൻ എന്തുചെയ്യണമെന്നാണ നീ പറയുന്നത്?

സര:—ഒന്നുംവേണ്ട; സുഖമായികിടന്ന് ഉറങ്ങിക്കൊള്ളണം. മകൾ അവളുടെ പാട്ടിനുപോകട്ടെ; കഷ്ടം! മൂത്തുനരച്ചാലെങ്കിലും മനുഷ്യർക്ക വിചാരമുണ്ടാകണം.

ഭദ്ര:—എന്നാൽ ഭവതിതന്നെ വേണ്ടതെല്ലാം ചെയ്യു.

സര:—ഛെ ഛേ! എനിക്കൊന്നിനും ശക്തിയില്ല........എന്റെ മക്കളൊരുവരാ ആയിരുന്നെങ്കിൽ ഇതിനുമുൻപ് തലയും ഉടലും രണ്ട്.

ഭദ്ര:—"എന്നാൽ വേഗംപോയി അതുതന്നെചെയ്യു" എന്ന് അല്പം ഈർഷ്യാസൂചകമായ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു. ഇതുകേട്ട സരളാംഗി അവൾ ഇരുന്നിടത്തുനിന്നും എഴുന്നേറ്റു.

സര:— ഗുണവും ദോഷവും പറയാൻ നമുക്ക കാര്യമില്ല. ഞാനിതാ എന്റെ പാട്ടിനുപോകുന്നു. നിങ്ങൾ എല്ലാംതന്നെ സുഖമായിരിക്കിൻ.

സരളാംഗി മുറിവിട്ടു.

ഭദ്രസേനൻ അവളുടെ ഭർത്സനംകേട്ട് കോപിച്ചിരിക്കയാണെന്ന വായനക്കാർ ശങ്കിക്കുന്നുണ്ടോ? അയാൾക്ക് അതുകൊണ്ട ലേശവും കോപമില്ല. പക്ഷെ, സരളാംഗി കോപിച്ച് ഇറങ്ങിപ്പോയതിൽ അയാൾക്ക സങ്കടമുണ്ട്. അയാൾ എഴുന്നേറ്റു അവളുടെ പിന്നാലെചെന്നു കൈക്കുപിടിച്ചു. അവൾ ഭദ്രസേനന്റെ കൈകളെ തട്ടിയിട്ട് മുന്നോട്ടുപോയി.

"ദേവീ; ഞാൻ പറഞ്ഞതെല്ലാം ക്ഷമിക്കണേ" എന്ന് അപേക്ഷിച്ചുകൊണ്ട് വീണ്ടും അവളെ തടഞ്ഞു.

സര:—വിടണം.

ഭദ്ര:—വിട്ടില്ലെങ്കിലോ?

സര:—കിട്ടുന്നതും കൂടി വാങ്ങിക്കൊള്ളണം.

ഭദ്ര:—ദേവിതന്നതെല്ലാം വാങ്ങാൻ ഞാൻ തയ്യാറല്ലെ.

സര:—എനിക്ക് ഒന്നും തരാനും വാങ്ങാനും ശക്തിയില്ല; എന്റെപാട് എനിക്ക്.

ഭദ്ര:—ദേവീ! വരു; എന്റെ അപേക്ഷയെ ഉപേക്ഷിക്കരുത്.

സര:—അതിനു വേറെ ആരും അന്വേഷിക്കണം.

ഭദ്ര:—എന്റെ അപരാധമെല്ലാം ക്ഷമിക്കണം; ദേവിയുടെ ഹിതത്തിനു വിപരീതമായി ഒരു വാക്കുപോലും ഞാൻ സംസാരിക്കയില്ല. കമലയെ ഇതാ ഈ നിമിഷത്തിൽ പുറത്താക്കാം. കുമാരിയെ അവളുടെ മുറിയ്ക്കകത്ത് അടച്ചുപൂട്ടി താക്കോലും ദേവിയെ ഏല്പ്പിക്കാം.

ഭദ്രസേനന്റെ വാക്കുകൾ വിടാഗ്രഗണ്യനായ കുമാരസേനനെപോലും പുച്ഛജനകമായിത്തീൎന്നു. അയാൾ സരളാംഗിയുടെ സാമൎത്ഥ്യത്തെ വിചാരിച്ചു സന്തോഷിച്ചു.

ഭദ്രസേനന്റെ അപേക്ഷാനുസരണം സരളാംഗി അയാളോടൊന്നിച്ച് സുവൎണ്ണകുമാരിയുടെ കൊട്ടാരത്തിലേക്കു പോയി. അവിടെ കുമാരൻ വന്നവിവരം അറിയിച്ചുകൊണ്ടു കമലയും നില്ക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ഭദ്രസേനൻ കമലയെനോക്കി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു.

ഭദ്ര—കമല വേഗം പുറത്തുപൊയ്ക്കൊള്ളൂ. മേലാൽ ഈ കൊട്ടാരത്തിനകത്തു കാണരുത്.

സുവ:—അച്ഛാ! എന്നെയുംകൂടി.

ഭദ്ര:—അതെ; പിന്നെ നിനക്ക് അവന്റെ പുറകേ പോകാം നീയും സൂക്ഷിച്ചോ; നിന്നെയും താമസിയാതെ മട്ടുപഠിപ്പിക്കും. നിങ്ങളുടെ കള്ളമൊന്നും മറ്റാരും അറിയുന്നില്ലെന്നോ?

സുവ:—എന്റെ കുറ്റത്തിനു കമലയും ശിക്ഷ അനുഭവിക്കണമോ? വല്ലവരുടേയും ഏഷണികേട്ട് അച്ഛൻ ഇങ്ങനെ കല്പിക്കരുത്.

സര:—എടീ, അധികപ്രസംഗി! ഏഷണിപറഞ്ഞതാര്?

സുവ:—ഞാൻ എന്റെ അച്ഛനോടാണു പറഞ്ഞത്; എന്തിനു വഴക്കിനുവരുന്നു?

സര—ഞാൻ എങ്ങനെന്നും വഴക്കറിയവളല്ലെന്നു കരുതിക്കോ; അധികപ്രസംഗം പറഞ്ഞാൽ നാക്കിനെ അറുത്തുകളയും.

സുവ—എന്തിനു നാക്കറുക്കുന്നു; കഴുത്തുതന്നെയാകട്ടെ. എന്റെ അമ്മയുടെ പുറകെ എന്നെയും അയച്ചേക്കണം; മടിക്കണ്ടാ; വേണമെങ്കിൽ അച്ഛൻതന്നെ ആയുധവും തരും.

സര—എടി വേശ്യേ! ആലോചിച്ചുസംസാരിക്ക.

സ്വ—എന്തെങ്കിലും പറഞ്ഞുകൊള്ളണം. ഇപ്പോഴം പറഞ്ഞവാക്കുമാത്രം ഉച്ചരിക്കരുതെ.

സര—എടീ വേശ്യേ!വേശ്യേ!! ആയിരം വേശ്യേ! എന്നുതന്നെ വിളിക്കും; നീ എന്തുചെയ്യുമെന്നുകാണട്ടെ.

കമ—ദേവീ! അവിടുന്നു മിണ്ടാതിരിക്കണം അവർ എന്തെങ്കിലും പറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ.

സര—ശവമേ! പുറത്തുകടക്കാനല്ല പറഞ്ഞതു്.

കമ—എന്റെകാര്യംകൊണ്ടു ഖേദിക്കണ്ടാ; ഞാനിതാ പോകുന്നു. എന്റെ അമ്മതമ്പുരാട്ടിക്കു വിഷംകൊടുത്തു കൊന്നതിനും, സാധു, രാജകുമാരിയെ ഉപദ്രവിക്കുന്നതിനും, ദയാലുവായ മഹാരാജാവിനെ സങ്കടപ്പെടുത്തുന്നതിനും, ഈശ്വരൻ പ്രതിഫലംതരും. പണ്ടത്തെ തൊഴിൽ താമസിയാതെ തുടരേണ്ടിവന്നില്ലെങ്കിൽ ഈശ്വരനില്ല.

ഇത്രയും പറഞ്ഞിട്ടു് കമല രാജകുമാരിയുടെ നേരെതിരിഞ്ഞു് "ദേവീ! അവിടത്തെ ജഗദീശ്വരൻ അനുഗ്രഹിക്കും. അവിടുത്തേക്കു മേല്ക്കുമേൽ മംഗളംഭവിക്കട്ടെ" എന്നു് ആശംസിച്ചുകൊണ്ടു് അവൾ പുറത്തേയ്ക്കുപോയി.

കമലയുടെ ധിക്കാരവാക്കുകൾ കേട്ടിട്ടും ഭദ്രസേനൻ അവളെ ശാസിക്കാതിരുന്നതിൽ വായനക്കാർ ആശ്ചര്യപ്പെട്ടേക്കാം. അയാൾ ഒരു മനുഷ്യനല്ലേ? കമല പറഞ്ഞതെല്ലാം വാസ്തവവും ആണല്ലൊ. അവളുടെ ഓരോവാക്കും അയാളുടെ ഹൃദയത്തിൽ തറച്ചു. അതുതന്നെയാണു് അയാൾ ചലനരഹിതനായി നിന്നുപോയതു്.

കമല പോയ ഉടൻ സരളാംഗി ഭദ്രസേനനെ പിടിച്ചുവലിച്ചു പുറത്തേക്കുകൊണ്ടുപോയി, അല്പനേരം മന്ത്രിച്ചശേഷം വീണ്ടും അകത്തുവന്നു.

ഭദ്ര—കുമാരി! നിന്നെ രണ്ടുമൂന്നുദിവസത്തേക്കു ബന്തവസ്സിൽ വയ്ക്കുവാൻ തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്നു. എന്തിനാണെന്നു നിനക്കുതന്നെ അറിയാമല്ലൊ.

സ്വ—എന്റെ ജീവനെപ്പോലും അവിടുത്തേക്കു് അവകാശമുണ്ടു്.

സര—ഈ നല്ലബുദ്ധി ചിലപ്പോൾ കാണുന്നില്ലല്ലൊ.

ഇതിനു കുമാരി മറുപടിപറഞ്ഞില്ല; ഭദ്രസേനൻ പുറത്തേക്കു കടന്നു. സരളാംഗിയും അയാളെ അനുഗമിച്ചു. ഭദ്രസേനൻ പുറത്തുനിന്നു് മുറിയടച്ചുപൂട്ടി താക്കോൽ സരളാംഗിയെ ഏല്പിച്ചു. സരളാംഗിയുടെ മുഖം പ്രസന്നവുമായി.

കമല അവളുടെ ഗൃഹത്തിലേക്കു പോയി. അവിടെ എത്തി തന്റെ പ്രത്യാഗമനത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന മോഹനകുമാര

നോട് കൊട്ടാരത്തിൽനടന്ന സകലവിവരങ്ങളും പറഞ്ഞുകേൾപ്പിച്ചു. രാജകുമാരിയുടെ കാരാഗൃഹവാസം അവർ അറിഞ്ഞിട്ടില്ലായിരുന്നതിനാൽ കുമാരനെ ഗ്രഹിപ്പിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

കുമാരന്റെ പെട്ടെന്നുണ്ടായ കോപത്തെക്കുറിച്ചു എന്തുപറയട്ടെ. അയാളുടെ കണ്ണുകൾ ചുവന്നു; കസാലയിൽനിന്നും ചാടി എഴുന്നേററു തന്റെ ഖഡ്ഗം കയ്യിലെടുത്തു. സരളാംഗീഭദ്രസേനന്മാരെ ആ നിമിഷത്തിൽ നിഗ്രഹിച്ച് രാജകുമാരിയേയുംകൊണ്ടു പോരുമെന്നുപറഞ്ഞ് അയാൾ മുററത്ത് ഇറങ്ങി. പക്ഷെ കമല, അയാളെ ആശ്വസിപ്പിച്ച് അകത്തേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. അവളുടെ നിർബ്ബന്ധത്താൽ ചായകഴിച്ചശേഷം ഒരു യോദ്ധാവിന് അനുരൂപമായവിധത്തിൽ വസ്ത്രധാരണംചെയ്തു. ഒരു ഖഡ്ഗം അരയിൽ തൂക്കിയിട്ട് ഒരു നല്ല കവചവും, ഇരട്ടക്കുഴൽ കൈത്തോക്കും ഉടുപ്പിനുള്ളിൽ ഒളിച്ചു. ഇങ്ങനെ ആവശ്യംനേരിട്ടാൽ ആരോടും നേരിടുന്നതിനു തയ്യാറായശേഷം കൊട്ടാരത്തിലേക്കു തിരിച്ചു;

അദ്ധ്യായം ൨൭.

‘‘ഒന്നോടുണർന്നുള്ള വധൂപുമാന്മാ-
രന്നേരമന്യോന്യമനല്പരാഗം
പിന്നേടമൊന്നാകമാനസത്തിൽ
വന്നേറിടുംമാലൊടുമാറിനിന്നു’’

ഭദ്രസേനൻ പുത്രിയുടെ വിവാഹകാര്യത്തെക്കുറിച്ച് ആലോചിച്ചുകൊണ്ട് ഇരിക്കയായിരുന്നു. സരളാംഗി, പ്രധാനമന്ത്രി രവീന്ദ്രസേനൻ, മറെറാരു മന്ത്രിയായ മോഹനദാസ്, ഭദ്രസേനന്റെ പുത്രന്മാരായ രാജേന്ദ്രൻ, കൃഷ്ണവർമ്മൻ എന്നിവരും, വിവാഹത്തിനുള്ള കാലതാമസത്തെ ഓർത്ത് സങ്കടപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരുന്ന കുമാരസേനനും ആലോചനയിൽ പങ്കുകൊണ്ടിരുന്നു. അവർ ഓരോന്നു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ, വരാന്തയിൽ ആരുടെയോ കാൽപ്പെരുമാററവും, "അദ്ദേഹം എന്തുചെയ്യുന്നു?" എന്ന് കാവൽശിപായിയോട് സഗൌരവം ചോദിക്കുന്നതും കേട്ട് ഭദ്രസേനൻ പുറത്തേക്കുവന്നു. അയാൾക്കു ദർശനമാത്രയിൽ മോഹനകുമാരനെ മനസ്സിലായി. കുമാരന്റെ മുഖഗാംഭീര്യവും ആകപ്പാടെയുള്ള ക്ഷാത്രതേജസ്സും അതിന് അനുരൂപമായ വേഷവും എല്ലാംകൂടി കണ്ട് ഭദ്രസേനനിൽ പെട്ടെന്ന് ഒരു വികാരം ഉണ്ടായി. ആ വികാരം, ക്രോധം, ആശ്ചര്യം, ഭ

യം മുതലായവയുടെ സമ്മേളനത്താൽ ഉണ്ടായതത്രെ. ദുഷ്ടാഗ്രഗണ്യനായ ഭദ്രസേനന് ഭയമോ? അതെ, ഭയംതന്നെ; താൻ ചെയ്തിട്ടുള്ളതും ചെയ്യുവാനുള്ളതുമായ ദുഷ്കൃത്യങ്ങളുടെ സ്മരണ അയാളിൽ ഭയം ജനിപ്പിക്കുകതന്നെ ചെയ്തു. ഭദ്രസേനന് കുമാരനെ അവമാനിച്ചു യാത്രയാക്കണമെന്നു മോഹംതോന്നി; എങ്കിലും അതിനു ധൈര്യപ്പെടാതെ അയാളെ അകത്തേക്കു ക്ഷണിച്ച് ആദരപൂർവം സൽക്കരിച്ചു.

മോഹനകുമാരൻ അകത്തേക്കു പ്രവേശിച്ചതോടുകൂടി കുമാരസേനന്റെ മുഖപ്രസന്നത നിശ്ശേഷം നശിച്ചു. എന്നു മാത്രമല്ല, അയാളുടെ ശരീരം വിറയ്ക്കുകയും കൈകാലുകൾ തളരുകയും ചെയ്തു. കുമാരന്റെ മുഖത്തു നോക്കാൻ അയാൾക്കു ശക്തിയില്ല. സരളാംഗി കുമാരനെ ഇതിനുമുമ്പു കണ്ടിട്ടില്ല; എങ്കിലും അവളും ആഗതനായ ആൾ സുവർണ്ണകുമാരന്റെ ഏറ്റവും വല്ലഭനാണെന്ന് ഊഹിച്ചു. ഭദ്രസേനൻ അല്പനേരം ചിന്താമഗ്നനായിരുന്നു. അനന്തരം മന്ത്രിമാരെ നോക്കിപ്പറയുന്നു.

ഭദ്ര:—ഇദ്ദേഹത്തിനെ നിങ്ങളാരും അറിയുകയില്ലായിരിക്കാം. എനിക്കും പൂർണ്ണവിവരം ഇല്ല. കുമാരിയെ കുമുദിനീവനത്തിൽവെച്ചു രക്ഷിച്ചത് ഇദ്ദേഹമാണ്.

മന്ത്രിമാർ ഒരുപോലെ എഴുന്നേറ്റ് ആഗതനെ വന്ദിച്ചു. അവർ കുമാരനെ ഉൽക്കണ്ഠയോടുകൂടി ഉറ്റുനോക്കി. ഇത്ര സുന്ദരനും തേജസ്വിയുമായ ഒരു യുവാവിനെ ഭർത്താവായി വരിച്ച രാജകുമാരിയെ അവർ മനസാ അഭിനന്ദിച്ചു. മോഹനകുമാരൻ, സരളാംഗി, ഭദ്രസേനൻ, മന്ത്രിമാർ, സരളാംഗിയുടെ പുത്രന്മാർ എന്നിവരെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയശേഷം കുമാരസേനന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു.

മോഹ:—നിങ്ങളുടെ താമസം ഇവിടെത്തന്നെയോ?

കുമാരസേനൻ വളരെ പണിപ്പെട്ട് ചുണ്ടുകൾ വിടർത്തി "അല്ല" എന്നു മറുപടി പറഞ്ഞു.

മോഹ:—ഓഹോ; എനിക്കു തെറ്റിപ്പോയി; വിവാഹത്തിനു കാപ്പുകെട്ടിയിരിക്കയാണല്ലോ.

ഭദ്ര:—ഇതെല്ലാം ആരു പറഞ്ഞു?

മോഹ:—അരമനരഹസ്യം അങ്ങാടിയിൽ പരസ്യമല്ലെ?

ഭദ്ര:—നിങ്ങളെ ഇങ്ങോട്ടു ക്ഷണിക്കണമെന്ന് അന്നുതന്നെ ഞാൻ വിചാരിച്ചു. ഇങ്ങോട്ടു വരാൻ ദയവുണ്ടായതിൽ ഞങ്ങൾക്കു വളരെ സന്തോഷമുണ്ട്.

മോഹ:—നിങ്ങളെ വന്നുകാണണമെന്നു ഞാൻ വളരെനാളായി ആഗ്രഹിക്കുന്നു. പക്ഷെ, ഇന്നുമാത്രമെ തരപ്പെട്ടൊള്ളു.

ഭദ്ര:—ഈ യാത്രക്കു പ്രത്യേകിച്ചു കാരണം ഒന്നുമില്ലല്ലോ.

മോഹ:—ഉണ്ടു; അല്പം കാര്യമുണ്ട്.

ഉഗ്ര:— എന്താണെന്നുകേട്ടാൽ കൊള്ളാം.

മോഹ:—എനിക്കു രാജകുമാരിയെ ഒന്നു കാണണം.

ഉഗ്ര:—അവൾ ആവശ്യപ്പെട്ടിട്ടാണോ?

മോഹ: – അല്ല, എനിക്കു കാണേണ്ട ആവശ്യം ഉള്ളതുകൊണ്ടാണ്.

ഉഗ്ര:—അവളെ കാണാൻ നിവൃത്തിയില്ലല്ലോ.

മോഹ:– അതെന്തു്?

ഉഗ്ര:—അവളെ ബന്തവസ്സിൽ വെച്ചിരിക്കയാണ്.

മോഹനകുമാരൻ, അയാൾ ഇരുന്നിരുന്ന കസേലയിൽനിന്നു എഴുന്നേറ്റു. അയാളുടെ വലതുകയ്യ് ഖഡ്ഗത്തിന്റെ പിടിയിൽ എത്തി. ഏതാനും ഭാഗം പുറത്തേയ്ക്കു വലിച്ചെടുത്തു; മുഖം, കോപംകൊണ്ട്, പൂർവ്വാധികം അരുണവർണ്ണമായി. നയനങ്ങൾ തീക്കട്ടപോലെ ജ്വലിച്ചു. ദന്തങ്ങൾ തമ്മിൽ ഇടറി ഉഗ്രസേനന്റെ അരികിലേക്കു കുറേക്കൂടി അടുത്തിട്ട് "എന്തു്! രാജകുമാരി കാരാഗൃഹത്തിലോ!!" എന്നു ചോദിച്ചു.

ഉഗ്രസേനനും എഴുന്നേറ്റു.

ഉഗ്ര: കാരാഗൃഹത്തിലല്ല; കൊട്ടാരത്തിൽതന്നെ പ്രത്യേകം സൂക്ഷിച്ചിരിക്കയാണ്.

മോഹ:—നിങ്ങൾ എന്തിനായി ആ പാപകർമ്മം ചെയ്തു.

ഉഗ്ര:—അതിനെക്കുറിച്ചു ചോദ്യം ചെയ്വാൻ നിങ്ങൾക്കു കാര്യമില്ല.

മോഹ:—വാസ്തവം തന്നെ. അതും നിങ്ങളുടെ രാജനീതികളിൽ ഒന്നായിരിക്കാം. ഇതിനെല്ലാം നിങ്ങൾ ദൈവസന്നിധിയിൽ സമാധാനം പറയണം.

ഉഗ്രസേനൻ സംസാരിക്കുന്നതെങ്കിലും കുമാരന്റെ ഭാവമുതൽ, ഈശ്വരൻ, അയാളിൽ പൂർവ്വസ്മരണ ഉളവാക്കി. അയാൾക്കു നന്നേ ഓർമ്മയുണ്ട്. അതു ദൈവത്തിനെയോ കുമാരനെയോ എന്നു എനിക്കു നിശ്ചയമില്ല. കുമാരൻ സരളാംഗിയെ നോക്കി, ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു.

മോഹ:—ഇദ്ദേഹത്തിനെക്കൊണ്ടു് ഈ പാപകർമ്മങ്ങളെല്ലാം ചെയ്യിക്കുന്നതു നിങ്ങളാണ്. നിങ്ങൾക്കു ലഭിക്കുവാനുള്ള ഈശ്വരശിക്ഷയോർത്തു ഞാൻ ഭയപ്പെടുന്നു.

സരളാംഗി "പ്രഭോ! ഞാൻ ഒന്നും അറിഞ്ഞതല്ല" എന്നുമാത്രം പറഞ്ഞിട്ടു ആ മുറിയിൽനിന്നു പോയി.

അനന്തരം കുമാരൻ, കുമാരസേനന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു.

മോഹ:—എടോ, ദുഷ്ട! സാധുവായ രാജകുമാരിയെ ദ്രോഹിക്കാനുള്ള ആലോചനക്കു നീയും എത്തിയിരിക്കുന്നോ? നിന്റെ ഈ വിഷതല അന്നു ഞാൻ അറുത്തുകളയേണ്ടതായിരുന്നു. ദ്രോഹി! എ

ന്റെ അമ്മയെ അവമാനിക്കാൻ പുറപ്പെട്ടതുപോലും ഞാൻ ക്ഷമിച്ചു. ഇപ്പോഴത്തെ നിന്റെ സാഹസത്തിന്, ഇന്നില്ലെങ്കിൽ നാളെ, എന്റെ ഖഡ്ഗം നിന്നെ ശിക്ഷിക്കും.

കുമാരൻ സംഭാഷണം അവസാനിപ്പിക്കുന്നതിനു മുൻപുതന്നെ കുമാരസേനൻ ഇരുന്നിരുന്ന കസാലയിൽനിന്നു നിലത്തുപതിച്ചു. അയാളുടെ ജീവിതം അവസാനിച്ചു, എന്നുതന്നെ അയാൾ തീർച്ചയാക്കി. കുമാരൻ വീണ്ടും ഭദ്രസേനനോടു പറയുന്നു.

മോഹ:—എനിക്കു രാജകുമാരിയെ കാണേണ്ട ആവശ്യമുണ്ട്. അതിനു നിങ്ങൾ അനുവദിക്കണം.

ഭദ്ര:— നിവൃത്തിയില്ലെന്നു ഒരിക്കൽക്കൂടി പറയുന്നു.

മോഹ:—നിങ്ങൾ വെറുതെ ശങ്കിക്കേണ്ട, യാതൊരു ദുരുദ്ദേശ്യവും എനിക്കില്ല.

ഭദ്രാ.—ഇല്ലായിരിക്കാം.

മോഹ:—അങ്ങുകൂടെ വന്നുകൊള്ളണം. വേണമെങ്കിൽ ഇവരുംവരട്ടെ.

മോഹനകുമാരന്റെ ഈ അപേക്ഷയെ അംഗീകരിക്കണമെന്നു മന്ത്രിമാർ നിർബന്ധിക്കുകയാൽ ഭദ്രസേനൻ സമ്മതിച്ചു അവരെല്ലാംകൂടി രാജകുമാരിയുടെ കൊട്ടാരത്തിലേക്കു തിരിച്ചു. കുമാരനെ മാളികമുകളിലേക്കു അയച്ചിട്ടു ഭദ്രസേനനും മന്ത്രിമാരും അയാളെപ്പററി സംഭാഷണം ചെയ്തുകൊണ്ടു താഴെനിന്നു.

മോഹനകുമാരൻ രാജകുമാരിയുടെ മുറിക്കുള്ളിൽ കടന്നു: അവിടെ, ആഹാരാദി ദിനചര്യകളെല്ലാം വെടിഞ്ഞു്, അല്പപ്രാണയായി കിടക്കുന്ന സുവർണ്ണകുമാരിയെ അയാൾ കണ്ടു. അയാളുടെ ഹൃദയം തകർന്നു. കണ്ണുകളിൽ കണ്ണുനീർ നിറഞ്ഞു. കുമാരൻ അവളുടെ സമീപത്തുചെന്നിരുന്നു് അവളെ തലോടി. അവൾ കണ്ണുതുറന്നു. എങ്കിലും ഒട്ടുന്നനെ അവളുടെ ശരീരം പൂർവ്വാധികം തളർന്നു. കുമാരൻ സമീപത്തു് ഇരുന്ന പാൽ എടുത്തു് അല്പാല്പമായി ഒഴിച്ചുകൊടുത്തു. ഏതാനും നിമിഷങ്ങൾ കഴിഞ്ഞു് കുമാരന്റെ സഹായത്തോടുകൂടി അവൾ എഴുന്നേററിരുന്നു. കുമാരൻ അവളെ മാറോടുചേർത്തു് ആലിംഗനംചെയ്തുകൊണ്ടു പറയുന്നു.

മോഹ:—പ്രിയേ! വിവരമെല്ലാം ഞാൻ അറിഞ്ഞു. നമ്മുടെ ഉദ്ദേശങ്ങളെല്ലാം തെററി. എല്ലാം ഈശ്വരവിധിപോലെവരട്ടെ.

മോഹ:—നാഥാ! എന്നെ രക്ഷിക്കണേ!

മോഹ:—ഓമനേ; ഞാൻ ചില രഹസ്യങ്ങൾ പറയാം. ഇതു പുറത്താകുന്നതു് ഒരു നിശ്ചിതകാലത്തെ ആകാവു എന്നു നിർബന്ധമുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ ഇതിനുമുൻപു പറയാതിരുന്നതാണ്. ഭവതിയുടെ അച്ഛനു മുൻപ് ഈ രാജ്യം ഭരിച്ചിരുന്നതു് സുരേന്ദ്രമഹാ

രാജാവാണെന്നു ഭവതി അറിഞ്ഞിരിക്കുമല്ലൊ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മരണശേഷം, അഥവാ അദ്ദേഹത്തിനെ ഭവതിയുടെ പിതാവു നിഗ്രഹിച്ചശേഷം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രിയതമയെയും രണ്ടൊ മൂന്നൊ വയസ്സുമാത്രം പ്രായം ഉണ്ടായിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഏക സന്താനത്തെയും നിഗ്രഹിക്കാൻ ഉഗ്രസേനൻ ചില ഘാതകന്മാരെ ചട്ടംകെട്ടി. അവർ രാജ്ഞിയെ നിഗ്രഹിച്ചു. പക്ഷെ, അപരാധിയായ ആ ശിശുവിനെ നിഗ്രഹിക്കാൻ അവൎക്കു ധൈൎയ്യം ഉണ്ടായില്ല. തന്മൂലം അവർ അതിനെ അവിടെ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു തിരിച്ചുപോന്നു. ആ ശിശുവിനെ ധൎമ്മപുരിയിലെ ഒരു പ്രഭു എടുത്തു വളൎത്തി. ഇങ്ങിനെയിരിക്കെ കഴിഞ്ഞു മൂന്നാലുകൊല്ലങ്ങൾക്കു മുമ്പു ആ പ്രഭു പരലോകപ്രാപ്തനായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഹോദരൻ പ്രഭുസ്ഥാനത്തിനു അവകാശിയായിത്തീൎന്നു. അയാൾ പ്രകൃത്യാ ഒരു വിടനും ദുർബുദ്ധിയും ആയിരുന്നതിനാൽ അയാൾ പ്രഭുപത്നിയെ സ്വാധീനപ്പെടുത്താൻ തുനിഞ്ഞു. അയാളുടെ ഉപദ്രവങ്ങളിൽ നിന്നു രക്ഷപ്പെടാൻ വഴികാണായ്കയാൽ ആ സാധ്വി തന്റെ വളൎത്തുപുത്രനുമായി പ്രഭുമന്ദിരം വിട്ടു അവർ ഇപ്പോൾ കമുദിനീതീരത്തുള്ള കുന്നിന്മേൽ ബംഗ്ലാവിൽ താമസിക്കുന്നു.

ഇതുംകേട്ടപ്പോഴേയ്ക്കു രാജകുമാരി ഒന്നു ഞെട്ടി. അവളുടെ ഹൃദയം സന്തോഷസാഗരത്തിൽ നിമഗ്നമായി. അവൾ രാജകുമാരനെ ഗാഢമായി ആശ്ലേഷിച്ചു തെരുതെരെ ചുംബിച്ചുകൊണ്ടു പറയുന്നു.

സുകു:—അവിടുന്നു സുരേന്ദ്രമഹാരാജാവിന്റെ പുത്രനാണൊ? ഈ രാജ്യത്തെ സിംഹാസനത്തിനു അവകാശിയാണൊ? ഈ പരമാൎത്ഥം ഇതുവരെ എന്നെ അറിയിക്കാതിരുന്നതു എന്തു? ഈശ്വരാ! നാടും വീടും ഇല്ലാത്ത ഒരുവനെ ഭൎത്താവായി വരിച്ചുവെന്നുള്ള ആക്ഷേപത്തിൽനിന്നു ഞാൻ വിമുക്തയായി. ഇനി മരിച്ചാലും എനിക്കു സങ്കടമില്ല.

മോഹ:—ഉഗ്രസേനന്റെ ദുഷ്കൃത്യത്തിനു പ്രതികാരം ചെയ്വാൻ ഞാൻ ഒരുങ്ങിയിരുന്നു. മദനപുരം രാജ്യത്തെ രാജാവായ ഗംഗപ്രസാദ് എന്റെ മാതുലനാണ്. ഞങ്ങൾ ഉഗ്രസേനനെ നിഗ്രഹിച്ചു രാജ്യം വീണ്ടെടുക്കണമെന്നു തീൎച്ചയാക്കി. ഈ ഘട്ടത്തിലാണു ഭവതി കമുദിനീതീരത്തു താമസിക്കാൻ വന്നതും നമുക്കു പുനസ്സന്ദൎശനത്തിനു യോഗം ഉണ്ടായതും. ഭവതി ഉഗ്രസേനന്റെ പുത്രിയാണെന്നു അറിഞ്ഞതോടുകൂടെ എന്റെ പ്രതികാരേച്ഛ അസ്തമിച്ചു. ഇല്ലെങ്കിൽ ഇതിനുമുമ്പു ഈ രാജ്യം ഞാൻ കീഴടക്കുമായിരുന്നു.

സ്വാ:—നാഥാ! അവിടുത്തെ അഭ്യർത്ഥനയെ ഞാൻ തടഞ്ഞു. ആ ദ്രോഹത്തിനുള്ള ശിക്ഷയാണ് ഞാൻ ഇപ്പോൾ അനുഭവിക്കുന്നത്.

മോഹ:—പ്രിയേ! അങ്ങിനെ പറയരുതേ; ഭവതിയെ ലഭിക്കുന്നപക്ഷം, രാജ്യവും എന്നുവേണ്ട, സർവസ്വവും ഉപേക്ഷിക്കാൻ ഞാൻ തയ്യാറാണ്. ഭവതിയെ എനിക്കു വിവാഹംചെയ്തുതരണമെന്ന് ഞാൻ ഭദ്രസേനനോട് അപേക്ഷിക്കും. എന്റെ അപേക്ഷയെ അദ്ദേഹം സ്വീകരിക്കുന്നപക്ഷം, സമാധാനമായിക്കഴിയാം. ഇല്ലെങ്കിൽ ഇന്നുതന്നെ ഞാൻ മദനപുരത്തേയ്ക്കുപോകും. കഷ്ടിച്ചു നാലഞ്ചു ദിവസത്തിനകം മദനപുര സൈന്യം ഈ രാജ്യത്തെ ആക്രമിക്കും. വിജയസിദ്ധിയിൽ എനിക്കു സംശയമില്ല. വിജയലക്ഷ്മിയും, രാജ്യലക്ഷ്മിയും, സർവ്വോപരി എന്റെ ഹൃദയലക്ഷ്മിയും എനിക്ക് അധീനകളാകും. അതുവരെ ഭവതി സമാധാനമായിരിക്കണം. ഈ ശരീരത്തെ ഇങ്ങനെ നശിപ്പിക്കരുത്. വിവാഹദിവസത്തിനുമുമ്പ് സർവവും മംഗളമായി കലാശിക്കും. അതിനു നമുക്ക് ദൈവത്തെ പ്രാർത്ഥിക്കാം.

സ്വാ:—പ്രിയതമാ! എന്റെ പിതാവു മഹാദുഷ്ടൻതന്നെ; എങ്കിലും അവിടുന്ന് അദ്ദേഹത്തിനെ കൊല്ലരുതേ.

മോഹ:—ഭവതിയുടെ ആഗ്രഹം ഞാൻ ഒരിക്കലും വിസ്മരിക്കയില്ല.

ഈ അവസരത്തിൽ, ആരോ മുകളിലേക്കു വരുന്ന ശബ്ദംകേട്ട് രണ്ടുപേരും പുറത്തേക്കുമാറിനിന്നു. അരമണിക്കൂറിലധികം കഴിഞ്ഞിട്ടും കുമാരൻ തിരിച്ചുചെല്ലായ്കയാൽ ഭദ്രസേനനും പ്രധാനമന്ത്രിയും മുകളിലേക്കു വന്ന ശബ്ദമാണ് അവർ കേട്ടത്. മന്ത്രി അകത്തുപ്രവേശിച്ച് മോഹനകുമാരനോടു ഇങ്ങനെപറഞ്ഞു.

മന്ത്രി:—പ്രഭോ! അരമണിക്കൂറിൽ അധികം കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അവിടത്തെപ്പോലെയുള്ള യോഗ്യന്മാർ വാഗ്ദാനത്തെ ലംഘിക്കുന്നതു ഉചിതമാണോ?

മോഹ—നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതു വാസ്തവംതന്നെ ഞാൻ ഇതാ വരുന്നു.

മോഹ:—(ഭദ്രസേനനോട്) രാജകുമാരിയെ എനിക്ക് വിവാഹംചെയ്തുതരണമെന്ന് നിങ്ങളോടു [illegible] ഞാൻ അപേക്ഷിക്കുന്നു.

ഭദ്ര:—ഇല്ല; നിശ്ചയമായും അവളെ നിങ്ങൾക്കു തരികയില്ല. അവളെ വിവാഹംചെയ്വാൻ വേറെ ആളുകളുണ്ട്.

മോഹ:—ഞാൻ ഏകാകിയാണെന്നു വിചാരിച്ച് അഹമ്മതി വേണ്ട; നിങ്ങളെപ്പോലെ ആയിരംപേരോട് എതിരിടാൻ ഈ ക

ഡ്ഗം മാത്രംമതി............കുമാരിയെ ഞാൻ കൊണ്ടുപോകും. നിങ്ങൾ എന്തുചെയ്യുമെന്നുകാണട്ടെ.

മന്ത്രി:—പ്രഭോ! അവിടത്തെപ്പോലെയുള്ളവൎക്ക് അതു് ഉചിതമാണോ? രാജകുമാരിയെ, അവിടത്തെ മാതാപിതാക്കന്മാരുടെ സമ്മതംകൂടാതെ കൊണ്ടുപോയാൽ ലോകർ അവിടത്തെ പഴിക്കയില്ലെ? എന്നുതന്നെയുമല്ല, അതു സാദ്ധ്യവുമാണോ?

മോഹ:—നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതു ന്യായംതന്നെ; പക്ഷെ സാദ്ധ്യമോ അസാദ്ധ്യമോ എന്നുസംശയിക്കേണ്ട.

മോഹ:—(ഭദ്രസേനനോട്) എന്തു്? "വേറെ ആണുങ്ങൾ ഉണ്ട്" ഇല്ലെ? നിങ്ങളുടെ ഈ ധിക്കാരവാക്കിന് കഷ്ടിച്ചു നാലഞ്ചു നാൾക്കകം, ഈ കൈ നിങ്ങളെ ശിക്ഷിച്ചില്ലെങ്കിൽ, ഞാൻ ക്ഷത്രിയവംശത്തിൽ ജനിച്ചവനല്ല.

കാമമോഹനോദ്യുക്തനായ ഭദ്രമൂൎത്തിയെപ്പോലെ ഭദ്രസേനനെ നോക്കി ഇത്രയും പറഞ്ഞിട്ട് കുമാരിയുടെ നേരെ തിരിഞ്ഞു് അനുകമ്പാൎദ്രമായ ഒരു നോട്ടത്താൽ യാത്ര അറിയിച്ചു. അനന്തരം അവിടെനിന്നു യാത്രയായി. ഭദ്രസേനനും മന്ത്രിമാരും അയാളെ അനുഗമിച്ചു. കുമാരൻ തിരിഞ്ഞുനോക്കുകപോലും ചെയ്യാതെ കമലയുടെ ഗൃഹത്തിലേക്കുപോയി.

അദ്ധ്യായം ൨൯.

"ദൈവഗതിക്കുഥവുള്ള മനസ്സിൻ
ഭാവകവാടനിരോധമൊരേടം"

കമലയുടെ ഗൃഹത്തിലേക്കു തിരിച്ച നമ്മുടെ കഥാനായകനെ പററി നമുക്കു പിന്തുടരാം. കുമാരൻ അവിടെ എത്തികൊട്ടാരത്തിൽ നടന്ന സകലസംഭവങ്ങളും കമലയെ അറിയിച്ചു. അനന്തരം ഭക്ഷണം കഴിച്ചെന്നും ഇല്ലെന്നും വരുത്തിയിട്ട് കമലയെ വിളിച്ച് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു.

മോഹ:—കമലേ; രാജകുമാരി നിന്നെ ഒരു സഹോദരിയെപ്പോലെ സ്നേഹിക്കുന്നു. ഞങ്ങൾക്കുവേണ്ടി നീ ഒട്ടധികം കഷ്ടപ്പാടുകൾ അനുഭവിച്ചിട്ടുണ്ട്. തന്മൂലം നീ എനിക്കും ഒരു സഹോദരിയായിത്തീൎന്നിരിക്കുന്നു. നിന്നോടു ഞാൻ ചില രഹസ്യങ്ങൾ പറയാം. രാജകുമാരിയും ഇപ്പോൾമാത്രമെ ഈ സംഗതികൾ അറിഞ്ഞിട്ടുള്ളു....... ....ഞാൻ ഇപ്പോൾതന്നെ മദനപുരത്തേക്കു പോകുന്നു. അവ!

ട്ടത്തെ ഇപ്പോഴത്തെ മഹാരാജാവ് എന്റെ മാതുലനാണെന്നു പറയുമ്പോൾ, പക്ഷെ നീ അത്ഭുതപ്പെട്ടേക്കാം. എന്നാൽ ഇനിയും ഞാൻ പറയുന്ന സംഗതികൾ നീ വിശ്വസിക്കുമോ എന്നുതന്നെ സംശയമാണ്. ഭദ്രസേനനു മുൻപ് ഈ രാജ്യം ഭരിച്ചിരുന്ന സുരേന്ദ്രമഹാരാജാവ് എന്റെ പിതാവാണ്. ഇതു പക്ഷെ, ആരും അറിഞ്ഞിരിക്കയില്ല. അച്ഛനെക്കൊന്നശേഷം എന്നെയും മാതാവിനെയുംകൂടി നിഗ്രഹിക്കാൻ ഭദ്രസേനൻ ചിലരെ നിയോഗിച്ചു. എങ്കിലും ആ ദുഷ്ടന്മാർ അമ്മയെമാത്രമെ വധിച്ചുള്ളു. ഒരു പ്രഭുവിന്റെ കാരുണ്യത്താൽ ഒരുമൂന്നുകൊല്ലങ്ങൾക്കു മുൻപുവരെ ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സംരക്ഷണയിൽ വളർന്നു. എന്നാൽ പ്രഭുവിന്റെ മരണത്തോടുകൂടി ഞാൻ വീണ്ടും അനാഥനായി. എന്നുമാത്രമല്ല, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പത്നിയും ചില കാരണങ്ങളാൽ എന്നോടുകൂടി പ്രഭുമന്ദിരം ഉപേക്ഷിച്ചു.

കമ:—അവിടുത്തെക്കൂടെ താമസിക്കുന്നതു് ആ പ്രഭ്വിയായിരിക്കാം. അവിടത്തെ മാതാവു് എന്നാണ് ഞങ്ങൾ വിചാരിച്ചിരുന്നതു്.

മോഹ:—അതെ, വാസ്തവത്തിൽ എന്റെ മാതാവും പിതാവും എല്ലാം ആ അമ്മതന്നെ. അവർക്കു മകനും ഞാനാണ്.

കമ:—ഇനിയും എന്തു ചെയ്യണമെന്നാണ് അവിടുന്നു വിചാരിക്കുന്നതു ?

മോഹ:—അമ്മയും ഭൃത്യന്മാരും ഇന്നു മദനപുരത്തേക്കു പോയിരിക്കും. അവരുടെ യാത്രയ്ക്കു വേണ്ട ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്തിട്ടാണ് ഞാൻ പോന്നതു്. എത്രയോ മുൻപുതന്നെ, മദനപുരത്തേക്കു ചെല്ലണമെന്ന് മാതുലൻ നിർബന്ധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. പക്ഷെ, ഭർത്തൃവിയോഗത്താൽ പരിതപ്തയായി മൂന്നുകൊല്ലം പട്ടണങ്ങളിലും, സുഖാഡംബരങ്ങളിലുംനിന്നു ഒഴിഞ്ഞു് ഏകാന്തമായി താമസിച്ചു് വ്രതം അനുഷ്ഠിക്കണമെന്നു അമ്മനിശ്ചയിച്ചു. മൂന്നുകൊല്ലം പൂർത്തിയാകുന്ന ദിവസവും എണ്ണി ഞാൻ ഇതുവരെ കഴിച്ചുകൂട്ടി. ഇനിയും ക്ഷമിച്ചിരിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ല......ഞാൻ ഇപ്പോൾതന്നെ മദനപുരത്തേക്കു പോകുന്നു. വിവാഹദിവസത്തിനുമുൻപായി മദനപുരം സൈന്യം ഈ രാജധാനിയെ ആക്രമിക്കും.

കമലേ! എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട അനുജത്തീ! ഞങ്ങൾ ഇതാ പുറപ്പെടുന്നു. നീ ധൈര്യമായിരിക്കു. സാധിക്കുമെങ്കിൽ കുമാരിയെയും ആശ്വസിപ്പിക്കണം.

കൃഷ്ണദാസനും കുമാരനും യാത്രതിരിച്ചു. അവർ കണ്ണിൽനിന്നു മറയുന്നതുവരെ അവരെ നോക്കിനിന്നിട്ടു കമല അവളുടെ അറയിലേ

ക്കപ്പോയി. അവൾക്കു ഭാവിയെപ്പററി ഉണ്ടായിരുന്ന ആശങ്കകളെല്ലാം നീങ്ങി. അവളുടെ ഹൃദയം സന്തോഷനിമഗ്നമായി.

കുമാരനും കൃഷ്ണദാസനും വിജയനഗരം വിട്ടിട്ട് ദിവസം രണ്ടുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. രാജകുമാരിയുടെ വിവാഹത്തിന് ഇനിയും നാലഞ്ചുദിവസമുണ്ട്. എങ്കിലും ഇന്നു സൂര്യോദയംമുതൽ ബാൻഡും നാഗസ്വരവും മററു മേളങ്ങളും മുഴങ്ങുന്നു. രാജധാനിയുടെ നാനാഭാഗങ്ങളിലായി വിവിധവിനോദങ്ങൾ നടക്കുന്നു. വിവാഹഘോഷങ്ങൾ ഇത്ര മുൻകൂട്ടി തുടങ്ങിയോ?

മോഹനകുമാരന്റെ ആഗമനത്തോടുകൂടി സുവർണ്ണകുമാരിയുടെ ഭാവിഗതിയെക്കുറിച്ചു ഉഗ്രസേനനും സരളാംഗിക്കും മററും ശങ്കജനിച്ചു. ധീരനായ കുമാരൻ അവളെ ഏതുപ്രകാരവും കൈക്കലാക്കി കൊണ്ടുപോയേക്കുമെന്ന് അവർ ഭയപ്പെട്ടു. കുമാരൻ പറഞ്ഞതുപോലെ ഒരു യുദ്ധം ഉണ്ടാകുമെന്നോ, തനിക്ക് ആപത്തുനേരിടുമെന്നോ ഉഗ്രസേനൻ ശങ്കിച്ചിരുന്നില്ല. കുമാരന്റെ വാക്കുകൾ, നിരാശജന്യങ്ങളായ ഭീഷണികളായിട്ടേ അയാൾ കരുതിയുള്ളു. എങ്കിലും, വിവാഹമുഹൂർത്തം മാററി മുൻകൂട്ടി ആ കർമ്മം നടത്താൻ സരളാംഗി ഉഗ്രസേനനെ നിർബ്ബന്ധിച്ചു. ആ ദുർബ്ബുദ്ധി അവളുടെ നിർബ്ബന്ധത്തിനു കീഴടങ്ങി. ഇതാണ് വിജയനഗരം രാജ്യത്ത് കാണുന്ന ആഘോഷങ്ങൾക്ക് കാരണം. സരളാംഗി ഉത്സാഹലഹരിയിൽ മതിമറന്നിരിക്കുന്നു. അവൾ കണ്ണിൽ കാണുന്നവരോടെല്ലാം "ഇവിടെ ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നതുപോലെയല്ലാതെ യാതൊന്നും നടക്കുകയില്ല" എന്നു വീരവാദം പറഞ്ഞുവരുന്നു. മന്ത്രിമാർ പോലും സരളാംഗിയെ കൂടെക്കൂടെ ചെന്നു കണ്ട് ഓരോ കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ച് ആലോചിക്കുന്നു. കുമാരദാസൻ "ഭക്ഷണവും കഴിച്ചു് അത്താഴവും കഴിഞ്ഞു" എന്നുമൂന്നു "കുപ്പികളും ഒഴിച്ചു്" കൃതകൃത്യനായിരിക്കുന്നു. സദ്യയും ദാനങ്ങളും മററും മദ്യശാലയിൽ വെച്ചുതന്നെ കഴിഞ്ഞു. സ്നേഹിതന്മാർക്കെല്ലാം ഒന്നാന്തരം ഓരോ കുപ്പിയാണു ദാനം ചെയ്തതു്. ഇതിലധികം അയാൾ എന്തുസൽകർമ്മം നടത്താനാണ്.

സുവർണ്ണകുമാരിയുടെ സ്ഥിതിക്കും സാധാരണയിൽനിന്ന് ചില മാററങ്ങൾ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. അവൾ സരളാംഗിയുടെ ഉപദേശപ്രകാരം അതിരാവിലെ എഴുന്നേററ് സ്നാനം സ്വാമിദർശനം മുതലായ സൽകർമ്മങ്ങൾ നടത്തിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അവളുടെ മുഖത്ത് സന്താപമോ, നിരാശയോ, ശോകമോ, അഥവാ ഇതെല്ലാം കൂടിയോ സ്ഫുരിക്കുന്നതെന്നു ഖണ്ഡിച്ചു പറവാൻ നിവൃത്തിയില്ല. അണയാറായ ദീപത്തിന്റെ പ്രകാശംപോലെ, അവളുടെ മുഖത്തു തല്ക്കാലം പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നവികാരം എന്തായിരുന്നാലും അതു് ശാശ്വതമല്ല. സരളാംഗി മണിക്കൂറിലൊരിക്കൽ കുമാരിയുടെ സമീപത്തുചെന്ന് ചിലതെ

ല്ലാം മന്ത്രിച്ചിട്ടുമുണ്ടു്. സുവര്‍ണ്ണകുമാരി, ഇന്നു് സര്‍ളാംഗിയുടെ ഉപദേശപ്രകാരം പ്രവര്‍ത്തിക്കാന്‍ തയ്യാറായിരിക്കുന്നു. സന്ധ്യക്കു അവള്‍ചെന്നു ചിലതെല്ലാം കുമാരിയോടുമന്ത്രിച്ചിട്ടു് ചില വിലയേറിയ ആഭരണങ്ങളും അവളെ അണിയിച്ചു.

സീത, ദമയന്തി, മുതലായ പുരാണമഹതികളെ അനുസ്മരിപ്പിക്കുമാറു് ചാരിത്രശുദ്ധിയും സ്വഭാവഗുണവും തികഞ്ഞ ഒരു യുവതീരത്നത്തിനു്, നേരിടാന്‍പോകുന്ന വിപത്തിനു് സാക്ഷി നില്ക്കുന്നതിലുള്ള വൈമുഖ്യത്താലോ എന്തോ സൂര്യദേവന്‍ പശ്ചിമസമുദ്രത്തില്‍ അന്തര്‍ദ്ധാനം ചെയ്തു. ഉപരി സംഭവിക്കാന്‍പോകുന്ന ഘോരവിപത്തുകളുടെ ഭയങ്കരതയെ പ്രത്യക്ഷമാക്കുമാറു് അന്തരിക്ഷം അന്ധകാരമയമായി. നക്ഷത്രമണ്ഡലത്തെപ്പോലും കാര്‍മേഘങ്ങള്‍ മൂടിക്കളഞ്ഞു. “ദിക്കെട്ടും പൊട്ടുമാറു” ഇടിനാദം മുഴങ്ങുന്നു. “തുമ്പിക്കൈവണ്ണത്തില്‍” പെയ്യുന്ന മഴകണ്ടു് പ്രളയകാലം സമീപിച്ചോ എന്നു ജനങ്ങള്‍ ഭയപ്പെടുന്നു. ആഘോഷങ്ങളെല്ലാം നിര്‍ത്തി, ജനങ്ങള്‍ അവിടവിടെ കൂടിനിന്നു് ദുശ്ശകുനസൂചകമായ ഈ ഘോരമാരിയെയും വിവാഹകാര്യങ്ങളെയും കുറിച്ചു സംസാരിക്കുന്നു.

ഈ അവസരത്തില്‍ സുവര്‍ണ്ണകുമാരി അവളുടെ മുറിയില്‍ ഒരു കസാലയില്‍ ഇരുന്നു് എന്തോ ഗൌരവമേറിയ സംഗതിയെപ്പറ്റി ആലോചിക്കുകയായിരുന്നു. ഏകദേശം രണ്ടുമണിക്കൂറോളം അവള്‍ ഈ സ്ഥിതിയില്‍ കഴിച്ചുകൂട്ടി. അനന്തരം അവള്‍ ദീര്‍ഘമായി ഒന്നു നിശ്വസിച്ചു. അവളുടെ ചിന്താഭാരം നീങ്ങിയതായി ആ ദീര്‍ഘശ്വാസം സൂചിപ്പിച്ചു. അവള്‍ എഴുന്നേറ്റു് ആ മുറിയില്‍ അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും ഉലാത്തി. ഒടുക്കം ഒരു അലമാര തുറന്നു് ഒരു തുണിയില്‍ പൊതിഞ്ഞുവച്ചിരുന്ന എന്തോ ഒരു സാധനം എടുത്തു് സൂക്ഷിച്ചു നോക്കി. അതിനെ കണ്ണോടണച്ചിട്ടു് “നീതന്നെ എനിക്കു നിര്‍വൃതി തരണം” എന്നു സാവധാനത്തില്‍ മന്ത്രിച്ചുകൊണ്ടു് വീണ്ടും അതിനെ തുണിയില്‍ പൊതിഞ്ഞു് പൂര്‍വ്വസ്ഥാനത്തുവെച്ചു് അലമാരിയും അടച്ചു. പിന്നെയും ഒരു മണിക്കൂറോളം ഉലാത്തിക്കൊണ്ടിരുന്ന ശേഷം ഒരു കസാലയില്‍ ചെന്നിരുന്നു് കടലാസും, തൂലികയും എടുത്തു എന്തൊക്കെയോ എഴുതാന്‍തുടങ്ങി. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു് ആലോചനാനിമഗ്നയായി ഇരുന്നും ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു് എഴുതിയും ഒന്നൊന്നരമണിക്കൂര്‍കൊണ്ടു് എഴുത്തു പൂര്‍ത്തിയാക്കി. അതിനെ രണ്ടുമൂന്നാവര്‍ത്തി വായിച്ചിട്ടു് മേശപ്പുറത്തുവെച്ചു.

നേരം മണി പതിനൊന്നുകഴിഞ്ഞിരിക്കും; അതിവര്‍ഷമോ, കൊടുങ്കാറ്റോ മാറിയിട്ടില്ല. സുവര്‍ണ്ണകുമാരി ദാസിയെ വിളിച്ചു് മുഹൂര്‍ത്തം സമീപിക്കുമ്പോള്‍ തന്നെ വിളിക്കണമെന്നു ചട്ടംകെട്ടിയിട്ടു് അലമാ

രി തുറന്നു എന്തോ എടുത്തുകൊണ്ട് ഉറക്കറയിൽ കയറി വാതിലും അടച്ചു.

വിവാഹത്തിനുള്ള മുഹൂർത്തം നാലുമണിക്കായിരുന്നു. എങ്കിലും അതിനു മുമ്പു ജാത്യാചാരപ്രകാരമുള്ള മംഗലസ്നാനം, ഹോമം മുതലായവ നടത്തേണ്ടിയിരുന്നതിനാൽ ഏകദേശം രണ്ടു മണിയോടുകൂടി സാരംഗി ചില ദാസിമാരുമായി സ്വർണ്ണകുമാരിയുടെ കൊട്ടാരത്തിൽ എത്തി. അവർ അകത്തു കടന്നു കുമാരിയെ വിളിച്ചു. നാലഞ്ചു വിളിച്ചിട്ടും വാതിൽ തുറന്നു കാണായ്കയാൽ സാരംഗിയുടെ ക്ഷോഭാഗ്നി ജ്വലിച്ചു. അവരം അത്യുച്ചത്തിൽ വിളിക്കാനും, "കതകിന് ഇടിക്കാനും" തുടങ്ങി. പക്ഷെ, അതുകൊണ്ടും ഫലം ഉണ്ടായില്ല. അവളുടെ നിയോഗപ്രകാരം ഒരു ഭൃത്യൻ പോയി ഭദ്രസേനനോ വിവരം അറിയിച്ചു. അയാൾ കുപിതനായി ഓടി എത്തി. "കണ്ടോ പെണ്ണിന്റെ ദുർബ്ബുദ്ധി! ഞാൻ എത്രനേരമായി വിളിക്കുന്നു മനുഷ്യരായാൽ അല്പമെങ്കിലും വിവേകം വേണം." എന്നിങ്ങനെയുള്ള സാരംഗിയുടെ മുള്ളുവാക്കുകൾ ഭദ്രസേനന്റെ ക്രോധത്തെ വർദ്ധിപ്പിച്ചു. അയാൾ ഇണങ്ങിയും പിണങ്ങിയും വിളിച്ചുനോക്കി. പക്ഷെ കുമാരി കതകുതുറന്നില്ല; പുറത്തുനിന്നു തുറക്കുകയല്ലാതെ നിവൃത്തിയില്ലെന്നായി. ഭദ്രസേനന്റെ നിയോഗപ്രകാരം ചില ഭൃത്യന്മാർ ബലംപ്രയോഗിച്ചു കതകുതുറന്നു. ഭദ്രസേനൻ അകത്തേക്കു കടന്നു.

ഹാ! എന്തു ഭയങ്കരമായ കാഴ്ച! മുറി മുഴുവൻ രക്തമയമായിരിക്കുന്നു. കുമാരി ഒരു കട്ടിലിന്റെ കീഴിൽ മരിച്ചുകിടക്കുന്നു. അവളുടെ വസ്ത്രം ശരീരത്തിൽനിന്നു വേർപെട്ട്, തലമുടി അഴിഞ്ഞുലഞ്ഞും കിടക്കുന്നു. സൗന്ദര്യത്തിന്റെ കേളീരംഗമായിരുന്ന ആ മുഖത്തിന് ഇപ്പോഴുള്ള ഭയങ്കരത്വം നമുക്കു ദർശനീയമല്ല. മകളെ ശാസിക്കാൻ ഒരുമ്പെട്ടുവന്ന ഭദ്രസേനന്റെ കൈയിൽനിന്നു വിളക്കു പൊട്ടുന്നനെ നിലത്തുവീണു. ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ അയാളും നിലംപതിച്ചു. സാരംഗിയും ഭൃത്യജനങ്ങളും എന്തു ചെയ്യേണ്ടുവെന്നറിയാതെ സംഭ്രമിച്ചു നിന്നുപോയി. ഈ വിവരമെല്ലാം കർണ്ണാകർണ്ണികയാ അറിഞ്ഞു മന്ത്രിമാരും മറ്റുചില ഉയർന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും അവിടെ എത്തി. അവർ ഭദ്രസേനനെ താങ്ങി എഴുന്നേൽപ്പിച്ചു മറ്റൊരു മുറിയിലേക്കു കൊണ്ടുപോയി. അനന്തരം പ്രധാന മന്ത്രിയായ രവീന്ദ്രസേനൻ വേറെ ചിലരുമായി സ്വർണ്ണകുമാരിയുടെ സമീപത്തു ചെന്നു പരിശോധിച്ചു. കുമാരി ആത്മഹത്യ ചെയ്തതാണെന്നും അതിന് അവൾ ഉപയോഗിച്ച ആയുധം, സമീപത്തുകിടന്ന രക്തമയമായ കഠാരിയാണെന്നും അവർ തീർച്ചയാക്കി.

കഷ്ടം! സുവൎണ്ണകുമാരിയുടെ ഇഹലോകവാസം അവസാനിച്ചു. താൻ സ്വയംവരിച്ച ഭൎത്താവിനെ ഉപേക്ഷിച്ച്, തനിക്ക് ഒരു പ്രകാരത്തിലും അനുരൂപനല്ലാത്ത ഒരു നീചനെ വരിക്കണമെന്നു പിതാവു ആജ്ഞാപിച്ചു. "മരിച്ചാലും ശരി, ഇരുന്നാലും ശരി; രണ്ടും എനിക്ക് ഒന്നുപോലെ തന്നെ. എന്തായിരുന്നാലും ഈ ജന്മം മറെറാരാളെ ഭൎത്താവായി ഞാൻ സ്വീകരിക്കുന്നതല്ല" എന്ന് അവൾ സത്യം ചെയ്തു. ആ സത്യം ഇങ്ങനെ നിറവേററിയിരിക്കുന്നു. മറെറാപ്രകാരത്തിൽ തന്റെ സത്യത്തെയോ, പാതിവ്രത്യത്തെയോ പരിപാലിക്കാൻ തനിക്കു സാധിക്കയില്ലെന്നു ബോദ്ധ്യം വരികയാലാണത്രെ അവൾ ഈ സാഹസത്തിന് ഒരുമ്പെട്ടതു്. എന്തായിരുന്നാലും, ഇനിയും സരളാംഗിക്കോ, മറ്റു് ആൎക്കെങ്കിലുമോ അവളെ ദ്രോഹിക്കാൻ കഴിയുന്നതല്ല.

രവീന്ദ്രസേനന്റെ ആജ്ഞപ്രകാരം വാദ്യഘോഷങ്ങളും വിനോദങ്ങളും നിൎത്തൽചെയ്തു. വിവാഹാഘോഷത്തിൽ പങ്കുകൊള്ളാൻവന്നവർ, വിവരം അറിഞ്ഞു സങ്കടത്തോടുകൂടി സ്വഗൃഹങ്ങളിലേക്കു മടങ്ങിത്തുടങ്ങി. ചിലർ അവരവരുടെ കൂട്ടുകൂടി സരളാംഗി ഉഗ്രസേനൻ കുമാരസേനൻ മുതലായവരെ ദുഷിക്കുന്നു. സുവൎണ്ണകുമാരിയുടെ മരണവാൎത്ത കേട്ടുണ്ടായ തീവ്രശോകത്താൽ മതിമയങ്ങി ചിലർ കുമാരസേനന്റെ സമീപത്തുചെന്ന് അയാളെ പഴിച്ചു. അതിന്റെ ഫലമായുണ്ടായ ലഹളയിൽപെട്ട് കുമാരസേനനും ഉഗ്രസേനന്റെ ഒരു പുത്രനും വധിക്കപ്പെട്ടു. സരളാംഗിയെ പുറത്തെങ്ങാനും കണ്ടിരുന്നുവെങ്കിൽ അവളെയും ജനക്കൂട്ടം നിഗ്രഹിക്കുമായിരുന്നു. എന്നുവേണ്ട, ഈ ദുരിതങ്ങൾക്കെല്ലാം കാരണഭൂതനായ ഉഗ്രസേനനെപ്പോലും വധിക്കാൻ ജനങ്ങൾ സന്നദ്ധരായിരുന്നു.

അദ്ധ്യായം ൧൫.

വീണിതല്ലോ കിടക്കുന്നു ധരണിയിൽ
ശോണിതവുമണിഞ്ഞയ്യോ! ശിവ!ശിവ!!

രവീന്ദ്രസേനൻ മുതലായവരുടെ ഉപദേശത്താൽ ഉഗ്രസേനൻ ഒരുവിധം ധൈൎയ്യം അവലംബിച്ച് എഴുന്നേററിരുന്നു. എങ്കിലും പുത്രിയുടെ ഗുണധോരണികളെ വാഴ്ത്തി വിലപിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. സരളാംഗിയുടെ മുഖത്തും ശോകരസം സ്ഫുരിക്കുന്നുണ്ട്. അതു പക്ഷേ വിവാഹം നടക്കാതിരുന്നതിലുള്ള സങ്കടംകൊണ്ടോ ഭൎത്താവിന്റെ ദയനീയാവസ്ഥയിലുള്ള അനുതാപംകൊണ്ടോ ആയിരിക്കാം.

കഷ്ടം! കഷ്ടിച്ച് ഒരു മണിക്കൂറിനുമുൻപ് ശോല്ലാസം വർത്തിച്ചിരുന്നവരെല്ലാം മ്ലാനമുഖന്മാരായി കണ്ണുനീർ ഒലിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് അങ്ങുമിങ്ങും നില്ക്കുന്നു. രവീന്ദ്രസേനൻ മുതലായ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ അനന്തരകാര്യങ്ങളെപ്പറ്റി ആലോചിക്കുന്നു. വിവാഹത്തിനു വട്ടം കൂട്ടിക്കൊണ്ടിരുന്നവർ ശവസംസ്കാരത്തിനു വേണ്ട ഒരുക്കങ്ങൾ ചെയ്യുന്നു. ഇതിനിടയിൽ മേശപ്പുറത്തു കിടന്ന ഒരു കത്ത് രവീന്ദ്രസേനന്റെ "അക്ഷിഗോചരമായിത്തീർന്നു" ജയസേനന്റെ ആജ്ഞപ്രകാരം, അദ്ദേഹം അതു തുറന്നു ഇങ്ങിനെ വായിച്ചു.

പിതൃപാദങ്ങളിൽ നമസ്കാരം

പ്രിയപ്പെട്ട പിതാവേ, എന്റെ ഇഹലോകവാസം അവസാനിപ്പിക്കുവാൻ ഞാൻ തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്നു. അതിനുള്ള കാരണം വിസ്തരിക്കേണ്ട ആവശ്യം ഇല്ലല്ലോ. എന്റെ ശൈശവത്തിൽതന്നെ എന്റെ മാതാവ് പരലോകപ്രാപ്തയായി. അമ്മയുടെ മരണകാരണം അക്കാലത്തു ഞാൻ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ലെങ്കിലും, അവിടുത്തെ ദ്വിതീയഭാര്യയുടെ,—എന്റെ വളർത്തമ്മയുടെ,—ഔഷധപ്രയോഗമെന്ന്, അനന്തരം എനിക്ക് അറിവാൻ കഴിഞ്ഞു. വിശ്വാസയോഗ്യങ്ങളായ തെളിവുകൾ അങ്ങേക്കും ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. അമ്മയുടെ മരണത്തെപ്പറ്റി എന്റെ ജീവിതം അങ്ങയുടെയും സപത്നി അമ്മയുടെയും സംരക്ഷണയിൽ സമർപ്പിക്കപ്പെട്ട് എനിക്ക് ഓർമ്മയായശേഷം മനസ്സുഖം ഞാൻ കണ്ടിട്ടുപോലും ഇല്ല. സപത്നിയമ്മ എന്നോടു വർത്തിച്ചുവരുന്നതു എങ്ങിനെയാണെന്നും, അങ്ങയെ തെറ്റിദ്ധരിപ്പിച്ചു എന്റെ നേരിനും ന്യായത്തിനും വിരുദ്ധമായി എന്തെല്ലാം അങ്ങയെക്കൊണ്ടു ചെയ്യിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും അങ്ങുതന്നെ ആലോചിക്കുക. ഇങ്ങനെ, മറ്റുള്ളവരുടെയെല്ലാം ശകാരങ്ങളും ചിലപ്പോൾ കൈയേറ്റങ്ങൾപോലും സഹിച്ചു ജീവിതത്തെ ഞാൻ ഇതേവരെ നയിച്ചുവന്നു. ഇതിനിടയ്ക്കു കമുദിനീവനത്തിൽവെച്ച്, എന്റെ ജീവരക്ഷചെയ്ത പുരുഷകേസരി-വിജയനഗരം രാജ്യത്തെ വളരെക്കാലം ഭരിച്ചിരുന്ന സുരേന്ദ്രമഹാരാജാവിന്റെ ഏകപുത്രൻ—എന്റെ ഹൃദയത്തെ അപഹരിച്ചു. എന്റെ പ്രാണരക്ഷചെയ്ത അദ്ദേഹത്തിനെ ആ നിമിഷംമുതൽ എന്റെ പ്രാണനാഥനായി ഞാൻ മനസാ വരിച്ചു. ഞങ്ങൾക്കു പരസ്പരദർശനത്തിനുപോലും മാർഗ്ഗം ഇല്ലാതെ ഞാൻ സങ്കടപ്പെട്ടതും അങ്ങയുടെ അനുമതിപ്രകാരം ഞാൻ വീണ്ടും കമുദിനീതീരത്തേക്കു പോയതും, അവിടെവെച്ചു ഞങ്ങൾക്കു പുനസ്സന്ദർശനത്തിനു ഭാഗ്യം സിദ്ധിച്ചതും മറ്റും അങ്ങേക്കും അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. എന്റെ ജീവിതത്തിൽ, എനിക്കു സുഖാനുഭവം ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ, അതു് ഞാൻ അവിടെത്താമസിച്ചിരുന്നകാലത്തു മാത്രമാണ്. ഒരു സായാഹ്നത്തിൽ കമുദിനീതീരത്തുള്ള ഒരു ശിലാതലത്തിൽവെച്ച് ഞങ്ങളുടെ വിവാഹകർമ്മവും നിറവേ

റി. സരളാംഗിഅമ്മയുടെ നിർബ്ബന്ധപ്രകാരം അച്ഛൻ അവിടെവന്ന് എന്നെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോന്നതും, ഞങ്ങളുടെ വിവാഹം നടത്തിത്തരണമെന്നുള്ള എന്റെയും, എന്റെ പ്രിയതമന്റെയും (അതാര് എന്നുതന്നെ ഞാൻ പറയും.) അപേക്ഷയെ നിർദ്ദയം ഉപേക്ഷിച്ചതും അഥവാ സരളാംഗിഅമ്മ ഉപേക്ഷിപ്പിച്ചതും, ഞാൻ സ്വാത്മാവിശേഷം സ്നേഹിക്കുന്നകമലയെ ഓട്ടിപ്പായിച്ചതും, എന്നെ ബന്ധനത്തിൽ ആക്കിയതും മറ്റും അച്ഛൻതന്നെ ചെയ്തിട്ടുള്ള, അല്ലെങ്കിൽ അച്ഛനെക്കൊണ്ടു സരളാംഗിഅമ്മ ചെയ്യിച്ചിട്ടുള്ള കൃത്യങ്ങളാണല്ലൊ. ഇതുവരെ എനിക്കു നേരിട്ട സങ്കടങ്ങളെല്ലാം ഞാൻ സഹിച്ചു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ നേരിട്ടിരിക്കുന്ന ധർമ്മസങ്കടം മനസ്സുകൊണ്ടു മാത്രമല്ല, കർമ്മംകൊണ്ടുപോലും എന്റെ ഭർത്താവായി വരിച്ചിട്ടുള്ള പുരുഷശ്രേഷ്ഠനെ ഉപേക്ഷിച്ച്, അതിനീചനായ ഒരുവനെ വരിക്കാൻ നിർബന്ധിക്കുന്നതിനുള്ള സങ്കടം— സഹിക്കാൻ എനിക്കു ശക്തിയില്ല. ഒരു സ്ത്രീക്ക് പാതിവ്രത്യത്തെക്കാൾ ശ്രേഷ്ഠമായ ഒരു ധനം ഇല്ലെന്നുള്ളത് സർവ്വസമ്മതമായ ഒരു വിശിഷ്ടസിദ്ധാന്തമാണല്ലൊ. എന്നിരിക്കെ, ആ ഉൽകൃഷ്ടഗുണത്തെ ഉപേക്ഷിച്ച്, ദൈവകോപത്തിനുകൂടിയും പാത്രീഭവിക്കുന്നതിന് ഞാൻ തയ്യാറില്ല. അനന്യശരണയായ ഈ സാധുവിനു അച്ഛന്റെ ഉദ്യമത്തെ തടയാൻ ശക്തിയില്ല. അതിനാൽ എന്റെ ജീവിതം എങ്ങിനെയെങ്കിലും അവസാനിപ്പിക്കാൻ തീർച്ചയാക്കി. സരളാംഗിഅമ്മക്ക് ഒരുലക്ഷം ഉറുപ്പിക നഷ്ടപ്പെടുമെങ്കിലും, എന്റെ മരണം അവൾക്കു സന്തോഷകരമായിരിക്കും. അതുകൊണ്ടു അച്ഛനും തൃപ്തിപ്പെടാമല്ലൊ.

അവസാനമായി, അച്ഛനോടും മറ്റു ബന്ധുജനങ്ങളോടും, എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട പ്രജകളോടും ഞാൻ യാത്രപറഞ്ഞുകൊള്ളുന്നു. എന്റെ മരണവാർത്ത എങ്ങിനെയും എന്റെ പ്രിയതമൻ അറിയാതിരിക്കയില്ല. മാതാപിതാക്കന്മാരെ നിഗ്രഹിച്ച് രാജ്യം കൈക്കലാക്കിയതിന് പകരംവീട്ടാൻ പണ്ടേതന്നെ ഉദ്ദേശിച്ചിരിക്കുന്ന ആ പുരുഷകേസരി മർമ്മഭേദകമായ ഈ വാർത്തകേട്ടാൽ— എന്റെ മരണവാർത്ത നിശ്ചയമായും അദ്ദേഹത്തിന് മർമ്മഭേദകമായിരിക്കും— ഉടൻ യുദ്ധത്തിനു പുറപ്പെട്ടേക്കും. അങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നപക്ഷം; അദ്ദേഹത്തിനെ ജയിച്ച് രാജ്യം ഭരിക്കാമെന്ന് അച്ഛൻ ആശിക്കരുത്. അതിന് അച്ഛനെന്നല്ലാ ഈ ലോകത്തിൽ ആർക്കുംതന്നെ സാധിക്കയില്ല. അച്ഛന് ജീവനിൽ കൊതിയുണ്ടെങ്കിൽ രാജ്യം വിട്ടുകൊടുക്കണം, ഇല്ലെങ്കിൽ ഭവിഷ്യൽ ഫലങ്ങളെ അനുഭവിക്കയേതരമുള്ളു, ഈ ദുരിതങ്ങൾക്കൊന്നിനും— യുദ്ധത്തിനോ, മരണത്തിനോ, രാജ്യം നഷ്ടപ്പെടുന്നതിനോ— ഇടയാക്കരുതെന്ന് ഞാൻ ആഗ്രഹിച്ചുവെ

ങ്കിലും എന്റെ ആഗ്രഹം വിഫലമായി. ഇനിയും പറഞ്ഞിട്ടും ഫലമില്ലല്ലോ. ഏതായാലും നല്ലതുപോലെ ആലോചിച്ചു പ്രവർത്തിക്കണം. എന്റെ അജ്ഞതമൂലം ഞാൻ വല്ല അപരാധങ്ങളും ചെയ്തിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അവയെല്ലാം ക്ഷമിച്ച് എന്നെ അനുഗ്രഹിക്കണമെന്നു ഞാൻ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു. വീണ്ടും എല്ലാവരോടും യാത്രപറഞ്ഞുകൊള്ളുന്നു. ”

എന്ന്, മകൾ
സ്വർണ്ണകുമാരി,

കത്തുമുഴുവൻ രവീന്ദ്രസേനൻ വായിച്ചുതീർന്നതോടുകൂടി ഭദ്രസേനൻ ചാടി എഴുന്നേറ്റ് അടുത്തമുറിയിലേക്ക്—കുമാരി മരിച്ചു കിടക്കുന്നമുറിയിലേക്ക്—പോയി, ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ രക്തമയമായ ഒരു കഠാരിയും കൊണ്ട് തിരിച്ചുവന്നു. അദ്ദേഹം രവീന്ദ്രസേനനെനോക്കി ഇങ്ങിനെപറഞ്ഞു. “എന്റെ കുഞ്ഞിന്റെ മരണഹേതു വ്യക്തമായി. ഇതിനുകാരണം ഈ നിൽക്കുന്ന ദുഷ്ടയാണ്. അവളുടെ ഉപദേശപ്രകാരം ഞാൻ പലപ്പോഴും സങ്കടപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട് എന്നു ഞാൻ സമ്മതിക്കുന്നു. ഏതായിരുന്നാലും അവൾ എന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചു. ഇനിയും ജീവിച്ചിരിക്കാൻ എനിക്ക് ആഗ്രഹമില്ല. പക്ഷെ, അതിനുമുൻപ് ഇവളേയും ഞാൻ കൊല്ലുന്നുണ്ട്; ഇതുംപറഞ്ഞു ഭദ്രസേനൻ മുൻപോട്ടുകുതിച്ചു. ആരെങ്കിലും തടുക്കാൻ കഴിയുന്നതിനുമുൻപ് കഠാരിയുടെ പിടിവരെ അവളുടെ നെഞ്ചത്ത് കുത്തിയിറക്കിക്കഴിഞ്ഞു. ശ്രീരാമശരം ഏററ താടകയെപ്പോലെ അവൾ നിലംപതിച്ചു. രവീന്ദ്രസേനനും മററും ഭദ്രസേനനെ തടുത്തിരുന്നുവെങ്കിൽ ആ കഠാരിതന്നെ അയാളുടെ നെഞ്ചിലും തറയ്ക്കുമായിരുന്നു. മന്ത്രിമാരും മററു ബന്ധുജനങ്ങളുംകൂടി ഭദ്രസേനനെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു.

കുമാരികുമാരന്മാരുടെ വിവാഹത്തിൽ സംബന്ധിക്കാൻ വന്നിരുന്നവർ അവരുടെ ശവസംസ്കാരവും നിർവ്വഹിച്ചു. അവരെ അനുമോദിക്കാൻ വന്നവർ അവരുടെ മരണത്തിൽ അനുശോചിച്ചുകൊണ്ടു സ്വഗൃഹങ്ങളിലേക്കു മടങ്ങി.

അദ്ധ്യായം ൨൧.

“കൊടിയപീഡകളെത്രഭവിക്കിലും
വെടിയുകില്ലമനസ്വികൾപൌരുഷം”

മോഹനകുമാരനും സൈന്യങ്ങളും മദനപുരത്തുനിന്നും പുറപ്പെട്ടതിന്റെ നാലാംദിവസം, അല്ലെങ്കിൽ സുവർണ്ണകുമാരി ആത്മഹത്യ ചെയ്യുന്നതിന്റെ രണ്ടാംദിവസം, രാവിലെ അവർ വിജയനഗരം രാജ്യത്തിന്റെ അതൃത്തിയിൽ എത്തി, അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്ന സൈന്യങ്ങളെ നിഷ്പ്രയാസം തോല്പിച്ചു് അവർ മുൻപോട്ടുനടന്നു. ഏകദേശം മദ്ധ്യാഹ്നത്തോടുകൂടി രാജധാനിക്കു പത്തുമൈലിന്നുസമീപം എത്തി കൂടാരം ഉറപ്പിച്ചു. അനന്തരം ഒരു നല്ലയോദ്ധാവും, വാഗ്മിയുമായ കൃഷ്ണസ്വാമിയെ സന്ദേശപത്രവും നൽകി രാജധാനിയിലേക്കു് അയച്ചു. കൃഷ്ണസ്വാമി ഭദ്രസേനനെക്കണ്ടു് സന്ദേശപത്രം നൽകി. പുത്രിയുടെ മരണത്താൽ ദുഃഖിതനായി, നിരുന്മേഷനായി, ഇരുന്ന ഭദ്രസേനൻ സന്ദേശംവായിച്ചു് സംഭ്രാന്തനായി മന്ത്രിമാരെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരാൻ ആജ്ഞാപിച്ചു. സൈന്യങ്ങളുമെവിടെ എന്ന തിരക്കുമെന്നുള്ള ചോദ്യത്തിന് “അവർ പത്തുമൈൽ അകലെ എത്തി കൂടാരം ഉറപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.” എന്നുള്ള ദൂതന്റെ മറുപടികേട്ടു് ഭദ്രസേനൻ ഞെട്ടി; അയാളുടെ പരിഭ്രമം ശതഗുണീഭവിച്ചു. അല്പനേരം ചിന്താമഗ്നനായിരുന്നു; അപ്പോഴേക്കു മന്ത്രിമാരും വന്നുചേർന്നു. ഭദ്രസേനന്റെ പരിഭ്രമവും, ദൂതന്റെ നിലയും കണ്ടു് അവരും വിവശരായി. ഭദ്രസേനൻ, കുമാരൻ അയച്ച സന്ദേശപത്രം പ്രധാനമന്ത്രിയുടെ കൈയിൽ കൊടുത്തിട്ടു് ഇങ്ങനെപറഞ്ഞു.

ഭദ്ര:— ഉറക്കെ വായിക്കൂ; എല്ലാവരും കേൾക്കട്ടെ.

പ്ര: മന്ത്രി:—

“വിജയനഗരം രാജ്യത്തെഭരിക്കുന്ന മഹാരാജമാന്യരാജശ്രീ ഭദ്രസേനൻ ഗ്രഹിക്കുന്നതിന്.

നിങ്ങൾ, എന്റെപിതാവും, ആ രാജ്യത്തെരാജാവും ആയിരുന്ന സുരേന്ദ്രമഹാരാജാവിനെയും എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട മാതാവിനെയും നിഗ്രഹിച്ചു് ഇതേവരെ രാജ്യംഭരിച്ചു. എന്റെപ്രജകൾ നിങ്ങളുടെ ദുരക്ഷണയിൽ അനുഭവിക്കുന്ന സങ്കടങ്ങളും, ആ രാജ്യത്തു നടക്കുന്ന അഴിമതികളും ഞാൻ സവിസ്തരം അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. എന്റെ പ്രജകളുടെ സങ്കടത്തെ പരിഹരിക്കാനും, എന്റെ പൂർവ്വികന്മാർ അലങ്കരിച്ചിരുന്നതും എനിക്കു ജന്മാവകാശത്താൽ സിദ്ധിക്കേണ്ടതും ആയ സിംഹാസനം വീണ്ടെടുക്കുന്നതിനും ഞാൻ ബാദ്ധ്യസ്ഥനാണു്.

അതിനാൽ നിങ്ങൾ അന്യായമായി കൈക്കലാക്കിയിട്ടുള്ള സിംഹാസനത്തെ ഉപേക്ഷിച്ച് നമ്മെ ശരണം പ്രാപിച്ചുകൊള്ളണമെന്നും അങ്ങിനെ ചെയ്യാത്തപക്ഷം നാളെ സൂര്യോദയത്തോടുകൂടി എന്റെ സൈന്യങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ രാജധാനിയെ ആക്രമിക്കുന്നതാണെന്നും ഇതിനാൽ തെര്യപ്പെടുത്തിക്കൊള്ളുന്നു.

മോഹനകുമാരൻ (ഒപ്പ്)

സന്ദേശത്തിലെ ഓരോ വാചകം വായിക്കുന്തോറും ഭദ്രസേനന്റെയും മന്ത്രിമാരുടെയും ഭീതി വർദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

ഭദ്ര:—ഇതിന് ഇപ്പോൾതന്നെ മറുപടികൊടുക്കണം.

പ്ര-മന്ത്രി:—ദൂതൻ പുറത്തുപോയി വിശ്രമിക്കട്ടെ; ഒരു മണിക്കൂറിനകം മറുപടി തയ്യാറാക്കാം.

പ്രധാനമന്ത്രിയുടെ നിശ്ചയപ്രകാരം ദൂതൻ പുറത്തുപോയി. ഭദ്രസേനനും മന്ത്രിമാരും ആലോചനയും തുടങ്ങി.

ഭദ്ര:—നാം എന്താണ് ചെയ്യേണ്ടതു്?

പ്ര: മന്ത്രി:—യുദ്ധംചെയ്യുകതന്നെ വേണം.

ദ്വി: മന്ത്രി:—മറുപടികൊടുത്തയച്ചിട്ട് സൈന്യങ്ങളെ സജ്ജീകരിക്കാൻ സേനാനായകനോട് ആജ്ഞാപിക്കണം.

തൃ: മന്ത്രി:—അവരോളംകൂടി അധികം സൈന്യങ്ങൾ ഉണ്ടായിരിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല.

ദ്വി: മന്ത്രി:—അതെങ്ങിനെ? വിശാഖപുരംപോലും ഇല്ലാത്തവന് സൈന്യങ്ങൾ എവിടെനിന്ന് ഉണ്ടാകും?

ഭദ്ര.—നമ്മുടെ സൈന്യബലത്തെക്കുറിച്ച് എനിക്ക് ഭയമില്ല. യുദ്ധത്തിൽ നമുക്ക് വിജയം ഉണ്ടാകുമെന്നും തീർച്ചതന്നെ.

പ്ര: മന്ത്രി:—അതിൽ ആർക്കും ശങ്കയില്ല.

ഭദ്ര:—ഇത്ര നിസ്സാരനായ ഒരുവനോടു യുദ്ധംചെയ്യുന്നതു് നമുക്ക് കുറച്ചിൽ അല്ലേ? എന്തായിരുന്നാലും, മറുപടിഎഴുതുക.

ദ്വി: മന്ത്രി:—മറുപടി അടിയൻ എഴുതാം

മന്ത്രിമാർ മൂന്നുപേരുംകൂടി ആലോചിച്ച് ഒരു മറുപടി തയ്യാറാക്കി. അനന്തരം, പ്രധാനമന്ത്രി വാങ്ങി ഇങ്ങനെ വായിച്ചു.

“മോഹനകുമാരൻ ഗ്രഹിക്കുന്നതിന്:—തന്റെ എഴുത്തുകണ്ടു തന്റെ വിവേകമില്ലായ്മയിൽ അനുതപിക്കുന്നു. എങ്കിലും താൻ നമ്മുടെ സന്നിധിയിൽ വന്ന് തന്റെ അപരാധങ്ങൾക്കു ക്ഷമായാചനം ചെയ്യുന്നപക്ഷം മേലാലും തനിക്കു ജീവിച്ചിരിക്കാം. യുദ്ധത്തിനു നാം തയ്യാറായിരിക്കുന്നുഎന്ന്.

കല്പനപ്രകാരം

പ്രധാനമന്ത്രി

രവീന്ദ്രസേനൻ (ഒപ്പ്)

മറുപടി വായിച്ചുകേട്ട്, ഭദ്രസേനൻ സന്തുഷ്ടനായി. അയാളുടെ ആജ്ഞപ്രകാരം പ്രധാന ദൂതനെ വിളിച്ച് മറുപടി കൊടുത്തു.

പ്ര: മന്ത്രി:—ഈ മറുപടി കൊണ്ടുപോയി തന്റെ യജമാനനു കൊടുക്കൂ. അയാൾക്കു ജീവനിൽ കൊതിയുണ്ടെങ്കിൽ വന്നവഴി തിരിച്ചുപൊയ്ക്കൊള്ളട്ടെ.

ദൂതൻ:—അതിനല്ല, അദ്ദേഹം പുറപ്പെട്ടിട്ടുള്ളത്. രാജ്യം വിട്ടുകൊടുത്താൽ സമാധാനമായി കഴിയാം.

ഭദ്ര:—അധികപ്രസംഗം പറയാതെ പുറത്തുപോകൂ.

ദൂത:—"വിനാശകാലെ വിപരീതബുദ്ധി" എന്നുപറഞ്ഞു യാത്രതിരിച്ചു.

ഈ ഘട്ടത്തിൽ വിജയനഗരം സൈന്യവകുപ്പിലെ ഒരു ഉദ്യോഗസ്ഥൻ ബദ്ധപ്പെട്ട് ഓടിയെത്തി. ഭദ്രസേനനൊ മന്ത്രിമാരൊ എന്തെങ്കിലും ചോദിക്കുന്നതിനു മുൻപായി "പൊന്നുതിരുമേനി! ശത്രുക്കൾ, ശത്രുക്കൾ, എത്തിക്കഴിഞ്ഞു. അടുത്തുപോയി;" എന്ന് അവ്യക്തസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു.

ഭദ്ര:—അതിനെന്തു? ആരെങ്കിലും വരട്ടെ.

ഉദ്യോ:—അവർ അടുത്ത് എത്തിയിരിക്കുന്നു.

ഭദ്ര:—താൻ എങ്ങിനെ അറിഞ്ഞു?

ഉദ്യോ:—അടിയൻ ഈ പാഴ്ക്കണ്ണുകൾകൊണ്ടു കണ്ടതാണ്.

ഭദ്ര:—ധാരാളം ആളുകൾ ഉണ്ടോ? യുദ്ധം കണ്ടിട്ടുള്ളവരെങ്കിലുമാണോ

ഉദ്യോ:—കൊള്ളാം! മദനപുരത്തെ സൈന്യങ്ങൾ യുദ്ധം കണ്ടിട്ടുണ്ടോ എന്നു കല്പിച്ചു ശങ്കിക്കണോ?

ഭദ്ര:—മദനപുരത്തെ സൈന്യങ്ങളാണെന്ന് ആരു പറഞ്ഞു?

ഉദ്യോ:—അവിടുത്തെ മഹാരാജാവും, പ്രധാന സേനാനായകനും, കഴിഞ്ഞ മാഴ്ച ഇവിടെ വന്നിരുന്ന യുവാവുംകൂടി കൂടാരത്തിന്റെ മുൻവശത്തു ഉലാത്തുന്നതു് അടിയൻ കണ്ടതല്ലേ! മദനപുരം സൈന്യങ്ങളേയും അടിയൻ കണ്ടിട്ടുണ്ടല്ലോ.

ഭദ്ര:—എന്ത്! ഗംഗാപ്രസാദനോ!

ഉദ്യോ:—അതെ.

ഭദ്ര:—അവന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഹായം എങ്ങിനെ ലഭിച്ചു?

പ്ര: മന്ത്രി:—അയാൾ പറഞ്ഞതു വാസ്തവമാണെങ്കിൽ, അദ്ദേഹം അയാളുടെ മാതുലനാണല്ലോ. രാജകുമാരിയുടെ ആദ്യലേഖനത്തിൽ എഴുതിയിരുന്നതും അങ്ങിനെയാണല്ലോ.

ദ്വി: മന്ത്രി:—നാടുനീങ്ങിയ തിരുമനസ്സിലെ ഛായ അയാൾക്കുണ്ടെന്ന് അടിയനു തോന്നി.

ഭദ്ര:-- ഞാനും ചിലപ്പോൾ ശങ്കിച്ചിട്ടുണ്ടു്. പക്ഷെ, ചത്തവൻ എങ്ങിനെ ജീവിച്ചുവരുമെന്നു വിചാരിച്ചിരുന്നു?

ദു: മന്ത്രി:—അവിടുത്തെ ഇപ്പോഴത്തെ സേനാനായകൻ ആരാണാവോ?

പ്ര: മന്ത്രി:—അയ്യോ! അയ്യോ ആ പേരുപറയുന്നതുപോലും ഭയം തോന്നുന്നു. വിജയസിംഹനെപ്പോലെ പരാക്രമിയും തന്ത്രജ്ഞനുമായ ഒരു യോദ്ധാവു് ഇതേവരെ ഉണ്ടായിട്ടില്ല. ഒരുലക്ഷം യുദ്ധവീരന്മാരെ ജയിക്കാൻ അയാൾക്കു് ഒരു ഖഡ്ഗം മാത്രമതി.

ദു: മന്ത്രി:—ഇതെല്ലാം വിചാരിച്ചു ഭയപ്പെട്ടാൽ രാജ്യം അന്യന്മാരും കൊണ്ടുപോകും.

ഭദ്ര:—എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട മന്ത്രിമാരെ! നിങ്ങൾ ഉപേക്ഷ വിചാരിക്കരുതു്; നമ്മുടെ കോട്ടയിൽ അറ്റകുറ്റമുള്ള ഭാഗങ്ങളെല്ലാം ഈ രാത്രികൊണ്ടു നന്നാക്കിക്കണം. ശേഷങ്ങളെല്ലാം നിങ്ങൾതന്നെ ആലോചിച്ചു ചെയ്തുകൊൾവിൻ; എനിക്കു് ഒന്നിനും ശക്തിയില്ല. എന്തായിരുന്നാലും ഒരുമിനിട്ടുപോലും വെറുതെ കളയരുതു്. അതിരാവിലെ ശത്രുക്കൾ എത്തിയേക്കും.

ഭദ്രസേനനും മന്ത്രിമാരും ഓരോ പ്രവൃത്തികൾക്കായി പിരിഞ്ഞു. അവർ അന്നു രാത്രിമുഴുവൻ വിവിധകാര്യവ്യാപൃതന്മാരായി കഴിച്ചു.

ഇനിയും കൂടാരത്തിൽ-മോഹനകുമാരനും ഗംഗപ്രസാദനും താമസിക്കുന്ന കൂടാരത്തിൽ-നടന്ന ചില സംഭവങ്ങളെക്കുറിച്ചു് ചിലതെല്ലാം പ്രസ്താവിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. ഭദ്രസേനന്റെ മറുപടിയുംകൊണ്ടു ദൂതൻ മടങ്ങി എത്തി. കുമാരൻ അതുവാങ്ങി വായിച്ചുശേഷം മാതുലനെ ഏല്പിച്ചു. അനന്തരം അവർ ഭദ്രസേനന്റെ ധിക്കാരത്തെയും, ദുഷ്ടതകളെയും കുറിച്ചു സംസാരിക്കാൻ തുടങ്ങി. പക്ഷെ, അതിനിടയ്ക്കു് രാജകുമാരിയുടെ ആത്മഹത്യയെപ്പറ്റി ദൂതൻ പ്രസ്താവിച്ചു. ഈ ദുഃഖവാർത്തകേട്ടു് "അയ്യോ! ജഗദീശ!!" എന്നു് പ്രലപിച്ചുകൊണ്ടു് കുമാരൻ ഇരുന്നിരുന്ന പീഠത്തിൽനിന്നും വീണു. ഗംഗപ്രസാദൻ ഭാഗിനേയന്റെ വ്യസനാധിക്യത്തെ നീക്കാൻ പല സമാധാനവാക്കുകളും പറഞ്ഞുതുടങ്ങി.

ഗംഗ:—കുഞ്ഞേ! ഇതിനുള്ള അവസരമാണോ ഇതു്?

മോഹ:—അയ്യോ! എനിക്കു് യുദ്ധവും വേണ്ട, രാജ്യവും വേണ്ട;

ഗംഗ:—കുമാരാ! ധൈര്യപ്പെടു; നാം ഇത്രടം വന്നിട്ടു തിരിച്ചു പോയാൽ ശത്രുക്കൾ നമ്മെ അപഹസിക്കയില്ലേ?

മോഹ:—ആരെങ്കിലും അപഹസിക്കട്ടെ; എനിക്കു് ഒന്നിനും ശക്തിയില്ല; വല്ലവിധവും ഞാൻ എന്റെ ജീവനെ ഉപേക്ഷിക്കും.

ഗംഗ:— കഷ്ടം! അങ്ങിനെ ശഠിക്കരുത്. ആ ദുഷ്ടൻ നിന്റെ മാതാപിതാക്കന്മാരെ നിഗ്രഹിച്ചതും, നിന്നെ അപമാനിച്ചതും, നീ ഇത്ര ക്ഷണം മറന്നോ? നിന്റെ പ്രേമഭാജനത്തിന്റെ മരണത്തിന് കാരണഭൂതൻ ആര്? അവളെ ലഭിക്കാൻ നിനക്കു ഭാഗ്യമില്ലെന്നു സമാധാനപ്പെടു. എല്ലാം ഈശ്വരേച്ഛപോലെയല്ലാതെ നടക്കുമോ?

മോഹ:— കുമാരിയെ കൂടാതെ ഞാൻ എന്തിനു ജീവിക്കുന്നു?

ഗംഗ:— ഉഗ്രസേനന് ഒരു പുത്രി ഇല്ലായിരുന്നെങ്കിലോ! വിവേകം ഇല്ലാത്തവരെപ്പോലെ വിലപിക്കാതെ എഴുന്നേല്ക്കൂ. നിസ്സാരമായ ഒരു കാരണത്തെ അത്യുത്തമമാക്കി അവനവന്റെ കർത്തവ്യകർമ്മങ്ങളിൽനിന്ന് ഒഴിയുന്നതു പുരുഷധർമ്മമാണോ? രാജവംശത്തിൽ ജനിച്ചു നീ രാജ്യഭാരം ചെയ്യാനുള്ളവനല്ലേ? അതിനു സംഗതിയാകാതെ ഇതുവരെ ഒരു സാധാരണമനുഷ്യനെപ്പോലെ കഴിക്കയാൽ നിന്റെ രാജ്യം അന്യൻ ഭരിക്കുന്നു. ആ അന്യനോ! നിന്റെ മാതാപിതാക്കന്മാരെ കൊന്ന മഹാപാപി; നിന്റെ പ്രേമഭാജനത്തിനെ ആത്മഹത്യ ചെയ്യിച്ച ദുഷ്ടൻ; നിന്റെ സംരക്ഷണയിൽ സുഖമായി കഴിയേണ്ട അനവധി പ്രജകളെ പീഡിപ്പിക്കുന്ന ദ്രോഹി; പുരാതനമായ ഒരു രാജവംശത്തിലെ അംശങ്ങളും ഇതുവരെ അലങ്കരിച്ചിരുന്ന സിംഹാസനത്തെ ദുഷിപ്പിക്കുന്ന നീചൻ; ഇതെല്ലാം അറിഞ്ഞിരുന്നിട്ടും "ഞാൻ ജീവനെ ഉപേക്ഷിക്കും" എന്നു പറഞ്ഞു കൊച്ചുകുട്ടികളെപ്പോലെ വിലപിക്കുന്നല്ലോ! കഷ്ടം! സകല ശാസ്ത്രങ്ങളും ഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ള നിനക്ക് ആത്മഹത്യക്കൊരുമ്പെടുവാൻതന്നെ എങ്ങിനെ കഴിയും? ഒരു പെണ്ണിനെ കിട്ടായ്കകൊണ്ട്, ആത്മഹത്യ ചെയ്താൽ ജനങ്ങൾ എന്നെന്നേക്കും പഴിക്കയില്ലേ? ഉഗ്രസേനനെ കൊന്നു രാജ്യം വീണ്ടെടുക്കാത്തപക്ഷം സത്യഭംഗവും നേരിടുകയില്ലേ? നിന്റെ പിതാവിന്റെ പരിശുദ്ധമായ യശസ്സിനെ സംരക്ഷിക്കേണ്ടതു നിന്റെ കടമയാണ്.

എന്നീവിധങ്ങളായ സാന്ത്വനോക്തികൾ കേട്ട് കുമാരൻ ലജ്ജാധൈര്യനായി ഖഡ്ഗവുമായിച്ചാടി എഴുന്നേറ്റു, പുത്രവിയോഗാർത്തനായ പാർത്ഥനെപ്പോലെ "നാളെ സൂര്യാസ്തമനത്തിനുമുൻപ് ആ മഹാപാപിയുടെ തല ഞാൻ അറുക്കുന്നുണ്ട്" എന്നു സത്യവും ചെയ്തു.

ഗംഗ:— ഇതു പുരുഷോചിതം; അതിനു പകരം സ്ത്രീകളെപ്പോലെ വിലപിച്ചുകഴിയുന്നതു എത്രനിന്ദ്യം?

അനന്തരം, അവർ കൃത്യാന്തരങ്ങൾക്കായി സംഭാഷണം കഴിഞ്ഞു എഴുന്നേറ്റു.

അദ്ധ്യായം ൩൨.

"ഘനലേഖാമനതിരാളിയെന്നോണമിതാ –
ളരയ്യുന്ന് തെളിഞ്ഞു കളിക്കുകിൽ
പരമീശ്വരനൊന്നാശ ചാരുചാപലമകരി–
കൈവരുന്നതല്ലനെ................"

നേരം പ്രഭാതമായി. സൈന്യങ്ങൾ അവരുടെ മഹാരാജാവിന് വിജയം ആശംസിച്ച് ആർത്തുവിളിച്ചു. ഗംഗാപ്രസാദനും ഭഗിനേയനും ഈശ്വരപ്രാർത്ഥന കഴിഞ്ഞു യാത്രക്കു തയ്യാറായി. പട്ടാളക്കാർ അന്ന് വെടികളാൽ അവരെ ആശീർവദിച്ചു. സേനാനായകന്റെ ആജ്ഞ പ്രകാരം യാത്ര തുടർന്നു. രാജധാനിക്ക് ഏകദേശം നു ഒട്ടു മൈൽ സമീപത്തുവെച്ച് സൈന്യങ്ങളെ രണ്ടായി പിരിച്ചു ഒരു ഭാഗത്തെ മധുസൂദനദാസന്റെ (സേനാനായകന്റെ) നേതൃത്വത്തിൽ രാജധാനിയുടെ പടിഞ്ഞാറുഭാഗത്തേക്ക് അയച്ചു. മറ്റേ ഭാഗത്തെ പൂർവ്വഭാഗത്തേക്ക് മോഹനകുമാരൻ തന്നെ നയിച്ചു. ഗംഗാപ്രസാദൻ, മധുസൂദനദാസ് (ഗംഗാപ്രസാദന്റെ പുത്രൻ) എന്നിവരും ആ ഭാഗത്തുചേർന്നു. പ്രധാനയുദ്ധരംഗം പൂർവ്വഭാഗമായതുകൊണ്ട് അധികസൈന്യങ്ങളിൽ ഏറിയകൂറും കുമാരനെ അനുഗമിച്ചു.

കുമാരനും കൂട്ടരും കഷ്ടിച്ച് ഒരു മൈലിൽ കൂടുതൽ മുന്നോട്ട് പോകുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. എന്തെന്നാൽ ശത്രുക്കളുടെ ഗതിയെ തടയാൻ വിജയനഗരം സൈന്യം അവിടെ സന്നദ്ധരായിരുന്നു. ഉഗ്രശത്രുക്കളും എന്നിട്ടും സന്നദ്ധരായ ശത്രുക്കളുടെ സംഖ്യാധിക്യം കണ്ട് അശ്വാസനും കൂട്ടരും അത്യന്തം പരിഭ്രമിച്ചു. ശത്രുക്കളെ സമീപിച്ചയുടൻ കുമാരൻ മുന്നോട്ടുചെന്ന് "യുദ്ധമോ, സമാധാനമോ" എന്ന ഉച്ചത്തിൽ ചോദിക്കുകയും "യുദ്ധം" എന്ന് ശത്രുസേനാനി മറുപടി പറയുകയും ചെയ്തു. ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ യുദ്ധവും* ആരംഭിച്ചു. പിന്നീട് നടന്ന ഭയങ്കരസംഭവങ്ങളെ വർണ്ണിക്കാൻ എന്റെ തൂലികയ്ക്കു ശക്തിയില്ല.

ഹിരണ്യാക്ഷനെയെന്നപോലെ നരസിംഹമൂർത്തിയെപ്പോലെ, ശത്രുസേനാനിയെക്കണ്ട് ശത്രുസൈന്യങ്ങളുടെ മുന്നണികൾ ഭേദിച്ച് ശത്രുസേനാനിയോട് അടുക്കാൻ കുമാരൻ അതിയായ യത്നം ചെയ്തു. കഷ്ടിച്ചു നാലഞ്ചു മണിക്കൂറിനുള്ളിൽ ആ യത്നം സഫലവുമായി. ശത്രുസേനാനിയുടെ സൈന്യങ്ങളും ശത്രുക്കളുമായി കഠിനമായ പോർചെയ്തു ക്ഷീണിച്ചു. ഇതുകണ്ട് അവരുടെ അന്തികം ഭേദിച്ച് മുമ്പോട്ടു കടക്കാൻ കുമാരൻ തന്റെ സൈന്യങ്ങളോട് ആജ്ഞാപിച്ചു. അധികം താമസിയാതെ

വിജയനഗരം സൈന്യം ഛിന്നഭിന്നമായി. കുമാരൻ ഇതിനിടയിൽ ഉഗ്രസേനനോടു് അടുത്തു. അവർ തമ്മിൽ ഭയങ്കരമായ സമരം തുടങ്ങി. കുമാരൻ ശത്രുവിന്റെ മാറിടത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി രണ്ടുമൂന്നു ആവൃത്തി തന്റെ ആയുധമായ കുന്തം പ്രയോഗിച്ചുവെങ്കിലും അപ്പോഴെല്ലാം ഉഗ്രസേനൻ അത്ഭുതജനകമാംവണ്ണം ഒഴിഞ്ഞുകളഞ്ഞതിനാൽ കുമാരന്റെ ഉദ്ദേശം ഫലിച്ചില്ല. വീണ്ടും പ്രത്യുത്സാഹപൂർണ്ണനായി അടുത്തു് ബലമെല്ലാം തന്റെ ആയുധം പ്രയോഗിച്ചു. ഇക്കുറി അതു ഉദ്ദിഷ്ടഫലത്തെ പ്രദാനംചെയ്തു. ഉഗ്രസേനൻ കുതിരപ്പുറത്തുനിന്നു വീണു. ഉടൻക്ഷണത്തിൽ കുമാരൻ ഖഡ്ഗവുമായി ചാടിച്ചാടി; ഉഗ്രസേനന്റെ കണ്ഠത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി ഒന്നു വെട്ടി. ഉഗ്രസേനന്റെ കഥയും കഴിഞ്ഞു. ആയാളുടെ ഉത്തമാംഗം ശരീരത്തിൽനിന്നു വേർപെട്ടു. ഇതിനു മുൻപുതന്നെ വീരസേനൻ, സേനാനായകൻ മുതലായ പല പ്രമാണികളും ഗംഗാപ്രസാദന്റെ ഖഡ്ഗത്തിനു് ഇരയായി. ഉഗ്രസേനന്റെ മരണത്തിനുശേഷം ഒരു മണിക്കൂർ [illegible] ഗോപുരത്തെ ഭേദിച്ചു അകത്തു കടന്നു് കൊടിയേറ്റി കോട്ട കൈവശപ്പെടുത്തിക്കഴിഞ്ഞു. ശത്രുസൈന്യങ്ങളെല്ലാം "ജയ, ജയ, ഗംഗാപ്രസാദമഹാരാജാ, ജയ, ജയ ഗംഗാപ്രസാദമഹാരാജാ" എന്നു് ആർത്തുവിളിച്ചുകൊണ്ടു് [illegible] കുമാരൻ തന്റെ സൈന്യങ്ങളോടു ആജ്ഞാപിച്ചു. ഉഗ്രസേനന്റെ ശേഷിച്ച മന്ത്രിമാരിൽ ചില ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരായി മുമ്പോട്ടുവന്നു് മഹാരാജാവിനെയും ഗംഗാപ്രസാദനേയും അഭിവാദ്യംചെയ്തിട്ടു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു. "മഹാരാജാക്കന്മാരേ! ഞങ്ങളുടെ [illegible] ലഭിച്ചതിൽ ഞങ്ങൾ സന്തോഷിക്കുന്നു. ഇപ്പോഴെങ്കിലും ഞങ്ങളെ രക്ഷിക്കാൻ അവിടുന്നു ഒരു കാരണമുണ്ടായതിനു് ഞങ്ങൾ ഈശ്വരനു നന്ദി പറഞ്ഞുകൊള്ളുന്നു. ഇനിമേലുള്ള കാലത്തോളം അവിടുത്തെ വിധേയന്മാരായി [illegible] തിരുവുള്ളക്കേടുണ്ടാകാതെ ഞങ്ങൾ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു. മേലാൽ അവിടുത്തെ ഭരണത്തിൽ സന്തുഷ്ടരായും, സമാധാനപ്രിയന്മാരായും കഴിഞ്ഞുകൊള്ളാമെന്നു സത്യം ചെയ്തുകൊള്ളുന്നു."

ഗംഗാപ്രസാദകുമാരൻ:—എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട പ്രജകളേ! എന്റെ പിതാവിന്റെ സംരക്ഷണയിൽനിന്നു് ദൗർഭാഗ്യത്താൽ വേർപെട്ടുപോയ ഈ രാജ്യത്തെ വീണ്ടെടുക്കുന്നതിനും [illegible], എന്റെ വംശവുമായി പണ്ടേപ്പണ്ടേ ബന്ധപ്പെട്ടവരുമായ എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട പ്രജകളെ അവരുടെ സമ്മതപ്രകാരംതന്നെ ഭരിക്കുന്നതിനും ഇടയായതിൽ എനിക്കു് അനല്പമായ സന്തോഷമുണ്ടു്. നമ്മുടെ മൈത്രി ദൃഢമായിത്തീരുന്നതിനു് ജഗദീശ്വരൻ കടാക്ഷിക്കട്ടെ. ഇതേവരെ, ഒരു ചെറിയകൂട്ടംതന്നെ മാത്രമേ

ഞാൻ ഓർച്ചിരുന്നുള്ളു. ഇപ്പോഴാകട്ടെ, ഏതുവിധത്തിലും ജനങ്ങളുടെ ശ്രേയസ്സിനായി പ്രയത്നിക്കാൻ ഞാൻ കടപ്പെട്ടവനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. ശ്രമകരമായ ഈ ഉദ്യമത്തിൽ സമാധാനതല്പരന്മാരായ എന്റെ പ്രജകളുടെ സഹായസഹകരണങ്ങളും ഉണ്ടാകുമെന്നുള്ള പ്രതീക്ഷയാണ് എന്നെ ആശ്വസിപ്പിക്കുന്നതു്. നിങ്ങളുടെ ക്ഷേമത്തെ മാത്രം ലാക്കാക്കി ജീവിച്ചുകൊള്ളാമെന്ന് ഞാൻ വാഗ്ദാനം ചെയ്യുന്നു."

മോഹനകുമാരനെ, വിജയസേനനും രാജാവായി ആ രാജ്യവാസികൾ സന്തോഷപൂർവ്വം സ്വീകരിച്ചു. സൈന്യങ്ങളെ അവരവരുടെ താവളങ്ങളിലേക്ക് പിരിച്ചയച്ചു. അനന്തരം കുമാരൻ ഗംഗപ്രസാദനോടൊന്നിച്ച് കമലയുടെ ഗൃഹത്തിലേക്കുപോയി. കമലയുടെ [illegible]ത്തിൽ കമലയ്ക്കു് സന്തോഷത്തിനുപകരം സന്താപമാണ് ഉളവായതു്. അതിനുകാരണം സ്വാതന്ത്ര്യസമരഭടന്മാരെക്കുറിച്ചുള്ള സ്മരണകൾ ആയിരുന്നു. കമലയെക്കണ്ടയുടൻ കുമാരന്റെ നയനങ്ങളും അശ്രുപൂർണ്ണങ്ങളായി. ഒടുവിൽ ഗംഗപ്രസാദൻ സമാശ്വസിപ്പിച്ചു.

വിജയസേനനും സേവകരും അത്യന്താനന്ദമഗ്നരായിരിക്കുന്നു. അവർ പിറന്നനാടാകുന്ന പേടകം, കുമാരന്റെ രാജധാനിപ്രവേശത്തിനായി, രാത്രി ഉറക്കം ഒഴിഞ്ഞ് ജോലിചെയ്തു. രാജ്യമൊട്ടാകെ ദീപങ്ങളാലും തോരണങ്ങളാലും കലാവസ്തുക്കളാലും നിറഞ്ഞ് അലങ്കരിച്ച ആ രാജധാനി ജനങ്ങളുടെ മനോഹരാലങ്കാരമായി അവരുടെ പ്രയത്നങ്ങൾ സഫലമാകുന്നു.

പേർഷ്യവിപ്ലവസംഭവം നടന്നിട്ട് സുമാർ അഞ്ചുവർഷം കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഇത്രയുംകാലംകൊണ്ട് മോഹനകുമാരമഹാരാജാവിന്റെ ഭരണത്തിൽ ജനങ്ങൾക്ക് ഉണ്ടായിട്ടുള്ള സ്വൈരസുഖാനന്ദം നിമിത്തമാണ് അഞ്ചുകൊല്ലംകൊണ്ട് ആ രാജ്യത്തിന് ഉണ്ടായിട്ടുള്ള അഭിവൃദ്ധിയും അസാധാരണമാണ്. "ഓരോ ദിവസവും സൂര്യൻ ഉദിക്കുന്നതോടുകൂടി ജനക്ഷേമകരമായ ഓരോ പുതിയ പരിഷ്കാരം നിലവിൽവരുത്ത് ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടിരിക്കും" എന്ന് അന്യരാജ്യക്കാർ പോലും പ്രശംസിക്കുന്നു.

വിജയസേനന്റെകാലത്തുണ്ടായിരുന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരിൽ യോഗ്യന്മാരെമാത്രം സ്വീകരിക്കുകയും ബാക്കിയുള്ളവരെ സർവ്വീസിൽനിന്നും പിരിച്ചയച്ച് പരിചയവും, പ്രാപ്തിയും ഉള്ള യോഗ്യന്മാരെ നിയമിക്കുകയുംചെയ്തു. യുദ്ധത്തിൽ മരണംപ്രാപിച്ച സേനാനായകനു പകരം ഗംഗപ്രസാദന്റെ സമ്മതപ്രകാരം, വിജയസിംഹനെ നിയമിച്ചു. സൈന്യത്തിൽ കൂടുതൽ ആളുകളെ ചേർത്തും അവരെ വേണ്ടവണ്ണം പരിശീലിപ്പിച്ചും സൈന്യബലം വർദ്ധിപ്പിച്ചു. കോട്ടകളുടെയും

പബ്ളിക്ക് ആഫീസുകളുടെയും അനാചാരങ്ങൾ പോക്കി പരിഷ്കരിച്ചു. അത്യാവശ്യങ്ങളായ പല പുതിയ കെട്ടിടങ്ങളും പണിയിച്ചു. ശത്രുസേനൻ ഏർപ്പെടുത്തിയിരുന്ന നികുതികളിൽ ന്യായവിരുദ്ധങ്ങളായവ നിർത്തൽചെയ്തു. ഗ്രാമങ്ങൾതോറും വിദ്യാലയങ്ങളും ഗ്രന്ഥശാലകളും ഏർപ്പെടുത്തി. കൃഷിവാണിജ്യവ്യവസായങ്ങളെ പുഷ്ടിപ്പെടുത്താൻ പല ഏർപ്പാടുകളും ചെയ്തു. ഇങ്ങനെ മോഹനകുമാരമഹാരാജാവ് തന്റെ പ്രജകളുടെ ക്ഷേമത്തിനായി ചെയ്തിട്ടുള്ള വിവിധപരിഷ്കാരങ്ങൾ അനേകമുണ്ട്.

സുരേന്ദ്രമഹാരാജാവിന്റെ മരണകാലത്തു കൊലക്കാരാൽ ചുമത്തിൽ[illegible]കൊല്ലപ്പെട്ട അമലസേനന്റെ കുടുംബത്തിന് പ്രതിവർഷം ൫൦൦൦ ക. അടുത്തൂൺ അനുവദിച്ചു. സ്വർണ്ണകുമാരിയുടെ സ്മരണയെ നിലനിർത്തുന്നതിനായി അവൾ പാർത്തിരുന്ന കെട്ടിടം ഇടിച്ചുനിരത്തി ആ സ്ഥലത്ത് മനോഹരമായ ഒരു സ്മാരകം പണിയിച്ചു. അതിന്റെ മുൻവശത്തായി കുമാരിയുടെ ഒരു ലോഹപ്രതിമയും സ്ഥാപിച്ചു. അതിന്റെ ചുവട്ടിലായി "പാതിവ്രത്യത്തെ പരിപാലിക്കുന്നതായി.........മാണ്ട്......മാസം.......ന്- ആത്മഹത്യചെയ്ത സൌന്ദര്യവതി സ്വർണ്ണകുമാരിയുടെ" എന്ന് വലിയക്ഷരങ്ങളിൽ കൊത്തിയിട്ടുണ്ട്. ആ സ്ഥലം ഒരു ദേവാലയം പോലെ പവിത്രമാക്കി സൂക്ഷിക്കുന്നതിനു വേണ്ട ഏർപ്പാടുകളും ചെയ്തു. കുമാരൻ ഒരുദിവസമെങ്കിലും ആ സ്ഥലം സന്ദർശിച്ച് കണ്ണുനീർ പൊഴിക്കാതിരിക്കയില്ല. ഇതുപോലെ തന്റെ ആലോചനാമണ്ഡപത്തിന്റെ മുൻവശത്തായി സുരേന്ദ്രമഹാരാജാവിന്റെയും ഒരു പ്രതിമ സ്ഥാപിച്ചു.

കുമാരൻ തന്റെ ജീവിതകാലം മുഴുവൻ ബ്രഹ്മചര്യം അനുഷ്ഠിക്കാൻ തീർച്ചയാക്കി. പലരും പലകുറി നിർബന്ധിച്ചിട്ടും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്ഥിതി മാറ്റാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. "തിരുമനസ്സിലെ പിൻകാലം അടിയങ്ങൾ വീണ്ടും അനാഥരാകുമല്ലോ" എന്നുള്ള പൊതുജനാവലിയുടെ സങ്കടത്തെ പരിഹരിക്കാനായി, കമലയെ അമലസേനന്റെ പുത്രനും, അതിബുദ്ധിമാനും, സൽസ്വഭാവിയുമായ സുകുമാരൻ എന്ന പ്രഭുകുമാരനെക്കൊണ്ടു വിവാഹം ചെയ്യിക്കുകയും അവളെ രാജവംശത്തിലേക്കു ദത്തെടുക്കുകയും ചെയ്തു. ഇതുമുതൽ കാമവല്ലി വിജയനഗരത്തെ മഹാറാണിയും കമല ഇളയറാണിയും ആയിത്തീർന്നു. ഇങ്ങനെയിരിക്കെ ഗംഗപ്രസാദനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഏകപുത്രനും വസൂരിരോഗത്താൽ പരലോകപ്രാപ്തരായി. ഗംഗപ്രസാദന് വേറെ സന്താനങ്ങൾ ഇല്ലാതിരുന്നതിനാൽ റാണിയുടെ നിർബന്ധവും ജനങ്ങളുടെ അപേക്ഷയും അനുസരിച്ച് മദനപുരവും വിജയനഗരത്തോടുചേർത്ത് സുകുമാരനെ (കമലയുടെ പ്രിയതമനെ) രാജപ്രതിനിധിയായി.

നിയമിച്ചു. മദനപുരത്തിന്നു പുറമെ, സ്വതന്ത്രന്മാർ കാലത്തു്, സ്വാതന്ത്ര്യഭരണം സിദ്ധിച്ചിരുന്നതും അതുവരെ ഭിന്നഭരണാധികാരം രാജാക്കന്മാരുടെ മേൽനോട്ടത്തിലിരുന്നതുമായ പല രാജ്യങ്ങളും മോഹനകുമാരനെ ഭയന്നു് അദ്ദേഹത്തെ തങ്ങളുടെ ചക്രവർത്തിയായി സ്വീകരിച്ചു.

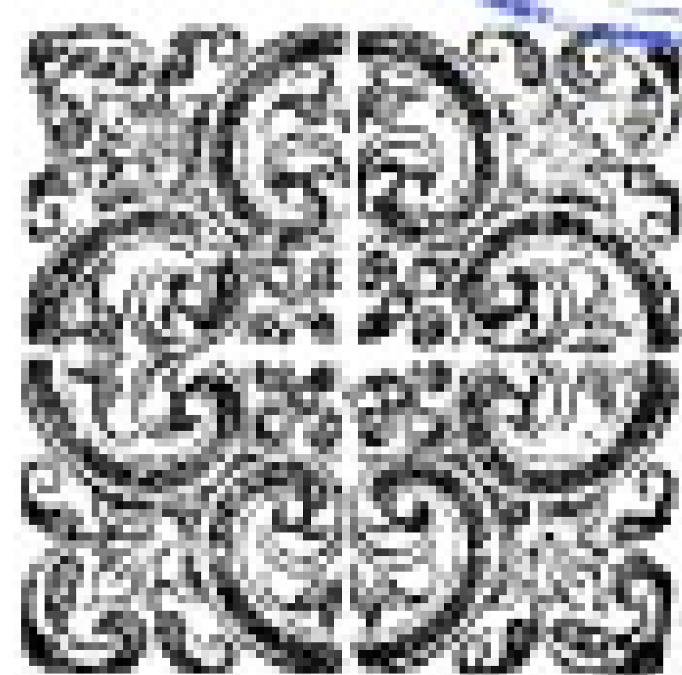
രാജകുടുംബത്തിൽ ജനിച്ചു്, പ്രഭുകുടുംബത്തിൽ വളർന്നു്, ഐഹികസുഖങ്ങളെല്ലാം, കഷ്ടതകളും അനുഭവിച്ചശേഷം, ഒടുവിൽ മോഹനകുമാരൻ വിജയനഗരത്തെ രാജാവും മദനപുരം മുതലായ പല രാജ്യങ്ങളുടെയും ചക്രവർത്തിയുമായിത്തീർന്നു തന്റെ ഉദ്ദേശങ്ങൾ ഒട്ടുമുക്കാലും സാധിച്ചെങ്കിലും സ്വർഗ്ഗീയകുമാരിയുടെ വിയോഗം അദ്ദേഹത്തെ ജീവിതാവസാനംവരെ ക്ലേശിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

സ്വർഗ്ഗീയകുമാരി ആത്മഹത്യചെയ്തു് ലോകരംഗത്തിൽ നിന്നു് തിരോധാനം ചെയ്തെങ്കിലും ആ മഹതിയുടെ നാമധേയവും ലോകം ഉള്ള കാലംമുഴുവൻ, പാതിവ്രത്യത്തിന്റെ പര്യായമായി നിലനില്ക്കുന്നതാണ്. കുമാരീകുമാരന്മാരുടെ ജീവചരിത്രങ്ങൾ പല സന്മാർഗ്ഗപാഠങ്ങളും നമുക്കു പ്രദാനം ചെയ്യുന്നു. അതുപോലെതന്നെ ഭദ്രസേനൻ, ശൃംഗാംഗി, കുമാരസേനൻ കാമവല്ലി, കമല മുതലായവരുടെ ജീവിതഗതികളിലും പല തത്വങ്ങളും അന്തർല്ലീനങ്ങളായിട്ടുണ്ടു്. ഈ തത്വങ്ങൾ ലോകം മുഴുവൻ പ്രചരിച്ചു് മനുഷ്യജീവിതത്തെ പരിശുദ്ധമാക്കുവാൻ ജഗദീശ്വരൻ അനുഗ്രഹിക്കട്ടെ.

ശുഭം.

"ശ്രീരാമവിലാസം" പ്രസ്സ്,—കൊല്ലം.

കേരള സാഹിത്യ
അക്കാദമി